

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΞΕ' ΤΕΥΧ. Α' ΙΩΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΛ. 72.18.308

1 ΜΑΪΟΥ 1988

ΑΡΙΘ. 7

ΥΠΕΡΧΡΟΝΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΤΗΣ Ζ' ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ*

(Έξ άφορμής τής 1200ετηρίδος αΰτης)

Ἡ ἀναγνώρισις τής Β' Συνόδου τής Νικαίας ὡς Ζ' Οἰκουμενικῆς ἔγινε κατὰ πα-
νηγυρικὸ τρόπο καὶ ἀπὸ τὴν Γενικὴ Σύνοδο
τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῶν ἐτῶν 879-880.
Ἡ Σύνοδος αὐτή, στήν ὁποία ὁ Μέγας Φώ-
τιος μετὰ τὴν προηγηθεῖσα ρῆξι, συμφιλώ-
θηκε μετὰ τὴν Ρώμη, εἶναι, ὡς ἔχει ἐπισημάνει
ὁ Καθηγητῆς καὶ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Ἰωάννης
Καρμίρης, «ἡ τελευταία γενικὴ Σύνοδος τῆς
ἡνωμένης ἀρχαίας Καθολικῆς Ἐκκλησίας»
καὶ «ἀποκατέστησεν, ἔστω προσωρινῶς, τὴν
ὁμοφροσύνην καὶ εἰρήνην καὶ ἐνότητα μεταξὺ
τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολῆς καὶ τῆς παπικῆς
Δύσεως, ἀρθέντος οὕτω κατ' οὐσίαν τοῦ ἀπὸ
τοῦ 867 ὑφισταμένου σχίσματος»¹²⁴. Ἡ Σύν-
οδος αὐτή, ἡ ὁποία θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι ἡ
Ἰογδόη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος¹²⁵, ἀνεγνώρισε

καὶ ἀνεκήρυξεν ἐπισήμως τὴν μεγάλη κατὰ
τῶν Εἰκονομάχων Β' Σύνοδο τῆς Νικαίας
τοῦ 787 ὡς τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴν. Ὁ Μέγας
Φώτιος στήν Σύνοδο αὐτῆ τῶν ἐτῶν 879-880,
ὅπως καὶ στή Σύνοδο τοῦ 867 καὶ στή σπου-
δαιοτάτη ἐγκύκλιό του τοῦ 866 «πρὸς τοὺς
τῆς Ἀνατολῆς ἀρχιερατικοὺς θρόνους»¹²⁶,
ἀξίωσε νὰ συναριθμηθῆται ἡ Β' Σύνοδος τῆς
Νικαίας «ταῖς ἀγίαις καὶ Οἰκουμενικαῖς ἐξ
Συνόδοις, Ἐβδόμη μετ' ἐκείνας καὶ γενομένη
καὶ λεγομένη καὶ τὰ ἴσα ταύταις ἀποφέρουσα
πρεσβεῖα»¹²⁷. Χαρακτηριστικῶς ὁ ἐκ τῶν
ἀποκρισαρίων τοῦ Πάπα καρδινάλιος Πέτρος
συμφώνησε πλήρως πρὸς τὸν ἱερὸν Φώτιον
καὶ τόνισε, ὅτι πρέπει νὰ ἀναθεματίζωνται
ὅσοι δὲν δέχονται τὴν Β' Σύνοδο τῆς Νικαίας
ὡς τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴν¹²⁸. Τὰ μέλη τῆς Συν-
όδου συμφώνησαν πλήρως πρὸς τὸν ἱερὸ
Φώτιο καὶ πρὸς τὸν καρδινάλιο Πέτρον¹²⁹.
Ὡς πρῶτος ἐξ ὄλων ὑπέγραψε τὶς ἀποφάσεις
τῆς Συνόδου ὁ ἀποκρισάριος τοῦ Πάπα ἐπί-
σκοπος τῆς Ancora Παῦλος, ὁ ὁποῖος συνῶ-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 217 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 6 τεύχους.

124. Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 20.

125. Ἡ σύνοδος αὐτή, ὅπως ὁμολογεῖ καὶ αὐτὸς ὁ ρωμαιο-
καθολικὸς θεολόγος J. Hergenrother (Photios, Patriarch
von Konstantinopel, τόμ. 2, σ. 539, σημ. 74-76), φέρει
«πάντα τὰ γνωρίσματα Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Οὐδῶλος ἄρα
ἄπορον, ὅτι ὡς Ἰογδόην Οἰκουμενικὴν ἐθεώρουν αὐτὴν οἱ Θεό-
δωρος Βαλσαμών, Νεῖλος Θεσσαλονίκης, Νεῖλος Ρόδου, Συ-
μεὼν Θεσσαλονίκης, Μᾶρκος Ἐφέσου, Γεννάδιος Σχολάριος,
Δοσίθεος Ἱεροσολύμων, Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος καὶ ἄλλοι»
(Ἰωάννου Καρμίρη, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 262, ἐνθα προστίθεται:
«Καὶ ἡ ἴδια Σύνοδος ἐχαρακτήρισεν ἑαυτὴν ὡς Οἰκουμενικὴν
πολλαχοῦ ἐν τοῖς πρακτικοῖς αὐτῆς, ἐτι δὲ ὁ Πατριάρχης Εὐθύ-
μιος καὶ πολλοὶ ἄλλοι μέχρι τῶν συγχρόνων ἡμῶν Χρυσοστό-
μου Παπαδοπούλου, F. Dvornik καὶ ἄλλων» (Αὐτόθι, ὅπου
ὑπάρχουν καὶ οἱ παραπομπές: Χρυσοστόμου Παπα-
δοπούλου, Τὸ πρωτεῖον τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης, Ἀθῆναι,
1930, σ. 155 ἐξ. F. Dvornik, The Photian Schism. Histo-

ry and Legend, Cambridge 1948, σ. 457). Καὶ ὁ Καθηγητῆς
κ. Ἰωάννης Καρμίρης συμφωνεῖ μετὰ τοῦ Χρυσοστόμου Πα-
παδοπούλου, ὅτι ἡ Σύνοδος αὕτη φέρει «οὐ μόνον τὰ ἐξωτερικά,
ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ ἐσωτερικά γνωρίσματα τῆς Οἰκουμενικῆς
Συνόδου» (Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, ἔνθ'
ἄνωτ., σ. 171. Ἰωάννου Καρμίρη, ἔνθ' ἄνωτ.).

126. Ἰωάννου Καρμίρη, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 316 ἐξ.

127. Mansi, 17, 493, 496.

128. Ἐνθ' ἄνωτ., 496.

129. Αὐτόθι.

δευσε τὴν ὑπογραφή του μὲ τὴν παρατήρησι, ὅτι ἀναγνώριζε τὴν Β' Σύνοδο τῆς Νικαίας ὡς Ζ' Οἰκουμενική¹³⁰. Τοὺς λόγους τούτους ὑπέγραψαν ἐπίσης καὶ οἱ δύο ἄλλοι ἐκπρόσωποι τοῦ Πάπα¹³¹. Κατὰ παρόμοιον τρόπο ἐξεφράσθησαν καὶ ὑπέγραψαν οἱ ἐκπρόσωποι τῶν Πατριαρχείων Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων καὶ στὴ συνέχεια ὅλοι οἱ ἄλλοι ἐπίσκοποι¹³².

Ὅλα αὐτὰ ἐξηγοῦν μὲν γιατί ὅλες οἱ Ἐκκλησίες μὲ προεξάρχον τὸ Σεπτὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο¹³³ συμμετέσχον στοὺς ἐορτασμοὺς τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἀλλὰ καθιστοῦν ἀνεξήγητο διατὶ Δυτικὲς Ἐκκλησίες καὶ ἰδίως τὸ Βατικανὸν καὶ οἱ διάφοροι ρωμαιοκαθολικοὶ ἐκπρόσωποι στὶς διαφορὲς ἐορταστικὲς ἐκδηλώσεις καὶ στὰ ἐκκλησιαστικὰ ἢ ἀκαδημαϊκὰ συμπόσια κατὰ κανόνα ἀπέφυγαν τὴ χρῆσι τῆς ὀνομασίας «Ἐβδόμη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος» καὶ ἀντὶ αὐτῆς χρησιμοποίησαν τὴν ἔκφρασι «Δευτέρα ἐν Νικαία (Οἰκουμενικὴ) Σύνοδος». Τὸ γεγονός τοῦτο ἐπεσήμανεν ὁ ὑπογραφόμενος στὴν «5ῃ Οἰκουμενικῇ Ἀκαδημία» τοῦ Graz (Αὐστρία)¹³⁴, ὅταν εἶπε: «Σκέπτομαι, ὅτι ἀπὸ οἰκουμενικὴ ἄποψι θὰ ἦταν καλύτερο καὶ ἐκφραστικώτερο, ἐάν στὶς οἰκουμενικὲς ἐκδηλώσεις ἀντὶ τῆς ὀνομασίας 'Δευτέρα ἐν Νικαία Σύνοδος' προτιμούσαμε νὰ χρησιμοποιοῦμε τὴν ἔκφρασι 'Ἐβδόμη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος'»¹³⁵.

130. Ἐνθ' ἄνωτ., 496 ἐξ.

131. Αὐτόθι.

132. Hefele 4, 462.

133. Πρβλ. καὶ τὴν Ἐγκύκλιο τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου: «Ἐπὶ τῇ 1200ῃ ἐπετείῳ ἀπὸ τῆς συγκλήσεως τῆς ἐν Νικαία ἁγίας Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (787-1987)», Φανάρι, 14-9-1987.

134. Ἡ «5ῃ Οἰκουμενικῇ Ἀκαδημία» (5. Ökumenische Akademie) ὑπὸ τὸν τίτλο «Bildhafter Glaube-Konziliare Kirche» ὀργανώθη ἐξ ἀφορμῆς τῆς 1200ετηρίδος τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀπὸ τὸ Institut für ökumenische Theologie und Patrologie der Theologischen Fakultät der Universität Graz, τὸ Stiftungsfonds PRO ORIENTE (Βιέννη) καὶ τὸν Interkonfessioneller Arbeitskreis Ökumene in der Steiermark. Κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἀκαδημίας αὐτῆς ἀφ' ἑνὸς προσβλήθησαν ἡ Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καὶ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ζωγραφικὴ καὶ ἀφ' ἑτέρου ἰδρύθη ἐν Graz παράρτημα τοῦ κατὰ λαν ἐπιτυχῆ καὶ φιλορθόδοξον τρόπον δρῶντος ἰδρύματος PRO ORIENTE. Τὸ παράρτημα τοῦτο θὰ ἐμψυχώνεται ἀπὸ τὸν ρωμαιοκαθολικὸν Univ. Prof. Dr. Philipp Harnoncourt καὶ ἀπὸ τὸν ὀρθόδοξον Univ. Prof. Dr. Γρηγόριο Λαρεντζάκη.

135. «Ich denke, dass vom ökumenischen Standpunkt aus es besser und ausdrucksvoller wäre, wenn wir in den ökumenischen Veranstaltungen vorziehen, statt der Be-

Πάντως εἶναι εὐχάριστο, ὅτι ὀλόκληρη ἡ Χριστιανικὴ Οἰκουμένη ἀναγνώρισε τὴ σημασία τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου γιὰ τὴ θεμελίωσι τῶν σημερινῶν διεκκλησιαστικῶν-οἰκουμενικῶν διαλόγων, οἱ ὅποιοι, γιὰ νὰ χρησιμοποιήσωμε τὶς ἐκφράσεις τοῦ Βικεντίου Λερίνου πρέπει νὰ στηρίζωνται στὴν «ὁμόφωνη συμφωνία τῶν Πατέρων» (unanimus consensus Patrum) καὶ στὴν κοινὴ παράδοσι τῆς πρώτης χιλιετίας τῆς Ἐκκλησίας, στὴν ὁποία παράδοσι παρουσιάζονται ὡς εἰδοποιὰ γνωρίσματα ἡ καθολικότης (universitas), ἡ ἀρχαιότης (antiquitas) καὶ ἡ συμφωνία τοῦ Χριστεπωνύμου πληρώματος (consensio τοῦ corporis christianorum)¹³⁶, δηλαδή ὅ,τι «πανταχοῦ, πάντοτε καὶ ὑπὸ πάντων ἐπιστεύθη» (quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est)¹³⁷, συμφώνως πρὸς τὴν μὴ πάντοτε ὀρθῶς ἐρμηνευομένη κλασσικὴ διατύπωσι τοῦ μνημονευθέντος ἡμιπελαγιανοῦ ἱερομονάχου¹³⁸. Οἱ Πατέρες τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου μὲ κάθε σαφήνεια διακήρυξαν: «Ἀπάσας τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐγγράφως ἢ ἀγράφως τεθεσπισμένας ἡμῖν παραδόσεις ἀκαινοτομήτως φυλάττομεν· ὧν μία ἐστὶ καὶ ἡ τῆς εἰκονικῆς ἀναζωγραφῆσεως ἐκτύπωσις...»¹³⁹. «Ἡμεῖς τῇ ἀρχαίᾳ θεσμοθεσίᾳ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐπακολουθοῦμεν»¹⁴⁰. «Οὐδὲν ἀφαιροῦμεν, οὐδὲ προστίθεμεν, ἀλλὰ πάντα τὰ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀμείωτα διαφυλάττομεν»¹⁴¹.

(Συνεχίζεται)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

nennung 'zweites Konzil zu Nizäa' den Ausdruck 'siebente ökumenische Synode' zu verwenden» (Περικοπή ἐκ τῆς εἰσηγήσεως τοῦ γράφοντος ἐπὶ τοῦ θέματος: «Die theologische Ästhetik der Ikonen und ihre ökumenische Bedeutung», Graz, 14 Νοεμβρίου 1987).

136. Ἰωάννου Καρμίρη, Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία, σ. 590. Βικεντίου Λερίνου, Commonitoria 2,5 ἐν Migne P.L. 50, 640.

137. Δημητρίου Μπαλάνου, Πατρολογία, ἐν Ἀθῆναις 1930, σ. 485-486.

138. Berthold Altaner, Patrologie, Freiburg 1958, σ. 418.

139. Mansi 13, 377· πρβλ. 13, 409.

140. Mansi 13, 201· 13, 397· 13, 416.

141. Mansi 13, 376.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ ΕΠΙ ΤΩ ΠΑΣΧΑ

† ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΕΛΕΩ: ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ
ΠΑΝΤΙ ΤΩ ΠΛΗΡΩΜΑΤΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΧΑΡΙΝ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗΝ
ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΕΝΔΟΞΟΥ ΑΝΑΣΤΑΝΤΟΣ
ΣΩΤΗΡΟΣ ΗΜΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥ

Ὁλοκληρώνεται ἤδη σήμερον τὸ μέγα καὶ φοβερὸν μυστήριον τῆς ἐπὶ γῆς ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἄναρχος καὶ αἰώνιος καὶ ἀπαθὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ἔλαβε δούλου μορφήν καὶ ἐνηθρώπησεν, ἐφθασε μέχρι τοῦ κατωτάτου Ἄδου τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, ἐγεύθη τοῦ θανάτου ἐκουσίως καὶ ἐταυτίσθη μεθ' ἡμῶν μέχρι ἐσχάτων.

Ὡ τοῦ μυστηρίου τῆς θείας ἀγάπης! Ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, ὁ Θεὸς τῆς πίστεως ἡμῶν, δὲν θεᾶται τὴν τραγωδίαν τοῦ πλάσματός Του μακρόθεν, ἀλλὰ γίνεται ὁ ἴδιος πρωταγωνιστὴς αὐτῆς, παραδίδεται ἐκουσίως εἰς τὴν ὀδύνην, δέχεται ἀδιαμαρτηρήτως τὸν διασυρμὸν καὶ τὴν συκοφαντίαν καὶ ἐγκαταλείπεται εἰς τὴν πλέον ἐξευτελιστικὴν ἐξουθένωσιν. Τοῦτο πράττων ἐμφανίζεται εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἰσχυρῶν ὡς τελείως ἀδύναμος, προξενῶν τὸν σκανδαλισμὸν ὅσων ἐπίστευσαν εἰς Αὐτὸν καὶ τὴν ἔπαρσιν καὶ τὸν κομπασμὸν ὅσων Τὸν ἐταπεινώσαν. Ὁ τάφος εἰς τὸν ὁποῖον ἐνεκλείσθη ἐσφραγίσθη μετὰ τόσην ἀσφάλειαν καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τόσοσιν ἰσχυρᾶς κουστωδίας, ὥστε τίποτε πλέον νὰ μὴ δύναται νὰ θέσῃ ὑπὸ ἀμφισβήτησιν τὸ τέλος καὶ τὸν ἀφανισμόν Του εἰς τὰ ὄμματα τῆς Ἱστορίας. Τὸ κακὸν ἐνίκησε καὶ ἐφυσύχασεν. Ὁ ἄνθρωπος ἐπίστευσεν εἰς τὴν παντοδυναμίαν του καὶ ὁ Θεὸς ἐφάνη πρὸς στιγμήν ἠττημένος ἢ ἀνύπαρκτος εἰς τὴν ἐκβασιν τῆς ἀνθρωπίνης τραγωδίας.

Ἐκ τῆς διακηρύξεως ταύτης ἀντλοῦμεν δύναμιν καὶ πίστιν ὅσοι πορευόμεθα ἐν ταπεινώσει διὰ μέσου ἀντιξίων περιστάσεων καὶ δυσχερειῶν, φέροντες τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου καὶ ἀρχηγοῦ τῆς πίστεως ἡμῶν. Θαρσεῖτε, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά, θαρσεῖτε καὶ μὴ φοβεῖσθε. Ἐκ τοῦ τάφου ἀνέτειλεν ἡ ζωὴ καὶ ἐκ τῆς ταπεινώσεως ἡ δόξα. Ὅσοι δὲν βλέ-

πετε φῶς καὶ διέξοδον εἰς τὰς στερήσεις, τοὺς πολέμους, τὰς ποικίλας δοκιμασίας ποὺ μαστίζουσι τὴν ἀνθρωπότητα, «δεῦτε λάβετε φῶς ἐκ τοῦ ἀνεσπέρου φωτός». Ὅσοι ἀγωνίζεσθε κατὰ τῆς ἀμαρτίας καὶ πίπτετε καὶ πάλιν, μὴ ἀποθαρρυνθῆτε κατὰ τὴν ἔκφρασιν συγχρόνου ἀγίου ἀνδρός, «κρατήσατε τὸν νοῦν σας εἰς τὸν Ἄδην», ὅπου κατήλθεν ὁ ἀναστάς Κύριος, «καὶ μὴ ἀπελπίζεσθε». Τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου εἶναι μέγα, καὶ δίδεται προθύμως καὶ εἰς ὅσους φθάνουν μόλις περὶ τὴν ἐνδεκάτην, ἵνα κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον εἴπωμεν. Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου ἀποτελεῖ τὸ μεγαλύτερον, τὸ σπουδαιότερον μῆνυμα αἰσιοδοξίας διὰ τὸν ἄνθρωπον. Ἄς ἀντλήσωμεν σήμερον ἀπὸ τοῦ μηνύματος αὐτοῦ οἱ πάντες τὸ φῶς καὶ τὴν δύναμιν ποὺ τόσοσιν πολὺ χρειάζεται ὁ ἄνθρωπος τῶν ἡμερῶν μας.

Ἐπικοινωνοῦντες κατὰ τὴν εὐσημον ταύτην ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τῶν ἐορτῶν μετὰ τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος τῆς ἀπανταχοῦ τῆς γῆς Ἀγιοτάτης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἐκφράζομεν τὴν βαθεῖαν ἡμῶν χαρὰν ἐπὶ τῇ προόψει τοῦ ἐορτασμοῦ τῆς ἐπετείου τῶν 900 ἐτῶν ἀπὸ τῆς ιδρύσεως τῆς ἐν τῇ ἱερᾷ νήσῳ Πάτμῳ σεβασμίας Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς ἡμῶν Μονῆς τοῦ Ἁγίου ἐνδόξου Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου. Προσβλέποντες μετὰ πολλῆς τῆς χαρᾶς εἰς τὴν σὺν Θεῷ ἐπίσκεψιν ἡμῶν εἰς τὴν Ἱερὰν ταύτην Μονὴν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ὡς ἄνω ἰωβηλαίου καὶ ἀγγέλλοντες πᾶσιν ὑμῖν τὴν χαρμόσυνον ταύτην εἶδησιν, κατασπαζόμεθα ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ Ἀναστάντος Χριστοῦ καὶ ἐν κοινωνίᾳ μετὰ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς ἀγάπης πάντας τοὺς Μακαριωτάτους καὶ Ἱερωτάτους Προκαθημένους τῶν ἀγιοτάτων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, ὡς καὶ τοὺς ἀρχηγούς τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, μεθ' ὧν ἐν διαλόγῳ ἀγάπης καὶ ἀληθείας διατελοῦμεν, εὐχόμενοι πρὸς τε ἕνα ἕκαστον ἐξ αὐτῶν καὶ πρὸς πάντας τοὺς ἀνά τὸν κόσμον πιστούς, τὴν χάριν τοῦ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντος Κυρίου, καὶ τὴν προστασίαν Αὐτοῦ ἐπὶ πάντα ἄνθρωπον, διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ὁποῖου Οὗτος ἐνηθρώπησεν, ἔπαθεν καὶ ἀνέστη.

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
διάπυρος πρὸς Θεὸν εὐχέτης πάντων ὑμῶν.

Π ἄ σ χ ἄ 1988

Ο ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΩΣ ΧΙΛΙΕΤΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥ ΒΑΠΤΙΣΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΡΩΣΣΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

Ἡ Μήτηρ Ἀγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία, ἐν ἀτμοσφαίρᾳ χαρᾶς καὶ συγκινήσεως καὶ τιμῆς ἐπανηγύρισεν ἐν τῇ ἔδρᾳ αὐτῆς, τὸ γεγονός τῆς συμπληρωθείσης κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο χιλιετίας ἀπὸ τοῦ ἐχριστιανισμοῦ καὶ τοῦ ὀρθοδόξου βαπτίσματος τοῦ εὐσεβοῦς Ρωσικοῦ λαοῦ, ὅστις κατὰ τὸ σωτήριον ἔτος 988 παρὰ τῆς Ἀγιοτάτης Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἔλαβε τὸ «φέγγος Κυρίου», τὴν Ὁρθόδοξον δηλονότι πίστιν τῶν Πατέρων ἡμῶν.

Πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὰς εορταστικὰς ἐκδηλώσεις, προσκλήσει τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἀφίχθησαν εἰς τὴν Πόλιν ἐπίσημοι Ἀντιπροσωπεῖαι τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων καὶ λοιπῶν Ἐκκλησιῶν, Ἱεράρχαι τοῦ Θρόνου ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὡς ἐπίσης καὶ ἐκπρόσωποι μοναστικῶν κέντρων καὶ διαφόρων ἰδρυμάτων.

Ἡ τιμωμένη Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας κατὰ τὰς εορταστικὰς ταύτας ἐκδηλώσεις ἐξεπροσωπήθη ὑπὸ τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Σμολένσκ κ. Κυρίλλου καὶ τοῦ Πανοσιολ. Ἀρχιμ. κ. Βενεδίκτου Κάντερς.

Αἱ Ἀντιπροσωπεῖαι τῶν ὑπολοίπων Ἐκκλησιῶν εἶχον ὡς ἑξῆς:

Τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας ἐξεπροσώπησεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μέμφιδος κ. Διονύσιος, τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἐπιφανείας κ. Ἡλίας, τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων ὁ Θεοφ. Ἐψηφισμένος Ἐπίσκοπος Ἰαμνείας κ. Θεοφάνης, Ἐπίτροπος τοῦ Παναγίου Τάφου ἐν τῇ Πόλει, τὸ Πατριαρχεῖον Σερβίας ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Μαρκίας κ. Δανιήλ, τὸ Πατριαρχεῖον Ρουμανίας ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Τομιτάνου κ. Λουκιανός, τὸ Πατριαρχεῖον Βουλγαρίας ὁ ἔλλογιμ. Καθηγητῆς κ. Todor Sabev, τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ τὰς Μητροπόλεις τοῦ Θρόνου τῶν Νέων Χωρῶν, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης κ. Παντελεήμων, τὴν Ἐκκλησίαν Πολωνίας ὁ Αἰδεσιμολ. Πρεσβύτερος Δρ. Jerzy Tofiluk, τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Γεωργίας ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Σουχοῦμ καὶ Ἀμπιχαζίας κ. Δαυὶδ, τὴν Ἐκκλησίαν Τσεχοσλοβακίας ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Πράσοβ κ. Νικόλαος μετὰ τοῦ Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. κ. Jaroslav Suvarsky, τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Φινλανδίας ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Καρελίας καὶ πάσης Φινλανδίας κ. Ἰωάννης, τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν ὁ Σεβ. Καρδινάλιος κ. Ἰωάννης Willebrands μετὰ τοῦ Ὄσιολ. ἱερέως κ. Σαλβατόρε Σκριμπάνο, τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος κ. Henry Hill μετὰ τοῦ Αἰδεσιμολ. Κανονικοῦ κ. Hugh Wybrew καὶ τοῦ ἐντιμ. κ. Mc Leon

Loss, τὴν Παλαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος πρ. Οὐτρέχτης κ. Marinus Kok, τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν ὁ Αἰδεσιμολ. Δρ. Heinz Joachim Held, τὸ Συμβούλιον Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν ὁ Αἰδεσιμολ. κ. John Arnold, τὸν Παγκόσμιον Σύνδεσμον Μετερρουθμισμένων Ἐκκλησιῶν ὁ Αἰδεσιμολ. κ. John Müller Scott, τὴν Ἐκκλησίαν Κρήτης ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Γορτύνης καὶ Ἀρκαδίας κ. Κύριλλος, τὴν Ἱερὰν Ἀρχιεπισκοπὴν Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Ὀλύμπου κ. Δημήτριος, τὰς Μητροπόλεις τῆς Δωδεκανήσου ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Καρπάθου καὶ Κάσου κ. Ἀμβρόσιος, τὰς ἐν Εὐρώπῃ ἐπαρχίας τοῦ Θρόνου ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Σασίμων κ. Ἱερεμίας, ἐκπροσωπῶν τὸν οἰκουροῦντα ἀρχαιότερον ἐκ τῶν ἐκεῖσε Ἱεράρχην Σεβ. Μητροπολίτην Γαλλίας κ. Μελέτιον, τὸ Ἅγιον Ὄρος Ἄθω ὁ Πανοσιολ. Ἀρχιμ. κ. Αἰμιλιανός, Ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Σίμωνος Πέτρας, τὴν Ἱερὰν Πατριαρχικὴν καὶ Σταυροπηγιακὴν Μονὴν Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Πάτμου ὁ Ἡγούμενος αὐτῆς καὶ Πατριαρχικὸς ἑξαρχος τῆς νήσου Ἀρχιμ. κ. Ἰσίδωρος, τὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἱερὰν Πατριαρχικὴν καὶ Σταυροπηγιακὴν Μονὴν τῶν Βλατάδων ὁ τοποτηρητῆς τῆς ἡγουμενείας αὐτῆς Σεβ. Μητροπολίτης Τυρολόης καὶ Σερεντίου κ. Παντελεήμων, καὶ τὴν ἐν Χαλκιδικῇ Ἱερὰν Πατριαρχικὴν καὶ Σταυροπηγιακὴν Μονὴν Ἀγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας ὁ Ἡγούμενος αὐτῆς Θεοφ. Ἐπίσκοπος Μιλήτου κ. Ἀπόστολος.

Τὴν πρωτὰν τοῦ Σαββάτου, 27ης Φεβρουαρίου, οἱ ὡς ἄνω ἐκπρόσωποι τοῦ Ὁρθοδόξου καὶ λοιποῦ Χριστιανικοῦ κόσμου, ἐξεναγῆθησαν εἰς διαφόρους ἱστορικοὺς χώρους τῆς πόλεως ἡμῶν, τὴν δὲ 15ην ὥραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας, προσελθόντες εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ἐγένοντο δεκτοὶ ὑπὸ τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος τοῦ Πατριάρχου, ἐν τῷ Γραφείῳ Αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην Πατριαρχικὴν ἀκρόασιν, ἡ Α. Θ. Παναγιότης, ἐν προσφωνήσῃ, ἐξέφρασε καὶ διηρμήνευσε τοῖς ἐκπρόσωποις τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου τὴν ἦν διακατέχει τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν χαράν, ἐπὶ τῇ πανηγυρικῶς εορταζομένῃ ὑπ' αὐτῆς 1000ῇ ἐπετείᾳ ἀπὸ τοῦ Βαπτίσματος τοῦ εὐσεβοῦς ρωσικοῦ λαοῦ, ὑπὸ τῆς Μητρὸς ταύτης Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τονίσας ἐπὶ λέξει τὰ ἀκόλουθα:

«Ἀδελφοὶ ἡγαπημένοι ἐν Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν,
Καλῶς ἤλθετε εἰς τὴν πόλιν ἡμῶν καὶ εἰς τὸ Οἶ-

κουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τὸ ὁποῖον σὰς ὑποδέχεται μετ' αἰσθημάτων τιμῆς καὶ ἀγάπης πολλῆς ὡς ἀδελφούς ἐν Χριστῷ.

Σὰς εὐχαριστοῦμεν διότι προφορῶνως ἀνταπεκρίθητε εἰς τὴν πρόσκλησιν ἡμῶν ὅπως ἔλθητε παρ' ἡμῶν εἰς συννεορτασμὸν καὶ ἔξαρσιν ἀπὸ κοινοῦ τῆς χιλιοστῆς ἐπετείου ἐνὸς μεγάλου ἱστορικοῦ γεγονότος, τοῦ βαπτίσματος δηλονότι τῆς Ρωσσίας, τὸ ὁποῖον ἀφαντάτως ἐπηρέασε τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τὴν πορείαν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δικαίως ἀγάλλεται καὶ χαίρει ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἐφέτος χιλίων ὄλων ἐτῶν ἀφ' οὗτου συνετελέσθη ἡ προσέλευσις εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν τοῦ Βορῶ, διότι εἰς αὐτὸ ὀφείλεται τὸ μερίστης σημασίας γεγονός τοῦτο. Ὅντως ἡ Ἐκκλησία τῆς πόλεως ταύτης ὅσον ὀλίγαι ἄλλαι ἐνεκοιλώθη τὴν ἐντολήν τοῦ Κυρίου «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» (Ματθ. 28,19) καὶ ἤσκησε διὰ μέσον τῶν αἰώνων ἀγλαόκαρπον ἱεραποστολικὴν δρᾶσιν καὶ ἐγέννησεν εἰς Χριστὸν ἔθνη καὶ λαούς, διὰ τοὺς ὁποίους σεμνύεται σήμερον καὶ κανχᾶται ἐν Κυρίῳ ὡς Μήτηρ καὶ τροφὸς αὐτῶν Ἐκκλησία.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας ἀφ' ἐτέρου ἀπεδείχθη ἀξία τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς στοργῆς τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἠνδρώθη καὶ ἐμεγαλόγησε καὶ δταν ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου νὰ ἀρηστανρὸν βαρὸν, συσταρρουμενὴ τῷ Κυρίῳ, τὸ ἔπραξε μετὰ πιστότητος καὶ μετ' ἀγωνιστικοῦ φρονήματος, γνωρίζουσα τὴν ἀξίαν καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ μαρτυρίου.

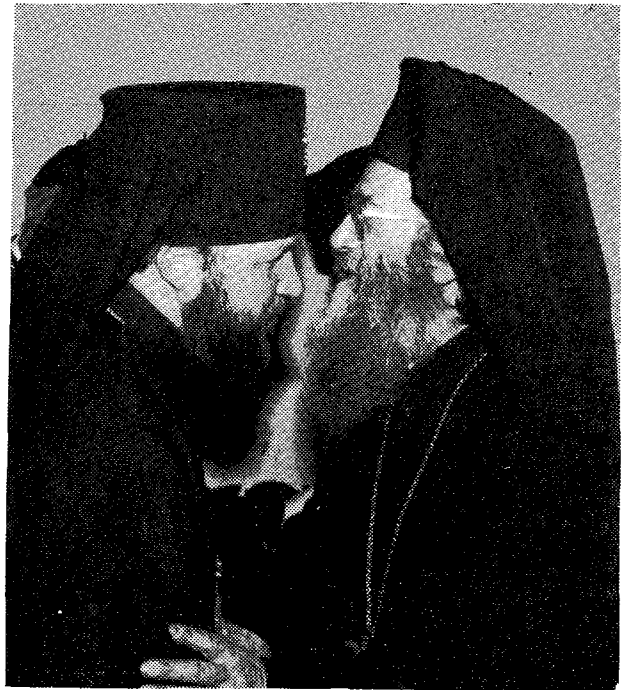
Ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ παρόντος ἐνταῦθα ἀδελφοῦ Ἱερωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Σμολένσκ καὶ Βαζριά κυρίου Κυρίλλου συγχαίρομεν τῇ θυγατρὶ καὶ ἀδελφῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ρωσσίας ἐπὶ τῷ ἐορταζομένῳ ἱστορικῷ σταθμῷ καὶ διαβεβαιούμεθα αὐτὴν περὶ τῆς συνεχοῦς καὶ ἀμειώτου πρὸς αὐτὴν ἀγάπης καὶ στοργῆς τῆς Μητρὸς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Ὁ ἐορτασμὸς ὑπὸ πάντων ἡμῶν τῆς ἐπετείου ταύτης ὑπομινῆσκει εἰς ἡμᾶς τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν «εἴτε δοξάζεται ἐν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη» (Α' Κορ. 12,16).

Ἀδελφοὶ καὶ τέκνα ἐν Κυρίῳ,

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ποὺ χαίρει σήμερον χαρῶν μεγάλην, ἥτις ἐστὶ παντὶ τῷ λαῷ (Παβλ. Λουκ. 2,10), ἐξωτερικῶς δὲν εἶναι ἀσφαλῶς ὅλον ἦτο πρὸ χιλίων ἐτῶν. Εἶναι ἀνεξιχνίαστοι αἱ βουλαὶ τοῦ Θεοῦ. Ὅμως ἡ οἰκουμενικὴ παρουσία του ἐν τῷ κόσμῳ εἶναι οἶα καὶ τότε, πραγματικὴ καὶ οὐσιαστικὴ καὶ ἤμιστα συμβολικὴ καὶ μόνον. «Παραμένει τόσον δυναμικὴ καὶ ἐνεργὸς, ὅσον δυναμικὴ καὶ ἐνεργὸς παραμένει ἡ σύγχρονος μαρτυρία τῆς Ὁρθοδοξίας διὰ τὴν ἀξιοπιστίαν τῆς συγχρόνου μαρτυρίας ὁλοκλήρου τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου».

Καλῶς ἤλθετε! Σὰς εὐχαριστοῦμεν καὶ πάλιν».

Ἡ Α.Θ.Π. ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. Δημήτριος μετὰ τὸν ἐκρῶσωπον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπον Σμολένσκ κ. Κύριλλον.

Ἐξ ὀνόματος πάντων ἀπήντησεν εἰς τὴν προσφώνησιν τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας, ὁ ἐκπρόσωπος τῆς τιμωμένης Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Σμολένσκ κ. Κύριλλος, ἀναγνώσας Μήνυμα τοῦ Μακ. Πατριάρχου Μόσχας καὶ πάσης Ρωσσίας κ. Ποιμένου, ἔχον ἐπὶ λέξει ὡς ἑξῆς:

«Παναγιώτατε, ἀγαπητὲ ἐν Κυρίῳ Δέσποτα καὶ Συνάδελφε,

Ἐπερπλήρης χαρᾶς ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἐγκαρδίως συγχαίρω Ὑμῖν διὰ τῶν λόγων τοῦ Ἀποστόλου καὶ Ἐδᾶγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου «Ἔσται μεθ' ὑμῶν χάρις, ἔλεος, εἰρήνη παρὰ Θεοῦ Πατρὸς καὶ παρὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ Πατρὸς ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἀγάπῃ» (Β' Ἰω. 1,2).

Τὸ παρὸν Μήνυμα ἀπευθύνω πρὸς τὴν Ὑμετέραν ἀγαπητὴν Παναγιότητα διὰ τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Σμολένσκ καὶ Βιάζμα κ. Κυρίλλου, ὁ ὁποῖος θὰ ἐκπροσωπήσῃ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσσίας εἰς τοὺς ἐορτασμοὺς τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπ' εὐκαιρία τῆς 1000ετηρίδος ἀπὸ τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῆς Ρωσσίας.

Ἐκ μέρους τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας βαθῶς εὐχαριστῶ τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα διὰ τὴν ἀπευθυνθεῖσαν ἡμῖν πρόσκλησιν.

Κατὰ τὰς ἐορταστικὰς ἐκδηλώσεις τῆς Ὑμετέρας Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας ἐπ' εὐκαιρία τῆς 1000ετηρίδος τοῦ Βαπτίσματος τῆς Ρωσσίας προσκαρτερούμεν ἐν ἐκτενεῖ προσευχῇ, ἀναπέμποντες αἶνον καὶ εὐχαριστίαν τῷ ἐν Τριᾷδι δοξαζομένῳ καὶ προσκωνου-

Ἡ Α.Θ.Π. ὁ Πατριάρχης κ. Δημήτριος ἔχων ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ τὸν Σεβ. Μύρων κ. Χρυσόστομον, τὸν Καρδινάλιον κ. Ἰω. WIL-LEBRANDS, τὸν Ἐπίσκοπον κ. Η. HILL (Ἀγγλικανόν), τὸν Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπον Σμολένσκ κ. Κύριλλον, τὸν Ἀρχιμ. Βεν. Κάντερς (Ρώσους) καὶ τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Ἐπιφανείας κ. Ἠλίαν (Ἀντιοχείας).

μένω Θεῷ διὰ τὰ μεγάλα καὶ θαυμαστά ἀγαθὰ Του.

Τὸ γεγονός τοῦτο ἀπέτελεσε τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπισημοῦν ὑπάρξεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας, καὶ χάρις εἰς τὸν ἔνδοξον ἀγῶνα τοῦ ἁγίου ἱσλαμιστοῦ προέγκλητος Βλαδιμήρου συνετέλεσεν εἰς τὴν ριζικὴν ἀνασυνκρότησιν τῆς πολιτικῆς τάξεως ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν, συμπεριέλαβε τὴν Ρωσσίαν τοῦ Κιέβου εἰς τὸν κύκλον μεγάλων χριστιανικῶν κρατῶν τοῦ Μεσαίωνα καὶ ἐξησφάλισε τὴν ἐγκόλπωσιν τοῦ μεγάλου πολιτισμοῦ τοῦ Βυζαντίου.

Ἀναπολοῦντες τὰς παλαιὰς ἐκεῖνας ἡμέρας ἐν εὐγνωμοσύνῃ βαθεῖα προσβλέπομεν πρὸς τὴν Ἀγιωτάτην Μητέρα Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκ τῆς ὁποίας ἐλάβομεν ἐντὸς τῆς ἱεραῆς κολυμβήθρας τὴν ἀναγέννησιν καὶ τὴν παρακαταθήκην τῆς αἰωνίου ζωῆς.

Σήμερον αἱ ἀναμνήσεις καὶ σκέψεις αὗται θερμαίνουσι ἐν ἡμῖν τὰ αἰσθήματα οἰκειότητος, πνευματικῆς συγγενείας καὶ ἐνότητος ἡμῶν ἐν Χριστῷ. Καὶ ἀκριβῶς τὴν ἐνότητα ταύτην μαρτυρεῖ τὸ μέγιστον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν καὶ ὁλοκλήρου τοῦ χριστιανισμοῦ γεγονός τοῦ Βαπτίσματος τῆς Ρωσικῆς γῆς, τὸ ὁποῖον εορτάζεται νῦν ὑπὸ τῆς Μητρὸς

αὐτῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐλπίζοντες εἰς τὴν παντοδύναμον βοήθειαν τοῦ Χορηγοῦ ὅλων τῶν ἀγαθῶν Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, πιστεύομεν, ὅτι αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ρωσσίας καὶ ἐν τῷ μέλλοντι θὰ διατελοῦν ἐν ἀδελφικῇ ὁμοιοῖα καὶ εὐλογημένῃ συνεργασίᾳ.

Διὰ μίαν εἰσέτι φορὰν ἐγκαρδίως συγχαίροντες τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα, τοὺς σεβασμίους Ἱεράρχας καὶ ἅπαν τὸ εὐσεβὲς ποιμνιον Ὑμῶν, ὁλοθύμως εὐχόμεθα ὑμῖν πανίσχυρον τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐπουράνιον εὐλογίαν καὶ συνοδοιπορείαν Αὐτοῦ ἐπ' ἀγαθῷ καὶ εἰς δόξαν τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας».

Ἐν συνεχείᾳ, ἐπὶ παρουσίᾳ ἀπασῶν τῶν ἀνωτέρω Ἀντιπροσωπειῶν καὶ ἐν μέσῳ πολυπληθοῦς ἐκκλησιάσματος, ἐτελέσθη ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ἱερῷ Ναῷ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου Σταυροδρομίου Μέγας πανηγυρικὸς ἔσπερινός, εἰς ὃν πρὸς ἑστῆ ἡ Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. κ. Δημήτριος, συνεχροστάτησαν δὲ μετ' Αὐτοῦ οἱ Σεβ. Συνοδικοὶ Μητροπολίται Σταυρουπόλεως κ.

Μάξιμος, Μύρων κ. Χρυσόστομος, Κολωνίας κ. Γαβριήλ, Πέργης κ. Εὐάγγελος, Λύστρων κ. Καλλίνικος, Ἐλενουπόλεως κ. Ἀθανάσιος, Μελιτηνῆς κ. Ἰωακείμ και Φιλαδελφείας κ. Βαρθολομαῖος.

Κατὰ τὴν ἱερὰν ἀκολουθίαν τοῦ πανηγυρικοῦ τούτου ἑσπερινοῦ, πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἐπισήμων Ἀντιπροσωπειῶν, παρέστησαν ὡσαύτως καὶ ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος κ. Sergio Sebastiani, Προνοῦντιος τοῦ Βατικανοῦ ἐν Ἀγκύρα, ὁ Ἐπίσκοπος τῶν ἐν τῇ Πόλει ρωμαιοκαθολικῶν Σεβ. κ. Πέτρος Dubois, ὁ Θεοφ. Ἀρμένιος Ἐπίσκοπος κ. Μεσρόπ Μουταφιάν, ἐκπροσωπῶν τὸν Πατριάρχη τῶν ἐν τῇ Πόλει Ἀρμενίων, καὶ ὁ Μητροπολίτης τῶν Σύρων ἐν τῇ Πόλει κ. Yusuf Cetin.

Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ἑσπερινοῦ, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Περγάμου κ. Ἰωάννης Καθηγητῆς Πανεπιστημίου, ὡς Συνοδικῶς ὀρισθεὶς ὁμιλητῆς τῆς ἡμέρας, ἐξεφώνησεν ἀπὸ τῆς Ὁραίας Πύλης βαρυσήμαντον λόγον, ἐξάρας διεξοδικῶς τὸ τιμώμενον ἱστορικὸν γεγονός τοῦ Βαπτίσματος τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ:

Ο Μ Ι Λ Ι Α

ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΠΕΡΓΑΜΟΥ κ. ΙΩΑΝΝΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΣΠΕΡΙΝΟΝ ΕΝ Τῷ ΙΕΡῶ ΝΑῶ
ΤΩΝ ΕΙΣΟΔΙΩΝ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΣΤΑΥΡΟ-
ΔΡΟΜΙΟΥ ΕΠΙ Τῷ ΕΟΡΤΑΣΜῶ ΤΗΣ ΧΙΛΙΕ-
ΤΗΡΙΑΣ ΤΟΥ ΕΚΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΤΩΝ
ΡΩΣΣΩΝ

(27 Φεβρουαρίου 1988)

«Μᾶς ὠδήγησαν εἰς τοὺς οἴκους ὅπου λατρεύουν τὸν Θεόν των, καὶ δὲν ἐγνωρίζαμεν ἐὰν εἴμεθα εἰς τὸν οὐρανὸν ἢ εἰς τὴν γῆν. Διότι εἰς τὴν γῆν δὲν ὑπάρχει τόση ὁμορφιά, καὶ εὐρισκόμεθα ἐν πλήρει ἀδυναμίᾳ νὰ τὴν περιγράψωμεν. Τὸ μόνον πὸν γνωρίζομεν εἶναι, ὅτι ἐκεῖ κατοικεῖ ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ τῶν ἀνθρώπων».

Παναγιώτατε Δέσποτα,

Σεβασμιώτατοι,

Τίμιοι ἐκπρόσωποι τῶν Ὁρθοδόξων καὶ λοιπῶν Ἐκκλησιῶν,

Φιλόχριστον ἐκκλησίασμα,

Οἱ λόγοι οὗτοι τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ ἡγεμόνος εὐρίσκονται εἰς τὸ ἀρχαῖον Ρωσικὸν χρονικὸν πὸν ἐγράφη εἰς τὸ Κίεβον τὸν 11ον αἰῶνα καὶ πὸν ἀπετέλεσεν ἔκτοτε τὸν πρόλογον ὅλων τῶν μεταγενεστέρων χρονικῶν, τὰ ὁποῖα διεμόρφωσαν τὴν συνειδησὴν τοῦ Ρωσικοῦ λαοῦ ὡς ἰδιαιτέρου ἔθνους. Τὸ χωρίον τοῦτο περιγράφει κατὰ τρόπον δραματικὸν ὄχι μόνον τὸ ψυχολογικόν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκκλησιολογικὸν βάθος τοῦ μεγάλου γεγονότος, τὸ ὁποῖον χάριτι θεῆ καὶ εὐλογίᾳ τῆς Ὑμετέρας Σεπτῆς Κορυφῆς εορτάζει τὰς ἡμέρας αὐτὰς ἢ τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ πανηγυρι-

κῶς. Τὸ γεγονός, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται τὸ ὡς ἄνω ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ἀρχαίου τούτου χρονικοῦ, εἶναι γνωστὸν εἰς πάντας. Πρόκειται περὶ μιᾶς περιγραφῆς τῆς ἐπισκέψεως κατὰ τὸν 1' αἰῶνα τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Προέγκλητος Βλαδιμήρου εἰς Κωνσταντινούπολιν, καθ' ἣν ἐπίσκεψιν ἀπέκτησαν τὴν πρώτην ἐμπειρίαν των ἐκ τῆς Θεῆας Λειτουργίας πὸν παρεκολούθησαν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Γενεαὶ γενεῶν τοῦ Ρωσικοῦ λαοῦ ἐγαυροχρήθησαν μὲ τὴν διήγησιν τῆς περιγραφῆς αὐτῆς, καὶ τίποτε ἴσως δὲν ἐσφυρηλάτησε τόσον πολὺ τοὺς δεσμοὺς τοῦ Ρωσικοῦ λαοῦ μὲ τὴν Μητέρα τῆς Ὁρθοδοξίας ὅσον ἡ ἐμπειρία αὐτῆ τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Βλαδιμήρου καὶ ἡ μετὰ ταῦτα περιγραφή καὶ παράδοσις τῆς.

Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ἀφορμώμενοι καὶ ἰστάμενοι μετὰ δέους, θαυμασμοῦ καὶ δοξολογίας πρὸς τὸν Κύριον, ἐνώπιον τῆς χιλιετοῦς πορείας τῆς κατὰ Ρωσίαν Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας, ἐπιτραπέητω, Παναγιώτατε, ἵνα στρέψωμεν τὸν λόγον τῆς ἐσπέρας ταύτης πρὸς τὴν θεώρησιν καὶ ἐπισήμανσιν βασικῶν τιῶν πλευρῶν τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο τούτων Ἐκκλησιῶν, σχέσεων αἱ ὁποῖαι ἐξειλίχθησαν τόσον ἐπιτυχῶς ἀπὸ δεσμοὺς μεταξὺ Μητρὸς καὶ Θυγατρὸς εἰς σχέσιν μεταξὺ ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν. Τί ἔδωσε καὶ τί ἀντέδωσε ἐκάστη τῶν δύο τούτων πλευρῶν κατὰ τὴν χιλιετίαν ταύτην; Καὶ πῶς δύναται νὰ ἐκτιμηθῇ ἡ δόσις αὐτῆ καὶ ἀντίδοσις ἐξ ἐπόψεως ἐκκλησιολογικῆς ἢ καὶ εὐρύτερας διὰ τὴν ὑπαρξίν καὶ ζωὴν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν; Ἴδον τὰ ἐρωτήματα, τὰ ὁποῖα ἐν συντομίᾳ πολλῇ θὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ θέσωμεν ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἱστορίας κατὰ τὴν ὁμιλίαν ταύτην.

Καὶ πρῶτον ἂς ἴδωμεν ἐν ὀλίγοις τὴν προσφορὰν τῆς Μητρὸς πρὸς τὴν Θυγατέρα.

Βεβαίως, τὸ πλεόν προφανές, τὸ αὐτονόητον θὰ ἔλεγε κανεὶς, ἰδιαιτέρως κατὰ τὴν ἐπέτειον ταύτην, εἶναι ἡ μετάδοσις τῆς πίστεως, καὶ μάλιστα ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς ὀρθῆς δόξης, τῆς Ὁρθοδοξίας. Τοῦτο εἶναι ὄχι μόνον ἱστορικῶς ἀδιαμφισβήτητον, ὅτι δηλαδὴ ἐκ τῆς Πόλεως ταύτης μετεφντεῦθη ἡ εἰς Χριστὸν πίστις εἰς Ρωσίαν, ἀλλὰ καὶ ὁμολογημένον διὰ τε λόγων καὶ ἔργων ὑπ' αὐτῆς τῆς κατὰ Ρωσίαν Ἐκκλησίας διὰ μέσου τῶν αἰῶνων καὶ προσφάτως εἰς τὰς ἡμέρας μας περιλαμβανομένων καὶ τῶν διὰ ζώσης εἰσέτι μνήμης ἡμερῶν τῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσσίας ἐπισκέψεως τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης Παναγιότητος, καθ' ἣν ἀπὸ χειλέων ἐπισήμων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ἀπλοῦ λαοῦ διεκηρύχθη καὶ ὁμολογήθη ὅτι ἐντεῦθεν μετεφντεῦθη τὸ Ἐδαγγέλιον καὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης ἐδόθη τὸ εἰς Χριστὸν βάπτισμα εἰς τὸν λαὸν τῶν Ρώσ, οἵτινες ἔκαμαν τὴν πρώτην των ἐμφάνισιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸν 9ον μ.Χ. αἰῶνα. Δὲν χρήζει, λοιπόν, ἰδιαιτέρας ὑπογραμμίσεως τὸ γεγονός τοῦτο τὴν στιγμὴν αὐτὴν, ὅσον καὶ ἂν εἶναι καιρῖον καὶ ἀποφασιστικὸν διὰ τὴν ἄλλην τροπὴν τῆς παγκοσμίου ἱστορίας.

Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θὰ ἔδει ἰδιαιτέρως νὰ ἐξαρθῇ εἶναι ὄχι τόσον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ γεγονός τῆς ἐκ τῆς

Κωνσταντινουπόλεως μεταφύτευσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅσον ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐγένετο ἡ μεταφύτευσις αὐτῆ καὶ ἡ βαθύτερα ἐκκλησιολογικὴ σημασία του.

Ὁ τρόπος, καθ' ὃν μετεδόθη ἡ πίστις εἰς τὸν ρωσικὸν λαὸν φέρει, μεταξὺ ἄλλων, δύο σημαντικὰ χαρακτηριστικά.

Τὸ πρῶτον εἶναι ὅτι ἐγένετο πλήρως σεβαστὴ ἡ πολιτιστικὴ ταυτότης, κυρίως καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὴν γλῶσσαν. Κατὰ τὸν ἰ' αἰῶνα, ὅτε διὰ τοῦ Βαπτίσματος τοῦ Βλαδιμίρου καὶ τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ κατέστη ὁ Χριστιανισμὸς ἐπίσημος θρησκεία τοῦ Ρωσικοῦ λαοῦ, μέγας ἀριθμὸς ἀγιογραφικῶν, λειτουργικῶν, θεολογικῶν καὶ ιστορικῶν κειμένων ὑπῆρχεν ἤδη ἐν Σλαβικῇ μεταφράσει, εἴτε ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐν Μοραβίᾳ ἱεραποστολῆς τῶν Ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, εἴτε ἐκ μεταγενεστέρων ἐν Βουλγαρίᾳ μεταφραστικῆς ἐργασίας. Ὡς ρητῶς περιγράφει τὸ ἀρχαῖον Χρονικόν, ἡ γλῶσσα τὴν ὁποίαν εἰσήγαγον οἱ Ἅγιοι Κύριλλος καὶ Μεθόδιος εἰς Μοραβίαν («ἐπικρατεῖ ἐπίσης μεταξὺ τῶν Ρῶν καὶ τῶν παραδουναβίων Βουλγάρων»). Εἶναι ἐπίσης γεγονός ὅτι καὶ ἐν αὐτῇ τῷ Κιέβῳ ἐγένοντο μεταφράσεις ἱερῶν βιβλίων ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Οὕτως, ὑπῆρχον ἤδη ἀπ' ἀρχῆς σλαβικαὶ μεταφράσεις ὀλοκλήρου τῆς Καινῆς Διαθήκης, μερῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἰδίᾳ οἱ Ψαλμοί, τὰ λειτουργικὰ βιβλία μὲν μέγαν ἀριθμὸν Βυζαντινῶν ὕμνων, καὶ μάλιστα τὰ κείμενα τῆς Θείας Λειτουργίας καὶ τῶν μυστηριακῶν τελετῶν.

Τὸ γεγονός ὅτι δὲν ἐγένετο οὐδεμία προσπάθεια ἐπιβολῆς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐπὶ τῶν νεοφωτιστικῶν, καὶ μάλιστα εἰς μίαν ἐποχὴν, καθ' ἣν τὸ Βυζάντιον ἀπέκτα διαρκῶς καὶ περισσότερον Ἑλληνικὴν συνείδησιν, τοῦ ὅρου «Ἕλληνας» καθισταμένου πλέον ἀπὸ ταυτοσύμου πρὸς τὴν εἰδωλολατρειᾶν χαρακτηριστικοῦ τοῦ Χριστιανισμοῦ, μαρτυρεῖ ὅτι ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἠκολούθησεν ὡς πρὸς τοῦτο τὴν πορείαν τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας, προτιμήσασα τὴν παλαιὰν οἰκουμενικὴν καὶ ὑπερεθνικὴν παράδοσιν τῶν πρώτων αἰῶνων τοῦ Βυζαντίου. Τὸ βαθύτερον ἐκκλησιολογικὸν νόημα τοῦ γεγονότος τοῦτου εἶναι σαφές: Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ δὲν ἔχει θέσιν ὁ φυλετισμὸς καὶ ὁ ἐθνικισμὸς ὡς ἐκκλησιολογικὰ στοιχεῖα. Ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως ἐτήρησε τὴν ἀρχὴν ταύτην τόσον πιστῶς διὰ τῶν αἰῶνων, ὥστε νὰ ἐπικριθῇ ὑπὸ ιστορικῶν τοῦ μεγέθους ἐνὸς Παπαρηγοπούλου, ὅτι ἐνῶ εἶχε τὴν δυνατὴν νὰ ἐξελληνίσῃ τοὺς Σλάβους καὶ δὴ τοὺς Βουλγάρους δὲν τὸ ἐπραξε. Ἡ ἐπίκρισις αὐτῆ προδίδει ἀγνωσίαν τῆς βαθύτερας ἐκκλησιολογικῆς συνειδήσεως τῆς πρώτης ἑδρας τῆς Ὁρθοδοξίας, ἡ ὁποία αἰσθάνεται ἐαυτὴν πάντοτε ὑπερεθνικὴν καὶ τῷ ὄντι οἰκουμενικὴν. Ἐν τούτῳ, ἄλλωστε, καὶ συνίσταται ἡ ἰδιαίτερα καὶ ἀνταντικατάστατος διακονία τῆς ἐν τῷ καθόλου Ὁρθοδοξίᾳ.

Τὸ δεύτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ τρόπου μεταδόσεως τῆς πίστεως εἰς τὴν νεόφυτον Ρωσικὴν Ἐκκλησίαν, τὸ ὁποῖον ἐνέχει βαρύνουσαν ἐκκλησιολογικὴν σημασίαν, εἶναι ὅτι ἡ μετάδοσις αὐτῆ ἐγένετο μὲ ἐπίκεντρον τὴν λειτουργικὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας.

Βεβαίως θὰ ἠδύνατο νὰ ἰσχυρισθῆ τις, ὅτι τὸ μορφωτικὸν ἐπίπεδον τοῦ μεταστραφέντος λαοῦ δὲν ἐπέτρεπε θεωρητικούς τρόπους μετάδοσεως τῆς πίστεως. Παρὰ ταῦτα παραμένει ἀξιοσημείωτον τὸ γεγονός τοῦτο διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους. Ἐν πρώτοις διότι τοῦτο δὲν ἔπαυσε νὰ ἀποτελῇ χαρακτηριστικὸν τῆς Ὁρθόδοξου μεθόδου ἱεραποστολῆς διὰ μέσον τῶν αἰῶνων. Ἡ Ὁρθόδοξος ἱεραποστολή, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἐκείνην τῶν Δυτικῶν Ἐκκλησιῶν, ἀρχίζει πάντοτε μὲ τὴν ἴδρυσιν ναοῦ πρὸς τέλος τῆς Θείας Ἐὐχαριστίας. Ἐκ τῆς Θείας Ἐὐχαριστίας πηγάζει πᾶσα ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ περὶ αὐτὴν συγκεντροῦται. Οἱ νεόφυτοι ἐν τῇ πίστει ὀφείλουσαν νὰ ἐκκινήσουσαν ἐκ τῆς ἐμπειρίας τῆς Θείας Λειτουργίας, διὰ νὰ ἐδραιωθοῦσαν εἰς τὴν ὀρθὴν δόξαν. Τὸ ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ἀρχαίου Ρωσικοῦ Χρονικοῦ ποὺ ἀνέγνωσα ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ὀμιλίας μου μαρτυρεῖ σαφῶς, ὅτι ἡ μεταφύτευσις τῆς χριστιανικῆς πίστεως εἰς τοὺς ρώσσους παρέμεινε εἰς τὴν συνείδησιν των βαθύτατα συνδεδεμένη πρὸς τὴν ἐμπειρίαν τῆς ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ τελουμένης Θείας Λειτουργίας. Ἡ ἐν Ρωσσίᾳ Ἐκκλησία ἔμεινε τόσο προσηλωμένη εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτὴν συνείδησιν της, ὥστε νὰ ἀναπτύξῃ εἰς τὸ ἑπακρον τὴν τελετουργικὴν λαμπρότητα τῆς Θείας Λειτουργίας καὶ νὰ ἀποδίδῃ εἰς αὐτὴν περισσότεραν σημασίαν ἀπὸ ἐκείνην ποὺ παρατηρεῖται εἰς ἄλλας Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας.

Τοῦτο θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀπλή τυπολατρεία, ἐὰν δὲν ὑπῆρχε καὶ ὁ δεῦτερος λόγος, ποὺ καθιστᾷ ἀξιοσημείωτον τὸ γεγονός αὐτό. Καὶ ὁ λόγος οὗτος εἶναι ὅτι ἡ κεντρικὴ αὐτῆ θέσις τῆς λατρείας ἐν τῇ συνείδησει τῆς Ἐκκλησίας ἐπέπρωτο νὰ ἀποτελέσῃ κατὰ τοὺς χρόνους μας ἀποφασιστικῆς σημασίας στοιχεῖον ἐν τῇ διαμορφώσει τῆς Ὁρθόδοξου ταυτότητος ἐναντι τῶν ἑτεροδόξων. Εἰς μίαν ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ Ὁρθοδοξία διελθοῦσα διὰ τοῦ Δυτικοῦ Διαφωτισμοῦ ὑπέστη ἐπιδράσεις ξένας ἐπὶ τῆς Θεολογίας της, ἡ διάσσωσις τῆς συνειδήσεως τῆς κεντρικότητος τῆς Θείας Ἐὐχαριστίας καὶ τῆς Λατρείας παρὰ τοῖς Ρώσσοις ἐβοήθησε τὰ μέγιστα εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς νεωτέρας αὐτοσυνειδήσεως τῶν Ὁρθόδοξων. Πάντα ταῦτα πηγάζουν καὶ ἔχουν τὰς ρίζας των εἰς τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐγένετο ἡ μετάδοσις τῆς πίστεως εἰς τοὺς λαοὺς τῶν Σλάβων καὶ τῶν Ρώσσων κατὰ τὸν θ' καὶ τὸν ἰ' αἰῶνα ὑπὸ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας. Τὸ Βάπτισμα τῶν Ρώσσων ἦτο βάπτισμα εἰς τὰ νάματα ὄχι τοῦ Δνειπέρου ποταμοῦ, ἀλλὰ τῆς λειτουργικῆς ζωῆς τῆς Ὁρθοδοξίας. Καὶ ὡς τοιοῦτον παρέμεινε διὰ τῶν αἰῶνων ἀνεξίτηλον.

Ἄλλ' ἡ προσφορὰ τῆς Μητρὸς πρὸς τὴν θυγατέρα ἐπεκτείνεται καὶ εἰς ἄλλους τομεῖς. Οἱ τομεῖς οὗτοι θὰ ἠδύνατο, χάριν συντομίας, νὰ περιορισθοῦν εἰς τὰ ἀκόλουθα σημεῖα:

α) Εἰς τὴν καθόλου πνευματικὴν ζωὴν, καὶ δὴ καὶ εἰς τὴν πλέον τυπικὴν Ὁρθόδοξον ἐκφρασίαν της, τὸν μοναχισμόν. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτου δέον νὰ ὑπογραμμισθῇ ἰδιαίτερος τὸ γεγονός, ὅτι τὸ ρεῦμα τοῦ ἡσυχασμοῦ κατὰ τὸν ἰδ' αἰῶνα μεταφυτεύθη κατὰ τρόπον γνήσιον καὶ ἀθθεντικὸν εἰς τὴν Ρωσικὴν γῆν,

καὶ ἀπετέλεσε τὸν πλέον ἀποφασιστικὸν παράγοντα εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Ρωσικοῦ λαοῦ ἐπὶ αἰῶνας. Κατὰ τὸν ἰά' ἡδὴ αἰῶνα ὁ Ἅγιος Ἀντώνιος τοῦ Κιέβου ἐδιδάχθη τὰς παραδόσεις τοῦ Ἀθωνικοῦ Μοναχισμοῦ, ἐνῶ ὁ ἅγιος Θεοδόσιος εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ρωσσίαν τὰς μοναστικὰς διατάξεις Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου. Ἡ διαμάχη μεταξύ ἀκτημόνων ἀφ' ἑνός, ὁρμουμένων ἐξ Ἁγίου Ὁρους, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ μοναχοῦ Νείλου Sorski, καὶ τῶν ὑπερμάχων τῆς μοναστικῆς ἰδιοκτησίας ἀφ' ἑτέρου, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἁγίου Ἰωσήφ τῆς Μονῆς τοῦ Volokolamsk τὸν ιε' αἰῶνα, μαρτυρεῖ πόσον βαθεῖα ἦτο ἡ διείσδυσις τοῦ Μοναχισμοῦ εἰς τὴν Ρωσσίαν. Τὸ γεγονός αὐτό, δὲν εἶχε μόνον θρησκευτικὴν ἢ ἐκκλησιαστικὴν σπουδαιότητα, ἀλλὰ καὶ ἐθνικὴν διὰ τοὺς Ρώσους. Ὡς ἐπισημαίνουν οἱ ἱστορικοί, ἡ προέκτασις καὶ αὔξησις τῶν γεωγραφικῶν ὁρίων τῆς Ρωσσίας, ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸ ὅτι ἰδρύνοντο σκῆται καὶ κελλίαι εἰς ἀπομακροσμένα σημεῖα τοῦ Βορῶ, τὰ ὅποια εἴλκον περὶ αὐτὰ ἀγρότας, εἰς τρόπον ὥστε νὰ διαμορφωνῶνται βαθμηδὸν κοινότητες μὲ κατοίκους μονίμους εἰς τὰς ἄλλοτε ἀπροσίτους αὐτὰς περιοχάς, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἐπέκτασιν τῶν γεωγραφικῶν ὁρίων.

Ἄλλὰ πέραν τῶν ἐξωτερικῶν αὐτῶν πλευρῶν, ὁ Μοναχισμὸς ἐπέδρασε εἰς τὸ καθόλου πολιτιστικὸν ἦθος τοῦ Ρωσικοῦ λαοῦ. Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι, ὅλαι αἱ λαϊκαὶ διηγήσεις, τὰ συναξάρια καὶ αἱ βιογραφαὶ τῶν ῥώσων μοναχῶν ἐξαίρουν τὰς ἰδίας ἀρετάς, πὸν ὑπογραμμίζουν τὰ Βυζαντινὰ συναξάρια: τὴν ἀπάρησιν τοῦ ἰδίου θελήματος, τὴν ταπεινώσιν, τὴν λιτότητα τῆς τροφῆς καὶ τοῦ βίου, τὴν διορατικότητα καὶ γνώσιν τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας. Αἱ ἀρεταὶ αὐταὶ κατέστησαν ἰδεώδη τῆς ῥωσικῆς ψυχῆς, καὶ εἶναι ἐμφανεῖς εἰς τὰς μορφὰς τοῦ ἀπλοῦ λαοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας ἀκόμα καὶ σήμερον.

β) Ἄλλ' ἡ περιοχὴ εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἐπίδρασις τῆς ἐντεῦθεν ὁρμουμένης παραδόσεως εἶναι πλέον ἢ προφανῆς εἶναι ἡ περιοχὴ τῆς τέχνης. Εἰς τὸ Βυζαντινὸν εἶχον δημιουργηθῆ τύποι μωσαϊκῶν καὶ ζωγραφικῆς, τοὺς ὁποίους παρέλαβον οἱ Ρῶσοι καὶ ἐτήρησαν εἰς τὴν βάσιν τῶν πιστῶς. Ἡ Ρωσικὴ τέχνη, ὅπως ἡ Βυζαντινὴ, δὲν εἶναι νατουραλιστικὴ, ἀλλὰ ἔντονα ἐσχατολογικὴ. Δὲν προσπαθεῖ νὰ ἀναπαραστήσῃ τὸν κόσμον ὅπως εἶναι, ἀλλὰ ὅπως θὰ εἶναι εἰς τὰ ἔσχατα, εἰς τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Ἴσως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὑποστηρικθῆ ὅτι ἡ Ρωσικὴ τεχνοτροπία, μὲ τὴν ὑπερβάλλουσαν ροπήν τῆς Ρωσικῆς ψυχῆς πρὸς τὸν Μυστικισμὸν νὰ ὑπερετόνισε τὸ ἐσχατολογικὸν στοιχεῖον ἐναντι τοῦ ὑποστατικοῦ, τοῦ ἀπτοῦ καὶ τοῦ συγκεκριμένου, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ Βυζαντινὸν, ἰδίᾳ κατὰ τὴν Παλαιολόγειον ἐποχὴν, εἶχεν ἔλθει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Ἄλλ' αἱ οἰαιδήποτε διαφοραὶ μεταξύ Βυζαντινῆς καὶ Ρωσικῆς ἀγιογραφίας δὲν αἴρουν τὴν κοινὴν βάσιν ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζονται ἀμφότεραι. Ἀπλῶς ὑποδηλώνουν ὅτι ἐν τῇ ἐνότητι τῆς Ὁρθοδοξίας ὑπάρχει χώρος διὰ ποικιλίαν πολιτιστικῶν μορφῶν χωρὶς νὰ παραβλάπτεται ἡ κοινὴ λειτουργικὴ ἐμπειρία.

γ) Ἐπιτραπήτω νὰ μνημονεῦθῃ ἐνταῦθα ἡ προσφορὰ τῆς Μητρὸς πρὸς τὴν Θυγατέρα Ἐκκλησίαν εἰς ἓνα ἄλλο τμήμα, τὸν τομέα τῆς διαμορφώσεως τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος τῶν Ρώσων. Ἡ ἐκκλησιολογία τῆς Ἀνατολῆς δὲν εἶχε ποτὲ διχοτομικὰς τάσεις ὡς πρὸς τὸν ἀνθρώπινον βίον. Δὲν ἀνέπτυσεν θεωρίας ὡς ἡ περὶ δύο πολιτειῶν τοῦ Ἱεροῦ Ἀδγουστίνου, οὔτε ἐνεπλάκη εἰς παποκαισαρικὰς περιπετείας. Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ὑπετάγη εἰς τὸν Καίσαρα, ἀλλὰ μάλλον ὅτι ἐβλεπε πάντοτε τὸν ἀνθρώπινον βίον ὡς ἐν ὄλον καὶ θεωρεῖ χρέος τῆς νὰ διαφυλάττῃ τὴν ἐνότητα τοῦ λαοῦ καὶ νὰ συντελῇ εἰς τὴν αὔξησίν τῆς: Τοῦτο συνέβη ὅπως ἰδιαίτερος εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἐν Ρωσσίᾳ Ἐκκλησίας. Θὰ εἶδει νὰ ἔχωμεν εἰς τὴν διάθεσίν μας περισσότερον τοῦ προβλεφθέντος χρόνον διὰ νὰ ἀναλυθῶμεν εἰς λεπτομερῆ γεγονότα. Ἄλλὰ δὲν ἐμπίπτει εἰς τὸν χαρακτῆρα τῆς παρουσίας ὁμιλίας ἢ ἐξέτασις τῆς ἱστορίας καθ' ἑαυτήν. Θὰ ἤρκει ἀπλῶς νὰ ἀναφέρωμεν ἐνδεικτικῶς ὅτι, ἡ ἐκ τῆς Πόλεως ταύτης ἐκλογὴ τοῦ Μητροπολίτου Κιέβου καὶ πάσης Ρωσσίας ἐπὶ αἰῶνας ὑπῆρξεν ὁ κύριος παράγων διατηρήσεως τῆς ἐνότητος τοῦ Ρωσικοῦ ἔθνους, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἠδύνατο ἄλλως νὰ ἀποφυγῇ τὴν κατάρτησιν, εἰς τὴν ὁποίαν τῷ ὠδήγει ἡ διηρημένη κοσμικὴ ἡγεσία του μὲ τὰς διαμάχας τῶν διαφόρων ἡγεμόνων του. Ἐπὶ πλέον, ἡ συμβολὴ τῶν Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν, ὡς ὁ Φιλόθεος Κόκκινος, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς ἐνεργείας ῥώσων ἐκκλησιαστικῶν ἡγετῶν, ὡς ὁ Μητροπολίτης Κυπριανός, ὁ ἅγιος Σέργιος τοῦ Ραδονέξ καὶ ὁ ἅγιος Στέφανος τοῦ Πέερμ, εἰς τὴν καλλιέργειαν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἰδέας μιᾶς οἰκουμενικῆς ἐνότητος τῆς ὅλης Ὁρθοδοξίας, ὠδήγει ἐμμέσως πλὴν σαφῶς εἰς τὴν διασφάλισιν τῆς ἐνότητος αὐτοῦ τούτου τοῦ Ρωσικοῦ λαοῦ. Ὁ ἀποφασιστικὸς, ἐξ ἄλλου, ρόλος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὅταν ἐνεφανίσθη κατὰ τὸν ιδ' αἰῶνα ἢ χωριστικὴ κίνησις τῆς Μόσχας, μὲ τὴν Πατριαρχικὴν Πράξιν τοῦ Πατριάρχου Ἀντωνίου τὸ 1389, διὰ τῆς ὁποίας ἀποκαθίστατο ἡ ἐνότης τῆς ἐν Ρωσσίᾳ Ἐκκλησίας, ἀποδεικνύει ὅτι πολλὰ ὄντως ὀφείλει ἡ θυγάτηρ Ἐκκλησία εἰς τὴν Μητέρα αὐτῆς διὰ τὴν διασφάλισιν τῆς ἐνότητός τῆς. Καὶ ὅταν ἐπέστη ὁ καιρὸς καὶ ὥρισεν ἡ ἐνότης αὕτη εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε νὰ μὴ ὑφίσταται πλέον κίνδυνος διασπάσεώς τῆς, ἡ Θυγάτηρ ἐχειραφετήθη πλήρως, ἵνα διοικῇ τὰ τοῦ οἴκου αὐτῆς, ἀποτελοῦσα ἰδίαν Ἀποκέφαλον Ἐκκλησίαν καὶ ἴδιον Πατριαρχεῖον. Τοιοτοτρόπως ἡ θυγάτηρ κατέστη ἀδελφὴ Ἐκκλησία καὶ παραμένει ὡς τοιαύτη μέχρι σήμερον.

* * *

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ὡς πρὸς ὠρισμένα θεμελιακὰ στοιχεῖα ἢ προσφορὰ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Θυγατέρα Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσσίας διὰ τῆς Βαπτίσεως τῶν Ρώσων τὸ 988 μέχρι σήμερον. Ἄλλ' ἡ προσφορὰ αὕτη δὲν ἔμεινε ἀνευ ἀντιδόσεως. Κατὰ τὴν μεγάλην καὶ ἱστορικὴν αὐτὴν ἐπέτειον, Παναγιώτατε, θὰ ἦτο παράλειψις, ἐὰν δὲν ἐμνημονεύετο ὡσαύτως, ἔστω καὶ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, ἢ προσφορὰ

τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας εἰς ἀντίδωρον εἰς ὅσα ἔλαβεν ἐντεῦθεν.

Καὶ πρῶτον, θὰ ἔδει νὰ ὑπογραμμισθῇ ἡ πιστότης τῆς κατὰ Ρωσσίαν Ἐκκλησίας εἰς τὴν παράληφθῆσαν δογματικὴν διδασκαλίαν καὶ εἰς τὴν λατρείαν. Εἶναι τόσον χαρακτηριστικὴ ἡ πιστότης αὕτη, ὥστε νὰ προκληθοῦν ἐξ αἰτίας αὐτῆς ἀκόμη καὶ ἐκκλησιαστικά σχίσματα καὶ κρίσεις, ὡς ἐκείνη τῆς Μόσχας, ὅταν κατὰ τὸν 16ον καὶ τὸν 17ον αἰῶνα ἠγέρθη τὸ πρόβλημα, ποῖα ἐκ τῶν βιβλίων τῆς Ἐκκλησίας εἶναι τὰ πλέον πιστά ὄχι εἰς τὸ πνεῦμα, ἀλλ' εἰς τὸ γ ρ α μ α τῆς παραδόσεως πὸν παρελείφθη ἐντεῦθεν.

Δεύτερον, θὰ ἔδει νὰ σημειωθῇ τὸ γεγονός ὅτι, ἐπὶ αἰῶνας ὀλοκλήρους, μετὰ τὰς ἱστορικὰς μεταβολὰς, πὸν συνετελέσθησαν τὸν 16ον αἰῶνα, ἡ ἐν Ρωσσίᾳ Ἐκκλησία διετήρησε ζῶσαν τὴν παρουσίαν τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς ἐπίπεδον παγκοσμίου δυνάμεως. Ὅσον καὶ ἐάν, λόγῳ τοῦ νέου τούτου ὁλοῦ, τὸν ὅποιον ἀνέθεσαν ἡ ἱστορία εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσσίας, ἐδημιουργήθη ἐπίστευσις ὁ πειρασμὸς τῆς φιλοτιμίας, πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι ἡ ἄλλοτε θυγάτηρ Ἐκκλησία δὲν παρέλειπε ποτε νὰ ἔλθῃ ἀρωγὸς πρὸς τὴν Μητέρα αὐτῆς, ὁσάκις τοῦτο ἀπητεῖτο ἐκ τῶν πραγμάτων. Ἡ συνειδήσις τῆς ἐνιαίας Ὁρθοδοξίας, μίᾳς θὰ ἠδυνάμεθα νὰ τὴν ὀνομάσωμεν Ὁρθόδοξον Οἰκουμένην, τὴν ὁποίαν ἐκκληροδότησε τὸ Βυζάντιον, ἐπέζησε διὰ τῶν αἰῶνων εἰς τὴν Ρωσικὴν ψυχὴν, καὶ ἐπιζῆ εἰσέτι, παρὰ τὴν μεσολάβησιν τῶν ἐθνικιστικῶν τάσεων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἡ «Ὁρθόδοξος Κοινοπολιτεία», μία σύλληψις τῆς ὅλης Ὁρθοδοξίας ὡς ἐνιαίου ὅλου, διεπότισε τόσον πολὺ τὴν ψυχὴν τῶν ὀρθόδοξων λαῶν, ὥστε νὰ ἀποτελῇ αὕτη καὶ σήμερον ἀκόμη πηγὴν μεγάλης ἐλπίδος διὰ τὴν ἐνότητα καὶ εἰρήνην τῶν λαῶν.

Τρίτον, θὰ ἔδει νὰ μνημονευθῇ ἡ τεραστία συμβολὴ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας εἰς τὴν διάδοσιν τῆς Ὁρθόδοξου πίστεως τόσον μεταξὺ λαῶν εἰδωλολατρικῶν διὰ τῆς ἱεραποστολῆς, ὅσον καὶ εἰς τὴν προβολὴν αὐτῆς εἰς τὸν σύγχρονον Δυτικὸν κόσμον. Τὸ φαινόμενον τῆς ἐν Εὐρώπῃ Ρωσικῆς Διασπορᾶς μετὰ τὰ γεγονότα τῆς Ρωσικῆς ἐπαναστάσεως εἶναι εἰσέτι πολὺ πρόσφατον διὰ νὰ μελετηθῇ καὶ ἐκτιμηθῇ ἐν ἱστορικῇ προοπτικῇ. Γεγονὸς πάντως παραμένει ὅτι ἐνῶ κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς Βαπτισεῶς τοῦ ὀρθόδοξου Χριστιανισμοῦ δὲν ἠδυνήθη νὰ παραγάγῃ ἀξιόλογον θεολογικὸν ἔργον, ὡς ὁμολογεῖται ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου π. Φλωρόφσκυ, εἶρε μυστηριωδῶς τὴν δυνάμιν μετὰ πάροδον πολλῶν αἰῶνων νὰ ἀνακαλύψῃ εἰς τὰ ἀφανῆ καὶ ὑπόγεια ρεύματα τῆς ζωῆς τοῦ τὰς πηγὰς τῆς γνησίας καὶ ἀθθεντικῆς Ὁρθοδοξίας καὶ νὰ προσφέρῃ εἰς τὰς ἡμέρας μας πολυτιμον θεολογικὸν λόγον, ἱκανὸν νὰ καταστήσῃ τὴν Ὁρθοδοξίαν ὄχι μόνον σεβαστὴν, ἀλλὰ καὶ ἀναντικατάστατον εἰς τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον. Οὕτως ἡ ἀναγέννησις τῆς Ὁρθόδοξου Θεολογίας εἰς τὴν Δύσιν σήμερον ὀφείλει πολλὰ εἰς ὅ,τι περιέσωσεν εἰς τὰ βάθη τῆς συνειδήσεώς της ἡ Ρωσικὴ εὐσέβεια κάτω ἀπὸ τὸ κάλυμα μίᾳς φαινομενικῆς τυπολατρίας ἐπὶ αἰῶνας.

Ὁ σπόρος τῆς Πατερικῆς Θεολογίας, ὁ ὁποῖος ἐσπάρη ἐντεῦθεν εἰς τὴν Ρωσικὴν γῆν ἀπέδωκεν ἤδη μετὰ τόσους αἰῶνας καρπὸν πολὺν, διὰ νὰ τραφῇ ὄχι μόνον ἡ Ρωσικὴ ψυχὴ, ἀλλὰ καὶ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος. Ἡ ἀνάδειξις ἐκ τῶν κόλπων τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας μορφῶν ὡς ὁ Ντοστογιέφσκυ, μαρτυρεῖ ὅτι ὁ σπόρος αὐτὸς κατέστη παγκόσμιος καὶ πανανθρωπίνη τροφή. Τὰ τροφεία ἀπεδόθησαν ὄχι πλέον εἰς τὴν Μητέρα μόνον, ἀλλὰ εἰς ἐκείνον διὰ τὸν ὅποιον μεριμᾷ καὶ ὑπάρχει αὕτη: τὸν ἄνθρωπον.

Τέλος, εὔκαιρον εἶναι σήμερον νὰ μνημονευθῇ ἡ στενὴ σχέση, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τῶν πρώτων αἰῶνων διετήρησεν ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν σχέσει πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν τῆς Δύσεως. Ὡς παρατηρεῖ ἱστορικὸς τῶν ἡμερῶν μας, «ὑπάρχει κάθε λόγος διὰ νὰ πιστεύωμεν ὅτι ἀπὸ τὴν πρώτην ἡδὴ στιγμήν τοῦ Βαπτίσματος τοῦ Βλαδιμήρου, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Κιέβου ἐν τῇ στάσει τῆς ἐναντι τῶν Ρώμης, ὅσον καὶ τοῦ Γερμανικοῦ Χριστιανισμοῦ, ἠκολούθει τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ πᾶσαν ἄποψιν» (Μέγιεντωρφ, σελ. 26). Μερικοὶ ἱστορικοὶ ἠθέλησαν νὰ ἐμφανίσουν τὴν πρώτην Ἐκκλησίαν τοῦ Κιέβου ὡς ἀναπτύξασαν μίαν ἀνεξάρτητον ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως σχέσιν μετὰ τῆς Ρώμης. Ἀλλ' ὡς παρατηρεῖ ὁ π. Ἰωάννης Μέγιεντωρφ εἰς μίαν διεξοδικὴν συζήτησιν τοῦ θέματος, ἡ θεωρία αὕτη δὲν εὔσταθεῖ. Ἀντιθέτως, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Κιέβου φαίνεται νὰ συνεμερίσθη πλήρως τὴν ἐξέλιξιν, πὸν ἐσημειώθη εἰς τὰς σχέσεις μεταξὺ Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὸ Σχίσμα τοῦ 1054, τῆς ὁποίας ἐξελίξεως χαρακτηριστικὸν ὑπῆρξεν ἡ αὐξουσα ἀποξένωσις καὶ πολεμικὴ μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν Ἐκκλησιῶν. Μόνον τὰ ἀτυχῆ γεγονότα τῆς ἐν Φερράρα-Φλωρεντία Συνόδου φαίνεται νὰ διέταραξαν κάπως τὴν ὁμαλὴν αὐτὴν πορείαν τῶν σχέσεων Κιέβου-Κωνσταντινουπόλεως, ἐξ ἀφορμῆς τῆς στάσεως τὴν ὁποίαν ἐτήρησεν εἰς τὴν ἐν λόγῳ Σύνοδον ὁ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως σταλεὶς Κιέβου Ἰσιδώρος. Ἀλλὰ τὰ ἐπισημὰ γεγονότα, περιλαμβανομένης καὶ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας εἰς ἀνεξάρτητον Πατριαρχεῖον, ἐδημιούργησαν μίαν νέαν κατὰστασιν εἰς τὰς σχέσεις τῶν Ἐκκλησιῶν Ρωσσίας-Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀλλὰ καὶ ὡς ἀδελφὴ πλέον Ἐκκλησία, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας ἐτήρησε πάντοτε στάσιν ὁμονικῆς συνεργασίας εἰς τὰς μετὰ τῶν ἑτεροδόξων σχέσεις τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ ἀδυναμία ἐπικοινωνίας ἐπὶ μακρὸν μεταξὺ τῶν δύο Πατριαρχείων συνετέλεσε βεβαίως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν μονομερῶν τιμῶν διαλόγων μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἑτεροδόξων. Ἀλλὰ ὅταν διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀειμνήστου Πατριάρχου Ἀθηναγόρου εὐδοχώθησαν αἱ προσπάθειαι ἐνώσεως ὅλων τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἰς κοινὴν γραμμὴν ἐναντι τῶν μὴ Ὁρθόδοξων, ἡ συνεργασία Μόσχας-Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κινήσει ἀπέβη ἀρίστη. Ἀποτελεῖ καὶ τοῦτο λόγον βαθείας εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Κύριον διὰ τὴν χιλιετὴ αὐτὴν πορείαν τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

Στιγμιότυπον ἀπὸ τὴν πανηγυρικὴν καὶ πολυαρχιερατικὴν θείαν Λειτουργίαν εἰς τὸν πατριαρχικὸν ἱ. ναὸν Ἁγίου Γεωργίου.

Παναγιώτατε Δέσποτα,

Ἐορτάζοντες σήμερον ἐν πλήθουσῃ ἐκκλησίᾳ τὴν ἐπέτειον τῆς χιλιετηρίδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας, ἰστάμεθα μετὰ δέους ἐνώπιον τοῦ τρόπου, μὲ τὸν ὅποιον κρεῖ Κύριος ὁ Θεὸς τὰ νήματα τῆς Ἱστορίας. Διὰ μέσον πολυπλόκων καὶ φαινομενικῶς ἀνθρωπίνης κατασκευῆς συνθηκῶν καὶ περιστάσεων καὶ διὰ μέσον γεγονότων, τὰ ὁποῖα εἰς τὰ ὄμματα τῶν συγχρόνων φαίνονται ἀσήμαντα ἢ καὶ ἀορητικά, ὁ Θεὸς κατευθύνει τὴν ἱστορίαν εἰς τοὺς μεγάλους Αὐτοῦ σκοπούς. Οὕτω, μακροθὲν χρονικῶς ἐστῶτες σήμερον καὶ θεωροῦντες τὰ πρὸ χιλίων ἐτῶν ἐν Κιέβῳ συντελεσθέντα, βλέπομεν ἐνώπιόν μας ἐν ἐπίτευγμα θεῖον: Μίαν Ἐκκλησίαν ἠρδωομένην, τὴν λαμπρὰν καὶ ἐνδοξὴν ἱστορίαν τῆς Ρωσσίας, ἰσταμένην ἐν ἐγγνωμοσύνῃ μεθ' ἡμῶν ἐναντι τοῦ Κυρίου καὶ ἐναντι τῆς ἀναρραφῆς αὐτῆς Μητρὸς, ἐτοίμην νὰ διαδραματίσῃ τὸν νέον ἐν τῇ Ἱστορίᾳ ρόλον τῆς ἐν συνεργασίᾳ καὶ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Θρόνου τούτου, ἐπ' ἀγαθῶ ὄχι πλέον τῆς Ὁρθοδοξίας μόνης — διότι παρήλθεν πλέον ἡ ἐποχὴ τῆς ναρκισσευομένης Ὁρθοδοξίας —, ἀλλὰ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ συνόλω τῆς καὶ εἰς διακονίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐν τῇ ὁλοκλησίᾳ του. Σήμερον, εὐρίσκονται μεθ' ἡμῶν, προσκληθέντες παρὰ τῆς Ὑμετέρας Σεπτῆς Κορυφῆς, ἐκπρόσωποι ὄχι μόνον τῶν Ὁρθοδόξων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν. Ἡ παρουσία των αὐτῆ, — ὡς καὶ ἡ πρωτοβουλία τοῦ Πανσέπτου τούτου Θρόνου — ὑποδηλοῖ

ὅτι ἐορτάζοντες τὸ ἰωβηλαῖον μιᾶς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐορτάζομεν ἐν γεγονός ὄχι μόνον Πανορθοδόξου, ἀλλὰ καὶ Παγχριστιανικῆς σημασίας. Οὕτως ἀτενίζοντες πρὸς τὸ παρελθὸν προσβλέπομεν ταυτοχρόνως πρὸς τὸ μέλλον. Καὶ ὡς οἱ πρὸ χιλίων ἐτῶν ζῶντες τὰ ἐορταζόμενα σήμερον γεγονότα, δὲν ἐγνώριζον ὁποῖα θανμαστὰ ἀπειρογάστο ὁ Κύριος τῆς Ἱστορίας, οὕτω καὶ ἡμεῖς σήμερον βαδίζομεν «διὰ πίστεως, οὐ δι' εἰδους» καὶ προσβλέπομεν μὲ πίστιν καὶ ἐλπίδα εἰς ἐν μέλλον ἐνότητος Πανορθοδόξου καὶ Παγχριστιανικῆς, πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐδλογήσατε, Παναγιώτατε, τὴν πίστιν ἡμῶν ταύτην καὶ τὴν ἐλπίδα, ἵνα καὶ δι' ἡμῶν τῶν συγχρόνων ὑπηρετῶν Του, ὡς συνέβη ἐν Ρωσσίᾳ πρὸ χιλίων ἐτῶν, διακομηθῇ τὸ θέλημά Του καὶ δοξασθῇ τὸ Πανάγιον Ὄνομά Του, τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν.

Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ λόγου τούτου ἐψάλη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Πατριαρχικῶν χορῶν, τὸ ἐπὶ τούτῳ συνταχθὲν ἀπολυτικίον τῆς χιλιετηρίδος τοῦ Βαπτίσματος τῶν Ρώσων, ἔχον ἐπὶ λέξει ὡς ἀκολουθῶς:

«Ἡ Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ὡς Μήτηρ ἐδφραίνεται, τοῖς ἐν Ρωσσίᾳ τὸ φέγγος Κυρίου ὡς μετέδωκε, καὶ αὐτὴ ὡς θυγάτηρ εὐκλεῆς, χιλίοις ἐν-αυτοῖς σεμνύνεται· συγκαλοῦσα νῦν πρὸς θεῖον ἐορ-

τασμόν, τοὺς εὐσεβεῖς κραυγάζοντας· δόξα τῇ εὐ-
σπλαγγίᾳ Σου Σωτήρ, δόξα τῇ Σῆ χρηστότητι, δόξα
τῇ πρὸς ἡμᾶς ἀπειρῶ οἰκονομίᾳ Σου».

Ἀποκορύφωμα τῶν ἐν τῷ Ἱερῷ τῆς Ὁρθοδοξίας
Κέντρῳ ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων ἐπὶ τῇ χιλιετηρίδι
τοῦ ρωσικοῦ Βαπτίσματος ὑπῆρξεν ἡ πανηγυρική
καὶ πολυαρχιερατική Θεία Λειτουργία τῆς Κυριακῆς
τῆς Ὁρθοδοξίας, 28ης Φεβρουαρίου, ἐν τῷ Πανσέ-
πτῳ Πατριαρχικῷ Ναῶ.

Κατ' αὐτὴν προέστη ὁ Παναγιώτατος Προκα-
θήμενος τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐν συλλειτουργίᾳ μετὰ τῶν
Σεβ. Μητροπολιτῶν Σταυρουπόλεως κ. Μαξίμου,
Μέμφιδος κ. Διονυσίου, Ἐπιφανείας κ. Ἡλίου, τοῦ
Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Σμολένσκ κ. Κυρίλλου, τῶν
Θεοφ. Ἐπισκόπων Μαρκίας κ. Δανιὴλ καὶ Τομιτά-
νου κ. Λουκιανῶ, τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Θεσσα-
λονίκης κ. Παντελεήμονος καὶ Σουχοῦ καὶ Ἀμπχα-
ζίας κ. Δαυὶδ, τοῦ Θεοφ. Ἐπισκόπου Πρέσοβ κ. Νι-
κολαίου, τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Καρελίας καὶ πάσης
Φινλανδίας κ. Ἰωάννου, καὶ τῶν Σεβ. Μητροπολι-
τῶν Κολωνίας κ. Γαβριήλ, Γορτύνης καὶ Ἀρκαδίας
κ. Κυρίλλου, Τυρολόης καὶ Σερεντίου κ. Παντελεή-
μονος καὶ Καρπάθου καὶ Κάσου κ. Ἀμβροσίου.

Τὴν εἰδικῶς συνταχθεῖσαν ἐπὶ τῷ τιμωμένῳ γε-
γονότι σεπτῇ Πατριαρχικῇ καὶ Συνοδικῇ Ἐγκύ-
κλιον, ἀνέγνω ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ Πατριαρχικοῦ Ἀμβω-
νος, ὁ Πανοσιολ. Ἀρχιμ. κ. Μελίτων, Ἀρχιεραμμα-
τεὺς τῆς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, ἔχουσαν οὕτω:

Δ Η Μ Η Τ Ρ Ι Ο Σ

ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙ-
ΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕ-
ΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

ΠΑΝΤΙ Τῷ ΠΛΗΡΩΜΑΤΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΧΑΡΙΝ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗΝ ΠΑΡΑ ΘΕΟΥ

Μεγάλη ὄντως ἡ ἀγάπη καὶ γενναιοδωρία Κυρίου
τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, Ὁς, «θέλων πάντας ἀνθρώπους σω-
θῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθειν» (Α' Τιμ.
2,4), διὰ τῆς Ἀγίας Αὐτοῦ Ἐκκλησίας, παρέχει
αὐτοῖς τὰς σωτηριώδεις εὐεργεσίας καὶ δωρεὰς τοῦ
Ἀγίου Αὐτοῦ Πνεύματος, ὧν τὴν παρακαταθήκην
ἀπέθηκεν ἐν τῷ θεῷ τῆς Ἐκκλησίας θεσμῶ, τῷ ὑπ'
Αὐτοῦ «διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος» (Πράξ. 20,28) ἰδρυ-
θέντι. Κατέστησε δ' ἅμα τὴν Ἐκκλησίαν Αὐτοῦ καὶ
λυχνίαν, ἵνα φαίγη ἐν τῷ κόσμῳ καὶ καταναλάξῃ καὶ
φωτίξῃ αὐτὸν διὰ τῆς θείας Ἐκείνου ὄψεως, ἣτις «ὡς
ὁ ἥλιος φαίνει ἐν τῇ δυνάμει Αὐτοῦ» (Ἀποκ. 1,16).
Εἶναι ἄρα ἡ Ἀγία Ἐκκλησία ἡ φωτοβόλος Αὐτοῦ
περιλημμένη νόμφη, ἡ τῇ δυνάμει τοῦ Παναγίου Πνεύ-
ματος φωτίζουσα, χειραγωγούσα καὶ διαποιμαίνουσα
τὰ γνήσια τέκνα Αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ μεριμνώσα ὅπως
εἰς τὴν σωτηριώδη αὐτῆς μάνδραν καὶ κιβωτὸν εἰσέλ-
θωσι καὶ οἱ ἐν τῷ σκότει τῆς ἀγνωσίας καθήμενοι.

Ταύτην οὖν τὴν θεῖαν καὶ ἱερὰν ἀποστολὴν ἀνέ-
θηκε τῇ Ἀγίᾳ Αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ ὁ Κύριος ἡμῶν, ἵνα

δι' αὐτῆς λάμπῃ τὸ φῶς τὸ τῆς γνώσεως εἰς πάντα τὰ
ἔθνη, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὰ μὴ ἔχοντα νόμον καὶ ἐν τῇ παχυλῇ
ἀγνοίᾳ τῆς προσκνήσεως τῶν ἀλόγων κτισμάτων καὶ
τῆς εἰδωλολατρίας εὐοισκόμενα. Ταύτης τῆς ἱερᾶς
ἀποστολῆς, ἣτις ἐν ταῦτῳ καὶ θεῖα ἐντολὴ ὑπάσχει,
ἐπίγνωσιν ἔχουσα ἡ καθ' ἡμᾶς Ἀγία τοῦ Χριστοῦ Με-
γάλης Ἐκκλησία, ἀφ' ἧς αὐτὴ ὑπὸ τοῦ Ἀγίου Ἀπο-
στόλου Ἀνδρέου, τοῦ καὶ Πρωτοκλήτου τοῦ Χριστοῦ
μαθητοῦ, ἰδρύεται, οὐκ ἐπαύσατο, ὑπέκρινε τῇ ἱερᾷ
Ἐκείνου ἐντολῇ, ὅπως, παντὶ τρόπῳ καὶ πᾶσαν θεά-
ρεστον καὶ χριστοφιλή καὶ φιλάδελφον καὶ στοργικὴν
μετερχομένην πράξῃ καὶ ἐνεργείαν, καὶ σπουδὴν περὶ
τούτου ἔχουσα, μεριμνᾷ φιλοστόργως ὑπὲρ τῆς σω-
τηρίας τῶν μὴ εἰσέτι ἀξιοθέντων ἰδεῖν τὸ θεῖον τοῦ
Κυρίου φῶς. Οὕτω τοίνυν, ἀπὸ ταύτης τῆς θεομεγα-
λύτου πόλεως εἰς πλῆθος λαῶν καὶ ἐθνῶν ἐξῆλθεν ὁ
Λόγος τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ διὰ τῆς Ἀγίας καὶ Με-
γάλης Ἐκκλησίας εὗρον οὗτοι τὴν Ἀλήθειαν καὶ εἰς
τὴν σωτηριώδη μάνδραν τοῦ Χριστοῦ προθύμως καὶ
εὐπειθῶς εἰσῆλθον.

Τῆς θείας ταύτης εὐεργεσίας, τοῦ φωτισμοῦ δη-
λονοῦν διὰ τοῦ θείου καὶ ἱεροῦ Βαπτίσματος, ὅπερ
διακαῶς ἐπιθυμητὸν καθίστατο τοῖς ἐν σκότει καθη-
μένοις ἔθνεσι διὰ τοῦ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας δια-
προσίου κηρύγματος, οὐκ ὑπελείφθη καὶ τὸ μέγα ὄντως
καὶ πολυάνθρωπον γένος τῶν Ρώσων, ὅπερ, πρὸ χι-
λίων ἀκριβῶς ἐνιαυτῶν, ὀριστικῶς καὶ ἀμετακλήτως,
εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἰώνιον καὶ οἰκουμένην τοῦ Χριστοῦ
ποιμνὴν, παγγενῆ φωτισμὸν καὶ ἰδίας κατὰ τόπον
Ἀγίας Ἐκκλησίας δεξάμενον σύστασιν. Καὶ εἶναι
μὲν ἀληθές ὅτι ἡ πίστις καὶ ὁ ἱερός ζῆλος τοῦ ἐκλεκτοῦ
ἐκείνου σκεύους τῆς ἐκλογῆς τοῦ Χριστοῦ, τοῦ εὐλα-
βεστάτου, λέγομεν, ἡγεμόνος Βλαδμήρου, ὠδήγησε
σύσσωμον ἐκεῖνο τὸ ἔθνος εἰς τὴν ὁμοθυμαδὸν συντε-
λεσθεῖσαν διὰ τοῦ ἁγίου ὕδατος ἀναγέννησιν, πλὴν
ὅμως ἡ περὶ τοῦ θείου φωτισμοῦ τοῦ ρωσικοῦ γένους
μέριμνα καὶ φροντίς τῆς Ἀγίας τῆς Κωνσταντινου-
πόλεως Ἐκκλησίας πολὺ ἐνωρίτερον ἐκδηλώσεται,
δοθέντος ὅτι αὐτὴ, τὴν τοῦ Κυρίου ὑστάτην τοῖς μα-
θηταῖς Αὐτοῦ δοθεῖσαν ἐντολήν «πορευθέντες μαθη-
τεῦσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ
ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύ-
ματος» (Ματθ. 28,29), ὡς ὑψίστην καὶ ἱερὰν παρα-
καταθήκην, εὐλαβῶς τηροῦσα, οὐ παρέλιπεν εὐκαι-
ρίαν ἵνα καὶ ἐκεῖνο τὸ ἔθνος, ἀπὸ τοῦ τῆς ἀγνωσίας
σκότους εἰς τὴν θεῖαν γνῶσιν καὶ τὸν φωτισμὸν διὰ
τοῦ Ἀγίου Βαπτίσματος ἐλκύσῃ.

Οὕτως οὖν, ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ μεγάλου Πατρι-
άρχου Φωτίου, τοῦ πολλὰ μογήσαντος ὑπὲρ τῆς δια-
δόσεως τῆς Χριστιανικῆς πίστεως εἰς λαοὺς καὶ ἔθνη
μὴ γνώσκοντα τὸν Κύριον, ἀπεστάλησαν ἀπὸ τῆς
Ἀγίας ταύτης Μεγάλης Ἐκκλησίας εἰς τὴν χώραν τῶν
Χαζάρων οἱ Ἀπόστολοι καὶ Διδάσκαλοι τῶν Σλάβων,
οἱ Ἅγιοι ἀδελφοὶ Κύριλλος καὶ Μεθόδιος, οἵτινες καὶ
διελθόντες, μέσῳ τῆς Ταυρικής Χερσονήσου, προσήγ-
γισαν ὡς οἷόν τε τὴν χώραν ἐνθα ἐξετείνοντο τὰ τῶν
Ρώσων φύλα, λαλοῦντα τὴν σλαβικὴν αὐτῶν γλῶσ-
σαν, ἣς τὴν γραφὴν μετ' οὐ πολὺν χρόνον ὁ Ἅγιος
ἐφεῦρε Κύριλλος. Εἰ δὲ καὶ τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς

χριστιανικῆς πίστεως οὐκ ἐσπάρησαν τότε ἀναμέσον τῶν Ρώσων ὑπ' αὐτῶν τῶν Ἁγίων ἀνδρῶν, πάντως ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως προσέφερε τὸ πρῶτον τὸ ἅγιον Βάπτισμα τοῖς Ρώσοις ἐν ἐποχῇ οὐ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν ἀφισταμένη. Περὶ τούτου σαφῶς καὶ πέραν πάσης ἀμφισβήτησεως ὁμιλεῖ ὁ Πατριάρχης Φώτιος ἐν τῇ πρὸς τοὺς Πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς ἐγκυκλίῳ αὐτοῦ ἐπιστολῇ, τῇ ἐν ἔτει 867 σταλείσῃ, ἐνθα καὶ ρητῶς λέγει: «Καὶ γὰρ οὐ μόνον τὸ ἔθνος τοῦτο τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν τῆς προτέρας ἀσεβείας ἠλλάξατο (ἐννοεῖ ἐνταῦθα τὸ τῶν Βουλγάρων γένος). Ἀλλὰ γε δὴ καὶ τὸ παρὰ πολλοῖς πολλακίς θυλούμενον, καὶ εἰς ὠμότητα καὶ μαιφονίαν πάντας δευτέρους ταπτόμενον, τοῦτο δὴ τὸ καλούμενον τὸ Ρῶς, οἱ δὴ καὶ κατὰ τῆς Ρωμαϊκῆς ἀρχῆς... χεῖρας ἀντήσαν. Ἀλλ' ὅμως νῦν καὶ οὗτοι τὴν τῶν χριστιανῶν καθαρὰν καὶ ἀκλιβδηλὸν θρησκείαν τῆς ἐλληνικῆς καὶ ἀβέου δόξης, ἐν ἣ κατείχοντο πρότερον, ἀντηλλάξαντο, ἐν ὑπήκοῳ ἑαυτοῦς καὶ προξένων τάξει, ἀντὶ τῆς πρὸ μικροῦ καθ' ἡμῶν ληλασίας καὶ τοῦ μεγάλου τολμήματος, ἀγαπητῶς ἐγκαταστήσαντες». Συνεχίζει δ' ὁ μέγας Φώτιος: «Καὶ ἐπὶ τοσοῦτον αὐτοῦς ὁ τῆς πίστεως πόθος καὶ ζῆλος ἀνέφλεξεν, ὥστε καὶ ἐπίσκοπον καὶ ποιμένα δέξασθαι καὶ τὰ τῶν χριστιανῶν θρησκευόμενα, διὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας ἀσπάζεσθαι»¹.

Ἐκ τῶν ὧδε ὑπὸ τοῦ μεγάλου τούτου Πατριάρχου λεγομένων ἀνευδῶς μαρτυρεῖται ὅτι οἱ ἐκ τοῦ γένους τῶν Ρώσων βαπτισθέντες καὶ ἐπίσκοπον παρὰ τῆς Μεγάλης ταύτης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας δεχθέντες, οὐκ ἄλλοι ἦσαν εἰμὴ ὑπήκοοι τοῦ ἀρχαίου περὶ τὸ Κίεβον κράτους καὶ οἱ, ὡς δῆλον καθίσταται, ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Ἱεροῦ Φωτίου ἐν τῇ περικλειῖ ἐκείνῃ πόλει συνεστήθη τὸ πρῶτον χριστιανικὴ ἐπισκοπή. Καὶ εἶναι μὲν ἄγνωστον τίς ὑπήρξεν ἡ τύχη τῆς νεοπαροῦς ταύτης Ἐκκλησίας ἐν τῇ ρωσικῇ γῆ, ἥτις προφανῶς, συνεπεία περιστάσεων πολιτικῶν καὶ ἄλλων ἀκαταστασιῶν, ἐνεκα βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν ἐπισυμβασῶν, ἐπανσεν ὑπάρχουσα, καὶ ἐπὶ μακρὸν παρεδόθη ἀδῖς ἢ χώρα εἰς ὀλοσχερῆ λήθην τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ὡς ἐκ τούτου εἰς πνευματικὸν σκότος. Μετὰ δ' ἑκατονταετίαν ὄλην, ἦτοι μεσοῦντος τοῦ δεκάτου αἰῶνος, ἐκ νέου ὑπερέπτη τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον τῆς ρωσικῆς γῆς, τὴν φορὰν ταύτην καθαρᾶμενον τοῦ φρονήματος τῆς εὐσεβεστάτης ἐκείνης ἡγεμονίδος Ὀλγας καὶ καθοδηγήσαν τὰ βήματα αὐτῆς εἰς τὴν ἐνδοξὸν Πόλιν ἡμῶν, ἐνθα ἡ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, διαγνοῦσα τὸν ἀνυπόκριτον αὐτῆς περὶ τὴν χριστιανικὴν πίστιν ζῆλον καὶ τὴν προαίρεσιν, προφρόνως ἐδέχθη ταύτην καί, δεόντως κατηγήσασα, ὠδήγησε τελικῶς αὐτὴν πρὸς τὴν σωστικὴν τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος κολυμβήθραν. Οὕτω, τὸ δεύτερον ἤδη, ἢ καθ' ἡμᾶς Ἁγία Ἐκκλησία παρέσχε τοῖς Ρώσοις τὰ σωστικά τῆς πίστεως μέσα, καὶ δι' ὧν ἐξ αὐτῶν ἀπεδέχθησαν τὸ Βάπτισμα, ἤρχισεν ἡ ρωσ-

σικὴ γῆ κοινωνοῦσα μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας. Ἡ δ' ἀξιοθαύμαστος καὶ χριστοφιλῆς ἐκείνη ἡγεμονίς, πρῶτη ἐκ Ρώσων ἀναδειχθεῖσα καὶ Ἁγία, οὐκ ἐπαύσατο ὑπὲρ τῆς ἁγίας πίστεως ἀγωνιζομένη, διότι, ὡς ἐν τῇ ἱερᾷ Ἀκολουθίᾳ αὐτῆς λέγεται, «ζῆλον Πνεύματος Ἁγίου ἐν καρδίᾳ λαβοῦσα, τὴν πατρικὴν ἐμίσησε κακοδοξίαν»², διὸ καὶ Ἰσαπόστολος ἐκλήθη. Εἰς μαρτυρίαν δὲ καὶ ἀνάμνησιν διηνεκῆ τῆς ἐν τῇ πίστει ἀναγεννήσεως αὐτῆς ὑποδομήσεως ναὸν ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας τοῦ Θεοῦ Σοφίας τιμώμενον, κατ' ἀπομίμησιν βεβαίως τοῦ ἐν τῇ Πόλει ταύτῃ ὑπάρχοντος.

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως εἶχε, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐπέχαιρεν ἐπὶ τῷ ἐπιτελεσθέντι, ἀλλ' ὡς εἴρηται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου «εἶτα ἔρχεται ὁ διάβολος καὶ αἶρει τὸν λόγον ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτῶν, ἵνα μὴ πιστεύσαντες σωθῶσιν» (Λουκ. 8,12). Οἱ τὴν εὐσεβεστάτην Ἁγίαν ἐν τῷ ἡγεμονικῷ θρόνῳ διαδεχθέντες, σκληροὶ καὶ παχυλοὶ τῇ καρδίᾳ τυγχάνοντες, ἐπὶ τὰ ἴδια τῆς σκολιᾶς αὐτῶν εἰδωλολατρίας ἀμαρτωλὰ καὶ ἀπατηλὰ ἐπανέκαμψαν δόγματα, καταφρονήσαντες τῶν ὅσα ἡ αἰὶα τοῦ Παναγίου Πνεύματος, ἢ ἐν τῇ χώρα ἐκείνῃ τόσον εὐεργετικῶς πνεύσασα, εἶχεν ἤδη ζωογονήσει.

Μακροθύμος ὅμως ὁ Κύριος, καὶ ἡ μεγαλοθυμία Αὐτοῦ οὐκ ἀπέστη ἀπὸ τῆς γῆς ἐκείνης τῆς εὐλογημένης, ἄχρις οὗ ἡ Χάρις τοῦ τὰ πάντα καινίζοντος Πνεύματος, καὶ ἀδῖς ἐκείσε ἐπιφοιτήσασα, ἐπέλεξε νέον σκεῦος, ἐν ᾧ καὶ ἐπεδήμησε, καὶ καταργήσασα διὰ παντός τὴν τῶν εἰδώλων προσκύνησιν, ἐστερέωσε δι' αὐτοῦ τὴν ἁγίαν πίστιν εἰς αἰῶνας. Ἦν δὲ νῦν τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς τοῦ Πνεύματος ὁ μέγας καὶ κραταῖος ἡγεμὼν Βλαδίμηρος, ὅστις, ζηλώσας τὴν οὐ ματαίαν, ἀλλ' ἐπαινετὴν δόξαν τοῦ Ἁγίου καὶ μεγάλου ἐκείνου εὐσεβεστάτου Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, καὶ οὗτος τὸ σκότος τῷ φωτὶ ἀντήλλαξεν, ἀλλὰ καὶ τὸν ὑπ' αὐτὸν λαόν, οὕτω δι' αὐτοῦ παραδειγματισθέντα, εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας προσήγαγεν.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ἐννεακοσιοστῷ ὀγδοηκοστῷ ὀγδῶ, πᾶν δαφιλῶς καὶ πλουσίως ἐλαμψεν ἡ τῆς τὰ πάντα ἀνακαινίζούσης καὶ ἐπὶ τὰ κρεῖττω τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων τρεπούσης καὶ τελειούσης τρισυποστάτου θεότητος Χάρις, καὶ κατηύγασε τὴν χώραν τοῦ γένους τῶν Ρώσων διὰ τῆς τοῦ ἐνδόξου ἐκείνου Βλαδίμηρου ἐπισυμβάσης μεταστροφῆς, δι' αὐτῆς δὲ καὶ παντός τοῦ ρωσικοῦ ἔθνους. Καίτοι ἐπιθυμῶν οὗτος ὅπως ἐγκαταλείψῃ τὴν ἐφ' ἧς διακατείχετο εἰδωλολατρικὴν κακοδοξίαν, ἐν τοσοῦτῳ οὐκ ἐπεδείκνυε σπουδὴν περὶ τὴν τελικὴν ἀπόφασιν, τοῦτο δὲ βλέποντες οἱ σύμβουλοι αὐτοῦ, προέτρεπον αὐτὸν λέγοντες: «Ἐὰν ἦτο κακὸς ὁ τῶν Γραικῶν νόμος, δὲν θὰ τὸν ἠσπάζετο ἡ μάμμη σου Ὀλγα, ἥτις ἦτο σοφώτατος ἀνθρωπος»³. Τὴν συμβουλὴν αὐτῶν ταύτην ἔχων ἐν νῷ, οὐκ ἐπαύσατο σκεπτόμενος τὴν εἰς τὸ ἅγιον Βάπτισμα προσέλευσιν, ἕως οὗ ἤλθεν ἡ μεγάλη στιγμή, κατὰ τὰς βουλὰς τοῦ Κυρίου. Νυμφευθεὶς

1. Φωτίου τοῦ σοφωτάτου καὶ ἀγιωτάτου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἐπιστολαί, ἔκδοσις ὑπὸ Ἰ. Ν. Βαλέττα, ἐν Λονδίῳ 1864, σελ. 178.

2. Ἀκολουθία τῇ 11ῃ μηνὸς Ἰουλίου.

3. Χρονικὸν τοῦ Νέστορος, ἔκδοσις 1950, τόμ. 1ος, σελ. 75.

οὗτος τῷ ἔτει ἐκείνῳ ἐν Χερσῶνι τὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως προγκίπισσαν Ἄνναν, ἀδελφὴν τοῦ τὰ αυτοκρατορικὰ τότε κρατοῦντος σκῆπτρα Βασιλείου τοῦ β', τυφλωθεὶς αἰφνιδίως, ὑπήκουσεν εἰς τὴν προτροπὴν τῆς συζύγου του ἵνα βαπτισθῆ, καὶ τούτου γενομένου, ἀνέβλεψε σωματικῶς τε καὶ πνευματικῶς. Ἐἶτα δὲ ἐβαπτίσθη καὶ ἅπας ὁ ἡγεμονικὸς οἶκος, ἐν δὲ τῷ Δνειπέρῳ ποταμῷ καὶ σύσσωμος ὁ λαὸς τοῦ Κιέβου. Ἦσαν δὲ οἱ βαπτίζοντες αὐτοὺς κληρικοί, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Χερσῶνος καὶ οἱ μετὰ τῆς προγκίπισσης ἐκ τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων ἐλθόντες, ὡς περὶ τούτου σαφῶς μαρτυρεῖ τὸ ἀρχαῖον ρωσικὸν χρονικόν⁴, ἀλλὰ καὶ ὁ σχεδὸν σύγχρονος τῶν γεγονότων ἱστορικὸς Γιαχία ὁ Ἀντιοχεύς, ὅστις μάλιστα ὁμιλεῖ περὶ παρουσίας πλείονων τοῦ ἐνὸς μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ προφανῶς καὶ Χερσῶνος⁵. Ἐγένετο δὲ ἡ βάπτισις ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, τῷ εὐρισκομένῳ ἐν τῇ μεγάλῃ πλατείᾳ τῆς πόλεως Χερσῶνος, λαβόντος καὶ τοῦ εὐλαβεστάτου ἡγεμόνος τὸ ὄνομα Βασιλείου.

Τῆς βαπτίσεως τοῦ Ρωσικοῦ Ἔθνους οὕτω γενομένης, θεία δυνάμει ἴδονται ἐν ταῦτῳ ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ Ἐκκλησία, ἣτις μάλιστα, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἠξάνετο ἔτι μᾶλλον. Τοῦτο χαρμοσύνης βλέπουσα καὶ πνευματικῶς ἀγαλλομένη ἢ καθ' ἡμᾶς Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, καὶ χαίρουσα, ὡς χαίρει μήτηρ στοργικὴ καὶ φιλεῦσπλαγγχος ἐπὶ τῇ προκοπῇ καὶ προόδῳ σώφρονος θυγατρὸς, παντὶ τρόπῳ ἐμερίμνα καὶ ἐκοπία διὰ τὴν ἐπὶ τὰ βελτίω ἐξελίξιν τῶν ἐν Ρωσσίᾳ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Γινώσκουσα δ' ἐκ πείρας μακρᾶς, αἰώνων ὀλοκλήρων, ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς διαποιμάνσεως ἔθνων τε καὶ λαῶν διαφόρων, ὅτι οἱ μὲν ἐκ τῶν νεοφωτιστῶν ἀχειραγώγητοι ἀφιέμενοι, ποικίλοις πειρασμοῖς καὶ κακοδοξίαις ὑπόκεινται, τὸ δὲ τῆς ὑπεροφίας ροσηρὸν φρόνημα οὐ σπανίως παρ' αὐτοῖς ἐπιδημεῖ, ἔκρινεν ὅπως, ἐπ' ὀφέλει καὶ μόνον τῆς νεοπαγοῦς ἐν Ρωσσίᾳ Ἁγίας Ἐκκλησίας, κατατάξῃ αὐτὴν εἰς τὴν χορείαν τῶν ἐπ' αὐτὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὑποκειμένων Ἁγίων Μητροπόλεων, ἵνα τοιουτοτρόπως αὐτὴν ἐγγὺς ἔχη καὶ παρ' ἐαυτῷ τηρήσῃ.

Καθίστησι, λοιπόν, ἐκκλησιαστικὴν κεφαλὴν ἐν Ρωσσίᾳ, τὸν Κιέβον καὶ πάσης Ρωσσίας Μητροπολίτην, ἐν τῇ πόλει τοῦ Κιέβου ἐδρεύοντα, ἐκλεγόμενον μὲν καὶ χειροτονούμενον παρὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἱερᾶς Συνόδου, διοικοῦντα δὲ τὴν ἰδίαν Μητροπόλιν κατὰ τὸ ἀρχαῖον, ἣτοι προεδρεύοντα τῆς τοπικῆς τῶν Ἐπισκόπων Συνόδου, ἣτις καὶ ἐρρῶμιζε καὶ διεχειρίζετο τὰς ἐσωτερικὰς τῆς Μητροπόλεως ὑποθέσεις. Ταύτην τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐν Ρωσσίᾳ τάξιν ἔχων ὑπ' ὄψει ὁ ἱστορικὸς τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, Νικηφόρος ὁ Γρηγοράς, ἔγραφε: «Τοῦτο τοίνυν τὸ ἔθνος, ἀφ' οὗ τῇ εὐσεβεῖ προσερούῃ θρησκείᾳ καὶ τῶν χριστιανῶν θεῖον ἐδέξατο βάπτισμα, ὅφ' ἐνὶ τυποῦσθαι τέτακται καθάπαξ ἀρχιερεῖ... καὶ

εἶναι τὸν πρῶτον τοῦτον ἀρχιερέα τῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπείκοντα θρόνῳ, καὶ ὑπὸ τούτου τὰ νόμιμα δέχεσθαι τῆς ἀρχῆς τῆς πνευματικῆς»⁶.

Οὕτως οὖν, καθ' ὅλην τὴν χρονικὴν περιόδον ἀπὸ τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τοῦ κράτους τοῦ Κιέβου, ἣτοι ἀπὸ τοῦ 988 καὶ μέχρι τοῦ 1240, ὅτε τοῦτο κατελύθη, ἡρχιεράτευσαν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εἴκοσι καὶ τρεῖς ἐν συνόλῳ Ἀρχιερεῖς, προκαθήμενοι τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κιέβου καὶ πάσης Ρωσσίας, ἐξ ὧν οἱ εἴκοσι καὶ εἷς εἶχον τὴν προέλευσιν ἐντεῦθεν, καὶ μόνον δύο ἦσαν ἰθαγενεῖς ἐκ τῆς ρωσικῆς γῆς. Ἦσαν δὲ οἱ ἐντεῦθεν ἐκεῖσε ἀποστελλόμενοι οὐ τῶν τυχαίων ἀνδρες, ἀλλ' ἐπιμελῶς ἐπιλεγόμενοι, ὑψηλῆς παιδείας καὶ ἥθους, τινὲς δὲ μάλιστα ἐξ αὐτῶν ἐτόγγανον καὶ μέλη τῆς βασιλικῆς συγκλήτου. Οὗτοι διεκρίθησαν ἐπ' ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ, τινὰς δ' αὐτῶν καὶ ὡς Ἁγίους ἡ κοινὴ τοῦ ποιμνίου ἀνεγνώρισε καὶ ἐτίμησε συνειδήσει. Τοῦτο ἀποδεικνύει τὴν φροντίδα, ἣν περὶ τῆς Ἁγίας ἐν Ρωσσίᾳ Ἐκκλησίας εἶχεν ἡ ἐνταῦθα Μήτηρ αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν μεγάλῃν μέριμναν διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ πνευματικὴν ἀνύψωσιν τοῦ νεοφωτιστοῦ ἔθνους. Καὶ πράγματι, τοῦτο προέκοπτεν ἐν εὐσεβείᾳ καὶ ἠρόδοῦτο ἐν Χριστῷ, ἀναδεικνύμενον εἰς πρότυπον εὐλαβείας καὶ δεχόμενον εὐπειθῶς τὰς συμβουλὰς καὶ νοουθεσίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, κατὰ τὰς ἐκάστοτε προκλυπούσας ἀνάγκας.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν, κοίμασιν οἷς οἶδε Κύριος, κατάλυσιν τοῦ κραταιοῦ κράτους τοῦ Κιέβου, ἣτοι μετὰ τὸ ἔτος 1240, ὅτε ἡ χώρα ἐγνώρισε τὴν ξενικὴν κατοχὴν, καὶ τὰ τῆς Ἐκκλησίας προβλήματα ἠξήθησαν καὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν, καὶ αὖθις ἡ στοργικὴ φροντίς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως οὐκ ἀπέλιπε τὴν Ἁγίαν Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσσίας. Ἐπιμόνως καὶ μετὰ πάσης προσπάθειας ἐφρόντισεν ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία ὅπως διατηρηθῆ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐνότης τῆς Ρωσσίας καὶ μὴ, ἐνεκα τῶν δυσχερῶν καὶ περιπλόκων καταστάσεων καὶ διχωσασιῶν, διαιρεθῆ ἢ μία καὶ ἐνιαία Ρωσικὴ Μητροπόλις. Τῆς δ' ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος οὕτως διατηρουμένης, ἐξησφαλίζετο παραχρῆμα καὶ ἡ κρατικὴ καὶ ἔθνη ἐνότης τῆς μεγάλης ταύτης χώρας, εἰς τρόπον ὥστε, ὅτε ἡ μεγάλη Ἡγεμονία τῆς Μόσχας συνεκέντρωσεν ὑπὸ τὴν ἰσχὴν αὐτῆς ἀπάσας τὰς ρωσικὰς ἡγεμονίας, ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐνότης τῆς χώρας παρεῖχε πλήρως τὰς προϋποθέσεις διὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἐνιαίας κραταιᾶς αυτοκρατορίας. Τοῦτο προἰδοῦσα ἡ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Ἱερὰ Σύνοδος, ἥδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1354 ἐπέκρινε καὶ ἐπεκύρωσε τὴν μεταφορὰν τῆς ἑδρας τοῦ Μητροπολίτου Ρωσσίας ἀπὸ τοῦ Κιέβου εἰς τὴν παρὰ τὴν Μόσχαν πόλιν Βλαδίμηρον, ἐνθα εἶχεν ἤδη ἀπὸ μακροῦ ἐγκατασταθῆ ὁ ἐκ Γραικῶν Μητροπολίτης Μάξιμος.

Κατὰ τὴν νέαν ταύτην περιόδον τοῦ βίου αὐτῆς, ἡ Ρωσικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐγνώρισε ἀνθησὺν τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ ἄνοδον ἀξιοθαύμαστον, ἐκ-

4. Αὐτόθι, σελ. 77.

5. Patrologia Orientalis, τομ. 23, σελ. 423.

6. Νικηφόρου Γρηγορά, Ἱστορία, ἐκδ. I Bekker, Bonn 1855, III, σσ. 512-513.

δηλουμένας ἐν τοῖς παραδείγμασι τῆς ἀγιότητος τοῦ βίου ἐκλεκτῶν αὐτῆς ἱεραρχῶν καὶ μοναχῶν, ἡγεμόνων τε καὶ ἐτέρων λαϊκῶν, ὡς καὶ ἐν τῇ λατρεία καὶ τῇ ἐκκλησιαστικῇ τέχνῃ. Ἄλλὰ καὶ εἰς τοῦτο οὐ μικρὰ παραμένει ἡ μερὶς τῆς τε Μητρὸς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν προκαθημένων αὐτῆς Πατριαρχῶν, οἵτινες ἀόκνως ἐμερίμων διὰ τὴν πνευματικὴν κατάρτισιν καὶ τὴν ὡς οἶόν τε ἀρίστην ὀργάνωσιν τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας. Δέον δ' ὅπως ἐν προκειμένῳ ἰδιαιτέρως μνημονευθῶσι τὰ ὀνόματα τῶν μεγάλων ἐκείνων Πατριαρχῶν, τῶν κατὰ τὴν δεκάτην τετάρτην ἑκατονταετίαν τὸν θρόνον τοῦτον κοσμησάντων, Φιλοθέου, Καλλίστου, Νείλου καὶ Ἀντωνίου, οἵτινες μετὰ πολλῆς ὑπομονῆς καὶ πατρικῆς ἀγάπης, παρὰ πᾶσαν δυσχέρειαν καὶ ἀντιξοότητα, ἐξεσφάλισαν τὴν διατήρησιν τῆς ἐνότητος τῆς ἐν Ρωσσίᾳ Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἐξομάλυνσιν λίαν περιπλόκων καταστάσεων. Συγχρόνως ἐμερίμησαν καὶ διὰ τὸν πνευματικὸν καταρτισμὸν τοῦ ρωσικοῦ ποιμνίου, διατηροῦντες στενὴν πνευματικὴν σχέσιν μετὰ τῶν Μητροπολιτῶν τῆς Ρωσσίας καὶ χειραγωγοῦντες αὐτοὺς κατὰ τὸ δέον. Ἰδιαιτέρως ὅμως ὁ ἐπὶ ἀγιότητι καὶ παιδείᾳ διακριθεὶς διαπρεπὴς ἐν πατριαρχαῖς Φιλόθεος ὁ Κόκκινος, καταλλήλως χειραγωγῶν πνευματικῶς τοὺς λαμπροὺς Μητροπολίτας Ρωσσίας Ἄγιους Ἀλέξιον καὶ Κυπριανόν, ἐνίσχυσε μεγάλως τὸ ἔργον αὐτῶν, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἐποχὴ τῆς ὑπ' αὐτῶν διαποιμάνσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας, νὰ ἀποτελῇ λαμπρὰν τῆς ἱστορίας αὐτῆς σελίδα.

Κατὰ ταύτην τὴν περίοδον ἀνεφάνη, ὑπὸ τῆς Χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος προβληθεὶς, ὁ λαοφιλέστερος Ἅγιος τοῦ Ρωσικοῦ λαοῦ, ὁ ὅσιος μοναχὸς Σέργιος Ραδονέζσκυ, ὅστις διετήρηε στενὸν πνευματικὸν δεσμόν μετὰ τοῦ Ἁγίου Πατριαρχου Κωνσταντινουπόλεως Φιλοθέου, κατὰ σύστασιν τοῦ ὁποίου καὶ ἐπανεισήγαγε τὸ ἀπὸ αἰῶνος ἐκλείψαν ἐν Ρωσσίᾳ κοινοβιακὸν ἐν τῷ μοναχισμῷ σύστημα, εἰς τὴν ἐδραίωσιν τοῦ ὁποίου, ἐν συνεχείᾳ, ἐστήριξεν αὐτὸν προφορῶν καὶ ὁ Πατριάρχης Κάλλιστος. Οὐχ ἦττον ὁμοως, φροντίσι καὶ προτροποῖς τοῦ Πατριαρχου Νείλου, εἰσῆχθη ὁ κοινοβιακὸς μοναχισμὸς καὶ ἐν τῇ παρὰ τῇ πόλει Ψκῶφ Μονῇ Σνέτα Γκόρα ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ Ἀρχιεπισκόπου Σούζδαλ Διονυσίου. Οὕτως ἡ Κωνσταντινούπολις ἀπέβη ἡ ἀφετηρία τῆς ἀνανεώσεως τῆς μοναστικῆς πνευματικότητος ἐν Ρωσσίᾳ κατὰ τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα, περὶ τούτου δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐπιμαρτυρεῖ τὸ γεγονός ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην Ρῶσοι μοναχοὶ διεβίουν ἐν ταῖς μοναῖς τῆς Πόλεως ταύτης, ὡς ὁ διαπρεπὴς ἡγούμενος Ἀθανάσιος Βυσότσκυ, ὅστις, μετὰ παραμονὴν εἰκοσαετίας ἐν τῇ Μονῇ τῆς Περιβλέπτου, ἐπανέκαμψεν εἰς τὰ ἴδια, εἰσαγαγὼν εἰς τὴν Ρωσσίαν καὶ τὸ ἐν τῇ Βασιλευούσῃ τότε ἐν χρῆσει Ἐκκλησιαστικὸν Τυπικόν.

Διὰ τοῦ μεταφραστικοῦ ἔργου αὐτοῦ, ἐπιτελεσθέντος ἐν τῇ πόλει ἡμῶν, καθὼς καὶ διὰ τοῦ πλουσίου ἐκκλησιαστικοῦ καὶ λειτουργικοῦ ἔργου τοῦ διαπρεποῦς Μητροπολίτου Ρωσσίας Κυπριανοῦ, ἡγαπημένου μα-

θητοῦ καὶ ὑποτακτικοῦ τοῦ Πατριαρχου Φιλοθέου τοῦ Κοκκίνου, μετελαμπαδεύθησαν εἰς τὴν Ρωσσίαν αἱ ζωογόνοι ροπαὶ τῆς ἡσυχαστικῆς πνευματικότητος, αἵτινες, κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν, μεγάλως ὠφέλησαν τὴν πνευματικὴν τῆς χώρας ταύτης πρόοδον. Οἱ φορεῖς τῶν πνευματικῶν τούτων τάσεων ἐπέδρασαν καὶ ἐπὶ τῶν μεγάλων εἰκονογράφων, Θεοφάνους τοῦ Γραικοῦ, τοῦ ἐντεῦθεν ὀρμηθέντος, καὶ τοῦ Ρώσου μαθητοῦ αὐτοῦ Ἀνδρέου Ρουμπλιώφ, ὧν τὸ ἔργον ἀποτελεῖ ἔκφρασιν ὑψηλοτάτης πνευματικῆς ἀνατάσεως καὶ μνημεῖον πολυτιμότερον τοῦ παγκοσμίου πολιτισμοῦ. Ἀργότερον εἰς τὴν χορείαν τῶν σπουδαίων ἐν Ρωσσίᾳ προσώπων συγκατελέχθη καὶ ὁ διαπρεπέστατος Ἀργοεῖτης μοναχὸς Μάξιμος ὁ Γραικός, οὔτως τὸ τεράστιον συγγραφικὸν καὶ διδακτικὸν ἔργον ἠροῖξε νέους ὀρίζοντας εἰς τοὺς πνευματικὸς προσανατολισμοὺς τῶν Ρώσων.

Ἡ ἀγαστὴ καὶ θεόρεστος αὕτη σχέσις στοργικῆς μητρὸς καὶ φιλοστόργου θυγατρὸς ἐπὶ αἰῶνας διήρκεσε καὶ ἀπέβη, ὡς ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἐφάνη, λίαν ἐπωφελὴς διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσσίας, δαθέντος ὅτι οἱ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀφορμώμενοι Μητροπολίται Ρωσσίας ἦσαν καὶ τὰ πλέον πεπαιδευμένα πρόσωπα ἐν τῇ χώρῃ ταύτῃ, διὰ δὲ τοῦ ἐκείσε ἀσκηθέντος ποιμαντικοῦ ἔργου αὐτῶν συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐπὶ στερεῶν βάσεων διοργάνωσιν τῆς Ἐκκλησίας, ὡς καὶ εἰς τὴν κατ' ὀρθὸν τρόπον προαγωγήν τῶν ἐνδογενῶν παρὰ τοῖς Ρώσοις πνευματικῶν ἀρετῶν καὶ τῆς βαθείας αὐτῶν εὐσεβείας. Ἀλλὰ, παρὰ ταῦτα, συνεπεία παρεξηγήσεων καὶ κακῆς πληροφορήσεως τῶν ἀδελφῶν Ρώσων περὶ τὰ παρὰ τῷ Οἰκουμηνικῷ Πατριαρχεῖῳ συμβαίνοντα, δυστυχῶς ἡ σχέσις αὕτη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1448 ἐγνώρισεν ἀλλαγὴν τινα, ἐκδηλωθεῖσαν ἐν τῇ οἰονεὶ ἀπὸ μέρους αὐτῶν ἐγκαταλείψει τῆς ἀρχῆς τῆς ἀποδοχῆς Μητροπολίτου Ρωσσίας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκλεγομένου καὶ χειροτονουμένου. Παρὰ δὲ τὸ γεγονός ὅτι ἡ πρᾶξις αὕτη μόνον λύπης πρόξενος ἠδύνατο νὰ εἶναι διὰ τὸ Οἰκουμηνικὸν Πατριαρχεῖον, ἅτε διακόφασα παράδοσιν αἰῶνων ὀλοκλήρων, ἐν τοσοῦτῳ οὔτε τὴν προτέραν ἀγάπην, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸ μονίμως στοργικὸν ἐνδιαφέρον τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας πρὸς τὴν ἐν Ρωσσίᾳ περιφλημένην θυγατέρα ἀπῆλειψεν.

Δὲν ἔπαισεν ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἀγρύπνῳ ὀφθαλμῷ καὶ ὡτὶ πληροφουμένη τὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ρωσσίας συμβαίνοντα καὶ μετ' ἀγωνίας νὰ παρακολουθῇ καθ' ὅλον τὸν δέκατον ἕκτον καὶ δέκατον ἑβδομον αἰῶνα τὰς ἐξελίξεις ἐν τῇ Ἀντικῇ ἰδίᾳ Ρωσσίᾳ, ἐνθα ἡ Ὁρθοδοξία ἐχεμιάζετο καὶ ἐξετίθετο εἰς πλῆθος κινδύνων. Οὐχὶ ἀπαξ ἦλθεν ἀρωγὸς καὶ προστάτης τῶν ἐν τῇ περιοχῇ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας ἀγωνιζομένων, εἴτε διὰ τῆς δημιουργίας Ὁρθοδόξων Ἀδελφοτήτων καὶ τῆς πνευματικῆς στηρίξεως αὐτῶν, εἴτε διὰ τῆς ἰδρύσεως Πατριαρχικῶν καὶ Σταυροπηγιακῶν Μοναστηρίων, ἐν οἷς ἐκαλλιεργεῖτο καὶ διεσώζετο ἡ Ὁρθόδοξος παράδοσις. Αἱ σχέσεις τῆς Ρωσσίας μετὰ τοῦ Οἰκουμηνικοῦ Πατριαρχείου κατὰ τὴν μνημονευ-

θεΐσαν περίοδον, ἀλλὰ καὶ μετέπειτα, ἀποτελοῦν τε-
ράστιον ἱστορικὸν κεφάλαιον, πλήρες σελίδων δεσμῶν
θερμῶν καὶ ἀδελφικῶν. Ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκ-
κλησία δὲν ἔπασσε ποδηγετοῦσα πνευματικῶς τὴν
Ρωσικὴν, προσφέρονσα αὐτῇ συμπαράστασιν καὶ
βοήθειαν, ἐκ μητρικῆς καρδίας πηγάζουσα καὶ ἐρει-
δομένην εἰς πείραν καὶ γνώσεις αἰῶνον ὀλοκλήρων.

Ὅτε δὲ ἐπέστη ὁ καιρὸς, καὶ τὸ Ρωσικὸν κρά-
τος, μεγαλυνθὲν καὶ ἀδῆσαν, ἔφθασεν εἰς ὄριον καὶ
ἡλικίαν, καθ' ἣν ἐδικαιοῦτο ἰδεῖν καὶ τὴν ἐν τοῖς ἐκ-
κλησιαστικοῖς πράγμασι δόξαν αὐτοῦ διὰ τῆς ἀνυ-
ψώσεως τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μόσχας εἰς τάξιν
Πατριαρχείου, ἣ ἀκολουθηθεῖσα ὁδός, ὡς ἔδει νὰ
ἀναμένηται εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, ἦτο ἡ πρὸς
τὴν Μητέρα καὶ τροφὸν ὀδηγοῦσα, διὸ καὶ εὐπειθῶς
ἐζητήθη ὁ προβιβασμός, κατὰ τὸ πρέπον, ἀπὸ τῆς Με-
γάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τῆς καὶ μόνης ἀρ-
μοδίας ἐκχωρήσει τὴν χειραφέτησιν καὶ ἀνυψῶσαι
τὴν Ρωσικὴν Ἐκκλησίαν. Οὐκ ἐκώφευσε δὲ ἡ Με-
γάλη Ἐκκλησία εἰς τὸ αἴτημα τοῦτο, καὶ ἐχώρησεν εἰς
τὴν κατάστασιν Πατριαρχοῦ ἐν Ρωσίᾳ ὁ Πατριαρχὸς
Ἱερεμίας ὁ Β', διὰ τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου τῆς 12ης
Φεβρουαρίου 1593, ἔχων συμφώνους εἰς τὴν πράξιν
αὐτοῦ ἐκείνην καὶ τοὺς λοιποὺς Μακαριωτάτους Πα-
τριαρχαὺς τῆς Ἀνατολῆς. Ὁρίζε δὲ ὁ Πατριαρχικὸς
ἐκεῖνος Τόμος ὅπως: «Τὸν θρόνον τῆς εὐσεβεστάτης
καὶ ὀρθοδόξου πόλεως Μοσκόβου εἶναι τε καὶ λέγεσθαι
Πατριαρχεῖον, διὰ τὸ βασιλείας ἀξιοθῆναι παρὰ Θεοῦ
τὴν χώραν ταύτην, πᾶσαν τε Ρωσίαν καὶ τὰ ὑπερβό-
ρεια μέρη ὑποτάσσασθαι τῷ Πατριαρχικῷ θρόνῳ
Μοσκόβου καὶ πάσης Ρωσσίας... ἀδελφόν τε εἶναι καὶ
λέγεσθαι τῶν ὀρθοδόξων πατριαρχῶν μετὰ ταύτης
τῆς ἐπωνυμίας, ὁμοταγῆ καὶ σύνθρονον, ἴσον τε τῇ
τάξει καὶ τῇ ἀξίᾳ ἐπιγράφεσθαι τε καὶ ὑπογράφεσθαι
κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν ὀρθοδόξων πατριαρχῶν, Πα-
τριαρχῆς Μοσκόβου καὶ πάσης Ρωσσίας καὶ τῶν ὑπερ-
βορείων μερῶν»⁷.

Ἀνυψθέντος οὕτω τοῦ θρόνου τῆς Μόσχας εἰς
Πατριαρχεῖον, ἡ Ἁγία ἐν Ρωσίᾳ Ἐκκλησία νομίμως
χειραφετήθη ὑπὸ τῆς Μητροδὸς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ
Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἀλλ' ὅμως, καίτοι ἐνεργῶς εἰς
τὴν τῶν Πατριαρχείων τάξιν, οὐκ ἐπαύσατο ἀπονέ-
μουσα τῇ Μητρὶ Ἐκκλησίᾳ τὴν πρέπουσαν τιμὴν,
δεχομένη πάντοτε ἐξ αὐτῆς πρόθυμον βοήθειαν καὶ
συμπαράστασιν ἐν τε τοῖς κανονικοῖς καὶ ἐν τοῖς
πνευματικοῖς ζητήμασι. Τοῦτο δὲ τρανῶς ἐφάνη ἐν
ταῖς ἡμέραις τοῦ περικλεοῦς Πατριαρχοῦ Μόσχας
Νίκωνος, ὅστις, ἐν τῇ προσπάθειᾳ αὐτοῦ διὰ τὴν κά-
θαρσιν τῶν λειτουργικῶν βιβλίων τῆς Ρωσικῆς Ἐκ-
κλησίας ἐκ τῶν εἰς αὐτὰ παρεισφουσάντων κατὰ τὴν
ροὴν τοῦ χρόνου λαθῶν, καὶ διὰ τὴν ἐξύψωσιν τοῦ
πνευματικοῦ ἐπιπέδου αὐτῆς, καὶ πάλιν πρὸς τὸ καθ'
ἡμᾶς κλίμα ἐστράφη, πολλὴν ἐντεῦθεν δεχθεὶς τὴν
βοήθειαν.

Ἄλλ' ἢ εἰς τὸ διηρηκὲς ὑπάρχουσα ἐν Ρωσίᾳ
συναίσθησις, ὅτι ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως

τυγχάνει Μητὴρ τῇ Ρωσικῇ, ἐφάνη καὶ κατὰ τὴν ὑπὸ
τοῦ αὐτοκράτορος Πέτρου τοῦ μεγάλου κατάργησιν
τοῦ Ρωσικοῦ Πατριαρχείου καὶ τὴν ὑποκατάστασιν
αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Ἁγιοτάτης Συνόδου, ὅποτε οὗτος,
δικαιολογῶν καταλλήλως τὴν πράξιν αὐτοῦ, ἄτε ἐξ
ἀδηρίτου ἀνάγκης ὑπαγορευθεῖσαν, ἔσπευσεν ἀμέσως
ἵνα ζητήσῃ τὴν ἀναγνώρισιν αὐτῆς ὑπὸ τῆς Μεγάλης
τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Κατακλείων δὲ τὸ πρὸς τὸν
Πατριαρχὸν Ἱερεμίαν τὸν Γ' γράμμα αὐτοῦ ἔγραψε:
(«Διατελοῦμεν πάντοτε τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος,
τοῦ κατὰ Πνεῦμα Πατρὸς καὶ Ἀνωτάτου Οἰκουμενικοῦ
Ἀρχιεπισκόπου ὁ κατὰ πνεῦμα πατὴρ καὶ πρόθυμος»).
Προσέτι παρακάλει, ὅπως μὴ ἀρνηθῇ τὸ Πατριαρχεῖον
εἰς τὰ μέλη τῆς Ἁγιοτάτης Συνόδου «ὅποιαν δὴ τινα
καλὴν συμβουλὴν πρὸς ὄφελος καὶ κρείττονα οἰκονο-
μίαν τῆς Ἐκκλησίας»⁸. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς μετέπειτα
χρόνοις, αἱ σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας μετὰ
τῆς καθ' ἡμᾶς Μεγάλης Ἐκκλησίας ὑπῆρξαν στεναὶ
καὶ ἀδελφικαί, ἐν πνεύματι Χριστοῦ καὶ ἀγάπης ἀλη-
θοῦς, ἐν κατανοήσει ἀμοιβαία, ἐν συμπαθείᾳ δὲ βαθυ-
τάτῃ, εἰ καὶ ποτε, κατὰ παραχώρησιν τοῦ δικαιοκρί-
του Θεοῦ, εὐρέθησαν αὐτὰ ἐμφότερα χειμαζόμενα.

Σήμερον δὲ, πανηγυρίζοντες καὶ ἡμεῖς ἐν χαρᾷ
πολλῇ καὶ συγχαίροντες ἅμα ἐπὶ τῇ συμπληρώσει
χιλίων ὄλων ἐνιαυτῶν ἀπὸ τῆς λαμπρᾶς ἐκείνης καὶ
θεοδότου ἡμέρας τῆς Βαπτίσεως τοῦ Ρωσικοῦ Ἐ-
θνοῦ, στρέφομεν τὰ τῆς ψυχῆς ἡμῶν ὄμματα πρὸς τὸν
ἐν οὐρανοῖς Πατέρα τῶν ὄλων, εὐχαριστοῦντες Αὐτῷ
ἐπὶ ταῖς πλουσίαις Αὐτοῦ δωρεαῖς διὰ τὸ μεγαλυνθῆ-
ναι καὶ δοξασθῆναι τὴν Ἁγίαν τῆς Ρωσσίας Ἐκκλη-
σίαν, ἀναπέμποντες Αὐτῷ δέησιν ὑπὲρ στερεώσεως
τῆς ἁγίας καὶ ἀμωμῆτου πίστεως τῶν Ρώσων ἡμῶν
ἀδελφῶν καὶ διαφυλάξεως ἐν εἰρήνῃ, μακρὰν πάσης
θλίψεως καὶ δοκιμασίας, τοῦ ἀγαπητοῦ Ἀδελφοῦ καὶ
συνλειτουργοῦ ἡμῶν Προκαθημένου αὐτῆς καὶ πάντων
τῶν ἁγίων ἀδελφῶν Ἀρχιερέων, τῶν εὐλαβεστάτων
ιερέων, τῶν ὀσιωτάτων μοναχῶν καὶ παντὸς τοῦ χρι-
στιανῶν καὶ εὐσεβοῦς πληρώματος αὐτῆς.

Ἐν Φαναρίῳ, ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, τῇ 28ῃ
Φεβρουαρίου 1988

† Ὁ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ,
διάκονος πρὸς Θεὸν εὐχέτης.

† Ὁ Χαλκηδόνος Μελιτών, ἐν Χριστῷ εὐχέτης
† Ὁ Χαλδίας Κύριλλος, ἐν Χριστῷ εὐχέτης
† Ὁ Ροδοπόλεως Ἱερόνυμος, ἐν Χριστῷ εὐχέτης
† Ὁ Ἰμβρου καὶ Τενέδου Φώτιος, ἐν Χριστῷ εὐχέτης
† Ὁ Σταυρουπόλεως Μάξιμος, ἐν Χριστῷ εὐχέτης
† Ὁ Μύρων Χρυσόστομος, ἐν Χριστῷ εὐχέτης
† Ὁ Προγκηποννήσων Συμεών, ἐν Χριστῷ εὐχέτης
† Ὁ Κολωνίας Γαβριήλ, ἐν Χριστῷ εὐχέτης
† Ὁ Πέργης Εὐάγγελος, ἐν Χριστῷ εὐχέτης
† Ὁ Λύστρων Καλλίνικος, ἐν Χριστῷ εὐχέτης
† Ὁ Δόσκων Κωνσταντῖνος, ἐν Χριστῷ εὐχέτης
† Ὁ Ἐλενοπόλεως Ἀθανάσιος, ἐν Χριστῷ εὐχέτης
† Ὁ Μελιτηνῆς Ἰωακείμ, ἐν Χριστῷ εὐχέτης
† Ὁ Φιλαδελφείας Βαρθολομαῖος, ἐν Χριστῷ εὐχέτης

7. Κ. Ν. Σάθα, Βιογραφικὸν σχεδιάγραμμα περὶ τοῦ Πατρι-
άρχου Ἱερεμίου Β', ἐν Ἀθήναις 1870, σσ. 88-89.

8. P. V. Verkhovskoj, Uchrezhdenie Dukhovnoj
Kollegii i Duchovnyj Reglament, τομ. 10ος, σσ. 678-679.

Κατὰ τὴν πανηγυρικὴν ταύτην Θεϊαν Λειτουργίαν παρέστησαν, ἅπαντα ἢ ἐν τῇ Πόλει σεβασμία Ἱεραρχία τοῦ Θρόνου, οἱ ἐπὶ τούτῳ παρεπιδημοῦντες ἀνωτέρω τίμιοι ἐκπρόσωποι τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων καὶ ἄλλων Ἐκκλησιῶν, πλείστοι κληρικοί ἐξ Ἑλλάδος, ὁ ἀπὸ τινων ἡμερῶν ἐπισήμως παρεπιδημῶν ἐν τῇ Πόλει Ἐντιμ. κ. Μιλτιάδης Ἐβερτ, Δήμαρχος Ἀθηναίων, ὅστις ἀνέγνωσεν ἀπὸ τῶν ἡγεμονικῶν στασιδίων τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως καὶ τὴν Κυριακὴν προσευχὴν, ὁ Ἐντιμ. κ. Λεωνίδας Χρυσανθόπουλος, Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος, ἑνταῦθα, μετὰ τοῦ Ἐντιμ. κ. Γεωργίου Κακλίκη, Προξένου αὐτῆς, ὁ Ἐντιμολ. κ. Παναγιώτης Ἀγγελόπουλος, Μέγας Εὐεργέτης τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, μετὰ τῆς Εὐγενεστάτης συζύζου αὐτοῦ Ἐλένης καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ Θεοδώρου καὶ Κωνσταντίνου καὶ πλείστων εἰκείων αὐτοῦ, ὁ Ἐντιμολ. κ. Ἀντώνιος-Αἰμίλιος Ταχιᾶς, Καθηγητὴς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῶν Ὁρθοδόξων Σλαβικῶν Ἐκκλησιῶν ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ὁ Ἐντιμολ. Καθηγητὴς κ. Ἀθανάσιος Παραδέλλης, Ἄρχων Ἀκτουάριος τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, Ἄρχοντες ὀφφικιάλοι τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, Νομικοὶ Σύμβουλοι τῶν Πατριαρχείων, ὁ Ἐντιμολ. κ. Τύχων Τρογιάνωφ, ὀφφικιάλος τῆς Ἐκκλησίας, ἐκ Γενεύης, ἐκπαιδευτικοί, πλείστοι παράγοντες Κοινοτήτων καὶ Ἰδρυμάτων καὶ μέγας ἀριθμὸς πιστῶν ἐκ τῆς Πόλεως καὶ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς Θείας Λειτουργίας ἐψάλλη ὑπὸ τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος τὸ καθιερωμένον κατανοκτικὸν τρισάγιον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν τῶν ὑπὲρ τῆς Ἁγίας Ὁρθοδόξου ἡμῶν πίστεως ἀγωνισαμένων καὶ τελειωθέντων ἐν αὐτῇ, ἀκολούθως δὲ ἐγένετο ἐντὸς τοῦ Ναοῦ ἡ λιτάνευσις τῶν ἱερῶν εἰκόνων, τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος εὐλογησάσης ἐν κατακλιθεὶς τὸ εὐσεβὲς ὀρθόδοξον πλήρωμα, διὰ τῆς ἱερᾶς εἰκόνης τοῦ Κυρίου, ἀπὸ τῆς Ὁραίας Πύλης.

Τὸ ἀντίδωρον διενεμήθη ὑπὸ τοῦ ἐκπροσώπου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Σμολένσκ κ. Κυρίλλου, ἡ δὲ ὅλη τελετὴ ἐπεσφραγίσθη διὰ τοῦ Πολυχρονισμού τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου.

Οἱ ἀνωτέρω ἐπίσημοι ἐκπρόσωποι παρεκάθησαν εἰς ἐπίσημον πρὸς τιμὴν αὐτῶν γεῦμα, παρατεθὲν ἀπὸ μέρους τῆς φιλοξενούσης Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐν εἰδικῇ αἰθούσῃ τοῦ ξενοδοχείου «Divan».

Εἰς τὰ ἐπιδόρπια ἡ Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης ἤγειρε τὴν ἀκόλουθον πρόποσιν:

«Δοξολογήσαντες τὸν Κύριον κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς Θείας Εὐχαριστίας ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ διὰ τὴν συμπλήρωσιν ἐφέτος χιλίων ἐτῶν ἀπὸ τοῦ σωτηριώδους Βαπτίσματος τῆς Ρωσσίας, ἰδοὺ ἅπαντες ἡμεῖς παρακαθήμεθα ἤδη περὶ τὴν κοινὴν ταύτην τράπεζαν τῆς ἀγάπης ὡς προ-

γματικοὶ ἀδελφοί. Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ διὰ τὴν ἀδελφότητα ἡμῶν ταύτην καὶ διὰ τοὺς παντοδαποὺς καρποὺς τοὺς ὁποίους χορηγεῖ εἰς ἀπόλαυσιν καὶ τροφὴν ἡμετέραν.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διὰ στόματος τῆς ἡμῶν Μετριότητος εὐχαριστεῖ θερμῶς διὰ τὴν προσέλευσιν τοῖς ἐκπροσώποις πασῶν τῶν ἀδελφῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τῶν ἄλλων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, τοῖς ἐκπροσώποις τῶν διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ὀργανισμῶν, τοῖς ἐκ τῆς πόλεως ἡμῶν ἐκπροσώποις τῶν ἄλλων δογμάτων, τοῖς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἔλθοῦσιν Ἱεράρχαις τοῦ καθ' ἡμᾶς Θρόνου, τῷ Ὁσιολογιωτάτῳ ἐκπροσώπῳ τῆς Ἱερᾶς Κοιότητος τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ τοῖς τῶν ἄλλων ἐν Ἑλλάδι Ἱερῶν Πατριαρχικῶν καὶ Σταυροπηγιακῶν ἡμῶν Μονῶν, ὡς καὶ πᾶσιν ἀνεξαιρέτως τοῖς παροῦσιν ἀγαπητοῖς συνδαιτυμόσι.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον περιβάλλει ἅπαντας μετὰ τῶν ἰδίων αἰσθημάτων ἀγάπης καὶ τιμῆς, μηδεμίαν ποιούμενον διάκρισιν μεταξὺ αὐτῶν λόγῳ διαφόρου προελεύσεως ἢ καταγωγῆς ἢ γλώσσης, διότι τὰ φυλετικὰ ἢ ἐθνικιστικὰ κριτήρια οὐδέποτε ἴσχυσαν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ἠκούσαμεν καὶ χθὲς ἀπὸ τῆς ὀμιλίας τοῦ ἀδελφοῦ ἁγίου Περγάμου.

Ἡ ἐφετενὴ Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας μέλλει ἵνα παραμείνη ἀνεξάλειπτος εἰς τὴν μνήμην καὶ τὴν καρδίαν τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, θέλομεν δὲ νὰ πιστεύωμεν καὶ πάντων ὑμῶν, τῶν προφορῶν εἰς συνορτασμὸν προσελθόντων.

Δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἐνεκεν!

Ἐγείρομεν τὸ κύπελλον ὑπὲρ τῆς υἰείας καὶ τῆς μακροημερευσεως τῶν Ἀρχηγῶν πασῶν τῶν ἐκπροσωπομένων ἐνταῦθα Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν καὶ ὑπὲρ τῆς εὐσταθείας αὐτῶν, ὑπὲρ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως καὶ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου».

Ἀπήντησαν δὲ οἱ Σεβ. Μητροπολίτης Μέμφιδος κ. Διονύσιος, ἐκ μέρους τοῦ δευτέρου τῆ τάξεως Πατριαρχεῖου Ἀλεξανδρείας, Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Σμολένσκ κ. Κυρίλλος, ἐκ μέρους τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας καὶ πάσης Ρωσσίας, καὶ ὁ Σεβ. Καρδινάλιος κ. Ἰωάννης Willebrands, ἐξ ὀνόματος τῶν λοιπῶν μὴ Ὁρθοδόξων Ἀντιπροσωπειῶν, ἀναφερθέντες εἰς τὴν προσφορὰν καὶ τὴν ἀνεπανάληπτον διακονίαν καὶ συμβολὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχεῖου ἐν τῷ γεγονότι τούτῳ τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῶν Ρώσων ἀλλὰ καὶ γενικώτερον ἐν τῇ μεταλαμπαδεύσει τοῦ θείου φωτὸς τῆς ἀμωμήτου Ὁρθοδόξου πίστεως εἰς ἔθνη πολλὰ καὶ λαοὺς πολλοὺς καὶ ἐν τῇ κατὰ Θεὸν αὐξήσει καὶ προόδῳ αὐτῶν, καὶ εὐχαρίστησαν ἐπὶ τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς ὀργανώσεως τῶν ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων τούτων ἵνα τιμηθῇ τὸ συγκεκριμένον γεγονός, ὀφειλόμενον ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὴν Ἱεραποστολικὴν δραστηριότητα τῆς Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰς τὴν ἐν πιστότητι καὶ ἀφοσίωσει καθ' ὅλην τὴν ἱστορικὴν πορείαν τῆς ἐπὶ γῆς στρατείας αὐτῆς τήρησιν καὶ ἐν τῇ πράξει ὕλοποι-

ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΓΡΑΙΚΟΣ ΦΩΤΙΣΤΗΣ ΤΩΝ ΡΩΣΣΩΝ*

Μάξιμος ὁ Γραικὸς ἢ Ἑλλήν, γνωστὸς καὶ ὡς Μάξιμος ὁ ἀγιορείτης, ὁ Βατοπεδηνός, ὁ μοναχός, ὁ ὁμολογητής, ὁ φωτιστής τῶν Ρώσων κ.λπ., ὑπῆρξε μίᾳ τῶν σημαντικωτέρων ἐκκλησιαστικῶν προσωπικοτήτων τῆς μεταβυζαντινῆς περιόδου. Αἱ ποικίλαι πτυχαὶ τῆς προσωπικότητος, τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου του ἔχουν ἤδη μελετηθῆ ὑπὸ διαφόρους προοπτικὰς διὰ τῶν συστηματικῶν μελετῶν τῶν εἰδικῶν ἐρευνητῶν V. Ikonnikov, E. Goloubinskij, A. Gorski, E. Denissoff, B. Schultze, Γρ. Παπαμιχαὴλ κ.ἄ., αἱ ὁποῖαι ἀνέδειξαν τὴν προσωπικότητα, κατέγραψαν τὸν βίον καὶ ἠξιολόγησαν τὸ ἔργον του τόσο ἐν τῇ Δύσει καὶ τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅσον καὶ ἐν τῇ Ρωσσίᾳ. Ἡ παρούσα ἀνάλυσις θὰ περιορισθῇ ἐν τῇ ἀξιολόγησιν τῶν κυρίων πτυχῶν τῆς ἀποστολικῆς του δράσεως.

* Ἡ μελέτη ἐγράφη τῇ ἀναθέσει τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὡς συμβολὴ αὐτῆς ἐν τῇ διαδικασίᾳ ἐπισήμου κανονικῆς ἀνακηρύξεως ὡς ἁγίου Μαξίμου τοῦ Γραικοῦ, τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας καὶ μετὰ σχετικῆν ἐγγραφὸν παράκλησιν αὐτῆς. Ἡ σύνταξις τῆς μελέτης οὐδόλως σημαίνει καὶ τὴν ἀξιολόγησιν τῆς ἐπὶ τοῦ θέματος τηρουμένης διαδικασίας, ἡ ὁποία θὰ ἔδει νὰ κινηθῇ ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, συμφώνως πρὸς τὴν μακραίωνα κανονικὴν παράδοσιν καὶ πρᾶξιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

ἡσιν τῆς προτροπῆς τοῦ Κυρίου, «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».

Ἐν τῷ τέλει τοῦ ἐπισήμου τούτου γεύματος, ὁ Παναγιώτατος Πατριάρχης διένειμε πᾶσι τοῖς πρὸς τιμὴν τοῦ πανηγυριζομένου γεγονότος προσελθοῦσιν ἐκπροσώποις τὸ ἐπὶ τούτῳ κοπὴν ὑπὸ τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας μετάλλιον τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῶν ρώσων εἰκονίζον ἐν τῇ μίᾳ ὄψιν τὴν Βάπτισιν τοῦ Κυρίου μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «Χιλιετηρὶς ἐκχριστιανισμοῦ τῶν Ρώσων 988-1988», ἐν δὲ τῇ ἐτέρᾳ τῇ σεπτῇ Πατριαρχικῇ σφραγίδᾳ.

Οὕτως, ἔλξεν, σὺν Θεῷ, αἱ προγραμματισθεῖσαι πανηγυρικαὶ ἐκδηλώσεις, ἐπὶ τῇ ἐπετείᾳ τῆς συμπληρώσεως χιλίων ἐτῶν ἀπὸ τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῶν Ρώσων, ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχείῳ τῷ διὰ τῶν ἀειμνήστων ἁγίων Προκαθημένων καὶ ἄλλων ἀπεσταλμένων αὐτοῦ Ἱεραρχῶν καὶ κληρικῶν ἀπὸ τοῦ 988 καὶ μέχρι τοῦ 1593 κατηγήσαντι, κηρύξαντι τὴν ἐν Ἰησοῦν Χριστῷ Ὁρθόδοξον πίστιν καὶ βαπτισαντι ἐν ταύτῃ τὸ εὐσεβὲς γένος τῶν Ρώσων,

1. Ο ΟΥΜΑΝΙΣΤΗΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ ΜΟΝΑΧΟΣ

α'. Ὁ οὐμανιστῆς τῆς Δύσεως.

Τὸ κατὰ κόσμον ὄνομα τοῦ Μαξίμου τοῦ Γραικοῦ ἦτο Μιχαὴλ Τριβωλῆς. Ὑπῆρξε γόνος τῆς μεγάλης οἰκογενείας τῶν Τριβωλῶν τῆς Πελοποννήσου, κλάδοι τῆς ὁποίας ἐγκατεστάθησαν ἐν Κέρκυρᾳ καὶ Ἄρταν. Συμφώνως πρὸς τὰ σωζόμενα στοιχεῖα ἡ οἰκογένεια τῶν Τριβωλῶν συνεδέετο μετὰ τὸν οἶκον τῶν Παλαιολόγων τοῦ Μυστρά καὶ διεκρίνετο διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἐπιφάνειαν, ἡ ὁποία διηυκόλυε καὶ τὴν ἐπίδοσιν τῶν μελῶν αὐτῆς ἐν τὰ γράμματα. Ὁ συγγενὴς τοῦ Δημητρίου, ὁ ὁποῖος ἵδρυσε μεγάλην οἰκογένειαν ἐν τῇ Κέρκυρᾳ, ἐσπούδασε καὶ ἐργάσθη ὡς ἀντιγραφεὺς κλασσικῶν ἑλληνικῶν ἔργων ἐν τῇ Ἰταλίᾳ πρὶν ἢ ἐγκατασταθῆ ἐν Κέρκυρᾳ. Ὁ πατὴρ τοῦ Μανουὴλ διέμενε ἐν Ἄρταν, ἐνθα ἐγεννήθη ὁ Μιχαὴλ πρὶν ἀπὸ τὸ 1470. Αἱ σχέσεις Μανουὴλ καὶ Δημητρίου δὲν εἶναι σαφεῖς, ἀλλ' ὅπως δὴποτε ἀμφοτέρωτεροι προέρχονται ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας τῶν Τριβωλῶν τοῦ Μυστρά.

Ἡ οἰκονομικὴ εὐχέρεια καὶ ἡ οἰκογενειακὴ παράδοσις προσδιώρισαν τὰς προοπτικὰς τῶν σπουδῶν τοῦ Μιχαὴλ, τόσο ἐν τῇ Κέρκυρᾳ, ὅσον καὶ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, ἐν τῇ ὁποίᾳ μετέβη τὸ 1489 καὶ εἶχεν ὡς διδασκάλου τὸν φίλον τοῦ Δημητρίου Ἰανὸν (Ἰωάννην) Λάσκαριν καὶ ἄλλους ἑλληνας λογίους. Ὁ Μι-

παρασχόντι δὲ τὴν χειραφέτησιν, καὶ τὸ αὐτοκέφαλον καὶ τὴν Πατριαρχικὴν ἀξίαν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ρωσσίας. Καὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου καὶ μέχρι σήμερον τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ συναντιλαμβάνηται ταῖς χρεῖαις τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, χαίρων ἐν τῇ χαρᾷ αὐτῆς καὶ πάσχων μετ' αὐτῆς ἐν ταῖς θλίψεσι, εὐρισκόμενον πάντοτε ὡς Μήτηρ Ἐκκλησία παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς θυγατρὸς καὶ νῦν ἀδελφῆς αὐτοῦ.

Ὑπὸ πάντων τῶν συνελθόντων ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ τῆς Ὁρθοδοξίας Κέντρῳ, προσεζάρχοντος τοῦ Ἀρχιεπίσκοπου τῆς Ὁρθοδοξίας, Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρίου κυρίου Δημητρίου, εἰς συνεορτασμὸν ἐκπροσώπων τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων καὶ μὴ Ἐκκλησιῶν τῶν Σεβ. Ἱεραρχῶν, τῶν μοναστικῶν κέντρων καὶ λοιπῶν διεκκλησιαστικῶν ὀργανισμῶν καὶ Ἰδρυμάτων, ἀνεπέμφθη θερμὴ δέσις πρὸς τὸν Χορηγὸν τῶν πάντων Κύριον ὑπὲρ τῆς διηνεκοῦς κατὰ Θεὸν αὐξήσεως τῆς Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας καὶ ἐν τῇ ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ τρέχοντος ἔτους δευτέρᾳ χιλιετίᾳ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς καὶ ὀρθοδόξου μαρτυρίας αὐτῆς.

χαήλ είχεν έργοδότην και προστάτην τόν 'Ιανόν Λάσκαριν, ό οποίος διεπίστωσε τά προσόντα του νεαρού μαθητού του και τόν προώθησεν εις τούς κύκλους τών ούμανιστών τής 'Ιταλίας.

'Η παιδεία του Μιχαήλ Τριβώλη ήτο άπ' άρχής ούμανιστική. Εις την Κέρκυραν είχε διδάσκαλον τόν μαθητήν του Γεωργίου Πλήθωνος 'Ιωάννην Μόσχον, συναναστράφη δέ τούς λογίους υιούς του Γεωργίου και Δημήτριον. Εις την 'Ιταλίαν συνεδέθη με τó κέντρον τών ούμανιστών τής Φλωρεντίας, όπου, παρά την κοινωνικόν άναστάτωσιν μετά τόν θάνατον του Λορέντσο τών Μεδίκων και παρά την βιαίαν ήθικην και κοινωνικήν κριτικήν του έμπνευσμένου ιεροκλήρυκος 'Ιερωνύμου Σαβοναρόλα, παρέμενον άκαμάϊαι αί ούμανιστικά δομαί και παραδόσεις με κυριωτέρους Ιταλούς έκπροσώπους τούς περιφήμους Μαρσίλιον Φικίνο και 'Αγγελον Πολιτσιάνο.

'Ο Μιχαήλ Τριβώλης, έκλεκτόν μέλος του κύκλου τών μαθητών και συνεργατών του 'Ιανού Λασκάρεως, έδίδασκεν εις την Φλωρεντίαν έλληνικήν φιλολογίαν και ειργάζετο ως άντιγραφεύς έλληνικών χειρογράφων έναντι τής καθιερωμένης άμοιβής. Εις την Φλωρεντίαν συνεδέθη διά στενής φιλίας με τόν μαθητήν του Πολιτσιάνο, τόν Σικιπιάνα Φορτιγκουέρρι ή Καρτερομάχον, ό οποίος παρέμεινεν άφωσιωμένος φίλος του Μιχαήλ και εις κρίσιμους εισέτι στιγμάς.

Εις την Φλωρεντίαν παρηκολούθησεν άναμφιβόλως τά φλογερά κηρύγματα του Σαβοναρόλα διά πνευματικήν άφύπνισιν και ήθικην άσκησιν, τά όποια συνεκλόνηζον την ούμανιστικήν κληρονομίαν τών Μεδίκων και ήμφεσβήτουν την άξιοπιστίαν τών παγανιστικών άκροτήτων τής 'Αναγεννήσεως. 'Η Πλατωνική 'Ακαδημία και ή Μονή του 'Αγίου Μάρκου άνεδείχθησαν διά του κηρύγματος του Σαβοναρόλα εις δύο άντιμετώπους πόλους του άξονος τής πνευματικής ζωής τής Φλωρεντίας. Χαρακτηριστικόν δεΐγμα τής πνευματικής κινητικότητας υπήρξεν ό έξοχος έλληνιστής, ποιητής και ούμανιστής 'Αγγελος Πολιτσιάνο, ό οποίος τελικώς προσεχώρησεν εις τάς άυστηράς άσκητικές άρχάς του κηρύγματος του Σαβοναρόλα.

'Ο νεαρός Μιχαήλ Τριβώλης συνεκλονίσθη εκ τής δυναμικής άντιπαραθέσεως του άναγεννησιακού ιδεώδους προς τάς άρχάς τής χριστιανικής πίστεως ως αύται διεκηρύσσοντο μετ' αύταπαρνήσεως υπό του φλογερού ήγουμένου τής μονής τών Καρτουσιανών του 'Αγίου Μάρκου τής Φλωρεντίας, του 'Ιερωνύμου Σαβοναρόλα. 'Η έλευθεριότης τών ήθών τών ούμανιστών και ή άσκητική άυστηρότης του Σαβοναρόλα άπετύπωσαν άνάγλυφον την σφραγίδα επί τής προσωπικότητος του νεαρού Μιχαήλ Τριβώλη. "Όταν ό διδάσκαλός του 'Ιανός Λάσκαρις άπεφάσισε να δεχθή την πρόσκλησιν του βασιλέως τής Γαλλίας Καρόλου Η' διά να έγκατασταθ ή εις Παρισίους, ό Μιχαήλ Τριβώλης μετέβη εις Μπολόνια (1495), όπου συνεδέθη με τόν περίφημον ούμανιστήν και έλληνιστήν 'Αντώνιον Ούρτσέο Κόντρο (Urceo Codro), φίλον του 'Αγγέλου Πολιτσιάνο. Αί οικονομικά δυσχέρειαί του

Κόντρο δέν επέτρεψαν την άξιοποίησιν του Μιχαήλ Τριβώλη. Ούτος περιώδευσεν εις τάς πόλεις τής Φερράρας, Πάδουας, Μιλάνου κ.ά. πριν ή καταλήξ η εις Βενετίαν (1496), όπου εύρίσκοντο οί φίλοι του 'Ιωάννης Γρηγορόπουλος και Σικιπών Καρτερομάχος.

Εις την Βενετίαν συνήνητσε τόν Κρήτα λόγιον Μάρκον Μουσοῦρον και άλλους έλληνας λογίους, οί όποιοι ειργάζοντο εις τάς έλληνικάς εκδόσεις του τυπογραφείου του 'Αλδου Μανουτίου και του έλληνικού τυπογραφείου τών Κρητών Ζαχαρία Καλλιέργη και Νικολάου Βλαστοῦ. 'Ο Μιχαήλ Τριβώλης, ως και ό φίλος του 'Ιωάννης Γρηγορόπουλος, συνειργάσθη και με τούς δύο εκδοτικούς φορείς, ενώ δέν παρέλειψε να επισκεφθ ή τó Μιλάνον και τάς Βερκέλλας του Πεδεμοντίου, όπου συνεδέθη με τόν ούμανιστήν λατίνον κληρικόν Νικόλαον Ταρέσσο. 'Ο Ταρέσσο συνειργάζετο με τούς εκδότας του Μιλάνου Bissoli και Mansi διά την εκδοσιν του λεξικού Σουΐδα ή Σούδα υπό την έποπτείαν του διδασκάλου του Μιχαήλ εις Φλωρεντίαν Δημητρίου Χαλκοκονδύλη. 'Ο Μιχαήλ έλαβε γνώσιν τής εκδόσεως, τ ή εισηγήσει δέ του Νικολάου Ταρέσσο προσεκλήθη να εργασθ ή πλησίον του άρχοντος τής Δεκλιανής Λουδοβίκου Τιτσόνι (Tizzoni), άλλ' ειχεν ήδη άποδεχθ ή άνάλογον πρόσκλησιν του άρχοντος Τζιανφραντσέσκο Πίκο ντέλλα Μιράντολα, ό οποίος ήτο ούμανιστής και άάτρης τών έλληνικών γραμμάτων.

'Η συνεργασία ήρξατο την άνοιξιν του 1498 και διήρκεσε μέχρι του 1502, έπεστέφη δέ δι' ειλικρινούς φιλίας. 'Ο Τζιανφραντσέσκο Πίκο, καιτοι υπήρξεν έμπνευσμένος ούμανιστής και θιασώτης τών έλληνικών γραμμάτων, έπηρεάσθη εκ του κηρύγματος του Σαβοναρόλα, ήρνήθη την άπόλυτον αυτοδυναμίαν τής λογικής και τής φιλοσοφίας διά την γνώσιν τής άληθείας και έδέχθη την θείαν άποκάλυψιν ως την κυρίαν όδόν προς την άλήθειαν, διό και δέν έδίστασε ήδη τó 1496 να υποστηρίξη έγγράφως τόν διωκόμενον και υπό του παπικού θρόνου 'Ιερώνυμον Σαβοναρόλα διά του δοκιμίου «Apologia R. P. Hieronymi Savonarolae».

'Η στροφή του Τζιανφραντσέσκο προς τούς "Έλληνας Πατέρας συνέδεσε στενότερον και τόν Μιχαήλ Τριβώλη προς την θεολογίαν τών μεγάλων μορφών τής 'Ανατολικής 'Εκκλησίας, ήτο δέ συνέπεια του κηρύγματος του Σαβοναρόλα, τόν βίον του όποίου έγραψεν ό ούμανιστής όπαδός του (Vita Hieronymi Savonarolae). 'Ο Τζιανφραντσέσκο Πίκο άπεμακρύνθη από την έξουσίαν υπό του άδελφού του Λουδοβίκου και έξωρίσθη (1502). 'Ο Μιχαήλ Τριβώλης κατέφυγε καθ' υπόδειξιν του Τζιανφραντσέσκο εις την μονήν τών Καρτουσιανών τής Φλωρεντίας του 'Αγίου Μάρκου, όπου έρημάτισεν ήγούμενος ό 'Ιερώνυμος Σαβοναρόλα μέχρι του μαρτυρικού του θανάτου (1498) και όπου βιβλιοθηκάριος ήτο ό φίλος του Τζιανφραντσέσκο και του Μιχαήλ Τριβώλη, ό Ζηνόβιος 'Ατσαγιόλι.

β'. Κ α ρ τ ο υ σ ι α ν ή έ μ π ε ι ρ ί α.

'Η είσοδος του Μιχαήλ Τριβώλη εις την μονήν τών Καρτουσιανών του 'Αγίου Μάρκου τής Φλωρεντίας

κατεγράφη εἰς τὸ «Χρονικόν» (Chronica) τῆς μονῆς ὡς ἀκολούθως: «Frater Michael Emmanuelis de civitate Arta, eodem nomino prius in seculo dictus, accepit habitum a venerabili Fratре Mattheo Marci, die quartadecima Iunii circa horam primam noctis anno Domini 1502». Ἡ μαρτυρία αὐτὴ ἐσχολιάσθη γενικῶς ὡς δηλοῦσα τὴν ἐνταξιν τοῦ Μιχαὴλ Τριβώλη ὡς μοναχοῦ εἰς τὴν μονὴν τῶν Καρτουσιανῶν τοῦ Ἁγίου Μάρκου τοῦ τάγματος τῶν Δομινικανῶν.

Ἐν τούτοις, τὰ πράγματα δὲν εἶναι τόσο σαφῆ, ὅσον γενικῶς νομίζεται, διότι ὁ ἴδιος ὁ Μιχαὴλ δὲν θὰ ἀπέφευγε νὰ ἀναφερθῆ εἰς ἓν τόσο σημαντικὸν γεγονός τῆς ζωῆς του, πολλῶ δὲ μᾶλλον διότι ἡ γνωστοποίησις τούτου εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἦτο δυνατὴ καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν. Ἡ ἀπόλυτος σιγὴ τοῦ Μιχαὴλ διὰ τὸ γεγονός ὑποδηλοῦ ὅτι ὁ ἴδιος δὲν εἶχε τὴν συνείδησιν βαρεῖαν ἐκ τῆς παραμονῆς εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Μάρκου, τὴν ὁποίαν προφανῶς οὐδέποτε ἠννόησεν ὡς ἐνταξιν εἰς τὸν μοναχικὸν βίον, ὡς θὰ ἠδύνατο νὰ κατανοηθῆ ἢ ἀναγραφῆ εἰς ὁδὸν του εἰς τὸ «Χρονικόν» τῆς μονῆς. Αὕτη ὅμως θὰ ἠδύνατο νὰ ἐρμηνευθῆ καὶ ὡς ἀπλῆ ἐπίδοσις τεῦ χαρακτηριστικοῦ ἐνδύματος τοῦ τάγματος διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῆς δι' ἄλλους ἴσως λόγους τῆς παρατεταμένης παραμονῆς τοῦ Μιχαὴλ εἰς τὴν μονὴν.

Ἐὰν πράγματι ὁ Μιχαὴλ Τριβώλης ἐπεθύμει νὰ ἀσπασθῆ τὸν μοναχικὸν βίον, τότε ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Μάρκου τῆς Φλωρεντίας δὲν θὰ ἔδει νὰ θεωρηθῆ καὶ ἡ προτιμότερα λύσις, διότι ἐν αὐτῇ ἡγούμενος εἶχεν ἐγκαθιδρυθῆ ὁ παραδίδους τὸν Ἱερώνυμον Σακραμόρα εἰς τοὺς ἐχθροὺς του Φρά Μαλατέστα Σακραμόρο (Fra Malatesta Sacramoro), ὁ ὁποῖος ἐχαρακτηρίζετο ὡς «ὁ Ἰοῦδα ἑαυτοῦ Ἁγίου Μάρκου». Ὑπῆρχον πράγματι καὶ ἄλλαι δυνατότητες, αἱ ὁποῖαι δὲν θὰ ἐδημιούργουν πλῆθος ἐρωτημάτων διὰ τὴν ἐπιλογὴν τοῦ Μιχαὴλ.

Ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἀνῆκεν εἰς τὸν κλάδον τῶν Καρτουσιανῶν, ὁ ὁποῖος διέφερεν οὐσιαστικῶς ἐκ τῶν λοιπῶν μοναστικῶν τάγματων τῆς Δύσεως, διότι ἐτήρει αὐστηρὰν σιωπὴν, ἀπέδιδεν ἀπόλυτον ἀξίαν εἰς τὴν καθοδήγησιν τῶν μοναχῶν ὑπὸ τοῦ Ἀγ. Πνεύματος, ἐπεδίεδετο εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ἀντιγραφῆς χειρογράφων καὶ διὰ τῆς ἐκδόσεως Πατερικῶν ἔργων καὶ παρουσίαζε πολλὰ κοινὰ στοιχεῖα πρὸς τὴν ὀρθόδοξον παράδοσιν τοῦ Μοναχισμοῦ. Ἡ ἀφιέρωσις τῶν μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Μάρκου εἰς τὴν ἀντιγραφὴν καὶ τὴν ἐκδοσιν ἐκκλησιαστικῶν ἔργων εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν ὀργάνωσιν καὶ τῆς πλουσίας βιβλιοθήκης χειρογράφων.

Ὁ βιβλιοθηκῆριος τῆς μονῆς Ζηνόβιος Ἀτσαγιόλι, στενὸς φίλος τοῦ Τζιανφραντσέσκο Πίκο ντέλλα Μιράντολα καὶ τοῦ Μιχαὴλ Τριβώλη, εἶχε μεταφράσει εἰς τὴν λατινικὴν τὰ ἔργα τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας καὶ τοῦ Θεοδωρήτου Κύρου ἐπὶ τῇ βάσει ἀξιολόγων ἐλληνικῶν χειρογράφων. Ὁ Τζιανφραντσέσκο Πίκο ἔτρεφεν ἐπίσης ἰδιαίτερον εὐαισθησίαν διὰ τὴν «Ἐκ-

κλησιαστικὴν Ἱστορίαν» τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας καὶ τοῦ Θεοδωρήτου Κύρου, ἐπὶ τῶν ὁποίων συνειργάζετο μετὰ τὸν Μιχαὴλ Τριβώλην ἤδη πρὸ τῆς ἐξορίας αὐτοῦ. Προφανῶς ὁ Τζιανφραντσέσκο Πίκο ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ Τριβώλην νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον καὶ νὰ συνεργασθῆ μετὰ τὸν φίλον του βιβλιοθηκῆριον Ζηνόβιον Ἀτσαγιόλι, ὁ ὁποῖος ἦτο πρόθυμος νὰ προσφέρῃ πᾶσαν σχετικὴν διευκόλυνσιν.

Ὅπως δὴποτε ἡ παρατεταμένη παραμονὴ τοῦ Μιχαὴλ Τριβώλη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Μάρκου συνεδέετο ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ πρὸς τὰ χειρογράφα τῆς βιβλιοθήκης καὶ ὄχι πρὸς τὸ μοναστικὸν τάγμα, ἀλλὰ προϋπέθετε τὴν περιβολὴν τοῦ ἐνδύματος τῶν μοναχῶν τῆς μονῆς διὰ τὴν ἀποφυγὴν σχολίων καὶ κρίσεων. Ὁ Μιχαὴλ παρέμεινε καὶ εἰργάσθη εἰς τὴν βιβλιοθήκην ἀπὸ τῶν μέσων Ἰουλίου τοῦ 1502 μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 1504, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Μιχαὴλ πρὸς τὸν φίλον του Σικιπίωνα τὸν Καρτερομάχον (21 Ἀπριλίου 1504), εἰς τὸν ὁποῖον γράφει χαρακτηριστικῶς: «ἀπεταξάμην τῷ μονῆρι βίῳ» ὑπὸ τὴν ἐνοιαν ὅτι ἐγκατέλειπε τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Μάρκου. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα ἄλλως τε αὐτὸ δύναται νὰ κατανοηθῆ καὶ ἡ ἄνευ οἰουδὴποτε προβλήματος ἢ ἄλλης διαδικασίας ἐγκαταλείψις τῆς μονῆς, τοῦθ' ὅπερ ὅπως δὴποτε δὲν θὰ συνέβαινε, ἐὰν ὁ Μιχαὴλ Τριβώλης εἶχεν ἀσπασθῆ μοναχικὸν βίον, διότι ἀντέκειτο εἰς τοὺς κανόνες τῆς λατινικῆς μοναστικῆς παραδόσεως. Ἄμα τῇ περατώσει τοῦ ἀνατεθέντος ἔργου ἐπερατώθη αὐτομάτως καὶ ἡ διαμονὴ του εἰς τὴν μονὴν ἄνευ εἰδικῆς τινας διαδικασίας, κατέστη δὲ ἐλεύθερος καὶ ἀνεζήτηε νέαν ἐργασίαν, ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὰς δύο ἐπιστολάς πρὸς τὸν Σικιπίωνα τὸν Καρτερομάχον (21 καὶ 24 Ἀπριλίου 1504). Τελικῶς ὅμως καὶ μετὰ ἀπὸ ἔντονον προβληματισμὸν ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του, περὶ τὰ τέλη δὲ τοῦ 1505 ἦτο ἤδη μοναχὸς εἰς τὸ «Ἁγιον» Ὅρος.

Ἡ παρακολούθησις τῶν σπουδῶν, τῆς δραστηριότητος καὶ τῶν σχέσεων τοῦ Μιχαὴλ Τριβώλη κατὰ τὰ 16 περίπου ἔτη τῆς παραμονῆς του εἰς τὴν Ἱταλίαν ἀναδεικνύουν τὰ ἐξαιρετικὰ προσόντα καὶ τὴν ἰσχυρὰν προσωπικότητά του. Ἡ ἐνταξίς του εἰς τὸν κύκλον τῶν μαθητῶν καὶ τῶν συνεργατῶν τοῦ Ἰαννοῦ Λασκάρους εἰς νεαρὰν εἰσέτι ἡλικίαν καθιστᾷ πρόδηλον ὅτι ἦτο κάτοχος ἰκανῆς παιδείας, τὴν ὁποίαν εἶχε λάβει εἰς Κέρκυραν παρὰ τῷ σοφῷ πλατωνιστῇ Ἰωάννῃ Μόσχῳ. Ἡ ἀρτία πλατωνικὴ παιδεία τὸν ἀνέδειξε ταχύτατα εἰς τοὺς κύκλους τῶν οὐμανιστῶν τῆς Ἱταλίας, μετὰ τοὺς ὁποίους διετήρει ἀρίστους σχέσεις, ἡ δὲ ἐξαιρετος φιλολογικὴ κατάρτισις τὸν κατέστησε περιζήτητον εἰς τοὺς ἐκδοτικούς φορεῖς καὶ εἰς τοὺς ἀκαδημαϊκοὺς κύκλους. Ἀπεχώρησεν ἐκ τῆς Ἱταλίας εἰς ἡλικίαν 35 περίπου ἐτῶν καὶ ἦτο ἤδη εὐρύτατα γνωστὸς εἰς τοὺς κύκλους τῶν οὐμανιστῶν.

Ὁ Μιχαὴλ Τριβώλης ἠναγκάσθη εἰς τὴν Ἱταλίαν νὰ ἀκολουθήσῃ τὰ πρότυπα ζωῆς τῶν ἐλλήνων λογίων, οἱ ὁποῖοι συνειργάζοντο μετὰ τῶν οὐμανιστῶν, διότι μετ' αὐτῶν ἀνεστρέφετο συνεχῶς. Ἡ θρησκευτικὴ του εὐαισθησία συνεκλονίσθη ὅμως ἐκ τοῦ φλο-

ΜΝΗΜΗ ΙΩΑΝΟΥ Θ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟΥ ΥΜΝΩΔΟΥ

Παράλληλως πρὸς τὰ δημοσιεύματα περὶ Σακελλαρίδου προσφάτως ἤρχισεν καὶ ἡ ἐπανεκδόσις τῶν ἔργων του ὑπὸ τοῦ ἐν πολλοῖς ἀφιλοκερδῶς ἐργαζομένου πρὸς τοῦτο κ. Ἰωάννου Δαμπολιᾶ. Ἐνδεικτικὸν καὶ τοῦτο ὅτι τὸ σχετικὸν ἐνδιαφέρον ἀναρριπίζεται καὶ ἐντεῦθεν αὐξάνει ἡ ζήτησις τῶν ἔργων του.

Ἡ γενικωτέρα εὐεργετικὴ ἐπίδρασις τοῦ Ἰω. Θ. Σακελλαρίδου δὲν ἐξέλιπεν. Χαρακτηριστικῶς ἀναφέρει ὁ Κωνστ. Παπαδημητρίου*: «25 ἔτη πρὶν ἰδρυθῆ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 229 τοῦ ὑπ' ἀρ. 6 τεύχους.

8. Ὁ Ὑμνωδὸς καὶ Μουσικοδιδάσκαλος Ἰωάννης Σακελλαρίδης... σελ. 15.

γεροῦ κηρύγματος καὶ ἐκ τῆς προσωπικότητος τοῦ Ἱερωνύμου Σαβοναρόλα, ὁ μαρτυρικὸς θάνατος τοῦ ὁποίου ἀφῆκεν ἀνεξίτηλον τὴν σφραγίδα εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Μιχαήλ. Ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ βραδύτερον ὅτι τὸν Σαβοναρόλα καὶ τοὺς δύο μοναχοὺς, οἱ ὅποιοι ὑπέστησαν τὸν μαρτυρικὸν θάνατον, ἂν δὲν ἦσαν λατῖνοι κατὰ τὸ δόγμα, θὰ ἦτο πρόθυμος νὰ τοὺς κατατάξῃ εἰς τοὺς ἀρχαίους ὑπερμάχους τῆς πίστεως, διότι ἐπέδειξαν τὸν αὐτὸν πρὸς ἐκείνους ζῆλον πρὸς δόξαν Χριστοῦ καὶ σωτηρίαν τῶν πιστῶν. Ἡ εὐαισθησία αὐτῆ ἐκαλλιεργήθη διὰ τῆς μεταστροφῆς πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ κηρύγματος τοῦ Σαβοναρόλα καὶ τοῦ περιφήμου οὐμανιστοῦ Ἀγγέλου Πολιτσιάνο, ὅπως ἐπίσης καὶ τοῦ φίλου του οὐμανιστοῦ καὶ προστάτου τῶν οὐμανιστῶν Τζιανφραντσέσκο Πίκο ντέλλα Μιράντολα, ὁ ὁποῖος ἤγγιζε, προφανῶς κατ' ἐπίδρασιν τοῦ Μιχαήλ Τριβώλη, τὴν ὀρθόδοξον παράδοσιν ὡς πρὸς τὴν σχέσιν τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἐξ ἀποκαλύψεως ἀληθείας τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

Ὁ Μιχαήλ Τριβώλης ἦτο συνειδητὸς ὑποστηρικτῆς τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως ὡς πρὸς τὴν σχέσιν τῆς φιλοσοφίας πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ ἀποκάλυψιν, διὸ καὶ κατέκρινε τὴν σχολαστικὴν θεολογίαν τῆς Δύσεως, ἡ ὁποία ἀπολυτοποιεῖ τὴν ἀριστοτελικὴν σκέψιν, λογικὴν καὶ μεθοδολογίαν διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς θεογνωσίας. Τὸ κήρυγμα τοῦ Σαβοναρόλα ἀπετέλει κατὰ κρῖσιν τῆς ἅλης πορείας τῶν πνευματικῶν ἀναζητήσεων τῆς Δύσεως χωρὶς νὰ προσφέρῃ ὅμως καὶ διέξοδον εἰς τὸ ἀδιέξοδον τοῦ χριστιανοῦ ἀνθρώπου, ὁ δὲ Μιχαήλ Τριβώλης ἠδυνήθη οὕτω νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὴν αὐθεντικότητά τῆς ὀρθοδόξου συνθέσεως. Αἱ θέσεις τοῦ Τζιανφραντσέσκο Πίκο ὑποδηλώνουν τὴν ἐπίδρασιν τῆς κατεσταλαγμένης ὀρθοδόξου παραδόσεως, ἡ ὁποία διὰ τοῦ ἔργου τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἀπετύπωνε τὴν ἐκλεκτικὴν, ἰσορροποῦν καὶ ἀρμονικὴν ἀξιοποίησιν τῆς κλασσικῆς ἑλληνικῆς διανοήσεως εἰς

ὑπὸ τοῦ ἀεμινήστου Γ. Νάζου ἢ Βυζαντινῆ Σχολῆ τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν συνίστα (ὁ Σακελλαρίδης) τὴν ἴδρυσιν τοιαύτης Σχολῆς» «ἐνέπνευσε δὲ καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς του τὴν καλλιέργειαν τῆς μουσικολογίας, ὑποδεικνύων τὴν ἀποστολὴν μορφωμένων νέων εἰς τὸ ἐξωτερικόν, τὴν μελέτην τῶν ἐν ταῖς Μοναῖς σφραζομένων μουσικῶν χειρογράφων καὶ ἄλλα». Εἶναι δὲ ἐνδιαφέροντα ὅσα ἐν ἔτει 1959 γράφει ὁ μουσικολογίατος ἱεράρχης Μητροπολίτης Κοζάνης κ. Διονύσιος, χαιρετίζων τὴν ἴδρυσιν ἔδρας Βυζαντινῆς Μουσικῆς παρὰ τῆ Θεολογικῆ Σχολῆ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν «πρὸς ἐπιστημονικὴν μελέτην καὶ ἔρευναν τῶν προ-

τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν τῶν πρώτων αἰώνων.

Ἡ κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἀναγέννησις τῶν κλασσικῶν σπουδῶν εἰς τὸ Βυζάντιον εἶχε θέσει τὸ ζήτημα τῆς αὐτονόμου ἀξίας τῆς κλασσικῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας (Μιχαήλ Ψελλός, Ἰωάννης Ἰταλός κ.ἄ.), ἀλλ' ἡ συνεχὴς βίωσις τῆς πατερικῆς παραδόσεως δὲν ἐπέτρεψε τὴν ἀνατροπὴν τῆς ἰσορροπίας (Νικηφόρος Χοῦμνος, Θεόδωρος Μετοχίτης κ.ἄ.). Ἡ ἰσορροπία αὐτὴ κατωχρώθη τόσον ἐναντι τῆς κλασσικῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, ὅσον καὶ ἐναντι τῆς σχολαστικῆς θεολογίας (Θωμᾶς Ἀκινάτης) κατὰ τὴν περίοδον τῶν ἡσυχαστικῶν ἐρίδων διὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν συνόδων τοῦ 1341, τοῦ 1351 καὶ τοῦ 1368.

Ὁ Μιχαήλ Τριβώλης εἰσήρχετο εἰς τὴν σπουδὴν τῆς κλασσικῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἐπὶ τῆ βάσει τῶν κριτηρίων τῆς τοιαύτης ὀρθοδόξου παραδόσεως, ἐνῶ οἱ οὐμανισταὶ τῆς Δύσεως ἔτεινον σαφῶς εἰς αὐτονόμισιν τῶν ἀρχῶν τῆς Ἀναγεννήσεως ἐκ τῶν κριτηρίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως καὶ ἐδημιουργοῦν βαθυτάτας πνευματικὰς ζυμώσεις εἰς τὴν δομὴν καὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος. Τὸ πνεῦμα τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ τῶν οὐμανιστῶν ἐλειτούργει ὡς καταλύτης τῆς αὐτοδυναμίας τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, διὸ καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἦνθησεν εἰς περιβάλλοντα χαλαρᾶς σχέσεως πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐφ' ἑτέρου δὲ προεκάλεσε βαθεῖαν κρίσιν σχέσεως πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, ἡ ὁποία ἐκορυφώθη εἰς τὴν πρατεσταντικὴν Μεταρρύθμισιν. Ὁ Μιχαήλ Τριβώλης προήρχετο ἐξ ἄλλης ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως, διὸ καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ Ἱερωνύμου Σαβοναρόλα ἔθιξεν εὐαίσθητους χορδὰς τῆς θρησκευτικῆς του συνειδήσεως.

(Συνεχίζεται)

Καθηγ. ΒΛΑΣΙΟΣ ΙΩ. ΦΕΙΔΑΣ

βλημάτων τῆς ἱερᾶς ψαλμοδίας, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ζωηρόν καὶ εἰλικρινὲς ἐνδιαφέρον δεικνύει πάντοτε ὁ ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰωάννου Θ. Σακελλαρίδου Καθηγητῆς καὶ Ἀκαδημαϊκὸς Παναγιώτης Μπρατσιώτης»⁹. Σήμερον πλέον λειτουργεῖ τὸ πρωτοβουλία τοῦ γεραοῦ Μητροπολίτου Κοζάνης κ. Διονυσίου συσταθὲν ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου Ἰδρυμα Βυζαντινῆς Μουσικολογίας. Ὑπάρχει δὲ ἀπὸ τινων ἐπίσης ἐτῶν καὶ ὁ πρῶτος Καθηγητῆς τῆς Βυζαντινῆς Μουσικολογίας ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὁ ἀγαπητὸς μου συνάδελφος κ. Γρηγ. Στάθης, ὁ ὁποῖος μὲ τὰς ἐρεῦνας του εἰς τὰς μονὰς τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ τὰς ἐκδόσεις τῶν καταλόγων μουσικῶν χειρογράφων τοῦ Ἁγίου Ὁρους κατέστησε πραγματικότητα τοὺς δραματισμοὺς τοῦ ρηξικελεύθου Ἰω. Σακελλαρίδου. Περὶ αὐτοῦ ἄλλωστε ὁ ἔγκριτος μουσικολόγος - λαογράφος ἄρχων πρωτοψάλτης τοῦ Καθεδρικοῦ ἱ. Ναοῦ κ. Σπυρίδων Περιστερῆς γράφει χαρακτηριστικῶς: «Θὰ ἤθελα νὰ προσθέσω καὶ ἓνα ἄλλο τίτλο ποὺ ἀρμόζει γιὰ τὸν ἀείμνηστο Ἰωάννη Σακελλαρίδη, τὸν τίτλον τοῦ Μουσικολόγου ἐρευνητῆ τῆς Βυζαντινῆς καὶ δημοτικῆς μουσικῆς, ὑπὸ τὴν σύγχρονον ἐπιστημονικὴν ἔννοιαν τοῦ ὄρου»¹⁰.

Πράγματι δὲ ὁ λόγιος μουσικολόγος Ἱ. Θ. Σακελλαρίδης δὲν συνεκέντρωσε τὸ ἐρευνητικὸν διαφέρον του καὶ τοὺς ἐμβριθεῖς παρατηρήσεις καὶ προτάσεις του ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὸν χῶρον τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας μουσικῆς, συνδυάσας μάλιστα θεωρίαν καὶ πράξιν, ἀλλ' ἐπεξέτεινε, ὡς σκαπανεύς, τὴν ἐρευνᾶν του καὶ εἰς τὴν δημοτικὴν ἡμῶν μουσικὴν. «Ἐφρόντισε δὲ νὰ περισυλλέξῃ καὶ ἀποθησαυρίσῃ εἰς ἰδιαίτερον συλλογὴν 175 ἄσματα ἐκ τῶν περιφερειῶν τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Ἑλικῶνος καὶ τοῦ Παρνασσοῦ»¹¹. Προπαντὸς ὅμως, ὡς ἤδη ἀπὸ μακροῦ ἔχει ἀρμοδιῶς ὑπογραμμισθῆ: «Ἀπὸ τὰς μεγάλαις ὑπηρεσίαις του ὡς λογίου μουσικοῦ εἶναι ἡ συγκέντρωσις στοιχείων, μὲ τὰ ὁποῖα ἀπεδείκνυε τὴν σχέσιν τῆς σημερινῆς μουσικῆς, ἐκκλησιαστικῆς καὶ δημώδους, πρὸς τὴν ἀρχαίαν. Ἐν ἐκ τῶν στοιχείων τούτων, τὸ σπουδαιότατον ἴσως, εἶναι τὰ ὅσα ἐδημοσίευσεν περὶ τοῦ Ὀρθίου

νόμου καὶ τοῦ Τροχαιοῦ σημαντοῦ, τὰ ὁποῖα θὰ εὑρουν οἱ ἐνδιαφερόμενοι εἰς τὰ προλεγόμενα τῆς Ἱ. Ὑμνωδίας, ἐκδ. 1902»¹². Καὶ σήμερον, ὅτε ὑπὸ τῆς πατρίδος μας καταβάλλεται σύντονος προσπάθεια νὰ πανηγυρισθῇ ἐνταῦθα ἢ κατὰ τὸ 1996 ἑκατονταετηρὶς τῆς ἀναβιώσεως τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι, ὅτε τὸ 1896 καθιερώθη εἰς Ἀθήνας ἡ τέλεσις τῶν Ὀ. Ἱ. Θ. Σακελλαρίδης ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ κεντρικοῦ κτηρίου τῆς Ἐθν. Τραπέζης καὶ τοῦ Δημαρχείου ὑπάρχοντι τότε Δημοτικῷ Θεάτρῳ τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν τελουμένων Α' Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀντιγόνης τοῦ Σοφοκλέους ἔψαλεν αὐτοπροσώπως ὡς κορυφαῖος τοῦ χοροῦ¹³, συνθέσας ὁ ἴδιος «Μελοποιίαν τῶν χορικῶν καὶ κομμῶν τῆς Ἀντιγόνης τοῦ Σοφοκλέους, γενομένης ὡς οἷόν τε συμφώνως πρὸς τὸν ἀρχαῖον ρυθμόν», ὡς αὐτὸς ἐπισημαίνει ἐν ὑποτίτλῳ τοῦ ἔργου του¹⁴.

Εἶναι, νομίζω, ἄξιον προσοχῆς τὸ γεγονός ὅτι ὡς μᾶς πληροφορεῖ ὁ κατὰ τὸ 1890 ἐν Ἀθήναις συγγραψας «Συμβολὰς εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῖν ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς» Γεώργιος Παπαδόπουλος, ἤδη λίαν ἐνωρὶς ἐνεφανίσθησαν οἱ σφοδροὶ ἐπικριταὶ τοῦ Ἰω. Σακελλαρίδου, τινὲς τῶν ὁποίων ἔγραφον κατὰ τὸν μνημονευθέντα ἱστορικὸν «ἐμβαίνοντες τὸν δόκιμον κάλαμον αὐτῶν εἰς φάρυγγα ὄφρα»¹⁵ διὰ νὰ ἐκτοξεύσουν τὰς ποικίλας κατὰ τοῦ νεαροῦ τότε Σακελλαρίδου κατηγορίας των. Τὸ ποῦ δὲ ὄδηγοῦν ὁ φθόνος, ὁ ἄκρατος φανατισμὸς καὶ ἡ πολλάκις μὲ τὰ ψιμύθια τῆς λογιότητος ἢ καὶ μουσικολογιότητος μεταμφιεσμένη παχυλὴ εἰς τὴν πραγματικότητα ἀμάθεια καὶ ὅποιον σκοτισμὸν τοῦ πνεύματος καὶ τύφλωσιν τῶν ὀφθαλμῶν ἐπιφέρουν τὰ τρία ταῦτα ὀλέθρια δεινὰ εἰς ὄσους αἰχμαλωτίσουν, μανθάνομεν ἀπὸ τὴν ἀποκαλυπτικὴν καὶ ἐν προκειμένῳ ὁμιλίαν τοῦ ἀοιδίμου Παναγιώτου Ἱ. Μπρατσιώτου: «καὶ ὅμως εὐρέθησαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρὸς (εὐτυχῶς ἢ δυστυχῶς μετὰ τὸν θάνατόν του) φανατικοὶ λόγοι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐδίστασαν νὰ γράψουν, ὅτι ἡ διάβασις τοῦ Σακελλαρίδου ἀπὸ τὴν Χρυσοσπηλαιώτισσαν ἐμίανε τὸν Ἱ. Ναὸν καὶ ὅτι ἐχρειάζετο ἰδιαίτερα τελετὴ καθαρτήριος διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ οὗτος ἀπὸ τὸ μίασμα!»¹⁶. Καὶ ἡναγκάσθη τὸ 1953 ὁ Παναγιώτης Μπρατσιώτης μὲ τὴν βαρύτητα τοῦ κύρους του νὰ παρέμβῃ ἀπαντῶν πρὸς

9. Ἐπισκόπου Διονυσίου Α. Ψαριανοῦ, Μητροπολίτου Σερβίων καὶ Κοζάνης, Ἡ Βυζαντινῆ Μουσικῆ ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἑλληνοῦ ἢ Ἐκκλησιαστικῆς (ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Οἰκοδομῆς» 1959), Ἀθήναι 1960, σελ. 22.

10. Ἰωάννης ὁ Σακελλαρίδης ὁ ἐμπνευσμένος καὶ σοφὸς Ὑμνωδὸς, σελ. 21.

11. Π. Ἱ. Μπρατσιώτου, Ἰωάννης Θ. Σακελλαρίδης, ὁ Ἐκκλησιαστικὸς καὶ Ἐθνικὸς ἡμῶν Ὑμνωδὸς, σελ. 8.

12. Κ. Α. Παπαδημητρίου, ἐνθ' ἄν.

13. Π. Ἱ. Μπρατσιώτου, ἐνθ' ἄν.

14. Ἐκδόσις Δευτέρα, Ἀθήναι 1931.

15. σελ. 487.

16. Π. Ἱ. Μπρατσιώτου, Ἰωάννης Θ. Σακελλαρίδης... σελ. 7.

αὐτοὺς ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ αὐτοῦ περιοδικοῦ, ὅπου τὸ σχετικὸν δημοσίευμα, ὥστε νὰ φημιθῶν¹⁷. Καὶ ἂν σήμερον ἤθελον ἀκουσθῆ τοῦ αὐτοῦ περιπτου φυράματος βέβηλοι κακοφωνίαι, τοῦτο πέρα τῶν ἄλλων μαρτυρεῖ ἀψευδῶς ὅτι ὁ Σακελλαρίδης 50 ὅλα ἔτη ἀπὸ τῆς ἐκδημίας του ζεῖ, αὐτὸς ὡς προσωπικότης καὶ τὸ ρηξικέλευθον διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ τὴν ἐθνικὴν μας μουσικὴν ὑπέροχον ἔργον του καὶ σταθερῶς ἐπὶ αἰῶνα καὶ πλέον παραμένει εἰς τὸ προσκήνιον τοῦ διαφέροντος, ἐφελκύνον τὸν γνήσιον μεγάλον θαυμασμὸν καὶ τὴν ἐνθουσιώδη ἀγάπην τῶν θιασωτῶν του, ἐνίοτε δ' ὅμως —ὡς εἶναι ἄλλωστε φυσικὸν— καὶ τὴν καλόπιστον ἀντίρρησην, ἀλλὰ βεβαίως ὄχι σπανίως καὶ τὸν φθόνον καὶ τὴν ἐμπαθῆ ἐπίκρισιν ὡς «σημεῖον ἀντιλεγόμενον», τὸ ἰδιάζον δηλ. γνώρισμα τῶν ἀληθινὰ μεγάλων καὶ ἀθανάτων.

Δὲν εἶναι δὲ τυχαῖον ὅτι μεταξὺ τῶν ἐνθέρμων φίλων καὶ θαυμαστῶν τοῦ Ἰω. Σακελλαρίδου κατὰ τὸ παρελθόν, πέραν ἐκείνων τοὺς ὁποίους ἤδη ἐμνημονεύσαμεν, συγκατηριθμοῦντο ὄχι μόνον ἐπιφανέστατοι Ἀκαδημαϊκοὶ διδάσκαλοι ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀναστάσιος Διομήδους Κυριακός, ὁ Γεώργιος Δέρβος καὶ ὁ Γεώργιος Μιστριώτης, ἀλλὰ καὶ σοφώτατοι προκαθήμενοι, ὡς ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, καὶ μάλιστα ἄνδρες διακριθέντες καὶ ὡς ὑπέρμαχοι τῶν πατριῶν καὶ τὴν πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν αὐστηρὰν προσήλωσίν των, οἷος ὑπῆρξεν ὁ μέγας διηγηματογράφος καὶ ἅγιος τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης¹⁸ καὶ ὁ ἐπιφανέστατος ἱεράρχης Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος καὶ μάλιστα, συμφώνως πρὸς τὴν αὐθεντικὴν μαρτυρίαν ἀξιολόγου μαθητοῦ του, καὶ αὐτὸς ὁ λαοφίλης νεοφανῆς Ἅγιος Νεκτάριος «ὅστις ἐξετίμα καὶ ἠγάπα ἰδιαιτέρως»¹⁹ τὸν Ἰω. Σακελλαρίδην.

Κατὰ δὲ τὸ παρὸν εὐχάριστον ἔκπληξιν δοκιμάζω ὀλοὴν ἀποκαλίπτων ἐκάστοτε ὁπόσοι πολλοὶ εἶναι οἱ ἰδιαιτέρως εὐλαβοῦμενοι τὴν μνήμην του καὶ οἱ εὐγνώμονες ἄμεσοι ἢ καὶ ἔμμεσοι μαθηταὶ καὶ θαυμασταὶ τῆς προσωπικότητος, τῆς ψαλτικῆς τέχνης καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ἰωάννου Σακελλαρίδου, ἰδιαιτέρως μάλιστα καὶ μεταξὺ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἀφιέρωσαν τὰς μεγάλας πνευματικὰς των δυνάμεις εἰς τὴν ἔρευναν, ἐμπέδωσιν καὶ περιφρούρησιν τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς.

Καὶ θὰ παραπέμψω εἰς ὅσα ἐν κατακλείδι γράφει ὁ Νέστορ καὶ Μέντωρ τῆς Βυζαντινῆς μουσικολογίας ἐν Ἑλλάδι, ὁ Μητροπολίτης Κοζάνης κ. Διονύσιος: «Ἡ συμβολὴ τοῦ Ἰωάννου Σακελλαρίδου πρὸς προαγωγὴν τῆς βυζαντινῆς ψαλμωδίας, ἐξαιρέσει ἀκροτήτων τινῶν αὐτοῦ, ὑπῆρξε μεγάλη, ἡ δὲ ἀξία τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τε τῶν θαυμαστῶν καὶ τῶν πολεμίων αὐτοῦ»²⁰.

Ἦδη κατὰ τὸ πρῶτον μουσικοφιλολογικὸν μνημόσυνον τοῦ Ἰωάννου Σακελλαρίδου ὑπὸ τοῦ μεγάλου μουσουργοῦ μας Μανώλη Καλομοίρη ἐχαρκτηρίσθη οὗτος ὡς «ὁ Ἰ μ ν ω δ ὀ ς»²¹, ὑπὸ δὲ τοῦ Κωνστ. Παπαδημητρίου κατὰ τὸ αὐτὸ μνημόσυνον τοῦ 1939 ἀπεκλήθη «ὁ ν ἑ ο ς Τ υ ρ τ α ῖ ο ς»²². Βραδύτερον κατὰ τὸ δεύτερον μουσικοφιλολογικὸν μνημόσυνον τοῦ 1966 ὑπὸ τοῦ διακρινομένου καὶ διὰ τὴν μετριοπάθειάν του εἰς πᾶσαν του ἔκφρασιν, ἐξόχως δὲ φειδωλοῦ εἰς τοὺς χαρακτηρισμοὺς Παναγιώτου Ἰ. Μπρατσιώτου ἀπεκλήθη ὁ Ἰω. Θ. Σακελλαρίδης «ὁ Ἐ κ κ λ η σ ι α σ τ ι κ ὀ ς καὶ Ἐ θ ν ι κ ὀ ς ἡ μ ὶ ν Ἰ μ ν ω δ ὀ ς»²³. Αἱ προμνημονευθεῖσαι ἐργασίαι περὶ τοῦ ἐξόχου τούτου ἀνδρὸς θεμελιώνουν πλήρως ἅπαντας τοὺς ἀποδοθέντας εἰς αὐτὸν χαρακτηρισμοὺς καὶ μάλιστα τὸν τελευταῖον, ὡς τὸν πληρέστερον καὶ δικαιότερον.

Εἰς τὸν πρόλογον τοῦ ἐν ἔτει 1907 ἐκδοθέντος ἔργου του «ΤΥΡΤΑΙΟΣ», ὁ ἔχων ὑπὸ τὸ ὄνομά του τὸν ἀπέριττον, ἀλλὰ πολλὰ σημαίνοντα τίτλον «Καθηγητῆς τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς» Ἰωάννης Θ. Σακελλαρίδης δίδει ἐν τῷ προλόγῳ του²⁴ τὸ ἀκριβὲς στί-

20. Ἔνθ' ἄν.

21. Ὁ Ἰ μ ν ω δ ὀ ς καὶ Μ ο υ σ ι κ ο δ ι δ ἄ σ κ α λ ο ς Ἰ ω ἄ ν ν η ς Σ α κ ε λ λ α ρ ῖ δ η ς... , σελ. 38, ἐνθα οὗτος παρατηρεῖ: «Ἐνας τέτοιος τεχνίτης ποιητῆς ἐστάθηκε ὁ Ἰωάννης ὁ Σακελλαρίδης, πρόδρομος μὲ τὴν ὀρμὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀμφιβολίαν τοῦ προδρόμου τῆς ἀναγέννησης τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας μουσικῆς, καὶ δικαίως ἡ ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς θὰ τοῦ ἀπονείμῃ τὸν τίτλον: Ἰ ω ἄ ν ν η ς Σ α κ ε λ λ α ρ ῖ δ η ς ὁ Ἰ μ ν ω δ ὀ ς» (ἡ ὑπογράμμισις ἰδική του).

22. Ὁ Ἰ μ ν ω δ ὀ ς καὶ Μ ο υ σ ι κ ο δ ι δ ἄ σ κ α λ ο ς... , σελ. 23, ὅπου σημειώνει: «Χωρὶς καμμίαν ὑπερβολὴν δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν τὸν Σακελλαρίδην ὡς ἕνα Τυρταῖον».

23. Μν. ἔργ., σελ. 8, ὅστις, ἀναφερόμενος εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Μ. Καλομοίρη προμνημονευθέντα χαρακτηρισμὸν, γράφει τὰ ἑξῆς: «Ἐάν μοι ἐπετρέπετο νὰ συμπληρώσω τὸν χαρακτηρισμὸν ἐκεῖνον, χωρὶς νὰ εἶμαι ἐξ ἐπαγγέλματος μουσικός, ἀλλ' ὡς ἀπλοῦν μέλος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, θὰ ἔλεγον ὅτι ὁ Σακελλαρίδης ὑπῆρξεν, εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νεοελληνικῆς μουσικῆς, λαμπρὸν μετέωρον, διὰ τῆς ὄλης δραστηριότητος τοῦ ὁποίου ἐδημιουργήθη σταθμὸς εἰς τὴν ἱστορίαν, ὄχι μόνον τῆς ἐκκλησιαστικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἐν γένει μουσικῆς καὶ ὅτι ἡ μνήμη αὐτοῦ θὰ παραμείνῃ ἀγήρως εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους».

24. Σελ. α'.

17. Βλπ. Π. Ἰ. Μπρατσιώτου, ἔνθ' ἄν., ὅπου καὶ μνεῖα τοῦ περιοδικοῦ.

18. Κ. Δ. Παπαδημητρίου, Ὁ Ἰ μ ν ω δ ὀ ς καὶ Μ ο υ σ ι κ ο δ ι δ ἄ σ κ α λ ο ς Ἰ ω ἄ ν ν η ς Σ α κ ε λ λ α ρ ῖ δ η ς... , ὑποσημ. σελ. 16 ἐξ.

19. Π. Ἰ. Μπρατσιώτου, μν. ἔργ., σελ. 4.

γμα τῆς ἐνδόξου καὶ τηλαυγοῦς πορείας του εἰς τὸ πνευματικὸν στερέωμα τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ γράφων: «Διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν ἀνὰ χεῖρας μελωδιῶν σκοπῶ διὰ τοῦ ρυθμοῦ καὶ τοῦ μέλους νὰ ἐμφυτεύσω Θεὸν καὶ Πατρίδα εἰς τὰς ἀπαλὰς καὶ ἀβάτους ἔτι εἰς τὴν κακίαν καρδίαν τῆς ἑλληνίδος νεολαίας, τοῦ ἕαρος τοῦ ἐνιαυτοῦ, ὡς ἔλεγεν ὁ Περικλῆς ὁ Ξανθίππου. Θὰ ἔχαιρον δὲ μεγάλας ἐὰν καὶ ἐπ' ἐλάχιστον προσγγίζον εἰς τὸν σκοπὸν».

Τὸ πόσον ἐπέτυχεν τοῦτο ὁ Ἰω. Θ. Σακελλαρίδης μαρτυρεῖ ἡ ἐξῆς συγκλονιστικὴ ὁμολογία τοῦ ἀληθινοῦ διδασκάλου μας Νικολάου Λούβαρι: «Θὰ παραμείνη πάντοτε ζωντανὸν μέσα εἰς τὸ στήθος μου τὸ βαθὺ βίωμα ποῦ ἐγέμισεν ὅλον μου τὸ εἶναι, ὅταν, μειράκιον ἀκόμα, παρέστην διὰ πρώτην φορὰν εἰς λειτουργίαν μελοποιημένην ἀπὸ τὸν ἐμπνευσμένον ραψοδόν. Εἶχαν ἀνοίξει οἱ οὐρανοὶ καὶ μετὰ τὴν πρόδον τῆς ἱερουργίας ἐπληθύνοντο μέσα μου οἱ ὄραματισμοί, ἕως ὅτου δὲν ἔμεινε παρὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ συναίσθημα τῆς κοινωνίας του πρὸς τὸν Θεόν, μόνον ἡ μακαρία πληρότης τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ Θεῖον. Τὴν ὀρθρινὴν ἐκείνην ὥραν ἐγεννήθη μέσα μου ἡ θρησκεία, τὸ σημαντικώτερον γεγονός τῆς ἐσωτερικῆς μου ζωῆς»²⁵.

Εἰς τὰς μελωδίας τοῦ Ἰ. Σακελλαρίδου πολλὰ ὀφείλει ἡ πατρις διὰ τὸν ἐνθουσιασμόν, ὃ ὁποῖος ἐγέννησε τὸ ἔπος τοῦ 1912 - 1913, ὅπως πολλὰ ἐπίσης ὀφείλει καὶ ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, τὴν ὁποίαν κατηγγαίωσεν ἡ καλλιμέλαδος φωνὴ τοῦ Ἑθνικοῦ Ἕμνωδοῦ, ἀφιερῶσαντος σειρὰν ὅλην ἀσμάτων του εἰς τὴν ἱερὰν πόλιν τῆς Παλλάδος «ὡς μανιώδης φίλος τῶν Ἀθηνῶν», «φανατικὸς ἀθηνολάτρης»²⁶, κατὰ τὸν Κωνστ. Παπαδημητρίου. Καὶ ἐπανέρχεται σήμερον τὸ ἀκριβῶς πρὸ 49 ἐτῶν διατυπωθὲν δίκαιον αἶτημα —τὸ ἐπαναλαμβάνω αὐτολεξεί— «νὰ στηθῇ ἡ προτομὴ του (Ἰω. Σακελλαρίδου) ἐκ Πεντελικοῦ μαρμάρου εἰς περίβλεπτον θέσιν τῆς πόλεως, μετὰ τὴν ὁποίαν τόσον στενῶς συνδέεται τὸ ὄνομά του... Ἡ προτομὴ αὐτὴ θὰ ὑπενθυμίζῃ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, ὅτι ἡ Πατρις γνωρίζει νὰ τιμᾷ καὶ νὰ στεφανώσῃ τὰ ἀξία τέκνα της, ὅπως τὸν Σακελλαρίδην, ὃ ὁποῖος μέχρι τοῦ θανάτου του ἕνα εἶχεν ὄνειρο νὰ ἐμφυτεύσῃ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν νέων Θεὸν καὶ Πατρίδα!»²⁷. Πιστεύω ὅτι ἡ ἡγεσία τοῦ Δήμου τῶν Ἀθηναίων θὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὸ αἶτημα τῆς ἱστορίας καὶ θὰ ἐκπληρώσῃ ἐπὶ τέλους κατὰ τὸν ἐφετινὸν ἐορτασμόν τῆς 50ετηρίδος ἀπὸ τῆς ἐκδημίας του τὴν παλαιὰν ὀφειλὴν τοῦ Ἑθνους

καὶ τῆς Πόλεως τῶν Ἀθηνῶν πρὸς τὸν Ἰωάννην Θ. Σακελλαρίδην ὡς τὸν Ἑθνικὸν Ἕμνωδόν.

Ὅμως καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐπέστη ἤδη ὁ καιρὸς, ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς φροντίδος της διὰ τὴν μελέτην καὶ διαφύλαξιν τῆς ἱερᾶς πατρογονικῆς παρακαταθήκης τῆς Βυζαντινῆς μας Μουσικῆς, νὰ θέσῃ ὑπὸ τὴν αἰγίδα της τὸ ἔργον τοῦ Ἰ. Θ. Σακελλαρίδου, νὰ τὸ συγκεντρώσῃ, τὸ μελετήσῃ καὶ τὸ διαφυλάξῃ ὡς ἱερὰν καὶ αὐτὸ παρακαταθήκην τῆς νεωτέρας ἱστορίας της, ἀφοῦ ὁ πάντοτε παραμείνας εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὴν ὅλην πολιτείαν του γνήσιος ἱερόπαῖς Ἰ. Θ. Σακελλαρίδης εἰς τοὺς κόλπους της ἐγεννήθη, ἐγαλουχήθη, ἠνδρώθη καὶ ἐμεγαλούργησε καὶ αὐτὴν μέχρι καὶ τῆς τελευταίας του ἀναπνοῆς ὡς ὁ Ἐκκλησιαστικὸς της Ἕμνωδὸς ἐδόξασεν, ἀποδίδουσα καὶ ἐπισήμως ὡς φιλόστοργος μήτηρ τὸ πρὸς τὸ ἐπιφανέστατον, ὅσον καὶ γνησιώτατον καὶ πλήρως εἰς αὐτὴν ἀφωσιωμένον τέκνον της δίκαιον ὄφλημα²⁸.

(Τέλος)

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Π. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

28. Ὁ ἐπιφανὴς διδάσκαλός μας Ν. Λούβαρις (μν. ἔργ., σελ. 34) ἀξιολογῶν τὴν προσφορὰν τοῦ Ἰ. Θ. Σακελλαρίδου, γράφει: «Ἐξ Ἰσοῦ δικαίως θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἰσχυρισθῇ κανεὶς, ὅτι μετὰ τὰς ἱερὰς ἀρμονίας τοῦ ἀληθινοῦ μουσολήπτου ἐκκλησιαστικοῦ ραψοδοῦ... διέσωσαν καὶ διασώζουσι ἀπὸ δεκετηρίδων τὴν θρησκευτικότητά των μυριάδες Ἑλλήνων Χριστιανῶν. Ὁλων ἀδῶν τὰς ψυχὰς θερμαίνει συναίσθημα θαθείας εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν θεῖλον φάλτην καὶ ἐρμηνευτὴν τῆς Χριστιανικῆς εὐσεβείας. Ἀσίγητος ὅμως θὰ παραμείνῃ ἡ εὐγνωμοσύνη τῶν μαθητῶν πρὸς τὸν ἀσίβητον διδάσκαλον, ὅστις ἐξύπνησε μέσα εἰς τὴν ψυχὴν των τὴν μουσικὴν ποῦ εἶχαν ἀκούσει, προτοῦ γεννηθῶν, τὴν μουσικὴν τῆς νοσταλγίας τοῦ Θεοῦ».

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Μητροπ. Ἀλεξανδρουπόλεως κ. ΑΝΘΙΜΟΥ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

- ★ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΝΤΙΧΡΙΣΤΟ
- ★ ΓΙΑ ΤΟ 666
- ★ ΓΙΑ ΤΟΝ Ε.Κ.Α.Μ.

Ἔργο ποῦ χαρακτηρίζεται γιὰ τὴν καυτὴ ἐπικαιρότητά του. Δίνει ἀπαντήσεις στὰ τρία καίρια ἐρωτήματα ποῦ ἀπασχολοῦν ὄλους, ἀνεξαρτήτως τοποθετήσεων καὶ βαθμοῦ θρησκευτικότητος.

(Σελ. 24, δρχ. 30).

Ἀπευθύνεσθε: Βιβλιοπωλεῖο ὁδ. Δραγατσίου 2 — Πλατ. Κλαυθμόνος.

Γράψατε: Ἰασιῶ 1, 115 21 Ἀθήνα, τηλέφ. 7228.008.

25. Μν. ἔργ., σελ. 33

26. Μν. ἔργ., σελ. 28.

27. Μν. ἔργ., σελ. 30.

Η ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΕΝ ΤΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ(*)

Ἡ Συνάντησις τοῦ Διμεροῦς Θεολογικοῦ Διαλόγου μεταξύ τοῦ Οἰκουμενικοῦ
Πατριαρχείου καὶ τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας ἐν Γερμανίᾳ.

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ

Πρῶτον θέμα: «Ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν τῷ κηρύγματι τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἐν τοῖς Μυστηρίοις» (εἰσηγηταί: Θεόδωρος Νικολάου καὶ Hans Geisser):

1. Ἀφορμώμενος ὁ κ. Νικολάου ἐκ τῆς περικοπῆς Ἰωάν. 16,5-15, κατέδειξε τὴν πληρότητα τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς ὁλόκληρον τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπεγράμμισεν, ὅτι τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου ἀποτελεῖ μίαν κεντρικὴν — ὄχι ὅμως καὶ μοναδικὴν — μορφήν τῆς διδασχῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ὅτι ἡ Ἐκκλησία βιώνει τὴν ἐν τῷ παρόντι ἀπαρχὴν τῆς μελλούσης ἐν τοῖς μυστηρίοις. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ στόχου αὐτοῦ διήρесе τὴν διάλεξίν του εἰς τρία μέρη:

α. Ὁ τριαδολογικὸς χαρακτήρ τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀποκαλύπτει τὴν ἐνέργειαν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ. Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι ἀπὸ Πατρὸς δι' Υἱοῦ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ποιεῖ τὰ πάντα» (Μ. Ἀθανάσιος). Τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν τοῦ Ἐνὸς ἐν Τριάδι Θεοῦ ὀνομάζομεν συντόμως καὶ ἐνέργειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, χωρὶς αὐτὴ νὰ χάνη τὸν τριαδολογικὸν τῆς χαρακτήρα. Παραμένει δηλαδὴ «κοινὴ ἐνέργεια φυσικὴ τῶν τριῶν ὑποστάσεων». Ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, διακρινομένη τῆς οὐσίας Του, ἐκφράζεται καὶ ἀποκαλύπτεται εἰς τὸ «μυστήριον τῆς οἰκονομίας». Ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐντεῦθεν πηγὴ γνώσεως τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ πηγὴ τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ κοινωνίας. Ὁ τριαδολογικὸς χαρακτήρ τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀποκλείει πᾶσαν χριστομονιστικὴν ἢ πνευματομονιστικὴν τάσιν εἰς τὴν Θεολογίαν. Καὶ προφυλάσσει ἐπίσης ἀπὸ τῆς διδασκαλίας τῆς «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ» (Filioque) ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

β. Ἡ ἐκκλησιολογικὴ διάστασις τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀποκαλύπτεται εἰς τὸ μυστήριον τῆς οἰκονομίας, δηλαδὴ εἰς τὸ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας (Ἐφεσ. 1,9). Δι' αὐτὸ κατέχει ἡ Ἐκκλησία τὴν αὐτὴν, ὅπως καὶ ἡ Ἁγία Τριάς, ἐνέργειαν «κατὰ μέμνησιν» (Μάξιμος Ὁμολο-

γητῆς). Ἀποκαλύπτεται δὲ ὡς θεία χάρις, ἀγάπη, φωτισμὸς, ἁγιασμὸς κτλ. καὶ συνδέεται ἀρρήκτως μετὰ τοῦ ἀξιώματος τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν διαδόχων των. Καθότι εἰς αὐτοὺς ὑπεσχέθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ ἐδόθη κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν. Δι' αὐτὸ ἡ ἀποστολικὴ διδασχὴ καὶ διαδοχὴ εἶναι «μαρτυρία» ἐν οὐσιαστικῇ ἐννοίᾳ καὶ ἀναντικατάστατον γνώρισμα τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Τὸ κήρυγμα ἀποτελεῖ ἀσφαλῶς ἐν κεντρικόν — ὄχι ὅμως τὸ μοναδικόν — μέσον διδασχῆς καὶ ὁδηγεῖ εἰς τὸ μυστήριον τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς. Αὕτη ὁλοκληρώνεται εἰς τὴν λειτουργικὴν μυστηριακὴν ζωὴν ἐν τῷ συνόλω τῆς.

γ. Ὁ σωτηριολογικὸς - ἐσχατολογικὸς χαρακτήρ τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἡ λειτουργικὴ μυστηριακὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας φέρει ἐντόμως ἐπικλητικὸν χαρακτήρα καὶ κατ' αὐτὴν οἱ πιστοὶ βιώνουν μίαν συνεχιζομένην ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα κατέρχεται καὶ μυεῖ τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν ἄρρητον γνώσιν τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ, ἐνώνει τοὺς πιστοὺς διὰ τοῦ Υἱοῦ μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ μετὰ τῶν. Πραγματοποιεῖ τὴν θεωτικὴν ἔνωσιν (κατὰ χάριν), τῆς ὁποίας πηγὴ καὶ βᾶσις παραμένει ἡ ἐν Χριστῷ ἔνωσις θείας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως. Τὴν πραγματοποιεῖ ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι ἀποσπασματικῶς καὶ κατὰ πρόληψιν τῆς ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τελείας ἐνώσεως καὶ θέας τῆς θείας δόξης.

2. Ὁ εὐαγγελικὸς εἰσηγητῆς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος κ. Geisser ἀνεφέρθη εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς διαλέξεως εἰς τὸ «ἀξίωμα» ἢ «λειτουργημα» (AMT) τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν «οἰκείωσιν τοῦ Πνεύματος πρὸς ψυχὴν» (Μ. Βασίλειος). Ὑπὸ τὸν ὄρον «AMT» τοῦ Ἁγίου Πνεύματος περιέγραψε «τὰ ὀνόματα» καὶ τὴν ἐνέργειάν Του εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς σωτηρίας. Ἡ ἐνέργεια αὕτη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος περιλαμβάνει ὁλόκληρον τὸν ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος καλεῖται νὰ ἀγωνισθῇ κατὰ τῆς σαρκὸς καὶ συνεργήσῃ. Πραγματοποιεῖται δὲ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς «διανομῆς» (Austellung) τῶν μυστηρίων. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας αὐτῆς ὀνομάζει ὁ Μέγας Βασίλειος «οἰκείωσιν Πνεύματος πρὸς ψυχὴν» καὶ τὸ ἐκφράζουν οἱ ὕμνοι τῆς Πεντηκοστῆς (ἐννοεῖται οἱ ὕμνοι τῶν Εὐαγγελικῶν).

Εἰς τὸ δεῦτερον μέρος ἀνέλυσε τὴν ἐνέργειαν τοῦ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 231 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 6 τεύχους.

Ἁγίου Πνεύματος ὅπως αὕτη μεταδίδεται διὰ τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν ζωὴν τοῦ πιστοῦ εἰς τὸ παρὸν καὶ τὸ πλήρωμά της εἰς τὸ ἔσχατον. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Μεγάλης Κατηχήσεως τοῦ Λουθήρου ἐτόνισε τὴν ἐσωτερικὴν σχέσιν πνευματολογίας καὶ ἐκκλησιολογίας. Ἰδιαιτέραν βαρύτητα ἐν προκειμένῳ κατέχει ἡ κατ' ἐξοχὴν ιδιότης τοῦ Ἁγίου Πνεύματος: ὁ ἁγιασμός. Διὰ τῆς ἁγιαστικῆς δυνάμεως καὶ ἐνεργείας ἐσωματώμεθα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Δι' αὐτῆς ἐπιτυγχάνεται «ἄφεσις ἁμαρτιῶν». Καὶ ἡ ἁγιαστικὴ αὕτη δύναμις συντελεῖται «διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς τελέσεως τοῦ μυστηρίου».

***

Δεύτερον θέμα: «Ἡ ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ ζωῇ τῶν χριστιανῶν (κατὰ τὸν Ἀπ. Παῦλον καὶ τὸν Ἰωάννην Χρυσόστομον)». (Εἰσηγηταί: Ἀθανάσιος Μπασδέκης καὶ Barbara Aland):

1. Κατὰ τὸν κ. Μ π α σ δ έ κ η ν, βασικαὶ ἀρχαὶ πρὸς ἐξέτασιν τοῦ θέματος θεωροῦνται:

- α) Τὸ ἔργον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος σχετίζεται στενῶς καὶ οὐσιωδῶς πρὸς αὐτὸ τοῦτο τὸ μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος, καὶ
- β) ἀφορᾷ μίαν πραγματικότητα καὶ ἐμπειρίαν, οὐχὶ δὲ θεωρίαν τῆς ζωῆς τῶν πιστῶν, ἥτις ὡς ἐκ τούτου δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον θεωρητικῆς καὶ θεολογικῆς ἐξετάσεως.

Τὸ ἔργον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ ζωῇ τῶν πιστῶν εἶναι κατὰ βάσιν ἔργον συμπάσης τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὰς οἰκουμενικὰς συζητήσεις εἶναι ἀναγκαῖος ὁ τονισμός, ὅτι δὲν ὑπάρχουν δωρεαὶ καὶ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὰ ὅποια δὲν εἶναι ἐν ταύτῳ καὶ δῶρα καὶ χαρίσματα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἀντιστρόφως. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἐν προκειμένῳ εἶναι ἀναγκαῖος ὁ τονισμός τῆς ἐσωτάτης καὶ οὐσιαστικῆς σχέσεως μεταξύ τριαδολογίας καὶ πνευματολογίας, ἀφετηρίας οὐσῆς ἐν προκειμένῳ τῆς βιβλικῆς ἀληθείας, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν εἶναι ἀφηρημένη τις δύναμις ἐντὸς τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἀλλ' ἐν τῶν τριῶν προσώπων τῆς μιᾶς θεότητος.

Ἐν στενῇ συναφείᾳ πρὸς τὰ ἀνωτέρω τονιστέα ἡ βαθεῖα σχέσις μεταξύ χριστολογίας καὶ πνευματολογίας ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ ἡμέτερον θέμα. Ἐὰν ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ λυτρωτὴς τοῦ κόσμου, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὁδηγεῖ ἡμᾶς εἰς τὴν οἰκείωσιν τῆς ἀπολυτρώσεως καὶ τῆς υἰοθεσίας τοῦ Πατρὸς. Ἐκ τῆς σχέσεως ταύτης προκύπτει ὁ σωτηριολογικὸς χαρακτήρ τοῦ ἔργου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ ζωῇ τῶν πιστῶν. Ἀπολύτρωσις, χάρις καὶ δωρεαὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι ἐν ταύτῳ καὶ ἔργον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τὸ ἔργον καὶ τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, παρ' ὅλον ὅτι ταῦτα ἀναφέρονται εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν πιστῶν, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῶν καὶ νοη-

θῶν ἐκτὸς τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ περὶ τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κοινωνίας ἰδέα ἀποτελεῖ διὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, ὡς καὶ διὰ τὸν Ἱερὸν Χρυσόστομον βασικὴν προϋπόθεσιν διὰ μίαν χαρισματικὴν καὶ πνευματικὴν ζωὴν. Ὁ αἷς» καὶ οἱ «πολλοὶ» ἀποτελοῦν ἐν τῷ σώματι τῆς Ἐκκλησίας μίαν ὀργανικὴν ἐνότητα, ἐντὸς τῆς ὁποίας, ἐν τοῖς μυστηρίοις καὶ τῇ λειτουργικῇ ζωῇ, ἕκαστος πιστὸς καθίσταται σύσσωμος καὶ συναιμος Χριστοῦ. Μία τοιαύτη θεώρησις ἔχει συνεπείας διὰ τὴν ἀντίληψιν τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς ὡς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ λειτουργημάτων, τῆς Ἐκκλησίας ὡς θεσμοῦ κλπ., ἀπάντων ἐξαρτωμένων ἐκ τῆς παρουσίας καὶ ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον καὶ δίδει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν κατ' ἐξοχὴν πνευματολογικὴν αὐτῆς διάστασιν.

ὑπὸ τὴν ἐννοίαν ταύτην κατανοητέα τὰ διάφορα χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὡς ταῦτα περιγράφει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὰς ἐπιστολάς αὐτοῦ, καὶ τὰ ὅποια ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος ἀναπτύσσει κατὰ θαυμάσιον τρόπον μεταξύ ἄλλων εἰς τὰς δύο αὐτοῦ ὁμιλίας εἰς τὴν Ἁγίαν Πεντηκοστήν. Ἡ ὕμνολογία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὅπως ἰδιαιτέρως τῆς Πεντηκοστής, ὡς ἐπίσης καὶ αἱ εὐχαὶ τῆς Γουγκλισίας ἐκφράζουν κατὰ θαυμάσιον τρόπον τὴν ὀρθόδοξον περὶ Ἁγίου Πνεύματος διδασκαλίαν, τὴν τριαδολογικὴν, χριστολογικὴν καὶ ἐκκλησιολογικὴν διάστασιν τῆς πνευματολογίας, ὡς ἐπίσης καὶ τὴν περὶ χαρισμάτων καὶ δωρεῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀποψιν αὐτῆς:

«Βασιλεῦ οὐράνιε, Παράκλητε, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας...»,

«Πάντα χορηγεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον...».

2. Εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος εἰσήγησιν ἡ καθηγήτρια κ. Aland ἐτόνισε μεταξύ ἄλλων:

Οἱ εἰς τὸ ἡμέτερον θέμα ἀναφερόμενοι συγγραφεῖς, Ἀπόστολος Παῦλος καὶ Ἰωάννης Χρυσόστομος, δὲν δύναται ἄμεσα νὰ συγκριθῶσι. Ὁ Χρυσόστομος εἶναι εἰς ἐκ τῶν μεγάλων πατέρων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἐνῶ αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἶναι μέρος τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται ὁ Χρυσόστομος. Πρὸς ἐκφρασιν τῆς διαφορᾶς ταύτης διαιρεῖται ἡ ἡμετέρα διάλεξις ὡς ἑξῆς:

α) Ἐκκινουῦμεν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Χρυσόστομον καὶ ἐξετάζομεν τὰς ἐκφράσεις αὐτοῦ περὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ ζωῇ τῶν χριστιανῶν ὡς ἐπίσης καὶ τὴν θεμελιώσιν αὐτῶν.

β) Ἀκολουθεῖ μία μικρὰ ἀντιπαράθεσις ἐνὸς ἀναλόγου πρὸς τὸν Χρυσόστομον ἀνδρὸς ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας, τ.ἔ. τοῦ Philipp Jacob Spener καὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ «Pia desideria».

γ) Μετὰ ταῦτα ἐπανερχόμεθα εἰς τὸν κοινὸν αὐτῶν λόγον, ἥτοι εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὰς ἐκφράσεις τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἡμέτερον θέμα.

δ) Ἐν προκειμένῳ καθίστανται σαφεῖς αἱ οὐ-

σιαστικά, κοινὰ ἀντιλήψεις καὶ διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν. Μία συμπλήρωσις, τέλος, τῶν διαφορῶν προσπαθειῶν κατανοήσεως ἐκ τῆς ἐκατέρωθεν πλευρᾶς εἶναι κατὰ ταῦτα οὐχὶ μόνον δυνατὴ, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαία.

1. Ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος (350-407) εἶναι μοναχός, ἱερεὺς εἰς μίαν μεγάλην πόλιν, ἤτοι ἐπίσκοπος τῆς πρωτεύουσας εἰς μίαν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν δύσκολον ἐποχὴν. Τὰ ἔργα του εἶναι κατὰ μέγα μέρος ὁμιλῆαι ἐρμηνεύουσαι τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ὅπως δὲ ἰδιαιτέρως τὸν Ἀπόστολον Παῦλον. Εἰς ταῦτας προτρέπει οὗτος ἐν πολλοῖς εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας ὡς σώματος τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλει νὰ προσφέρῃ εἰς ἕκαστος χριστιανὸς τὰ ἑαυτοῦ χαρίσματα. Ὁ χριστιανὸς εἶναι εἰς θέσιν νὰ συμβάλῃ πρὸς τοῦτο, διότι οὗτος ἔλαβε κατὰ τὸ βάπτισμα τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα. Τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα δὲν δημιουργεῖ ἓνα character intelebilis, δὲν εἶναι στατικῶς ἀποδεικτέον, παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως τονίζει ὁ Χρυσόστομος, ὅτι ἡμεῖς ἔχομεν μίαν ὑποχρέωσιν, πρὸς πίστιν, ἐλπίδα καὶ διὰ καλὰ ἔργα, μίαν ὑποχρέωσιν, πρὸς τὴν ὁποίαν δεόν νὰ ἀνταπεξέλθωμεν καὶ ἡμεῖς (...«τὰ παρ' ἡμῶν εἰσενέγκωμεν»). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ δυνηθῶμεν νὰ προσελκύσωμεν τρόπον τινὰ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα πρὸς ἡμᾶς («Οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα ἐπισπάσσεθε»).

2. Καὶ οἱ εὐαγγελικοὶ χριστιανοὶ γνωρίζουν τὰ περὶ τῆς γενικωτέρας δυνάμεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Λούθηρος, Πρόλογος εἰς τὴν πρὸς Ρωμ. Ἐπιστολήν). Εὐαγγελικοὶ χριστιανοὶ ἔχουν τονίσει πολλαχῶς τὸ σοβαρὸν λάθος, εἰς τὸ ὁποῖον ὑποπίπτουν λουθηρανικαὶ ἐνορίαι, ὅτι δηλαδὴ αὐταὶ οὐχὶ σπανίως ἔχονται τῆς γνώμης, ὅτι ἐν τῇ ἐμπιστοσύνῃ καὶ τῇ μόνῃ σωτηρίᾳ προσφέρουσαν σωτήριον πίστιν, ἔχουν λησμονήσει ἐντελῶς τὰ ἔργα. «Ὅτι μία τοιαύτη ἀντίληψις εἶναι μία ἐσφαλμένη περὶ πίστεως ἀντίληψις, κατέδειξε σαφῶς μεταξὺ ἄλλων καὶ ὁ Ph. J. Spener εἰς τὸ προγραμματικὸν αὐτοῦ ἔργον «Pia desideria» (1675). Οὗτος προτρέπει καὶ συμβουλεύει ἐν αὐτῷ, ἀκολουθῶν ἐν προκειμένῳ τὸν Ἱερὸν Χρυσόστομον, εἰς μίαν «θεοφιλῆ καλλιτέρευσιν τῆς ἀληθοῦς Εὐαγγελικῆς ἐκκλησίας», καὶ δὴ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὰς ἀρχικῶς μνημονευθείσας ἐκφράσεις τοῦ Λουθήρου σχετικῶς μετὰ τὴν ἐνεργοῦσαν δυνάμιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

3. Εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εὐρίσκωμεν πολλαχῶς ὑποσχέσεις τῆς σωτηρίας (indikativ) καὶ ἠθικὰς προτροπὰς (imperativ) εἰς μίαν ἐνότητα πρὸς ἀλλήλους (Γαλ. 5,25). Διὰ τὸν λογικῶς σκεπτόμενον ἄνθρωπον εἶναι μία τοιαύτη παράθεσις δυσκόλως κατανοητὴ. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τονίζει, ἰδιαιτέρως μετὰ τὸ 1945, πᾶσα εὐαγγελικὴ προσπάθεια πρὸς ἐρμηνείαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ὅτι ἡ προστακτικὴ αὕτη δὲν εἶναι κάτι τὸ ἐπιπρόσθετον καὶ πλέον, ὅχι μίαν προτροπὴν πρὸς πραγματοποίησιν τῆς προστακτικῆς ταύτης δι' ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων, ἢ ὅποια θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποχωρισθῇ ἀπὸ τῶν δώρων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ταῦτα βεβαίως δεόν νὰ νοηθῶσι

οὐχὶ ὑπὸ τὴν ἐννοίαν ἐνός «γίνου, ὅπερ εἶ», ἀλλὰ ὑπὸ τὴν ἐννοίαν, ὅτι τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα ἀποτελεῖ τὴν ἐπιγῆς παρουσίαν τοῦ ὑψωθέντος Κυρίου. Ὁ Χριστὸς Κύριος ἐνσωματώνει ἡμᾶς διὰ τῶν δωρεῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ διὰ τῆς προτροπῆς εἰς τὴν βασιλείαν Αὐτοῦ. Δωρεαὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ προτροπὴ εἶναι ἐν ταῦτῳ σημεῖα τῆς ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καταστάσεως ἐσχατολογικῆς βασιλείας, εἰς τὴν ὁποίαν προσλαμβάνομεθα ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι. «Ὁν τρόπον ὁ Χριστὸς ἐνεργεῖ ἐν ἡμῖν ἐν τοῖς «καλοῖς ἔργοις», οὕτω δὲν δύναται νὰ χωρισθῇ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα ἀπὸ τοῦ Δοτῆρος τῶν ἀγαθῶν.

4. Ἀυτονόητος καὶ ἀπερίοριστος συμφωνία μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ εὐαγγελικῶν ὑφίσταται εἰς τὸ σημεῖον, ὅτι προτροπὴ πάσης φύσεως πρὸς τοὺς χριστιανούς εἶναι ὄχι μόνον συνεχῆς, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαία. Συμφωνία εἶναι δυνατὴ ἀκόμη καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου, ὅτι τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα ἀποτελεῖ καὶ εἶναι ἢ ἐπὶ γῆς παρουσία τοῦ ὑψωθέντος Κυρίου, τ.ἔ. («τὸ πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὸ ὁποῖον πραγματοποιεῖ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἡμεῖς ὀνομάζομεν Χριστόν»). Διαφοραὶ προκύπτουν σχετικῶς μετὰ ἀποτελέσματα τῶν τοιούτων βασικῶν ἀληθειῶν. Ἡ Εὐαγγελικὴ θεολογία τονίζει πάντως, ὅτι τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα δὲν δύναται νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τὸν Δοτῆρα, ἀλλ' ὅτι τοῦτο δίδει τὸν Δοτῆρα. Μία τοιαύτη ἀντίληψις δὲν ἔχει σχέσιν μετὰ ὁποιοῦνδήποτε «χριστομωμισμῶν».

Ἡ Ὀρθόδοξος θεολογία ἀποδίδει μεγαλύτεραν σημασίαν εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς νέας καὶ δημιουργικῆς δυνάμεως τοῦ Πνεύματος, τ.ἔ. ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἄνθρωπον ὡς πνευματοφόρον, τὸν ἄνθρωπον ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι καὶ τὴν θέωσιν.

Εἶναι πάντως ἀναγκαῖον νὰ ἐρωτήσωμεν, ἐὰν καὶ κατὰ πόσον — πράγμα τὸ ὁποῖον ἐξηγεῖται ἐκ τῆς πολυετοῦς καὶ διαφορῶν παραδόσεως καὶ ἐμπειρίας εἰς τὰς διαφορὰς Ἐκκλησίας — ἐν προκειμένῳ πρόκειται περὶ διαφορῶν τονισμῶν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀμφοτέρωθεν ἀνεγνωρισμένης κοινῆς ἀρχῆς, τ.ἔ. ὅτι τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα δημιουργεῖ καινόν τι, ἀπόψεις, αἵτινες δύναται νὰ θεωρηθῶσι ὡς συμπληροῦσαι ἀλλήλας.

(Συνεχίζεται)

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΜΠΑΣΔΕΚΗΣ, Δρ. Θ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Ο ΓΑΥΚΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ τοῦ Π. Β. Πάσχου. Εἰσαγωγή στὴν Ὀρθόδοξον λειτουργικὴν πνευματικότητα καὶ ἐνδιαφέροντα ἐρμηνευτικὰ σχόλια στὸν Ἀκάθιστον Ὕμνον καὶ τοὺς Ὕμνους τοῦ Τριωδίου.

ΕΡΩΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ τοῦ Π. Β. Πάσχου. Περιέχει εἰκοσι ἄγιων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ κατανυκτικὰ κεφάλαια ὀρθοδόξου πνευματικότητος στολισμένα μετὰ πολλὰς βυζαντινὰς εἰκόνες.

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΔΗΜΟ ΕΛΛΗΝΙΔΑ(*)

Δ'

Στὸ Παγκοινωνιακὸ Συμπόσιο, στὸ ὁποῖο, ἐκτὸς τῶν μνημονευθέντων ἐπισήμων, παρευρισκόταν καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων κυρία Ἀλευρά, μετὰ τὴν εὐλογία τῆς τραπέζης ὑπὸ τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς κ. Ἰακώβου ἀπηύθυναν χαιρετισμούς ὁ Πρόεδρος τῆς «Νέας Δημοκρατίας» κ. Κ. Μητσστάκης, ὁ Ἀντιπρόεδρος τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων κ. Ἀθ. Ταλιαδοῦρος, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑλλάδος κ. Σ. Σταθάτος, ὁ Ὑπατος Ἀρμοστής τῆς Κύπρου κ. Τ. Παναγίδης, ὁ Ὑφυπουργὸς Πολιτισμοῦ ἀρμόδιος διὰ τὰ θέματα Ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ κ. Φ. Πετσάλνικος, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐταιρείας Λονδίνου καὶ Πρόεδρος τῶν Ἑλλήνων Ἐφοπλιστῶν Λονδίνου κ. Ἰ. Α. Χατζηπατέρας, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑθνικῆς Ὀμοσπονδίας Κυπρίων Ἀγγλίας Δρ. Ὁμηρος Χαπίτης, ὁ Πρόεδρος τῆς Πανηπειρωτικῆς Ὀμοσπονδίας Ἡνωμένων Πολιτειῶν, Καναδῶν καὶ Αὐστραλίας κ. Βασίλειος Μικέλης καὶ ἡ Πρόεδρος τῆς Φιλοπτώχου Ἀδελφότητος Ἀμερικῆς κυρία Διονυσία Φερράρο.

Ἡ συγκλονιστικὴ ὁμιλία τοῦ κυρίου ὁμιλητοῦ στὸ Συμπόσιο Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Γέροντος Ἀμερικῆς κ. Ἰακώβου, ἡ ὁποία φέρει τὸν τίτλο «Τιμὴ στὴν Ἑλληνίδα τῆς Διασπορᾶς», ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Ἐὐχαριστῶ τὸν ἀδελφὸ συνεισκόπο Ἀρχιεπίσκοπο Θαταίρων καὶ Μ. Βρετανίας γιὰ τὴν ὁμορφὴ καὶ ἀξιόπαινη πρωτοβουλία, σκέψι καὶ ἐνέργεια νὰ τιμήσουμε τὴν Ἑλληνίδα Γυναίκα, καὶ ἰδιαίτερα τὴν Ἑλληνίδα τῆς Διασπορᾶς. Ἀὐτὴν τὴν σχεδὸν ἄγνωστη, τὴν δουλεύτρα, τὴν χωρὶς ὄνομα, τὴν χωρὶς ἀναγνώριση, τὴν ἀπαρᾶνευτη, τὴν κατερικὴ γυναίκα. Ἀὐτὴ πὸν δουλεύοντας μαζὶ καὶ πολλὰ φορὲς, κοντὰ στὸν ἄνδρα της, ἀγόνγνωστα ἐβάσταξε τίς ὠδίνες καὶ τίς εὐθύνες, σὰν γεννήτρα καὶ μητέρα 3-4 γενεῶν στὴν ξενητεία.

Ἀὐτὴν θὰ προσπαθίσω νὰ ζωντανέψω σήμερα, νὰ σᾶς τὴν παρουσιάσω καὶ νὰ σᾶς τὴν συστήσω. Ἡ μοναδικὴ ταυτότητά της: Μητέρα. Κι ὅταν ἀκόμα εἶναι ἄτεκνη. Γιατὶ τίποτε δὲν στάθηκε ἕως τὰ σήμερα ἰκανὸ νὰ τὴν ἀλλάξῃ. Νὰ μαράνη τὸ μητρικὸ φίλτρο μέσα της ἢ τὴν λαχτάρα της γιὰ τὸ παιδί.

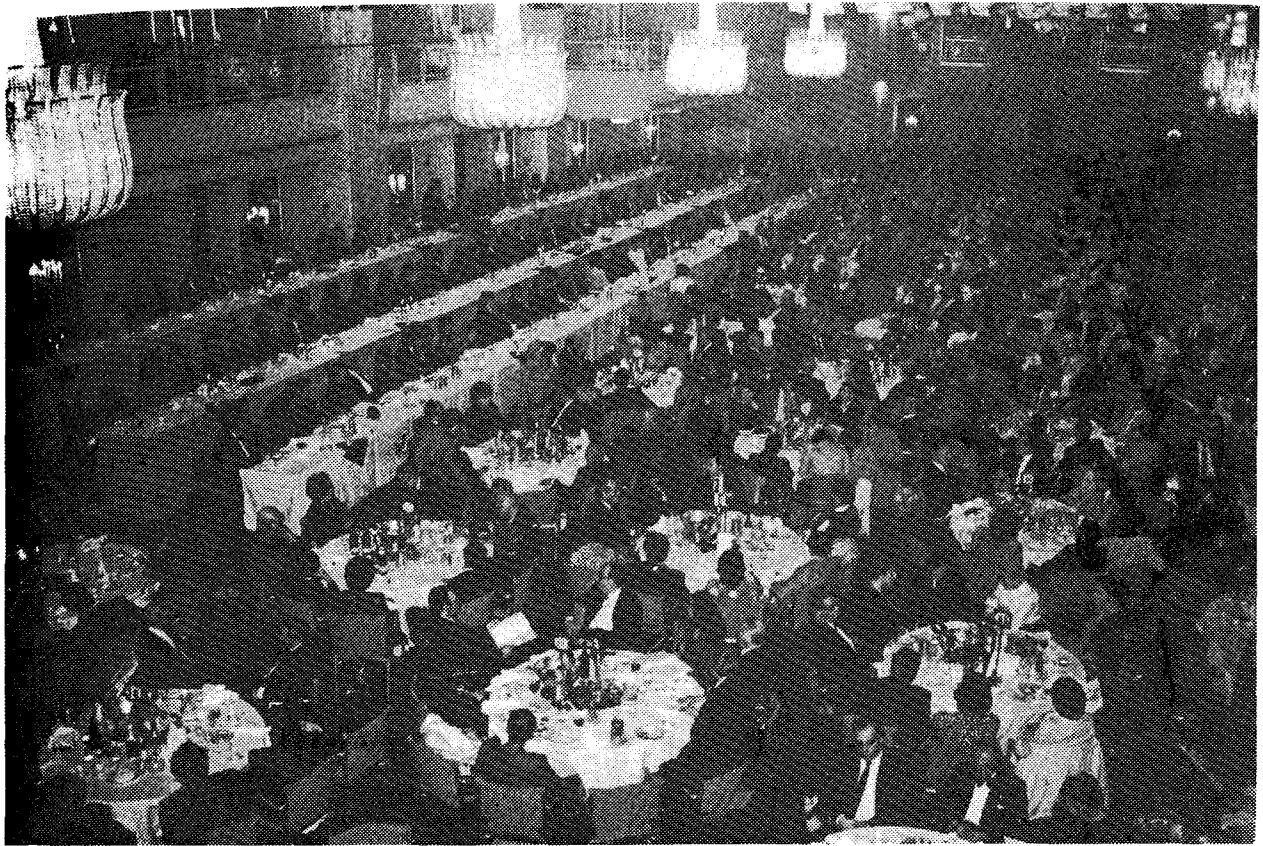
Ἡ Ἑλληνίδα τῆς Διασπορᾶς εἶναι τὸ θέμα μου. Τίποτε ἄλλο. Τὸ θέμα μου δὲν θὰ ἐπιχειρήσω νὰ τὸ στηρίξω στὴν Ἀγιογραφικὴ μαρτυρία ἢ στὴν Θεολογία τῆς Ἐκκλησίας μας. Πολὺ λιγώτερο στὴν Μυ-

θολογία ἢ προϊστορία. Στὴν ἐξελεγκτικὴ ἢ τὴν βιολογικὴ θεώρησί της. Δὲν θὰ τὸ στηρίξω ἀκόμα στὴν ἱστορία, τὴν παλιὰ ἢ τὴν σύγχρονη, οὔτε στὴν κοινωνιολογία ἢ τὸν σοφραζετισμὸ ἢ τὸν φεμινισμὸ. Δὲν ζήλεσα ποτὲ τὴν ἀντιγραφή ἢ τὴν ἀπομίμηση, οὔτε τὴν δόξα τοῦ εἰκονοκλάστη. Τὸ θέμα μου δὲν χρειάζεται νὰ στηριχθῇ σὲ ἐξωτερικὰ μαρτυρίες ἢ νὰ περιπατήσῃ μὲ ρητορικὰ δεκανίκια.

Ἡ Ἑλληνίδα τῆς Διασπορᾶς εἶναι τὸ θέμα μου ἢ ἂν θέλετε ἀκόμα τὸ εἰκονοστάσι τῆς ψυχῆς μου. Γι' αὐτὸ δὲν πρόκειται οὔτε τὸ θυμίαμα τῆς λατρείας μου νὰ τὸ ἀφήσω ἀνάφατο μέσ' στὸ λιβανιστήρι τῆς μνήμης μου οὔτε δὲ καὶ νὰ τὸ ξεσκεπάσω ἀπ' τὰ ἀσήμια ἢ τὰ μαλάματα, μὲ τὰ ὁποῖα τὸ ἐντυσε ἡ εὐλάβεια. Ἡ Ἑλληνίδα τῆς Διασπορᾶς δὲν χρειάζεται οὔτε κἀν παρουσίασι. Γιατὶ εἶναι στὰ μάτια μας μιὰ μόνιμη παρουσία καὶ στὴν ἀκοή μας μιὰ ἀσίγαστη φωνὴ καὶ στὴν καρδιά μας τὸ χτυποκάρδι, πὸν μᾶς κρατᾷ στὴν ζωὴ. Ἐκεῖνο, πὸν χρειάζεται παρουσίασι, εἶναι ἡ τρισυπόστατη ὑπόστασή της, καθὼς ἀνάβει καὶ φωτίζει καὶ ζεσταίνει καὶ δίνει τὴν λαμπηδόνα της σ' ὅτι καλοῦμε πίστι, ἀγάπη καὶ ἐλπίδα, δηλαδὴ τὴν ζωὴ. Ἐκεῖνο, πὸν εἴμαστε, εἶναι ἐκεῖνο, πὸν εἶναι ἡ Ἑλληνίδα τῆς Διασπορᾶς. Ἡ Ἑλληνίδα τοῦ Λονδίνου, τοῦ Παρισιοῦ, τῆς Ρώμης, τῆς Νέας Ὑόρκης, τῆς Μοντροεῆλης, τῆς Βραζιλίας, τῆς Ἀργεντινῆς, τῆς Χιλῆς, τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Αὐστραλίας, τῆς Ὠκεανίας.

Ἄν μοροῦτε φανταστῆτε τὴν Ὁμογένεια χωρὶς ἐκεῖνην, πὸν τὴν γεννᾷ, πὸν τὴν διαμορφώνει, πὸν τὴν φροντίζει, πὸν τὴν κάνει ὁμορφία, δραστηριότητα, ζωτικότητα, κίνησι, δύναμι, πνοὴ ἰσχυρῆς κοινωνικῆς, θρησκευτικῆς, ἐκπαιδευτικῆς, φιλανθρωπικῆς καὶ πολιτιστικῆς ἐπιρροῆς δηλ. Κοινότητα, Ὁρθόδοξη Ἑλληνικὴ. Θὰ τὴν βροῦτε σὰν ἀντανάκλασι ἐνὸς ἀχειροποίητου φωτὸς παντοῦ στὸ σπιτί — τὸ βασιλεῖό της — καὶ συγχρόνως τὸ ἐργαστήριό της, πὸν κόβει στὰ μέτρα πὸν πρέπει τὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ φυσιογνωμία τῆς οἰκογενείας της. Θὰ τὴν βροῦτε στὸ σχολεῖο μάνα, δασκάλισσα καὶ καθηγήτρια, πὸν ἀναπνέει ἐλεύθερα μονάχα σὰν κάνει τὸ καθήκον της. Θὰ τὴν βροῦτε στὴν Ἐκκλησιαὶ πενήφανη νὰ μπαίνει συνοδευμένη ἀπὸ τοὺς δικούς της ἢ κάποτε καὶ μόνη μὲ σκυμμένο τὸ κεφάλι σὲ προσευχὴ καὶ μ' ἕνα ἀναμμένο κερὶ φωτισμοῦ, πὸν τὸν ζητᾷ γιὰ τὸν ἑαυτὸ της καὶ τὸν κόσμον ὅλο. Θὰ τὴν βροῦτε στὸ ἐργοστάσι ἐργάτρια, πὸν τίς ἐργασίμες ὥρες της τίς μετᾷ ἢ ἀγωνία της πότε νὰ περάσουν γιὰ νὰ γνωρίσῃ στὸ σπιτικό της. Θὰ τὴν βροῦτε συγκεντρωμένη στὴν Ἐπιστημονικὴ ἐρευνα, στὸ νοσοκομεῖο σὰν νοσοκόμα ἢ γιατρὸ μὲ τὰ χέρια της φορτωμένα πάντοτε, ἔστω ἀόρατα, μὲ βαρύντατες εὐθύνες. Θὰ τὴν βροῦτε στὰ δικαστήρια νὰ δικηγορῇ, στὰ βουλευτήρια

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 226 τοῦ ὑπ' ἀρ. 6 τεύχους.

Ἄλλο στιγμιότυπο ἀπὸ τὸ Παγκοινωνιολογικὸ Συμπόσιο.

νὰ ἀγορεύῃ, στὸ στίβο νὰ γυμνάζεται, στὶς τράπεζες μὲ τὸν ἠλεκτρονικὸ ὑπολογιστὴ μπροστὰ της, στὶς κυβερνητικὲς ὑπηρεσίες νὰ μοιράζῃ τὴν προσοχὴ της στὴν νομιμότητα καὶ στὸ δίκαιο. Θὰ τὴν βοῆτε νὰ μελετᾷ καὶ νὰ συγγράφῃ, νὰ γράφῃ πρόζα ἢ στίχους, καὶ νὰ συνθέτῃ τοὺς κτύπους τῆς καρδιάς της σὲ συμφωνίες γλυκὲς προσφορᾶς καὶ στοργῆς. Θὰ τὴν βοῆτε στὴ σκηνὴ τοῦ θεάτρου, στὰ καμαρίνια πίσω ἀπὸ τὶς βαρεῖες κουρτίνες, στὶς πρόβες τῆς φωνητικῆς μουσικῆς, στὴν ἐκτέλεσι δύσκολων καλλιτεχνικῶν ἐπιδείξεων ἢ νὰ ὑποκλίνεται στὰ χειροκοπήματα τῆς εὐαρεσκείας τοῦ κόσμου. Θὰ τὴν βοῆτε ἐξαυλωμένη νὰ ζωγραφίσῃ ἢ νὰ ζωντανεύῃ τὸ μάρμαρο, τὸ μέταλλο καὶ τὸν γρανίτη. Θὰ τὴν βοῆτε σὰν τὸ δυνατότερο ἀνάμεσα σ' ὅλα τὰ μανιασμένα στοιχεῖα τῆς φύσεως: τοὺς ἀέροδες καὶ τὶς λαίλαπες. Θὰ τὴν βοῆτε στὰ ἀποκαΐδια καὶ στὰ γκρεμίσματα σὲ μιὰ ἀπελπι ὑπεράνθρωπη προσπάθεια νὰ δαμάσῃ τὰ ἄγρια στοιχεῖα καὶ νὰ τὰ ὑποτάξῃ στὴν θέλησί της. Θὰ τὴν βοῆτε ἄγνωρη ἀπὸ τὴν θλίψη, μὲ σκαμένο τὸ πρόσωπο ἀπὸ τὸν πόνο, καὶ ἀπλανὲς τὸ βλέμμα σὰν θορηεῖ προσωπική, οικογενειακὴ ἢ κοινωνικὴ καὶ ἐθνικὴ συμφορὰ. Πάντα ἀλύγιστη. Πάντα ὄρθια. Ποτὲ πεσμένη. Γι' αὐτὸ καὶ εἶπα: τὸ θέμα μου δὲν θέλω νὰ τὸ στηρίξω πουθενά. Εἶδατε μήπως τὴν ἀπεικόνισι μιᾶς

πανώρης μαρμάρινης μορφῆς στὸ ἀρχαιολογικὸ μουσεῖο Ἀθηνῶν; Ὅταν τὴν κοιτάξετε ἀπὸ τὰ δεξιὰ γελᾷ. Κι ὅταν τὴν δῆτε ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ θορηεῖ. Ὅταν τὴν ἀντικοῦσετε κατὰματα σκέπτεται, στοχάζεται, σὰς κάνει μὲ εὐλάβεια νὰ τὴν θωρήτε. Τρεῖς χωριστὰ θέματα, ἐνωμένα σ' ἓνα θέμα, ἀκουμπισμένα ἀπαλὰ τὸ ἓνα στ' ἄλλο, σὲ μιὰ μορφή μὲ τρεῖς ἐκφράσεις. Ἔτσι θέλω τὸ θέμα μου νὰ τὸ δῆτε. Σὰν ἓνα σύνολο. Σὰν μιὰ μορφή: τὴν Μορφή τῆς Ἑλληνίδας τῆς Διασπορᾶς. Θὰ σὰς δώσω μερικὲς εἰκόνες ἀπὸ τὴν ζωὴ της. Θὰ ξανοίξω μερικὲς ἀπὸ τὶς πτυχές της. Θὰ ξεδιπλώσω καὶ θὰ ἀπλώσω μπροστὰ στὰ μάτια σας μερικὰ ἀπὸ τὰ τρίπτυχα τῆς ψυχῆς της. Μιλῶντας γιὰ τὴν Ἑλληνίδα τῆς Ἀμερικῆς, τὴν ὁποία καὶ μόνο γνωρίζω, ἴσως δὲν καλύπτω τὴν μετανάστρια Ἑλληνίδα τῆς Ἑθρώπης, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας. Φρονῶ ὅμως, ὅτι στὴν βάσι του τὸ θέμα εἶναι τὸ ἴδιο, ἀφοῦ δὲν ἀναφέρεται σὲ πρόσωπα, ἀλλὰ στὴν Μορφή, κι αὐτὴ εἶναι ἡ ἴδια, ἂν τὴν τοποθετήσετε στὴν κορφή τῶν ἐνδιαφερόντων σας.

Ἔτσι εἰσέρχομαι, ὅσορα ἀπὸ ὅσα εἶπα μέχρι τοῦδε καὶ τὰ ὁποία μπορείτε νὰ χαρακτηρίσετε σὰν εἰσαγωγὴ στὸ θέμα, στὴν παρουσίασι τῶν εἰκόνων μου, ποὺ δὲν εἶναι οὔτε διαφάνειες (slides) οὔτε φωτο-

γραφικές ή κινηματογραφικές προβολές, αλλά ἀπλῶ και μόνον ἠθογραφικές.

* * *

Ἡ πρώτη εἰκόνα μου εἶναι τῆς μετανάστριας, πού ἀχραντή κι' ἀμόλυντη, ὅπως ἦταν στό χωριό, ἦρθε στήν Ἀμερική (περιλαμβάνω και τόν Καναδά και τήν Νότιο Ἀμερική, πού συναποτελοῦν τήν Ἀμερικανική Ἠπειροῦ ἢ τὸ Δυτικὸ Ἡμισφαίριο) ἢ γιὰ νὰ γίνῃ σύζυγος ἑνὸς ἀγνωστοῦ τῆς ἀνδρα ἢ σάν σύζυγος ἤδη ἑνὸς ἀνδρα, πού τῆς ἐπέβαλαν μὲ τὸν δικό τους καλὸ τρόπο οἱ συγγενεῖς ἢ οἱ γονεῖς τῆς. Ξένη, σὲ ξένη χώρα, ξένη ἀκόμα και στὸν ἀνδρα τῆς ἐπρεπε νὰ οἰκειωθῇ και μάλιστα γρήγορα μ' ὅλα αὐτά, ἂν ἤθελε νὰ ἐπιζήσῃ, νὰ μὴν ἐπιστρέφῃ πίσω στήν πατρίδα. Βάλτε τὸν ἑαυτὸ σας γιὰ μιὰ στιγμή στήν θέσι τῆς γιὰ νὰ ἀντιληφθῆτε τὸ δῶμα τῆς και τὴν ἔκτασί του. Δὲν τῆς ἔμεινε παρὰ νὰ ἀλλάξῃ τὸν ἑαυτὸν τῆς, νὰ τὸν πείσῃ, νὰ τὸν προσαρμόσῃ στό νέο περιβάλλον και πολλές φορές μόνη τῆς χωρὶς τὴν βοήθεια συμβούλων ἢ ψυχολόγων. Σκεφθῆτε ἐνάντια σὲ πόσους κινδύνους, σὲ πόσες παρεξηγήσεις, σὲ πόσα συγγενικά πρόσωπα ἢ ἐμπόδια εἶχε νὰ ἀντιπαλαίσῃ, και νὰ πλαισιώσῃ τελικά τὴν ζωὴ τῆς, ὅπως τὴν φανταζόταν ἢ ἴδια, και νὰ κἀνῃ τὸ σπιτικό τῆς, χαμογελώντας και γιὰ τὸν ἑαυτὸ τῆς και γιὰ τοὺς ἄλλους. Ἄν τελικά ἐπέτυχε, και ἐπέτυχε μὲ ἀριστα, αὐτὸ ὀφείλεται στήν περηφάνεια τῆς, τὴν θέλησι και τὴν ἀποφασιστικότητα τῆς νὰ ξεπεράσῃ τὸν ἑαυτὸ τῆς. Ἐγινε σύζυγος στήν κυριολογία, βαστώντας ἀγόγγυστα τὸν πολλὰς φορές πολὺ βαρὺ ζυγὸ, και γυναῖκα τοῦ μέχοι πρὸ ὀλίγου ἀγνώστου ἀνδρός τῆς, και Μητέρα παιδιῶν, ἀξίων τῶν ὀνειρών τῆς και νοικοκυρὰ ἰσάξια τῆς Μάννας τῆς. Μὲ τὸν καιρὸ τῆς ἔγινε κοινοτική και κοινωνική ἐργασία, θεμελιώτρια τῆς Ἐκκλησίας τῆς και τοῦ σχολείου τῶν παιδιῶν τῆς, και ὀργανώτρια τῆς πλατύτερης οἰκογενείας τῆς, τῆς Κοινότητός τῆς, δηλ. τῶν Κοινοτήτων μας αὐτῶν πού συνθέτουν σήμερα τὴν ἀριστα ὀργανωμένη Ὁμογένεια ἢ Ἑλληνο-αμερικανική παρουσία στήν Ἀμερική. Τὴν λέτε ἡρωίδα ἢ ὄχι; Μὴ τὸ κἀνετε. Δὲν θέλει τίτλους. Μόνη τῆς τιμὴ νὰ εἶναι ἢ Ἑλληνίδα τῆς Διασποράς: νὰ μπορῇ νὰ σπέρονῃ και νὰ θέτῃ τίς καταβολές, γιὰ τὸ μεθωνιανὸ βλάστημα και ἀνθισμα τοῦ κλήματος τῆς Ὁμογενείας. Αὐτοῦ, πού θὰ ἀπλώσῃ τίς κληματίδες του και θὰ δέσῃ καρπὸς γιὰ νὰ τραφοῦν μὲ τὸ χυμὸ τους ἢ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη, οἱ ἀμερικανογεννημένες γενεές. Ἄν, ὅπως δογματίξῃ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, «δόξα και τιμὴ ἀνήκει παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν», τότε δόξα και τιμὴ ἀνήκει στήν ἀξία ἀγαθοεργῶ πού εἶναι ἢ Ἑλληνίδα τῆς Διασποράς.

* * *

Και τώρα ἐπιχειρῶ μιὰν ἄλλη παρουσιάσι τῆς. Στὸ ὑπόγειο τῶν Ἐκκλησιῶν πού ἦταν ἀγορασμένες, ἀπὸ Προτεσταντικές και μεταποιημένες σὲ Ὁρθόδοξες, ἀλλὰ κατὰ τέτοιον τρόπο, πού νὰ ὑπηρετοῦν πολλές κοινοτικές ἀνάγκες. Πρώτη ἀπ' αὐτές, ἢ διδασκαλία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας στὰ ἀμερικανογεννημένα

παιδιά. Στεκόταν, ποτὲ δὲν κάθιζε, μερικὲς φορές μάλιστα δὲν ὑπῆρχε κάθισμα, κι ἐπέβλεπε και ἐπιστατοῦσε μὲ στοργὴ σάν νὰ ἦταν δικὰ τῆς, τὰ παιδιὰ τοῦ αὐτοσχέδιου σχολείου τῆς, μιὰ πού δὲν ὑπῆρχε τάξη ἢ αἴθουσα διδασκαλίας. Ἡ δασκάλα τῆς Διασποράς πολλές φορές δὲν εἶχε δίπλωμα διδασκαλίας. Οὔτε και πείρα. Εἶχε ὅμως ἕνα δίπλωμα τὴν ἀγάπη γιὰ τὸ παιδί και τὴν ἀγάπη γιὰ τὴν γλῶσσα. Και μέσα του δίπλωνε τὸ παιδί και τὸ ζέσταινε μὲ μητρική (ὄχι δασκαλική) προή, ἔτσι πού νὰ τὸ κἀνῃ (σπάνιο πράγμα) ν' ἀγαπᾷ και τὴν Δασκάλα και τὸ πρωτόγονο και τὸ κορυμμένο στό ὑπόγειο, ἂν ὄχι κορυφὸ σχολείου. Αὐτὸ πού λέγω δὲν εἶναι οὔτε θεοποίησι τῆς δασκάλας οὔτε ἐξιδανίκευση τοῦ διδασκαλικοῦ ἔργου. Εἶναι μιὰ προσπάθεια ἀπὸ μέρους μου, εὐχομαι νὰ εἶναι ἐπιτυχής νὰ πῶ μὲ τὴν σειρά μου τὸ «εὐχαριστῶ» μου στήν Ἑλληνίδα δασκάλα τῆς διασποράς. Καμμὶ ἀνγκοισι τῆς ἀποτελεσματικότητας τοῦ ἔργου τῆς μὲ τὴν ἀποτελεσματικότητα τοῦ ἐπαγγέλματός τῆς. Ἡ διδασκαλία γιὰ τὴν Ἑλληνίδα δασκάλα τῆς Διασποράς ἦταν προσφορά. Δὲν ἦταν βιοποριστικὸ ἐπάγγελμα. Νὰ τὴν βλέπετε μὲ πόση περηφάνεια κρατώντας στὰ χέρια τῆς τὰ δικὰ τῆς παιδιὰ, βάδιζε πρὸς τὸ σχολεῖο. Στὴν βαρειά τῆς τσάντα πού τὴν κρεμοῦσε στὸν ὄμο, εἶχε τὰ βιβλία τῆς, τῶν παιδιῶν τῆς και τὰ διωρθωμένα τετράδια τῶν μαθητῶν τῆς. Ὅταν κατὰ τίς 5:00 τελείωνε ἢ τάξι, ἀνάλαφρη, γιατί τῆς εἶχε φύγει ἐν τῷ μεταξὺ ἢ ἀγωνία τῆς διδασκαλίας, βάδιζε πάλι κρατώντας τὰ παιδιὰ, δικὰ τῆς ἢ μαθητοῦδια ἀπὸ τὸ χέρι μὲ τὴν σάκκα τὸ ἴδιο φουσκωμένη ἀπὸ τὰ βιβλία και τὰ τετράδια, πρὸς τὸ σπίτι τῆς, ὄχι γιὰ νὰ ξεφουσκώσῃ τὸ στήθος τῆς, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὸ φαγητὸ τοῦ ἀνδρός και τῶν παιδιῶν τῆς. Γιὰ τὴν δασκάλα τῆς Διασποράς ἡ σάκκα τῆς δὲν ἦταν βαρειά. Βαρειά ἦταν ἢ ἔννοια τῆς ἀποστολῆς τῆς. Κι αὐτὴ εἶναι πού ἔτρεφε τὴν ψυχὴ τῆς και τὴν ἑλληνικότητα τῶν παιδιῶν. Δὲν τὴν πρόσεξε κανένας τὴν δασκάλα τῆς Διασποράς. Οὔτε οἱ σχολικὲς ἐπιτροπὲς οὔτε τὰ κοινοτικά συμβούλια οὔτε τὰ ὑπουργεῖα. Μονάχα μερικοὶ γονεῖς και τὰ μαθητοῦδια τους, πού τίς ἀγαποῦσαν πολὺ. Μιλᾶμε γιὰ ἑλληνικὴ γλῶσσα και ἑλληνικότητα σήμερα. Ἄν ὑπάρχη και τὸ ἕνα και τὸ ἄλλο ἔστω και μερικῶς σήμερα, τοῦτο ὀφείλεται στήν Ἑλληνίδα δασκάλα τῆς Διασποράς.

* * *

Μιὰ τρίτη εἰκόνα τῆς Ἑλληνίδας τῆς Διασποράς εἶναι ἢ τῆς Κοινωνικῆς Λειτουργοῦ. Νομίζετε, ὅτι γεννήθηκε τέτοια. Και ἢ ἐντύπωσις σας δὲν εἶναι λανθασμένη. Καταλαβαίνει τὸ λειτουργημὰ αὐτὸ, ὅσο λίγες. Γιατὶ μεγάλωσε κάτω ἀπὸ συνθήκες τέτοιες, πού σήμερα εἶναι πολὺ λίγο κατανοητές. Γεννήθηκε σὲ σπῆτι μὲ περιορισμένες ἐνκόλιες, πολλές φορές πολὺ μικρὸ, φτωχικὰ ἐπιπλωμένο ὄχι λίγες φορές μὲ ἀνεπαρκῆ θέρμανσι και ὄχι σπάνια μόνη. Χωρὶς συντροφιά, χωρὶς κανένα παρήγορο ἢ ἐνθαρρυντικὸ λόγο και σὲ στιγμὲς στενοχωρίας, ἀπόγνωσις κι ἀρρώστειας μόνη, κατὰμονη. Θάλεγε κανεὶς πῶς ἢ Ἑλληνίδα τῆς Διασποράς εἶναι («ἀπὸ φυσικοῦ») τῆς πονε-

τική και τρομερά ευαίσθητη Κοινωνική Λειτουργός. Γι' αυτό και κατά το διάστημα του τελευταίου Παγκοσμίου Πολέμου, όταν οι στρατιώτες μας γράφανε με το αίμα τους τις πειθ' ένδοξες σελίδες, που έγνωρισε ο ελεύθερος κόσμος και η Πατρίδα μας, δεν ήταν ανάγκη να επιστρατευθούν από κανένα. Ἐπιστρατεύθηκαν από την έννοια του χρέους τους, σαν εκείνες της Μητροπολιτικής Ἑλλάδος τῆς Πηνελόπης Δέλτα, τῆς Βέλας Καραγιάννη και τῆς Ἰωάννας Τσάτσου. Μετέβαλαν τές κοινοτικές αἰθουσες σε ἐργαστήρια, όπου έπλεκαν τὴν φανέλλα και τις κάλτσες του στρατιώτη και όπου ξεκαθόριζαν, καθόριζαν, δίπλωναν και στοιβαζαν μέσα σε μεγάλες ξύλινες κάσσες εἶδη ρουχισμού για τὴν Ἑλλάδα. Τὰ ὀνόματα Βερνίκου, Μαλάμου, Κουλλονκουνητή, Χατζηγιάννη, Ζούλλα, Λιβανού, Βλαβιανού φωτίζουν τὴν μνήμη τῆς Ἑλληνίδας τῆς Διασποράς και τὸν ὀρίζοντά της σαν φωτοβολίδες, που ἀνάβουν πυρκαϊές φιλοδοξίας να τις φτάσουν, ἂν ὄχι να τις ξεπεράσουν, στὴν ἐκπλήρωσι τοῦ πατριωτικοῦ και κοινωνικοῦ τους χρέους οἱ σημερινές Ἑλληνίδες. Ὁ Ἐρυθρός Σταυρός, τὰ ὄφρα τῆς πρώτης ἡλικίας και τῆς τρίτης ἡλικίας οἱ γερόντοι και γερότισσες χωρὶς κανένα, εἶναι ἀνάμεσα στις πρώτες τους φροντίδες. Καὶ μεταπολεμικά, τὰ ἀδνοπαθῆ παιδιὰ με σοβαρὰ καρδιακὰ και καρκινικὰ νοσήματα ἔγιναν τὸ πειθ' ἱερὸ μέλημα τῆς Ἑλληνίδας τῆς Διασποράς. Δὲν ψάλλω παιᾶνες οὔτε συνθέτω ἐγκώμια για τὴν Ἑλληνίδα Κοινωνική Λειτουργὸ τῆς Διασποράς. Ἀπλούστατα γράφω με τρεμάμενο ἀπὸ τὸν φόβο χέρι μὴν ἀδικήσω τὴν πραγματικότητα για τὸ Κοινωνικὸ Λειτουργήμα τῆς Ἑλληνίδας τῆς Διασποράς. Εἶναι πλουσιώτατο και γι' αὐτὸ δυσκολοπεριγραπτο τὸ χρονικὸ και τὸ ὀδοιπορικὸ τῆς Κοινωνικῆς Λειτουργοῦ, που εἶναι κάθε μιὰ Ἑλληνίδα τῆς Διασποράς. Πόσα τηλεφώνω μένον ἀναπάντητα ἢ πόσα γράμματα πετιοῦνται ἢ πόσα νοσοκομειακὰ κρεβάτια μένον ἀνεπίσκεπτα δὲν ἀποτελοῦν στατιστικὴ γνωστὴ στὴν Ἑλληνίδα Κοινωνική Λειτουργό. Οἱ στατιστικοὶ πίνακες τὴν φέρουν πρώτη σ' ὄλες τές Δημόσιες Ὑπηρεσίες τῆς Ἀμερικῆς. Εἶναι ἡ μόνη Κοινωνική Λειτουργός, που χρησιμοποιεῖ acoustic aids για να ἀκοῦη κάθε κραυγή, και πετᾷ μακρὰ ὄλων τῶν εἰδῶν τές παρωπίδες, για να μορῶν τὸν μορφασμὸ τοῦ πόνου, ὅσο μακρὰ κι ἂν εἶναι. Παρεμβολὴ ἢ στρατόπεδὸ τῆς ἢ Φιλόπτωχος και κέντρο ἀνεφοδιασμὸ τῆς ἢ Ἐκκλησία τῆς. Κι' ἀνάπανσι στους κροτάφους τῆς, για να παύσουν να χτυποῦν οἱ φλέβες δυνατὰ, ἢ συναίσθησι τῆς ἐκπλήρωσης τοῦ καθήκοντος. Ἀκόμα και στὰ Ἠνωμένα Ἔθνη πρώτη ἢ συλλογικὴ Κοινωνική μας Λειτουργός, ἢ Φιλόπτωχος, που τιμήθηκε με τὴν πρώτη θέσι ἀνάμεσα στὰ U.N. nongovernmental agencies.. Καὶ εἶναι ὁ στέφανος και ἡ τιμὴ τῆς Ἑλληνοαμερικανικῆς Κοινότητας ἢ Ἑλληνίδα Κοινωνική Λειτουργός τῆς Διασποράς.

* * *

Μιὰ ἄλλη εἰκόνα, που τὴν φωτίζει ὁ ἥλιος τῆς ἐπιτυχίας, τῆς Ἑλληνίδας τῆς Διασποράς, εἶναι τῆς Δημόσιας ἢ Κρατικῆς Λειτουργοῦ. Εἰσέδουσε με τὰ

προσόντα τῆς και ἐκεῖ. Θὰ τὴν βοῆτε Δήμαρχο, Βουλευτὴ, ἀνώτερο ὑπάλληλο σε Ὑπουργεῖα, Δικηγόρο, Δικαστὴ, Εἰσαγγελέα. Καὶ θὰ ἀκούσετε να ὀμιλοῦν γι' αὐτὴν κολακευτικὰ οἱ προϊστάμενοί τῆς ὑπογραμμίζοντας τις ἡγετικές ἰκανότητές τῆς, τὴν πρωτόβουλη και ἐντυπωσιακὴ δραστηριότητά της και τὴν πολὺπλευρὴ διανοητικὴ και προσωπικότητά της. Δὲν ἀπουσιάζει ἀπὸ καμμιά ἐκδήλωσι ταλέντων ἀπὸ τὴν ποίησι και μυθιστοριογραφία, ἀπὸ τὴν καθηγεσία και τὴν δημοσιογραφία, ἀπὸ τις καλές τέχνες και τις performing arts, ἀπὸ τὰ καλλιτεία και μέχρι τὸν ἀθλητικὸ στίβο θὰ τὴν δῆτε ἢ θὰ τὴν ἀκούσετε, νοιώθοντας ἔθνικὴ περηφάνεια. Δὲν εἶναι ὀφρασις κι ὅταν ὑφώνονται σαν βουνα ἢ σαν θεόρατα κύματα οἱ ἀπειλές. Τοῦναντίον δίνει τὴν ἀσπίδα τῆς ἔθνικῆς τιμῆς, που κρατᾷ, με τὸ ἴδιο ἀρχαῖο ἐπάγγελμα. Γι' αὐτὸ και ἢ νέα μας γενεὰ — τὰ παιδιὰ τῆς δὲν θὰ ὕστερήσουν. Θὰ ἀγωνισθοῦν, θὰ ἰδρώσουν και θὰ σκονισθοῦν τρέχοντας τὸ ἀγώνισμα, που λέγεται συναγωνισμός και ἀνταγωνισμός, ἴσως ἀκόμα να τραυματισθοῦν ποτέ ὅμως δὲν θὰ στιγματισθοῦν. Τοῦλάχιστον ἀπὸ καθαρὰ δικιά τους ὑπαιτιότητα. Ἡ ἦττα μπῆκε στὸ λεξικὸ ἀπὸ κάποια ἄλλη γλῶσσα. Ἡ δική μας λέξη εἶναι νίκη. Κι αὐτὴ τὴν ἐπαναλαμβάνουν με ὄλο τὸ γλυκό της ἀντίλαλο οἱ αἰῶνες: ὁ αἰῶνας τῆς Ἀσπερησίας που νίκησε τοὺς Πέρσες στὴν Σαλαμίνα, τῆς Μαντώς Μαυρογένους, τῆς Μπουμπουλίνας, ἀκόμη και τῆς Σουλιώτισσας τῆς ἐποχῆς τοῦ 21 κι ἐκείνης τοῦ 40 και 41, ὅταν ἢ Ἑλλάδα μεταμόρφωσε τὰ τραύματά της σε δυνάμεις, και τὰ νάματά της σε ὀδοδάφνες νίκης. Οἱ Ἑλληνίδες τῆς Διασποράς ἔχουν τὸν δικὸ τους ἀέρα. Καὶ σαν τὴν Μητέρα τοῦ Προφήτη Σαμουὴλ ἀνάβουν φωτιές, για να μὴ πλησιάσουν οἱ λῆκοι τοῦ στραγγαλισμοῦ τῆς ἑλληνικῆς συνείδησης ἢ τοῦ σπαραγμοῦ τῆς θρησκευτικῆς τους πίστες, στὰ παιδιὰ τους. Ἡ Ἑλληνίδα τῆς Διασποράς ξέρει, ὅτι τὰ τραχειὰ βουνα λίγοι τὰ ἀνεβαίνουν. Συγχρόνως ὅμως νοιώθει γερά τὰ κότσια της για ὄλους τοὺς ἀνηφόρους τῆς ζωῆς, ἀφοῦ ἀνηφορικοὶ και κακοτρόχαλοι εἶναι οἱ δρόμοι, που ὀδηγοῦν στὴν τελικὴ νίκη.

* * *

Ἡ τελευταία εἰκόνα τῆς Ἑλληνίδας τῆς Διασποράς εἶναι μιὰ εἰκόνα, που φωτίζεται ἀπὸ τὴν τρεμάμενη φλόγα ἐνός μικροῦ ἀναμμένου κεριοῦ, που εἶναι ἢ ζωὴ τῆς Ἑλληνίδας Ὀρθόδοξης Προεσβυτέρας ἢ παπαδιάς τῆς Διασποράς. Πόσοι ἄνεμοι δὲν φυσοῦν ἐνάντια στὸν παπὰ τῆς και τὴν ἴδια. Κανένα ἄλλο πρόσωπο στὴν Διασπορὰ δὲν παρακολοθεῖται και δὲν κρινεται με τὴν ἀσθηρότητα που παρακολοθεῖται και κρινεται ἢ παπαδιά σαν γυναίκα, σαν μητέρα, σαν σύζυγος, σαν πρόσωπο. Κι ἐκείνη στέκεται στὸ πλευρὸ τοῦ ἀνδρός τῆς, ἐνῶ ἀγκαλιάζει σφιχτὰ τὰ παιδιὰ τῆς, και προσπαθεῖ να εἶναι καλὴ με ὄλους. Φορὲς ἔχει τὸ αἶσθημα, ὅτι εἶναι τὸ τελευταῖο πρόσωπο, για τὸ ὄποιο ἐνδιαφέρεται ὁ παπᾶς-σύζυγός τῆς. Αὐτός, που πρέπει να εἶναι ἢ να γίνεται «τοῖς πᾶσι τὰ πάντα ἵνα πάντως τινὰς σώσῃ».

Μαζύ του θὰ ξαγροπνήση στὴν προσευχὴ και

στο δάκρυ. Μαζύ του θά ξυπνήση γιά τόν ὄρθρο, γιά τὸ κτύπημα τῆς καμπάνας, γιά νὰ τοῦ ἐτοιμάση τὰ ἄμφια, γιά νὰ τοῦ δώση τὸ πρόσφορο γιά τὴν λειτουργία, γιά νὰ τοῦ θυμίση, μὴ καὶ λησμόνησε τίποτε. Μαζύ του θά σχεδιάση τὸ πρόγραμμα τῶν ἀπασχολήσεων του τῆς ἐβδομάδος, θά γράψη τὸν κατάλογο τῶν ἀναγκῶν τοῦ σπιτιοῦ γιά τὴν ἐβδομάδα καὶ θά ὀνομάση τοὺς ἀρρώστους, πὸν περιμένουν ἐπίσκεψι, καὶ τὰ πρόσωπα πὸν ζητοῦν ἀκρόασι, ἐξομολόγησι ἢ συνάντησι. Μαζύ του θά κάνη τὸν ποιμαντικὸ ἀπολογισμό γιά τὸ αἶμα. Μαζύ του θά μελετήση γιά τὸ πῶς θά λυθοῦν τὰ προβλήματα, πὸν ἔχουν δημιουργηθῆ, καὶ τὴν στρατηγικὴ γιά τὸ πῶς νὰ προληφθοῦν συγκρίσεις καὶ συγκρούσεις. Τὸ καταλαβαίνει πῶς πρέπει νὰ βοηθῆ τὸν ἄνδρα τῆς, νὰ μὴ κάνη τὸ ἔργο του δυσκολώτερο. Ἡ ζωὴ τῆς ἀγῶνας καὶ ἀγωνία. Ἀγωνία γιά τὸ παιδί, τὸ ντύσιμο, τὸ φέροσμο του, τὸ σχολεῖό του, τὴν παραδειγματικότητά του. Πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἐξισορροπικὴ δύναμις στὴν Κοινότητα, ἡ καταλυτικὴ ἀγαθὴ ἐπίδραση. Τὸ βλέπει, πῶς πρέπει νὰ ἐξελιχθῆ σὲ προσωπικότητα. Γονατίζει, προσεύχεται καὶ τελικὰ τὸ πετυχαίνει ὅσο μορεῖ καλύτερα. Ἡ προεσβυτέρα, ἡ παπιδιά, εἶναι ἡ Ἑλληνίδα τῆς Διασποράς, πὸν πρέπει ἡ ζωὴ τῆς νὰ εἶναι χριστιανωσύνη, σωφροσύνη, ταπεινῶσι, σεμνότητα, σιωπὴ πολλὰς φορὰς καὶ χαμόγελο ὅλες τίς φορὰς. Δυνατὴ δέ, τόσο δυνατὴ, πὸν νὰ μορεῖ νὰ λέγη σ' ὅσους μισοῦν, τὸ Ἀντιγόνηο: «οὗτοι συνέχθην, ἀλλὰ συμφιλεῖν ἔφην».

Ἡ προεσβυτέρα εἶναι συγκεκριαλαίωση τῆς Ἑλληνίδας τῆς Διασποράς. Παρουσιάζοντάς τιν ἐχω τὸ αἶσθημα, ὅτι σὰς παρουσιάζω αὐτὴν τὴν Ἑλληνίδα τῆς Ἀμερικανικῆς ἴσως Διασποράς, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὅλης τῆς Ἑλληνικῆς Διασποράς. Τὴν ἀξιοθαύμαστη. Τὴν ἀξία Ἑλληνίδα.

Σὰς παρουσιάζω τελικὰ τὸν ἑαυτό σας, ὅπως τὸν γνώρισα ἐγὼ, ὅπως δὲν τὸν βλέπετε σεῖς. Δικό σας ἔργο καὶ λειτουργημά σας νὰ ἐκδαπανᾶσθε. Δικό μου, δικό μας, νὰ σὰς εὐχαριστοῦμε καὶ νὰ περηφανευόμαστε γιά σὰς».

Εἰς τὸ τέλος τοῦ συμποσίου μετὰ τῶν σχετικῶν προσφωνήσεων καὶ ἀντιφωνήσεων ἔγινεν ἡ ἀπονομὴ τοῦ Σταυροῦ τῶν Θυατείρων εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Canterbury Dr. Robert Runcie καὶ ἡ ἀπονομὴ τοῦ Σταυροῦ τοῦ Λάμπου εἰς τὸν Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπον Ἀμερικῆς κ. Ἰάκωβον. Ἐπίσης οἱ κ. κ. Ἀλ. Κωνσταντίνης καὶ Περ. Ραῦμόνδος ἀπένευμαν μετάλλιον μετὰ χρηματικὸ ἐπάθλου εἰς τὴν Greek Orthodox Charity Organisation καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κοινότητα Coventry.

Τὸ συμπόσιο ἔληξε μὲ τὴν εὐλογία τῶν περισευμάτων τῆς τραπέζης, μὲ τὸ Πολυχρόνιο τῆς Σεπτῆς Κορυφῆς τῆς Ὀρθοδοξίας, τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Δημητρίου καὶ μὲ τὸν Ἐθνικὸ Ὕμνο.

Τὴν Δευτέρα, 1η Φεβρουαρίου 1988 ἔγινε συνεδρίασις τῶν ἀντιπροσωπειῶν εἰς τὴν Gloucester Suite τοῦ Royal Lancaster Hotel, καὶ

συνεζητήθησαν οἱ τρόποι δράσεως τῆς Ἀμφικτυονίας Ἑλληνίδων Ἀποδήμων, στὴν ὁποία Patron ἀνεκρῦχθη ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς κ. Ἰάκωβος καὶ Πρόεδρος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἐξελέγη ἡ κ. Ἀριάδνη Ψύλλου (ἐκ τῆς Ζιμπάμπουε). Ἐπίσης μετ' εἰσήγησιν τοῦ Σεβασμιωτάτου κ. Μεθοδίου συνεζητήθησαν οἱ προϋποθέσεις τῆς πραγματώσεως τοῦ παλαιοῦ ὁραματισμοῦ αὐτοῦ περι ἰδρύσεως «Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ». Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία θά προωθήσῃ τὴ σχετικὴ διαδικασίαν ἐξουδετερώσεως τῶν δυσκολιῶν καὶ πραγματώσεως τῆς ιδέας δι' ἀδιαβλήτων κριτηρίων ὀρίσθηκε ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐταιρείας Ἐπιστημόνων τῆς Μ. Βρετανίας Καθηγητῆς τοῦ Πολυτεχνείου τοῦ Λονδίνου κ. Π. Ἀρβανιτάκης.

Τῆς μεσημβρινῆς ὥρας ἡ Ἑλληνικὴ Ἐταιρεία Λονδίνου δεξιώθηκε τοὺς ἐκτὸς Μ. Βρετανίας ἀντιπροσώπους στὸ Συνέδριο καὶ τοὺς λοιποὺς προσκεκλημένους στὸ Royal Lancaster Hotel. Τιμώμενο πρόσωπο ἦταν ἰδιαιτέρως ὁ Ἅγιος Ἀμερικῆς. Τὴν ἑσπέρα τῆς ἰδίας ἡμέρας οἱ ἐκδηλώσεις γιά τὴν Ἀπόδημο Ἑλληνίδα ἔληξαν μὲ δεξίωσι, τὴν ὁποία ἡ Ἑλληνικὴ Κοινότης Ἁγίου Νικολάου Λονδίνου ὠργάνωσε πρὸς τιμὴν τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου κ. Ἰακώβου καὶ τῶν λοιπῶν φιλοξενουμένων στὸ Thyateira Centre καὶ μὲ πλουσιώτατο δεῖπνο, πὸν ἔγινε στὸ ἑλληνικὸ ἐστιατόριο τοῦ ἐξαιρετοῦ Κυπρίου κ. Μελωδία. Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ δεῖπνου τούτου ἐκ μέρους μὲν τῶν προσκεκλημένων ἐξέφρασε τίς εὐχαριστίες καὶ τίς ἀριστες ἐντυπώσεις ὁ διακεκριμένος Καθηγητῆς καὶ Πρωτοπρεσβύτερος πατήρ Δημήτριος Κωνσταντέλλος, ὁ ὁποῖος ἐξῆρε τὴν πρωτοβουλία τοῦ Σεβασμιωτάτου κ. Μεθοδίου γιά τὴ σύγκλησιν τοῦ Συνεδρίου καὶ τοῦ Συμποσίου, τὰ ὁποία εἶχαν τόσον μεγάλη ἐπιτυχία, ἐκ μέρους δὲ τῶν φιλοξενούντων ὁ διακρινόμενος γιά τὴ μεγάλῃ του ἐγγλωττία Θεοφ. Ἐπίσκοπος Νύσσης κ. Ἐλευθέριος. Κατακλείς ἦταν πάλιν ὁ Πολυχρονισμὸς τοῦ Σεπτοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Στὸ τέλος σὲ ὅλους τοὺς προσκεκλημένους μοιράσθησαν τὰ 300 καλλιτεχνικώτατα μετάλλια, πὸν ἐδωρήθησαν ἀπὸ τὸν κ. Ἡλία Λαλακούνη.

*

Πρὶν κλείσωμε τὸ σχετικῶς εὐσύνοπτο αὐτὸ Χρονικὸ, πρέπει νὰ προσθέσωμε, ὅτι τὸ λαμπρὸ Συνέδριο καὶ τὸ ἐντυπωσιακὸ Συμπόσιο γιά τὴν ἀπόδημη Ἑλληνίδα ἀπεκάλυψαν ὅτι ἀνάμεσα στους ὁμογενεῖς συνεχίζεται ἡ ἀδιάπτωτη παράδοσις τῶν μεγάλων Ἐθνικῶν Εὐεργετῶν. Πρέπει ἐπίσης νὰ ἐξαρθῆ ἰδιαιτέρως ἡ συγκινητικὴ ἐκδήλωσις τῆς ἀγάπης τῶν Ἀποδήμων πρὸς τὴ Μητέρα Ἑλλάδα καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τους γιά τίς σιλαβαμένες πατρογονικὰς ἐστίες τῆς Κύπρου καὶ τῆς Βορείου Ἠπείρου. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου συγκλονιστικὴς ἦταν οἱ ὁμιλίαις τόσον τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Λεμεσοῦ κ. Χρυσάνθου καὶ τῶν Κυπρίων ὁμιλητριῶν, ὅσον καὶ τῆς κυρίας Τζ. Μπέτζιου (ἐξ Ἀμερικῆς) καὶ τοῦ Προέδρου τῆς Πανη-

ΕΞΕΔΗΜΗΣΕΝ Ο ΑΡΤΗΣ ΙΓΝΑΤΙΟΣ

(1911 – 8 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1988)

Μέσα σὲ βαθύτατο πένθος καὶ ἐκδηλώσεις ἐξαιρετικῆς τιμῆς κηδεύθηκε στὴν Ἄρτα, ὁ ἐκλιπὼν Ποιμενάρχης τῆς κυρδῆς Ἰγνατίος, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τριακονταετία ὄλη ἀρχιερατεὺσε θεοφιλῶς στὴν ἱστορικὴ αὐτὴ Μητρόπολη καὶ ἀπεβίωσε μετὰ ἀπὸ μακρὰ ἀσθένεια σὲ Νοσοκομεῖο τῆς Ἀθήνας τῆ Μεγάλῃ Παρασκευῇ 8 Ἀπριλίου 1988.

Ὡς τὸ πρῶτὸ τῆς Τετάρτης τῆς Διακαινησίμου (13 Ἀπριλίου) εἶχε ἐκτεθεῖ σὲ λαϊκὸ προσκύνημα στὸ μητροπολιτικὸ ἱερὸ καὶ Κοιμησείως τῆς Θεοτόκου Μεγάρων, ἀπὸ τὰ ὅποια καταγόταν. Στὸν ἱερὸ αὐτὸ καὶ ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἱεραῆ Συνόδου πανοσ. ἀρχιμ. κ. Ἰγνατίος Αάππας, ἐξεφώνησε τὸν ἐπόμενον λόγον:

*Σεβασμιώτατοι Ἀρχιερεῖς,
Τίμιον τῆς Ἐκκλησίας Προσβυτέρων
Εὐλαβῆς καὶ πενθοῦσα Χριστῶνμε δμήγηρις,*

«Καὶ ὅτε φθάσαμεν τὴν ἀγάπην, ἐφθάσαμεν εἰς τὸν Θεόν. Καὶ ἡ ὁδὸς ἡμῶν ἐτελειώθη καὶ διέβημεν πρὸς τὴν νῆσον, τὴν ἐκεῖθεν τοῦ κόσμου οὖσαν· ὅπου ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα». (Ἀββᾶς Ἰσαάκ, Λόγος ΟΒ').

Αὐτοὺς τοὺς λόγους εὗρισκω διὰ τὰ τονίσω τὴν ἀρετὴν τοῦ προκειμένου νεκροῦ ἀνδρός, τοῦ Μητροπολίτου Ἄρτης Ἰγνατίου Τσίγκρη, ἡ ὁποία εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστὴ. Καὶ αὐτὸ τὸ ὕψος τῆς ἀρετῆς του εἶναι ποὺ μεταβάλλει αὐτὴν τὴν πένθιμον καὶ πικρὰν ὥραν εἰς ὥραν δοξολογίας καὶ χαρᾶς.

Χαίρομεν σήμερον καὶ σκιατῶμεν ἐπὶ τῇ ἐκδημίᾳ του. Χαίρομεν, διότι ἐγνωρίσαμεν τὴν πίστιν αὐτοῦ. Ἔχομεν, μᾶς ἀναφωνεῖ καὶ νῦν, ὅτε ἡμεῖς θρηνοῦντες περιβάλλομεν τὸ ἄπνον καὶ ἄφρονον σῶμα του, «πίστιν δι' ἀγάπης ἐνεργουμένην» (Γαλ. 5,6). Τὴν πίστιν του δὲ αὐτὴν, τὴν μετέδωσε καὶ ἐδημιούργησε πολλοὺς πιστοὺς ἐν τῇ ζωῇ του, ὅπως οἱ μεγάλοι

πειρωτικῆς Ὀμοσπονδίας Ἑνωμένων Πολιτειῶν, Καναδᾶ καὶ Αὐστραλίας κ. Βασ. Μικέλη.

Τέλος ἐντύπωσι ἔκανε, ὅτι οἱ Ἀπόδημοι ἀναφέρουν μὲ ὑπερηφάνεια τοὺς δεσμοὺς των μὲ τὴν Μητέρα Ἐκκλησία, ἡ ὁποία ὅπως ἔλεγαν μὲ δάκρυα στὰ μάτια, τοὺς ζωογονεῖ καὶ τοὺς συντηρεῖ ὑπαρξιακῶς. «Χωρὶς τὴν Ἐκκλησίαν δὲν ὑπάρχομεν», μᾶς τόνιζαν συνεχῶς.

(Τέλος)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ἱερόραχοι καὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ὅλα του τὰ πνευματικὰ τέκνα, χαίρουσιν σήμερον ἐν τῇ ἐνδόξῳ κοιμῆσει του. Ἀπέθανε καὶ προσετέθη τοῖς οἰκείοις τῆς πίστεως. Δὲν ἔζησεν ἐπὶ τῆς γῆς τὴν πίστιν ὡς ὑπόθεσιν ἀπλῆς διανοήσεως. Μᾶς ἐδίδαξε ὅτι δὲν καλλιεργεῖται καὶ δὲν αὐξάνει ἡ πίστις, ἀπλῶς μὲ τὴν ἐξέτασιν καὶ τὴν μελέτην. Ἡ πίστις εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀπελθόντος Πατρὸς παρουσιάζεται γνησία, ὡς ἐμπιστοσύνη καὶ ἐγκατάλειψις εἰς τὸν Θεόν, ἔχει πολλὴν σχέσιν μὲ τὴν ἀγάπην, ποὺ εἶναι αὐτὸς ὁ Θεός. Ἐγνώρισεν τὸν Θεόν, διὰ τῆς πίστεώς του, ὅχι «διανοητικὰ ἀλλὰ ὑπαρξιακὰ καὶ ὀλοσώματα». Ἡ ἐσωτάτη διάθροωσις τοῦ «εἶναι» του, ἦτο αὐτῆ τοῦ Θεοῦ. Ἦτο ὀλόκληρος «κατ' εἰκόνα» τοῦ Κτίσαντος. Δὲν ἐπίστευε μόνον. Εὔρισκε τὸν Θεόν, ἐντὸς του περιπατοῦντα. Ὅχι βέβαια σὰν εἰδωλο, ποὺ φαίνεται ἀπὸ τὴ λογικὴ τοῦ παρόντος αἰῶνος καὶ τὰ καταργούμενα κριτήρια, ἀλλὰ ὡς εἰκόνα ποὺ συλλαμβάνεται καὶ θεωρεῖται καθολικὰ μέσα στὴ θυσία τῆς Ἀγάπης. «Θεόν, οὐδεὶς πώποτε τεθέαται — λέγει ὁ Ἰωάννης — ἐὰν ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, ὁ Θεὸς ἐν ἡμῖν μένει καὶ ἡ ἀγάπη αὐτοῦ τετελειωμένη ἐν ἡμῖν ἐστιν» (Α' Ἰωάν. 4,12). «Καὶ ὅτε φθάσαμεν τὴν ἀγάπην, ἐφθάσαμεν εἰς τὸν Θεόν. Καὶ ἡ ὁδὸς ἡμῶν ἐτελειώθη καὶ διέβημεν πρὸς τὴν νῆσον, τὴν ἐκεῖθεν τοῦ κόσμου οὖσαν· ὅπου ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα». Ὅπως ἔζη, ὁ ἅγιος οὗτος πατήρ, ὁ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν Πατήρ, ὁ ἀπερχόμενος τῶν ἐνθάδε καὶ εἰς τοὺς οὐρανοὺς μεθιστάμενος. Ὁ Μητροπολίτης Ἰγνατίος, ἐγεννήθη εἰς τὴν πόλιν ταύτην τὸ ἔτος 1911. Ἀπὸ τῆς παιδικῆς αὐτοῦ ἡλικίας, πόθος του διακαῆς ἦτο ἡ θειοτάτη Ἱεροσύνη, τῆς ὁποίας ἀνεδείχθη θεῖος κανὼν. Οἱ γονεῖς του, εὐλαβεῖς καὶ ἐνάρετοι, τὸν ἐβοήθησαν νὰ σταδιοδρομήσῃ, ὡς κληρικὸς καὶ Θεολόγος. Ἐχειροτονήθη εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν Διάκονος ὑπὸ τοῦ Μακαριστοῦ Ἀρχιεπισκόπου Χρυσόστομου Παπαδοπούλου καὶ τὸ ἔτος 1942 εἰς ἡλικίαν τριάνοντα καὶ ἐνὸς ἐτῶν, ἐχειροτονήθη Προσβύτερος ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος καὶ μετέπειτα Ἀρχιεπισκόπου Ἰακώβου Βαβανάτσου, παρ' ᾧ ὑπηρέτησεν εὐδοκίμως ὡς Ἱεροκέρυξ. Τὸ ἔτος 1958 ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος — ἐκλεγεῖς Μητροπολίτης Ἄρτης — ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Θεοκλήτου. Ἐν τῇ διακονίᾳ του ταύτῃ ὡς Ἱεροκέρυξ, ἦλθεν εἰς ἐπαφήν μὲ τὴν Σαλαμίνα. Ἐν Σαλαμίνι τὸ ἔργον του ἦτο μέγα. Διέπρεπεν ὡς Ἱεροκέρυξ καὶ ἀπέκτησε πλῆθος πνευματικῶν τέκνων ἐν Σαλαμίνι. Πολλὰ ἐξ αὐτῶν ὑπεδέξαντο αὐτὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς τὴν πρωτὴν τῆς Μεγάλῃ Παρασκευῆς ὅτε παρέδιδεν ὁμοῦ — περὶ τὴν

Ὁ μακαριστὸς Μητροπολίτης Ἄρτης κυρὸς Ἰγνατίος.

ἐκτην ὥραν — μετὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, τὴν ἀγίαν ψυχὴν του. Πάμπολλα δέ, εὐρισκόμενα σήμερον εἰς ὄριμον ἡλικίαν — εἰς τὴν ἡλικίαν καθ' ἣν ἀναθεωρεῖ ὁ ἄνθρωπος τὰς δοθεῖσας αὐτῷ ἐν νεότητι συμβουλὰς καὶ νοουθεσίας — ἀπαρτίζον τὸν προῆρα τοῦ ποιμνίου τῆς Ἐκκλησίας τῆς νήσου Σαλαμῖνος. Δύναμαι ἐξ ὀνόματός των, νὰ εἶπω εἰς τὸν ἀπερχόμενον πνευματικόν των πατέρα, νὰ ἐνθυμηθῇ ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ, ὅτι εἶναι οἰκειοὶ τῆς πίστεως ὅλοι αὐτοί. Καὶ νὰ τοὺς ἐνθυμηθῇ ὡς τοὺς ἐνεθυμείτο εἰς τὰς προσευχάς του. Καὶ ὅλοι αὐτοί, ἀποδεικνύον τὴν πνευματικὴν των οἰκειότητα, διαβεβαιοῦντες αὐτόν, ὅτι «ἐν ταῖς πλατείαις» αὐτῶν «ἐδίδαξεν...», ἐδίδαξεν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, λόγῳ καὶ ἔργῳ. («Ἐφαγεν ἐνώπιόν των καὶ ἔπιεν»). Πολλὸν θὰ ἤθελον νὰ τὸν συναντήσουν κάποτε «ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν Οὐρανῶν». Εἶναι ἀληθές, ὅτι θὰ συναντήσωμεν ἀλλήλους ἐκεῖ. «Ναὶ ἐκεῖ, νὰ ἐκεῖ, θέλομεν ποτὲ συναντηθεῖ, ὦ Πατέρις Οὐρανό, τρισευδαίμων καὶ τρισποθητή», ὡς ἔφαλλον μὲ τὴν γλυκεῖαν φωνὴν του, μετὰ τοῦ Χριστιανικοῦ ὁμίλου τῶν Νεανίδων τῆς Νήσου Σαλαμῖνος. Ὅντως ἡ χριστιανικὴ ἀθανασία, ἔχει ὡς βάσιν, τὴν συνέχισιν τῆς προσωπικότητός μας, ἥτις μάλιστα ἐπὶ τὸ τε-

λειότερον θὰ συγκροτηθῇ εἰς τὸν Παράδεισον. Διότι Παράδεισος εἶναι ἡ ὑπέργειος ἐκείνη κατάστασις τῶν ἐν Οὐρανοῖς ἀύλιζομένων ψυχῶν, ἐν ἣ πᾶσαι αἱ ἀνθρωπῆναι δυνάμεις, μέλλουσιν νὰ λειτουργήσωσιν. Ἡ αἰωνιότης, δὲν εἶναι τι τὸ ἀχρωμάτιστον καὶ ἀδρανές. Δὲν εἶναι προσθήκη αἰῶνων εἰς αἰῶνας, τὸ ρεῦμα των μονοτόνως κυλιόντων. Εἶναι ζωὴ καὶ δρασίς ὑπέροχρονος, ποσοτικῶς τε καὶ ποιοτικῶς. Ἀλοίμονον ἐὰν ἦτο ὁ Παράδεισος, ἄσπυρον ἐπ' ἀπειρον συνεχιζομένη. Ἀντιθέτως, ἐν τῇ μακαρίᾳ καταστάσει τῶν δικαίων, ὁ νοῦς ἀναθάλλει πελώριος, ἡ καρδιά ἐκτείνει τοὺς βραχίονάς της, ἡ θέλησις πομποποιεῖ ἐν τῷ ἀγαθῷ, ἡ ἐλευθερία ἀνορθοῦται οὐχὶ πλέον ὡς κάλαμος, ἀλλ' ὡς γιγαντώδης δρυς. Πᾶς ὁ ἐν ἡμῖν πνευματικὸς θησαυρός, πᾶς ὁ ὑπνώτων νῦν ἐντὸς τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἀφάνταστος κόσμος, θ' ἀφρητισθῇ τότε, θὰ χλοάσῃ καὶ θ' ἀνορθοῦσῃ, ἵνα μηδέποτε πλέον φυλλορροήσῃ. Ἡ γνώσις θὰ προβάλλῃ τετελειωμένη. Αἱ συνέχουσαι αὐτὴν ὁμίχλαι τοῦ παρόντος θὰ διαλυθῶσιν. Αἱ ἀμφιβολαὶ καὶ ἀμφισβητήσεις θὰ ἐκλείψωσι. Τὰ μυστήρια θὰ ἐρμηνευθῶσιν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ικανοποιηθῇ ὅλη ἡ νοητικὴ δίψα μας. Δὲν θὰ βαδίζωμεν πλέον ὑπὸ αἰνίγματα, ὑπὸ παραβολάς, ὑπὸ σκιὰς, ὑπὸ ἔσποτρα. Τὸ Ἄρδιον θὰ θραύσῃ τὰς 7 σφραγίδας τοῦ κεκλεισμένου βιβλίου καὶ αἱ ἀνεωγμένα πλέον σελίδες του θὰ καταστῶσιν εὐανάγνωστοι εἰς πάντα ὄφθαλμόν. Τότε «ἐξαλείψει ὁ Θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν καὶ ὁ θάνατος οὐκ ἔσται ἔτι, οὔτε πένθος, οὔτε κραυγὴ, οὔτε πόνος οὐκ ἔσται ἔτι· ὅτι τὰ πρῶτα ἀπῆλθον» (Ἀποκάλυψις). Ὁ ἐν οὐρανοῖς βίος, εἶναι κοινωνικὸς βίος, προϋποθέτων τὴν Ἀγάπην. «Ἡ ζωὴ τῆς ἄνω φύσεως, ἀγάπη ἐστίν», λέγει ὁ φιλόσοφος τῆς Ἐκκλησίας ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης. Καὶ μᾶς λύει τὸ ἀγωνιώδες ἐρώτημα: «Ἄραγε, θὰ ἐπανίδωμεν τοὺς οἰκειοὺς ἡμῶν, τοὺς ἤδη τεθνηκότας; Θὰ ἐπανίδωμεν τοὺς γονεῖς ἡμῶν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν; Θὰ τοὺς ἀναγνωρίσωμεν; Ναὶ θὰ τοὺς εἶδωμεν!» Ἄς παρηγορηθῇ πᾶς τις, σήμερον πενθῶν καὶ κλαίων τὸν ἀπελθόντα Ἱεράρχην. Θὰ τὸν ἐπανίδωμεν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἀνακλιθῶμεν («μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ») τῶν δικαίων. Καὶ ὁ πρῶτος τῆς Ὁρθοδ. Ἐκκλησίας δογματικὸς ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ἀπηχῶν τὰς γνώμας καὶ τῶν μεγάλων Πατέρων λέγει: «Μὴ οἰέσθω τις, ὅτι οὐκ ἀναγνωρισμὸς ἐκάστου πρὸς ἕκαστον ἐπὶ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης συναγωγῆς γενήσεται. Ναί, ὄντως ἕκαστος ἀναγνωριεῖ τὸν πλησίον αὐτοῦ, οὐ τῷ τοῦ σώματος σχήματι, ἀλλὰ τῷ διορατικῷ τῆς ψυχῆς ὄμματι». Θὰ γνωρίσωμεν λοιπὸν ἐκεῖ τὸν Ἐπίσκοπον Ἰγνατίον ἐὰν ἀκολουθήσωμεν τὰ ἔργα του. Τύπος καὶ ὑπογραμμὸς ἦτο ἐν τῇ ἐπιγείῳ ζωῇ του. Ὡς Ἱεράρχης, ὡς κληρικὸς, ὡς Ἱεροκήρυξ, ὡς τῆς Ἐκκλησίας Διδάσκαλος. Κανένα ἐν τῇ ζωῇ του δὲν ἔκρινε. Τώρα, κρίνον ἀπαντας ἡμᾶς, ἡ ἐπίγειος ζωὴ του, τὰ εἰρηνικὰ, τὰ χριστιανικὰ καὶ ἀνεπαίσχυντα τέλη του. Ἀρμόμεθα ζῆλον θεῖον ἐκ τοῦ ζήλου του. Ἀντλοῦμεν παραδείγματα ἀπὸ τὴν ζωὴν του. Ἐπιστολὴ τοῦ Κυρίου ἀναγνωσσομένη ὦν, μᾶς ὁδηγεῖ εἰς λειμῶνας σωτηρίους. Τὰ Μέγαρα, ἡ εὐάνδρος γενέτειρά του, ἡ

πλουτίσασα τὴν Ἐκκλησίαν διὰ πλῆθος ἁγίων Ἀρχιερέων, Ἱερέων καὶ Μοναχῶν, ἢ δεξαμένη τὰς προσευχὰς του, ἃς κανχᾶται. Ἄς κανχᾶται κανχῆσιν ἱερῶν καὶ ἁγίων διότι δὲν γεννῶνται πολλαχοῦ τοιοῦτοι ἄνδρες. Καὶ οἱ Μεγαρεῖς, ἃς ἔχωσιν αὐτοῦ τὸν βίον ὡς φανὸν φαίνοντα τὴν ὁδὸν πρὸς σωτηρίαν. Τὰ Μέγαρα, τὰ ὁποῖα ὁσάκις διήροχτο δι' αὐτῶν ἠλόγει διὰ τῶν ἀρχιερατικῶν του χειρῶν ὡς ἔλεγεν, εὐχόμενος τὴν προστασίαν τῶν Μεγαριτῶν, πρεσβείαις τῶν Μαρτύρων τῶν ἐν Μεγάροις ἀθλησάντων, ἃς μὴ θρηνοῦν τὴν παροῦσαν ὥραν, ἔχοντα τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι ἐν οὐρανοῖς ἔχουσιν αὐτὸν πρεσβευτὴν θεομῶτα. Καὶ οἱ οἰκεῖοι του, ἃς μετριάζουν τὸν πόνον, ἀναλογιζόμενοι ὅτι ἐν Οὐρανοῖς χαίρει καὶ ἀναπαύεται καὶ ὑπὲρ αὐτῶν πρεσβεύει ὡς ἐπὶ γῆς προσήχεται. Ἡ Σαλαμίνα δὲ ἢ πτωχὴ καὶ εὐλαβὴς πατρὶς ἡμῶν, ἣτις ἐδέχθη ἐξ αὐτοῦ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀπειδῶς σπαράξοντα, ἣτις ἐδονήθη τὴν παρελθούσαν Μεγάλην Παρασκευὴν, ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι τοῦ θανάτου του, ἣτις δὲν θὰ παύσῃ ἐνθυμουμένη τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἱγνατίου Τσίγκρη καὶ τὰ φλογερὰ κηρύγματά του, τοῦ ἀπευθύνει σήμερον ὑστατον χαιρετισμὸν ἐγγνωμοσύνης. Καὶ ἅπαντες ἃς παρηγορηθῶμεν διότι δοῶντες τὸ ἱερὸν τοῦτο λείψανον τοῦ Μητροπολίτου Ἱγνατίου, γνωρίζομεν ὅτι μετέστη πρὸς Κύριον, ἐπειδὴ οὕτως ἠθέλησεν αὐτὸς ὁ κυριεύων ζωῆς καὶ θανάτου, καὶ βάθει σοφίας ἀπειρου, τὰ πάντα φιλανθρώπως πρὸς τὸ συμφέρον οἰκονομῶν. Καὶ ἃς ἀρχίσωμεν ἀπὸ τοῦ νῦν, μιμούμενοι αὐτοῦ τὸ πλῆθος τῶν ἀρετῶν. Οἱ ὀλιγόπιστοι, τὴν ἀκλόνητον πίστιν του. Οἱ ὑπερήφανοι, τὴν ταπεινὴν. Οἱ ῥάθυμοι τὴν ἐπιμέλειάν του καὶ τὴν ἀστηράν τήρησιν τοῦ Νόμου τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἰκανόνων τῆς Ἀγιωτάτης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Οἱ κατάλαλοι, τὸ ἀκατάλαλον αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον τοῦ ἐξασφαλίζει τὴν παρησίαν ἐνώπιον τοῦ Δικαίου κριτοῦ. Οἱ ἀγενεῖς τὸν ἐγγενέστατον καὶ χαρίεντα, τοῦ ὁποῖου ὁ λόγος ἦτο ἄλατι ἠορτυμένος, καὶ τὸν παρουσίαζεν εὐχάριστον, γλυκὸν καὶ θελκτικόν. Οἱ ἄδικοι τὸν δίκαιον. Οἱ ἀτλήμονες τὸν ὑπομονητικόν. Οἱ ἀκρατεῖς τὸν νηστευτὴν καὶ ἐγκρατῆ. Οἱ ἀνήσυχτοι τὸν ἠσύχιον καὶ ποῶν. Οἱ φιλάργυροι τὸν ἀφιλάργυρον καὶ ἀκτῆμονα καὶ ὄντως πτωχόν. Οἱ ὀργιζόμενοι καὶ κακοὶ τὸν ἀμνησικακον καὶ γλυκύτατον. Πρὸ πάντων ὁμως, ἃς γίνῃ φωτεινὸν παράδειγμα προσευχῆς, δι' ἡμᾶς τοὺς εἰς τὰ καθημερινὰ ἀναλίσκοντας τὸν πολῦτιμον τῆς προσευχῆς χρόνον. Δὲν θὰ παύσῃ ἠχοῦσα εἰς τὰ ὦτα ἡμῶν, ἢ φωνὴ του, ὅτε προσήχεται εἰς τὸ ταμειὸν του εἰς τὴν Ἄρταν ὁσάκις μετεβαίνομεν ἐκεῖσε, καὶ ἠκούομεν τὰς προινὰς του προσευχῆς. Τοὺς γλυκεῖς τῆς προσευχῆς καρποὺς ἤδη δρέπει, ἐκεῖ ὅπου μετέστη. Ὀφείλομεν τέλος νὰ μιμηθῶμεν καὶ τὴν προσοχήν του, διότι οὐδέποτε εἶδομεν προσεκτικότερον κληρικόν. Προσεκτικὸν εἰς πάντα. Εἰς τὴν Θεῖαν Διατριβὴν πρῶτον. Ὑπερβαλλόντως μάλιστα ἐκεῖ. Καὶ εἰς ὅλας κατόπι τὰς ὑπολοίπους τῆς πνευματικῆς ζωῆς του πτωχὰς. Μὲ τὴν προσοχήν του δὲ ταύτην, κατόρθωσεν, οὐδένα νὰ σκανδαλίσῃ διὰ τῆς ἐπὶ γῆς βιωτῆς του. Καὶ καλὸς ὢν γνώστης τῆς δομῆς τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ὅχι μόνον ποτὲ δὲν ἐζήλευε οὐδένα,

ἀλλὰ προσεπάθει νὰ μὴ κινήθῃ καν ἢ ζήλεια εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἄλλων ἐξ αἰτίας του. Οὐδένα ἐπίκρανε. Τοὺς πάντας ἐπλούτισεν πνευματικῶς καὶ ἐστήριξεν.

Σεβασμιώτατε, Ποιμενάρχα ἡμῶν,

Ἐμεῖς ὅστις τὰς ἀρετὰς τοῦ μεταστάντος Μητροπολίτου πάντοτε διαλαλεῖτε, ὅστις ὡς βραβεῖον τῆς καλωσύνης Ἐμῶν, ἐλάβετε τὴν διαποιόμανσιν αὐτῆς τῆς πόλεως, ἃς εὐχρηθῶμεν πολλοὺς ἐκ τῶν ἁγίων Μεγαριτῶν Ἱερέων καὶ Μοναχῶν, τῶν κατὰ τὴν ἡλικίαν Προσβυτέρων Ἐμῶν, νὰ ἐδοδώσετε εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἵνα ὅταν ἔλθῃ ἢ ὥρα Ἐμῶν, ὑποδεχθῶσιν Ἐμᾶς εἰς τὰς Οὐρανοὺς Μονὰς. Σεῖς Σεβασμιώτατε, ἐπιτρέφατέ μου, ἐξ ὀνόματος Ἐμῶν πρῶτον καὶ ἐξ ὀνόματος ὄλων τῶν Μεγαριτῶν καὶ χάριον τῶν Σαλαμινίων πνευματικῶν τοῦ μεταστάντος τέκνον νὰ ἀπευθύνω ὑστατον Χαιρετισμὸν τῷ ἀπερχομένῳ Πατρὶ, τῷ προχειρίσαντι ἡμᾶς εἰς Μοναχόν, τῇ ἐγγενεῖ παραχωρήσει Ἐμῶν.

Σεβασμιώτατε, Μητροπολίτα Ἄρτης, Ἱγνατίε, Χαῖρε!

Χαῖρε νῦν, ἐνώπιον τοῦ Νυμφίου Χριστοῦ, ὃν ἐκ βρέφους ἠγάπησας.

Μὴ παύσῃ πρεσβεύων, ὑπὲρ τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας, τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν Συνόδου, καὶ τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος Σεραφεῖμ.

Ἐπὲρ τοῦ ἐν Ἄρτη ποιμνίου Σου.

Ἐπὲρ τοῦ Πατρὸς καὶ Ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν Βαρθολομαίου.

Ἐπὲρ τοῦ πνευματικοῦ σου τέκνον, Μητροπολίτου Ἀργολίδος κ. Ἰακώβου, μεθ' οὗ περισσότερον ἐξήσασα καὶ συνειργάσθης.

Ἐπὲρ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μηθύμνης Χρυσοστόμου.

Ἐπὲρ τῶν ἐν Μεγάροις καὶ ἄλλαχοῦ πνευματικῶν σου τέκνον.

Ἐπὲρ τῶν ἐν Κηφισίᾳ γνωστῶν Σου.

Ἐπὲρ τῶν προσφιλῶν σου ἀδελφῶν καὶ πάντων τῶν συγγενῶν σου.

Ἐπὲρ τῶν Ἱ. Μονῶν τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Μεγάρων, ἐξαιρέτως δὲ τῶν Ἱερῶν Μονῶν, τοῦ Ἁγίου Ἱεροθέου, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Μαζουνοῦ καὶ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Φανερωμένης, Σαλαμίνας.

Ἐπὲρ τῶν Ἱ. Μονῶν τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ἄρτης.

Ἐπὲρ τῶν προσφιλῶν Σου Ἱερομονάχων:

Δαμασκηνοῦ, Τιμοθέου, Ἀθανασίου, Ἱγνατίου, Χρυσοστόμου, Ἰακώβου, Ἱγνατίου, Ἰακώβου, Ἱεροθέου, Μητροφάνους, καὶ Ἱγνατίου, καὶ ὑπὲρ ὧν ἠγάπησας ἀπάντων. Ἐχε δὲ τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι ἡμεῖς οὐ πανσόμεθα εὐχόμενοι

Ἁ Ἱγνατίου, τοῦ Σεβασμιωτάτου καὶ Θεοπροβλήτου Μητροπολίτου, τῆς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Ἄρτης, Αἰωνία ἢ Μνήμη.

Τὸ ὄραδον τῆς ἴδιας μέρας τέλεσε Θ. Λειτουργία στὸν Μητροπολιτικὸ καὶ Ἁγίου Δημητρίου Ἄρτας,

δου μεταφέρθηκε, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Περιστερίου κ. Χρυσόστομος καὶ τὸ πρωτὴ τῆς Πέμπτης ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἀργολίδος κ. Ἰάκωβος. Χιλιάδες λαοὺ πέρασαν μπροστὰ στὴ σορὸ του καὶ ἀπέτισαν τὸν τελευταῖο φόρο τιμῆς στὸν ἐκλιπόντα λαμπρὸ ἱεράρχη. Πυκνὰ πλήθη λαοῦ, ἐξ ἄλλου, παρακολούθησαν τὴν ἐξόδιο ἀκολουθία.

Στὴν ἐξόδιο ἀκολουθία, ποὺ ἐφάλη στὸν Μητροπολιτικὸ Ναὸ Ἀγίου Δημητρίου Ἄρτας στὶς 3 μ.μ. τῆς Πέμπτης 14 Ἀπριλίου προέστη ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μεσσηνίας κ. Χρυσόστομος περιστοιχιζόμενος ἀπὸ τοὺς Σεβ. Μητροπολίτες Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας κ. Θεόκλητο, Δρυϊνουπόλεως κ. Σεβαστιανὸ, Λευκάδος κ. Νικηφόρο, Ἀμικλῶν κ. Παῦλο, Μεγάρων καὶ Σαλαμίνος κ. Βαρθολομαῖο, Θεσσαλιώτιδος κ. Κλεόπα, Παραμυθίας κ. Τίτο, Περιστερίου κ. Χρυσόστομο, Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης κ. Μελέτιο, Ἡλείας κ. Γερμανό, Κερκυρας κ. Τιμόθεο, Ναυπάκτου κ. Ἀλέξανδρο, Μηθύμνης κ. Χρυσόστομο, Καστορίας κ. Γρηγόριο, Ἀργολίδος κ. Ἰάκωβο καὶ τὸν Θεοφ. Ἐπίσκοπο Ἀχελώου κ. Εὐθύμιο. Τὴν Ἱ. Σύνοδο ἐκπροσώπησε ὁ Σεβ. Καλαβρυτῶν καὶ Αἰγιαλείας κ. Ἀμβρόσιος. Παρέστησαν ἀκόμη συμπροσευχόμενοι ὁ Σεβ. Ἰωαννίνων κ. Θεόκλητος καὶ ὁ Σεβ. Γρεβενῶν κ. Σέργιος. Τὸν ἐπικήδειο λόγος κατ' ἐντολὴν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐξεφώνησε ὁ Παν. Ἀρχιεραμιματεύς της Ἀρχιμ. Ἰάκωβος Παπαθανασίου - Γκίνης. Ἐπίσης τὸν νεκρὸ ἀποχαιρέτησαν ὁ Νομάρχης Ἄρτας, ὁ Δήμαρχος Ἀρτινῶν, ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῆς δευτεροβάθμιας ἐκπαίδευσης, ἐκ μέρους τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου ὁ Πρωτ. Κων. Καλιακάτσος καὶ μιὰ μαθήτρια τῶν Κατηγορητικῶν Σχολείων. Ἡ σορὸς τοῦ ἐκδημήσαντος Μητροπολίτη Ἰγνατίου ἐνταφιάστηκε στὴν Ἱ. Μονὴ Κάτω Παναγίας.

Ἡ ὀμίλια τοῦ πανος Ἀρχιεραμιματέως εἶχε ὡς ἐξῆς:

Σεβασμιώτατε Ἐκπρόσωπε τῆς Ἱ. Συνόδου,
Σεβασμιώτατε Τοποτηρητά,
Ἄγιοι Ἀρχιερεῖς,
Λαὸ τοῦ Θεοῦ περιοῦσιε,

Τὴ Μ. Παρασκευὴ 8ῃ Ἀπριλίου, ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία ὁ Χριστὸς («ἔπαθε ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί...») (Α' Πέτρ. 8' 1) καὶ στὶς ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες ἐτελεῖτο ἡ Θεία Ἀποκαθήλωση, ὁ Κύριος τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου μετέθεσεν εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ τὸν ἐπίσκοπον Ἰγνατίον Τσίγκορη, Μητροπολίτην Ἄρτης, εἰς τὸ οὐράνιον θυσιαστήριον, ἐκεῖ («ἄκου ἡχος καθαρὸς ἑορταζόντων»).

«*Ἀύτη πεπλήρωκεν ἡμῶν τὴν καρδίαν*» (Ἰω. 16,6) ἐνῶ οἱ καμπάνες τῶν Ἐκκλησιῶν βαρεῖες καὶ πένθιμες μετέδωσαν τὸ θλιβερόν ἄγγελμα: Ὁ Δεσπότης ἔφυγε!

Ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος θὰ στερηθῆ ἐνὸς συνετοῦ καὶ τιμίου συνέδρου, τὸ ποιμνιον τῆς Ἱ. Μ. Ἄρτης τὸν καθαρὸ καὶ ἀδιάβλητο ποιμένα του, τὰ πνευματικά του παιδιὰ τὸ μαγνητικὸ τους πόλο καὶ τὸ πνευματικὸ τους ἀρχέτυπο, ὁ ποιητὴς θὰ φωνάξῃ: «τί θὰ τὸ κάμης μαῶρη γῆ τόσο πολὺ χρυσάφι»,

ἀλλὰ τὸ Εὐαγγέλιο σὲ ὅλα αὐτὰ θὰ προστάξῃ: «*Ἐδάρεστος Θεῷ γινόμενος ἠγαπήθη καὶ ζῶν μεταξὺ ἁμαρτωλῶν, μετετέθη*».

Εἰς ἐμὲ ἐδόθη ἡ ἐντολὴ νὰ ἐκφωνήσω τὸν ἐπικήδειον λόγον. Ἀποτολμῶ νὰ παίξω τὸν ἄχαρη αὐτὸν ρόλον, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ προσπαθήσω νὰ σκιαγραφῶ τὸν Ἰγνατίο, ὅπως τὸν εἶδαμε, ὅπως τὸν ἀκούσαμε, ὅπως τὸν ζήσαμε, ἀπὸ τὰ παιδικὰ μας χρόνια. Θὰ παραλείψω τὰ οὐσιωδέστερα καὶ ὠραιότερα: Τὴν ἀγία ζωὴ τοῦ δωματίου του, τὰ δάκρυα, τοὺς στεναγμούς, τὶς ἐξομολογήσεις του, τὶς πνευματικὲς του ἀλλοιώσεις, ποὺ μόνον τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ μπορεῖ νὰ γνωρίξῃ.

Αὐτὰ ποὺ θὰ διηγηθῶ δὲν εἶναι ὑπερβολὲς ἐπαίνοι, ἀλλὰ πραγματικότητες. Ἄν μποροῦσε νὰ μιλήσῃ, θὰ μὲ μάλωνε, γιατί δὲν ἐπέτρεπε σὲ κανένα νὰ τὸν ἐπαινῆ καὶ νὰ τὸν κολακεύῃ. Θὰ ἐκμεταλλευθῶ, λοιπόν, τὴν εὐκαιρία καὶ θὰ ἐξάρω τὴν προσσωπικότητα τοῦ ἀνδρός, ὄχι γιὰ ἐκεῖνον ἀλλὰ γιὰ τὸ ὄφελος τὸ δικό μας.

Ὁ Μητροπολίτης Ἄρτης Ἰγνατίος ἐγεννήθη τὸ ἔτος 1911 εἰς τὰ Μέγαρα Ἀττικῆς ἀπὸ εὐσεβεῖς γονεῖς τὸν Βασίλειο καὶ τὴν Μαρία, καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα Δημήτριος.

Ἀπὸ τὰ παιδικὰ του ἤδη χρόνια ἐμφανίζει τὸ θεῖον χάρισμα τῆς ἱερατικῆς κλίσεως, τὸ ὁποῖον μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ προσοχῆς ἐκαλλιέργησε. Ἀπὸ ἐνωρίς ἐτέθη εἰς τὴν ὑπακοή τοῦ ἐξομολόγου του πατρὸς Ἡλίας Οἰκονομίδη, μὲ τὴν καθοδήγησιν τοῦ ὁποῖου ἀνέβη σιγὰ-σιγὰ τὴν κλίμακα τῶν ἀρετῶν.

Εἰς τὰ ἐφηβικά του χρόνια συνεκρότησε ὀμάδα ἀπὸ 15 νέους Μεγαρεῖς, ποὺ τὴν ὀνόμασε Χριστ. ἀδελφότητα. Μὲ αὐτὴν ἐπήγαγε τὰ ἀπογεύματα στὰ ἐξωκκλήσια τῆς πατρίδος του, ἀναβῶν τὰ καντήλια, ἐκαίγαν λιβάνι συνοδευόμενο ἀπὸ προσευχὴ καὶ ψαλμοδίε. Ἐπειτα ἀκολουθοῦσε μελέτη Ἀγίας Γραφῆς καὶ πνευματικὴ συζήτηση.

Εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν εἰσέρχεται εἰς τὴν Θεολογικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν μετὰ τὸ πέρασ τῶν σπουδῶν του ἀνέρχεται εἰς τὴν Βυζαντινὴν Μονήν τοῦ Ὁσίου Μελετίου (Κυθαιρώνα) διὰ τὴν ἀκολουθήσῃ ἐπὶ δύο ἔτη τὴν ἐσταυρωμένην ζωὴν τῶν Μοναχῶν, γιὰ νὰ «νεκρώσῃ τὴν σὰρκα του σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις» (Γαλ. 5,24). Ὁ ἀγῶνας του στὸ Μοναστήρι ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν καλὴ μαρτυρία τῆς συνειδήσεως, διὰ τῆς ἀποβολῆς τῶν παθῶν καὶ τῆς ἀποκτήσεως τῶν Εὐαγγελικῶν ἀρετῶν. Ψάλλει μὲ τὴν μελωδικὴν του φωνὴν στὶς ἱερὰς ἀκολουθίας καὶ ἀγρυπνίεσ τῆς Μονῆς, γιὰ νὰ διεγείρῃ τὴν ψυχὴν τοῦ στήν ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ. Προσεύχεται, γιὰ νὰ δεχθῆ τὶς ἐνεργείες τοῦ Θ. φωτός, ποὺ θὰ τὸν κάμουν δυνατὸ καὶ δοχεῖο καθαρὸ ὥστε στὰ 24 του χρόνια νὰ δεχθῆ τὴν χάρι τοῦ Παναγίου Πνεύματος, γινόμενος Ἱεροδιάκονος ἀπὸ τὰ χεῖρα τοῦ σοφοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσόστομου Παπαδοπούλου, παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ὁποῖου ἐμαθήτευσε· πολλὰ ἀπ' αὐτὸν ἐδιδάχθη καὶ σὲ πολλὰ τὸν ἐμιμήθη.

Τὸ ἔτος 1942 χειροτονεῖται πρεσβύτερος καὶ διο-

ορίζεται ἀμέσως Ἱεροκῆρυξ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος, ἀπὸ τὸν τότε Μητροπολίτην Ἀττικῆς καὶ ἔπειτα Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν Ἰάκωβον Βαβανάτσον.

Τὸ 1958 εἰς ἡλικίαν 47 ἐτῶν χειροτονεῖται Μητροπολίτης Ἀοτῆς τὴν ὁποίαν μέχρι τότε ἐποίμανε καὶ εὐόρκως ὑπηρέτησε ὡς πνευματικὸς πατέρας καὶ Δεσπότης.

Μέχρι πρό τινος ἦταν ὑγιέστατος καὶ ἀκμαῖος· αἰφνιδίως ὁμως προσβάλλεται ἀπὸ νόσον τοῦ αἵματος· στὸ ἄκουσμα αὐτὸ ὄλοι παγώσαμε καὶ χάσαμε πρὸς στιγμήν τὴν ἀναπνοή μας. Τὰ τέλη του ἦσαν ἀγία, ἀποκαλυπτικά. Ὁ Θεὸς τοῦ ἐπεφύλαξε ἕνα μεγάλο δῶρο: Δὲν εἶχε ὀδονηροὺς πόνους σὲ ὄλο τὸ διάστημα τῆς ἀσθενείας του· ἴσως, διότι μὲ τὴν συμπεριφορὰ του δὲν ἔκανε κανένα ἄνθρωπο νὰ πονέσῃ. Δὲν ἐγόγγυσε, δὲν ἐστενοχωρήθη, δὲν ἐδειλίασε μπροστὰ στὸ θάνατο.

Στὴν ἐρώτησή μας: πῶς εἴσθε, Σεβασμιότατε; ἀπαντοῦσε: «εὐχαριστῶ παιδί μου, ὅπως θέλει ὁ Θεός· ἄς γίνῃ τὸ θέλημά Του».

Στὸ κρεβάτι τοῦ πόνου δὲν διέκοψε τὴν προσευχή· τὸν ἀκούγαμε διαρκῶς νὰ ψιθυρίζῃ λόγια προσευχῆς. Τὰ τελευταῖα του ἦταν «Πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν... Κύριε Κύριε εὐλόγησε ὄλους». Ἔτσι ἔπαυσε νὰ μιλάει. Οἱ τελευταῖες του ὥρες ἦταν ἡ ὕστερή του μυσταγωγία!

Σὰν λειτουργὸς ὁ ἀειμνηστὸς ἦταν ἀπαράμιλλος· ἡ κάθε λειτουργία του ἦταν σὰν τὴν πρώτη, σὰν τὴ μόνη, σὰν τὴν τελευταία. Τὰ μάτια του, πολλὰ φορὲς βουρκομένα, σὰν νὰ κοίταζαν τὸ ὑπερέραν. Ὁ ἀληθινὸς ἄνθρωπος μπροστὰ στὸν ἀληθινὸ Θεό, ἀποδεδειγμένος καὶ ἀληθινὰ ἐλεύθερος. Ἡ φωνή του γλυκιὰ καὶ κάπως παράξενη, ὁμως ὑποβλητικὴ, ἔβγαινε ἀπὸ τὰ βῆθη τῆς ὑπάρξεώς του.

Μπροστὰ στὴν ἀγία Τράπεζα, ἐπανελάμβανε χαμηλοφώνως τὸ τοῦ ψάλτου («παράσχου Κύριε»): «Ναί, Κύριε, δῶσε μας τὰ καλά καὶ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν». «Ναί, Κύριε, χάρισε σὲ ὄλους καὶ σὲ μένα χριστιανὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς μας».

Πολλοὶ εἶπαν, ὅταν λειτουργοῦσε, τὸν ἔβλεπαν νὰ μὴ πατάῃ τὴ γῆ. Τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσης του ἦταν ἡ διδασκαλία. Δὲν ἄφηγε εὐκαιρία νὰ πάῃ χαμένη. Πλησίαζε τόσο τὸν γέροντα ὅσο καὶ τὸ πιὸ μικρὸ παιδί. Ὡς Ἱεροκῆρυξ διηκόνησε μὲ πατερικὸ ζῆλο καὶ μὲ προφητικὴ δύναμη τὸ ἔργο τοῦ εὐαγγελισμοῦ τοῦ λαοῦ. Τὸ κήρυγμά του ἀπλό καὶ κατανοητό, πολλὰς φορὲς στερεότυπο· ἀγγίξε ὁμως καὶ τὴν πιὸ σκληρὴ καρδιά.

Δὲν εἶχε φιλοσοφικὸς στοχασμούς· σὰν νὰ ἔλεγε τὸ τοῦ Ἀπ. Πέτρου (οὐδ γὰρ σεσοφισμένοις μύθοις ἐξακολοθησάντες, ἐγνωρίσαμεν ὑμῖν τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δύναμιν καὶ παρουσίαν) (Β' Πέτρου 1,16). Ὁ λόγος του ἦταν κοινοποίησις ἐμπειρίας· κατάθεσις μαρτυρίας καὶ προσφορὰ βιώματος· λίγες σὲ ἀριθμὸ οἱ λέξεις του, ἀλλὰ βαρεῖες σὲ δύναμη μαρτυρίας πὸν ἀποκαλύπτουν κάποιο μεγαλεῖο.

Στὴ μετάδοσιν τοῦ Θ. λόγου ἦταν τόσο προσε-

κτικὸς, ὅσο προσεκτικὸς ἦταν κατὰ τὴν στιγμή τῆς ἰκεσίας καὶ τῆς δοξολογίας του ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ὁ λόγος του ἦταν δεμένος μὲ τὴν πράξη καὶ ἡ πράξη του ζευγμένη μὲ τὸ λόγο· αὐτὴ ἡ περιχώρηση μορφοποιεῖ στὰ πρόσωπα τῶν ἀνθρώπων τὶς εἰκόνες τῶν ἁγίων, γεννᾷ τὶς Πατερικὰς φυσιογνωμίας καὶ οἰκοδομεῖ τὴν Ἐκκλησία.

Ὁ Μητροπολίτης Ἰγνάτιος ἦταν κατ' ἐξοχὴν ἄνθρωπος τῆς προσευχῆς· ἤξευρε καὶ μπορούσε νὰ μιλάει μὲ τὸ Θεό· ἡ προσευχή ἦταν τὸ λιμάνι στὶς φουροτῶνες του, ὁ παράδεισος στὴν ἠρεμία του· ὥρες ὀλόκληρες ἀφιέρωνε γι' αὐτήν, πότε σιωπηλὰ καὶ πότε δυνατὰ. Κι ἐμεῖς, περιμένοντας νὰ δοῦμε τὸ Δεσπότη, ἀκούγαμε ἀπ' ἔξω νὰ προσεύχεται γιὰ τὸν καθένα χωριστὰ καὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του: «Φώτισέ με, Κύριε, νὰ σκέπτομαι, νὰ πράττω, νὰ λέω, νὰ ἀκούω, νὰ γράφω τὰ Σοὶ εὐάρεστα». Ρίγη σ' ἐπιαναν ὅταν ἀκουγες τὸ Δεσπότη νὰ μιλήσῃ στὸ Θεό.

Στὴν ἐμφάνισή του ὁ Ἰγνάτιος ἦταν ἄφογος, καθαρὸς, πραγματικὸς ἀριστοκράτης, γιατί μ' αὐτὸ ἤθελε νὰ κοῦβη τὴ μεγάλη ἀρετὴ τῆς φτώχειας του. Ὁ μισθός, τὸ μόνο του εἰσόδημα, διειθιέτο γιὰ τοὺς πτωχοὺς. Ἀπεχθάνετο τὴν πολυτέλεια καὶ τὴ σπατάλη. Δὲν εἶχε ἰδιοκτησία, ἡ μερίδα του στὸ ὑποθηκοφυλάκειο γράφει μ η δ ε ν. Λίγα ράσα καὶ μερικὲς ἀρχιερατικὲς στολές, πὸν ἀστραφταν ἀπὸ καθαριότητα, καὶ τίποτ' ἄλλο!

Ἄν ὑπάρχει Ἀρτινός, πὸν νὰ ἔδωσε στὸ Δεσπότη χρῆματα γιὰ Κηδεῖα, Γάμο ἢ Μνημόσυνο, ἄς τὸ φωνάξῃ τώρα καὶ νὰ μὲ διαφεύσῃ. Ἀνεδείχθη ἄριστος φοιτητῆς τοῦ περὶ πτωχείας διδάσκοντος Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Στὴν εὐγένειά του ἦταν ἀμίμητος. Ἡ ὑπομονὴ του ἤγγιζε τὰ ὄρια τοῦ Ἰώβ. Ἡ ἀνεξικακία του ξεπερνοῦσε ἐκεῖνη τοῦ ἁγίου. Ἡ πραότης του ἐθόμιζε Ἡλιοῦ τὸ πρᾶον. Λόγος σαποῦς οὐδέποτε ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ στόματός του. Ποτὲ δὲν τὸν εἶδαμε νὰ νευριάξῃ, νὰ κραυγάζῃ, νὰ ὀργίζεται.

Δὲν θὰ ριφκοινδυνεύσω νὰ πῶ ὅτι ὁ Ἰγνάτιος θὰ μπορούσε ἄνετα νὰ κατοικοῦσε σὲ δωμάτιο ὑαλόφρακτο, γιὰ νὰ χρησιμοποιήσω τὴν φράσιν τοῦ μακαριστοῦ Πειραιῶς Χρυσόστομου. Ὁ Μητροπολίτης Ἰγνάτιος ἦταν μιὰ δυνατὴ καμπάνα πὸν μπορούσε νὰ σημάων τὸ μήνυμα τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐλάτε ὄλοι νὰ χαιρετίσωμε γιὰ τελευταία φορὰ τὸν ἐπίσκοπο τῆς Ἐκκλησίας, τὸν «γενόμενον τύπον τῶν πιστῶν, ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πνεύματι, ἐν πίστει, ἐν ἀγνοίᾳ». Ἐλάτε, πιστὰ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀοτῆς, νὰ ἀσπασθῆτε τὸ χεῖρ τοῦ Πνευματικοῦ σας Πατέρα, πὸν μ' αὐτὸ σᾶς μετέδιδε τὴν ἀγιάζουσα Χάρις τοῦ οὐρανοῦ. Σήμερα ὁ Μητροπολίτης Ἰγνάτιος πορεύεται εἰς τὴν (Οὐράνιον Παστάδα). Ἐμεῖς σὰν ἄνθρωποι χάνομε ἕνα θησαυρό· ἀλλὰ ἡ Ἐκκλησία κάνει μιὰν ἀναπαλλοτρίωτη κατάθεση εἰς τὴν Τράπεζα τοῦ Παραδείσου. Αὐτὸ μᾶς παρηγορεῖ καὶ μᾶς ἐνθαρρύνει.

Τοποτηρητῆς τῆς Ἱ. Μητροπόλεως ὀρίσθηκε ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας κ. Θεόκλητος.

“Η ΗΓΟΥΜΕΝΗ ΤΟΥ ΑΘΩΝΑ ΚΥΡΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ,” *

Ἐπιθυμοῦμεν ἐν τούτοις νὰ Σᾶς καταστήσωμεν μέτοχον τῶν σκέψεων ἡμῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπότοκος τῆς ἀγάπης μας πρὸς τὸν Ἱερόν Τόπον, ὃν ἐκλήθημεν νὰ ἐπηρετήσωμεν καὶ φυλάξωμεν ὡς γνήσιοι ἀπόστολοι καὶ οἰκονόμοι ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς ἐπίσης καὶ τῆς πιστότητος εἰς τὸ ἀπὸ χιλίων ἐτῶν διαφυλατιζόμενον ἀγρόπυρως περιεχόμενον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τῶν Πατέρων καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ μεγαλείου.

Ἐν τῷ πνεύματι αὐτῷ ἐδέχθημεν νὰ ἀνταποκριθῶμεν καὶ εἰς τὸ αἶτημα τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ.κ. Σεραφεῖμ διὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τοῦ Ἁθῶ τῆς ἀρχαιοτάτης ἱερᾶς καὶ θαυματουργοῦ εἰκόνης τοῦ «Ἄξιόν Ἔστιν», εἰς προσκύνησιν καὶ ἀγιασμόν τοῦ περιουσίου ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἀκουμβᾷ εἰς τὸν ἀλίκνυτον θρόνον τοῦ Ἁθῶνος μετ' ἐμπιστοσύνης ὡς εἰς ἥρεμον λιμένα σωτηρίας. Πάντες, διαπιστώνεται, συγκλίνουν εἰς τὴν θέσιν ὅτι τὸ Ἅγιον Ὄρος εἶναι τὸ ἀκαθαίρετον ἐθνικὸν ὄχηρον καὶ ὁ Ὀλυμπος τῆς Ὄρθοδοξίας, διότι ἀπ' ἐνὸς μὲν διακρατεῖ ζῶσαν ὡς ἱστορικὴν ἔκφρασιν τὴν πορείαν τοῦ Ἔθνους, ἀπ' ἐτέρου δὲ ἀποτελεῖ σύμβολον τῆς δογματικῆς καὶ ἠθικῆς ἐνότητος τῶν ἀπὸ τὴν οἰκουμένην Ὄρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, ἔχον ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἰδρύσεώς του, μοναχοὺς ἐκ τῶν πλείστων ἐξ αὐτῶν. Οὕτως ἀποβαίνει ἐθνικὴ κίβωτος καὶ σεμνεῖον Πανορθόδοξον, ἀπολαῦον τῆς εὐλαθείας καὶ τοῦ σεβασμοῦ τοῦ ὀρθοδόξου κόσμου, ἀνεξαριτήτως ἐθνότητος καὶ φυλῆς.

Ἀλλὰ τὸ Ἅγιον Ὄρος δὲν εἶναι παρελθὸν μόνον. Εἶναι παρὼν καὶ σήμερον, καταναζόμενον εἰς τὴν πορείαν του ἀπὸ τοὺς ὁδοδείκτας τῆς Παραδόσεως καὶ ἀγωνιζόμενον νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἐπιτακτικὰς ἀνάγκας τῶν καιρῶν μας. Καὶ τοῦτο δὲν εἶναι παράδοξον, διότι καὶ μὲν ἡ ἀγιορειτικὴ βιοτὴ εἶναι μυστικὴ καὶ ἀποκεκρυμμένη εἰς τὸν τύπον τῆς ζωῆς τῶν Ἱ. Μονῶν, τῶν ἡσυχαστηρίων καὶ τῆς ἐρημίου καὶ καταξιώνεται μέσα εἰς τὴν ἐκκοφαντικὴν τῆς οἰωπῆν, ἀλλὰ ταυτοχρόνως εἶναι ἐγγύς, συγγενῆς καὶ ἀνοικτὴ εἰς πάντα ἄνθρωπον. Οὕτως ὁ βίος τῶν ἀγιορειτῶν μετὰ τὴν ἀσκητικὴν πράξιν του καὶ τὴν προφητικὴν του ἐνόρασιν μαρτυρεῖ εἰς τὸν κόσμον

τὴν φανέρωσιν τῆς αἰωνίου ζωῆς, τὴν μετάθεσιν ἐκ τῶν προσκαιρῶν εἰς τὰ αἰώνια, τὴν θεῖαν καταγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Πατρὸς, μακρὰν τῆς ὁποίας πλανᾶται καὶ καταστρέφεται.

Ἐπὶ τῆς φυλακῆς ταύτης ἰστάμενοι, χωρὶς νὰ συμμεριζώμεθα τὴν ἄκρατον κινδυνολογίαν, βλέπομεν ἐγγύς τοὺς κινδύνους οἱ ὁποῖοι δὲν ἀπειλοῦν τὰ γεωγραφικὰ σύνορα τοῦ Ἔθνους, ἀλλὰ ὑποσκάπτουν ἐπικινδύνως τὰ θεμέλια τῶν πνευματικῶν συνόρων του. Ἡ μεγαλειώδης, χιλιετής καὶ πλέον, σύνθεσις τοῦ οἰκουμενικοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος μετὰ τοῦ πανανθρώπινου κηρύγματος τῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης, δημιουργοῦ τῆς ἐπὶ γῆς εἰρήνης, συκοφαντεῖται μετὰ ἀθαιρεσίας καὶ μονομερεῖς ἐρμηνεύσεως, ὥστε νὰ διαστρεβλοῦνται οἱ πνευματικοὶ προσανατολισμοὶ τοῦ Γένους. Εἶναι ἐναργῶς ἀποδεδειγμένον ὅτι ἡ ἑλληνικὴ παιδεία καὶ τὸ χριστιανικὸν ἥθος ἐδημιούργησαν τὴν νέαν μεγάλην πολιτιστικὴν καὶ πνευματικὴν δύναμιν τῆς Ἀνατολῆς, τὴν Ὄρθοδοξίαν. Ὁ ὄγκος Ἑλληνισμός, διηθημένος ἐντὸς τῆς Ὄρθοδοξίας, διεσώθη μέσῳ αὐτῆς. Ἡ πρόδεσις εἰς τὸ παρελθὸν καὶ τὰς στερεὰς ρίζας του, συνέθεσαν νέας μορφὰς πολιτισμοῦ καὶ πνευματικότητος, τὰ ὁποῖα ἐπέδρασαν ἀποτελεσματικῶς εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην.

Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς εἶναι εὐλογος κάθε ἀνησχία ἡμῶν, καὶ κάθε ἔκρηξις διαμαρτυρίας δὲν εἶναι παρὰ ὄπλον ἀμύνης.

Ὅθεν ταῦτα ἐπισημαίνοντες καὶ ψηλαφῶντες μετὰ σεβασμοῦ, συνιστῶμεν τὴν συνειδητοποίησιν καὶ ἀποκατάστασιν τῆς ἐθνικῆς μας ταυτότητος ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πνευματικῆς παραδόσεως, τῆς ὁποίας φύλαξ καὶ λειτουργὸς καὶ μύστης τυγχάνει ἡ Ὄρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἡ παράδοσις αὐτὴ ἀσφαλῶς δὲν ἀφορᾷ εἰς τὰ λείψανα τοῦ παρελθόντος ὡς εἰς υἴαν ὠραίαν καὶ μακρινὴν ἀνάμνησιν, ἀλλ' εἰς τὴν συγκρότησιν μιᾶς ζωντανῆς πραγματικότητος, ἐκπηγάζουσας ἀπὸ τὰ ἔργα καὶ τὴν διὰ τῶν γενεῶν μετάδοσιν τοῦ αἰσθήματος κοινῶν προσορισμοῦ τοῦ Ἔθνους. Ἡ ὀρθόδοξος πίστις καὶ ἡ γλῶσσα, εἰς ὅλην τὴν διάρκειάν της, στηρίζουν αὐτὸ τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν ζῶσαν παράδοσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ ὁποία πανθομολογουμένως ὑφίσταται κρῖσιν, τὴν εὐθύνην τῆς ὁποίας ἐπιφορτίζονται πολλοὶ παράγοντες τῆς

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 233 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 6 τεύχους.

Ἀπὸ τῆ δεξίωση πρὸς τιμὴν τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος στὸ Παλαιὸ Δημαρχεῖο. Στὸ μέσον ὁ Δήμαρχος κ. Μιλτ. Ἐδερτ.

πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς ἡγεσίας τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας.

Εἶναι καιρὸς πλέον νὰ θραύσωμεν τοὺς ἐξ ἐπιδράσεων διχασμοὺς καὶ νὰ οἰκοδομήσωμεν τὴν πνευματικὴν ἐνότητα τῆς Ἑλλάδος εἰς μίαν σηλογραφίαν τοῦ ἀρχαίου, τοῦ μεσαιωνικοῦ καὶ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ, ἐδραίαν καὶ ἀμειτάσειον, θιοῦντες τὰς αἰωνίους καὶ οἰκουμενικὰς ἀληθείας τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἡ οἰκειοποίησις αὐτῆς τῆς ἐμπειρίας τοῦ Ἁγίου Ὁρους ὡς εἰκόνας τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς εἰκόνας ὡς μεταμορφώσεως τοῦ κόσμου, θὰ δημιουργήσουν τὰ στερεὰ θεμέλια κατὰ πάσης ἐπιβουλῆς τοῦ Νεοελληνισμοῦ, ὅπως τὸ διετύπωσε προσφάτως λόγιος ἀγιορείτης: «Οἱ θεμέλιοι αὐτοῦ ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς ἁγίοις. Τὰ θεμέλια τοῦ νεοελληνισμοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου μποροῦν νὰ θρεθοῦν σ' αὐτὸ πὸν πιστεύει καὶ ἐνσαρκώνει τὸ Ἁγιον Ὄρος καὶ ἡ ἁγία εἰκόνα τῆς Ὁρθοδοξίας... Ἀποτελεῖ σημεῖον ἐλπίδος πάντων τῶν περᾶτων τῆς γῆς».

Ἀπαντώντας στὴν προσφώνησιν, ὁ Πρωτοπρεσβύτερος ἀναφέρθηκε πολὺ σύντομα στὴν πρόσφα-

τη κρίση τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας.

Ὁ παν. Πρωτεπιστάτης τοῦ ἐπέδωσε ἀντίγραφο τῆς εἰκόνας τοῦ «Ἄξιόν Ἔστι».

* * *

Τὴν Πέμπτη 19) 11 τὸ πρωτὸ ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Σεραφεῖμ παρέθεσε στὴν Ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπὴ δεξίωση πρὸς τιμὴν τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος, στὴν ὁποία παρέστησαν ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Δωδώνης κ. Χρυσόστομος, ὁ παν. Πρωτοσύγκελλος, ὁ αἰδ. Γενικὸς Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος, οἱ διακονοῦντες στὰ Γραφεῖα Πατέρες, οἱ Ἐφημέριοι τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ, ἄλλοι Κληρικοί, ὁ Διοικητὴς καὶ ὁ Ὑποδιοικητὴς τοῦ Β' Ἀστυνομικοῦ Τμήματος, οἱ λαϊκοὶ ὑπάλληλοι τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ ἄλλοι προσκεκλημένοι.

Ἐκ μέρους τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος προσφώνησε τὸν Μακαριώτατο ὁ Ἀρχιγραμματέας, ἱερομ. Δαμασκηνός:

(Συνεχίζεται)]

Ἀρχιμ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΕΚΙΑΡΗΣ
Πρωτοσύγκελλος Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

«Τὸ σπουδαιότερον μῆνυμα αἰσιοδοξίας».

Ἡ Α. Θ. Παραγιότης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. Δημήτριος ἐν τῇ ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ Πάσχα (πατριαρχικῇ ἀποδείξει) ἐτόνισεν ὅτι τὸ χαρμόσυτον ἄγγελμα τῆς Ἀναστάσεως διακηρύττει «κατὰ τὸν πλέον πανηγυρικὸν τρόπον, ὅτι ὄντως ἡ Ἱστορία δὲν προγραμματίζεται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· ὅτι τὸ κακὸν δὲν νικᾷ εἰμὴ μόνον φαινομενικῶς καὶ προσωκαίρως· ὅτι ἡ διαβολὴ καὶ ἡ συκοφαντία δὲν δύνανται νὰ ματαιώσων τὰ σχέδια τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ «ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται» (Β' Κορ. 12,9). Ἐκ τῆς διακηρύξεως ταύτης ἀντιλαμβάνομεν δύναμιν καὶ πίστιν ὅλοι ὅσοι πορευόμεθα ἐν ταπεινώσει διὰ μέσου ἀντιξίων περιστάσεων καὶ δυσχερειῶν, φέροντες τὸν Σταυρὸν τοῦ Κυρίου καὶ Ἀρχηγοῦ τῆς πίστεως ἡμῶν. «Ὅθεν δέον νὰ θαρσῶμεν καὶ νὰ μὴ φοβώμεθα, διότι «ἐκ τοῦ τάφου ἀνέτειλεν ἡ ζωὴ καὶ ἐκ τῆς ταπεινώσεως ἡ δόξα».

Ἴδὸν διατὶ «ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου ἀποτελεῖ τὸ μεγαλύτερον, τὸ σπουδαιότερον μῆνυμα αἰσιοδοξίας διὰ τὸν ἄνθρωπον. Ἄς ἀντιλήσωμεν πάντες ἀπὸ τὸ μῆνυμα αὐτὸ τὸ φῶς καὶ τὴν δύναμιν ποὺ τόσον πολλὴ χρειάζεται ὁ ἄνθρωπος τῶν ἡμερῶν μας».

Τὸ Φῶς τῆς Ἀναστάσεως.

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ ἐν τῷ πασχαλινῷ μηνύματι ἐτόνισεν, ὅτι «ἀπὸ τὸ οὐράνιο φῶς τῆς Ἀναστάσεως ἔχομεν ἀνάγκη οἱ πάντες σήμερα, καθὼς δύει ὁ αἰὼν τῶν ἀπροβλέπτων ἐκπλήξεων. Διότι μόνον αὐτὸ τὸ θεϊκὸ φῶς δύναται νὰ φωτίσῃ τὸν νοῦ τῶν ἀνθρώπων, γιὰ νὰ ἀξιοποιήσων μὲ σύνεσι καὶ σοφία τὴν ραγδαία πρόοδο τοῦ πολιτισμοῦ ὡς μέσο ζωῆς καὶ ὄχι ὡς αἰτία ὕβρεως καὶ ὄπλο καταστροφῆς. Μόνον αὐτὸ τὸ φῶς δύναται νὰ ἀναθερμάνῃ τὴν ἐκλογικευμένη καρδιά τοῦ ἀνθρώπου τὴν ψυχρανθεῖσα ἀγάπη, νὰ μειώσει τὴ σκληρότητα, νὰ ἀποδιώξῃ τὴν ἀπανθρωπιά, νὰ σβῆσῃ τὰ μίση, νὰ ἐξαλείψῃ τὴν παντοειδῆ κακία, γιὰ νὰ ἐπιβίωσῃ ἐπὶ τέλους εἰρηνικὰ ἡ ἀνθρωπότης σ' αὐτὸν τὸν πλανήτῃ τῶν ὀδυνῶν καὶ τῶν μαζικῶν θανάτων, τοῦ σιγνοῦ συμφέροντος καὶ τῆς ὀργανωμένης βίας. Διότι αὐτὸ τὸ φῶς τοῦ ἀναστάντος Χριστοῦ μᾶς δείχνει ποιά εἶναι ἡ ἀξία

καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ κάθε ἀνθρώπου, δηλαδὴ τοῦ καθενός μας».

Τὸ μῆνυμα τοῦ Μακαριωτάτου καταλήγει ὡς ἐξῆς: «Ἐάν ἡ ταλαιπωρία τοῦ κόσμου ὀφείλεται σὶ ὅτι «τὸ Φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς, ἦν γὰρ πονηρὰ αὐτῶν τὰ ἔργα» (Ἰωάν. γ' 19), τότε ἀσφαλῶς μόνον ἐμεῖς, τὰ φωτόμορφα τέκνα τῆς Ἐκκλησίας, μποροῦμε νὰ τὸν βοηθήσωμε γιὰ νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν ταλαιπωρία του. Καλούμεθα νὰ φανερώσωμε μὲ τὴν ζωὴ μας τὸ Φῶς τῆς ζωῆς, μὲ τὴν κοινωνικὴ μας παρουσία τὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς ἀγάπης, μὲ τὸν λόγον μας τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, μὲ τὸν σταυρὸ μας τὸ φῶς τῆς Ἀναστάσεως».

Ραδιοφωνικὸς Σταθμὸς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ἀπόφασις τῆς Ἱ. Συνόδου περὶ ἰδρύσεως Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ὁ γενόμενος ἤδη προγραμματισμὸς τῆς λειτουργίας αὐτοῦ ἐπλήρωσαν χαρᾶς τὸ ἐν Ἑλλάδι Χριστιανικὸν πλήρωμα, ὅπερ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀνέμενε τὴν ἄρσιν τῶν ἐμποδίων, τὰ ὅποια ἀπεμάκρυνον ἐκ τῆς πραγματώσεως τοῦ σχετικοῦ δραματισμοῦ.

Συμφώνως πρὸς τὸ ἐξαγγελθὲν περιεχόμενον τῶν προγραμματισθειῶν ἐκπομπῶν, ἡ καθημερινὴ ἐναρξίς τοῦ προγράμματος θὰ γίνεταί διὰ τῆς μειαδότησεως τῆς Θ. Λειτουργίας ἐκ τοῦ Συνοδικοῦ Παρακλήσιου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Πετρακῆ. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Κοινωνικοῦ θὰ γίνεταί ἀνάπτυξις τοῦ συναξαρίου τοῦ Ἁγίου τῆς ἡμέρας ἢ τῆς ἑορτῆς. Ἐπὶ πλέον τὸ πρόγραμμα θὰ προβλέπῃ ἐκπομπὰς διὰ νέους καὶ παιδιὰ· συζητήσεις στρογγυλῆς τραπέζης· παρουσιάσιν τοῦ Ὁρθοδόξου βιβλίου καὶ χορωδιῶν βυζαντινῆς μουσικῆς· ἀντιαιρετικὴν διαφώτισιν· προβολὴν τῆς ζωῆς τῶν ἐνοριῶν καὶ τῶν Ἱ. Μητροπόλεων ἐλευθέρον βῆμα (πανεπιστημιακῶν καθηγητῶν)· χρονικὰ τῶν Ὁρθοδόξων Πατριαρχείων καὶ Ἐκκλησιῶν ἔξαρσιν τοῦ Ὁρθοδόξου Μοναχισμοῦ· ἀνάγνωσιν πατερικῶν καὶ φιλοκαλικῶν κειμένων· προβολὴν καὶ καλλιέργειαν τῆς θρησκευτικῆς λογοτεχνίας· εἰδικὰς ἐκπομπὰς διὰ φυλακισμένους, γέροντας, ἀσθενεῖς κ.λπ.· θέματα ἐθνικῆς αὐτογνωσίας· γνωστοποιήσιν τοῦ ἔργου Ὁρθοδόξων συγγραφέων, καλλιτεχνῶν, ἀ-

γιογράφων και λαϊκῶν τεχνιτῶν ἐκπομπὰς διὰ μορφῶς τῆς Ὁρθοδοξίας και διὰ τὴν ζωὴν τῶν Ἀγίων και τῶν Νεομαρτύρων παρουσιάσιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἱεραποστολῆς· ἐξέτασιν φλεγόντων ζητημάτων (εἰρηρῆς, μεταμοσχεύσεων, ναρκωτικῶν, ἔητις κ.ἄ.) και θεμάτων Ὁρθοδόξου Θεολογίας και Δογματικῆς, Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας, Χριστιανικοῦ Θεάτρου κ.τ.τ.

Εἶναι γενικὴ ἡ εὐχὴ, ὅπως ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Ραδιοφωνικὸς Σταθμὸς, ὅστις θὰ εἶναι νέα ἀπόδειξις τῆς ἀνοδικῆς πορείας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, διακριτῆ ἴσσοῦ διὰ τὴν ἐκλεκτὴν ποιότητα τοῦ περιεχομένου και τῆς μορφῆς τῶν ἐκπομπῶν του, ὅσοῦ και διὰ τὴν μεγάλην ἀκροαματικότητα αὐτοῦ. Εἶναι περιττὸν νὰ σημειωθῆ, ὅτι πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦτων θὰ ἐπιδιωχθῆ ἡ ἐπισιράτευσις πάντων τῶν διὰ τὰ ἐπὶ μέρος θέματα ἐπαϊόντων, οἵτινες διακρίνονται οὐ μόνον διὰ τὴν εἰδικὴν περὶ αὐτὰ ἐνασχόλησιν και πνευματικὴν προσφορὰν των, ἀλλὰ και διὰ τὴν πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν ζῶσαν προσωπικὴν σὺνδεσίν των και τὸν πρὸς Αὐτὴν σεβασμὸν των.

Ἐπανεκδόσις και ὀγδοηκονταετηρὶς τοῦ περιοδικοῦ «Πάνταϊνος».

Μετὰ χαρᾶς ὁ Ὁρθόδοξος κόσμος χαιρετίζει τὴν —μετὰ 5 ἔτη διακοπῆς— ἐπανεκδόσιν τοῦ Ἐπισήμου Δελτίου τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας («Πάνταϊνος», τοῦ ὁποῖου τὸ πρῶτον τεῦχος ὡς ἐβδομαδιαῖον παράρτημα τοῦ ἐπιστημονικοῦ («Ἐκκλησιαστικοῦ Φάρος») ἐξετυπώθη «ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Τυπογραφείῳ» και ἐκκλωφόρησε τὴν 19ην Σεπτεμβρίου 1908. Πρῶτος διευθυντὴς τοῦ Δελτίου τοῦτου ἐχρημάτισεν ὁ μετέπειτα ὡσαύτως πρῶτος διευθυντὴς τῶν περιοδικῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος («Ἐκκλησία» και «Θεολογία») ἀείμνηστος Καθηγητὴς και Ἀκαδημαϊκὸς Γρηγόριος Παπαμιχαήλ. Διὰ τῆς ἐπανεκδόσεως ταύτης, ὡς σημειοῖ ὁ κατὰ πεφωτισμένον τρόπον μερμηρήσας διὰ ταύτην Μακαριώτατος Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας κ. Παρθένιος, συνεχίζεται «μία ἱστορία ὀγδόντα χρόνων, γραμμένη σὲ ὄγδοον σχῆμα τοῦ Τύπου, μὲ τὰ ἄρθρα του, τὶς μελέτες, τὰ γεγονότα και τὶς σκέψεις, τὰ χρονικά, τὶς ἀγγελίες γάμων, τὶς δικαστικὰς κλήσεις και ἀποφάσεις, τὶς συνοδικὰς ἀποφάσεις, τὶς ἐόρτιες ἀγγελίες, τὶς ἐγκυκλίους, τὶς ἐκλογὰς Ἀρχιερέων, Πατριαρχῶν, τὶς μνήμες..., μὴ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὸ 1 μ.Χ.».

Αἱ σελίδες τῶν 74 τόμων τοῦ «Πανταίνου», ὡς σημειοῖ ὁ νέος Διευθυντὴς αὐτοῦ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Νικοπόλεως κ. Χρυσόστομος, ἀποκαλύπτουν «τὴν πο-

ρεία τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Μάρκου» και δεῖκνουν «τοὺς διαδόχους τοῦ Ἐυαγγελιστοῦ “φρυκτωροῦς” τῆς Ὁρθοδοξίας, τοῦ Γένους και τῆς Παραδόσεώς μας».

Εὐχόμεθα, ὅπως ἡ ὀγδοηκονταετηρὶς τοῦ «Πανταίνου» και ἡ ἐλπιδοφόρος ἐπανεκδόσις αὐτοῦ συντελέσσοῦν εἰς τὸ νὰ συνεχισθῆ μία λαμπρὰ παράδοσις, ἵνα διατηρηθοῦν οὕτως, ὡς προσθέτει ὁ Θεοφ. Διευθυντὴς αὐτοῦ, «ἡ μαρτυρία τῆς Ἀλεξανδρινῆς Ἐκκλησίας και ὁ ἀναμμένος Φάρος σὴν ἀκτὴ τῆς Ἀλεξανδρείας, πὸν εἶναι ἡ συνέχεια τοῦ παρελθόντος και ἡ ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος».

Προσευχόμεναι γυναῖκες ἐν Σοβιετικῇ Ἐνώσει.

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως κ. Γκορμπαιώφ, ἐπισκεφθεὶς ναὸν τινα ἐν Νιουμπρόβνικ, ἐδήλωσεν, ὅτι ἡ μήτηρ του «ἐπισκέπτεται τακτικῶς τὸν μικρὸν ναὸν τοῦ χωρίου της, διότι εἶναι χριστιανὴ ὀρθόδοξος». Οὕτως ὁ διευθύνων τὰς τύχας τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι οὗτος δημοσίᾳ ἐξακολουθεῖ νὰ ἐκπροσωπῆ τὴν κρατικὴν ἀθεΐαν, τὴν ὁποῖαν ἐπιβάλλει ὁ δογματικὸς κομμουνισμὸς, διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεχθέντων περὶ τῆς μητρὸς του δίδει ἐξήγησιν τινα τοῦ θαυμαστοῦ φαινομένου, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ χριστιανικὴ πίστις γνωρίζει σήμερον νέαν θαυμαστὴν ἀνῆσιν ἐν Ρωσίᾳ, ἀκόμη και ἐν μέσσοις τῶν τάξεων τῆς νέας γενεᾶς. Ἀσφαλῶς ἐν ἐκ τῶν γενεσιουργῶν αἰτίων τῆς ζώσης πίστεως μυριάδων σημερινῶν Ρώσων εἶναι και ἡ ὑπὲρ αὐτῶν προσευχὴ τῆς πατρομήτορος ἢ τῆς μητρομήτορος ἢ τῆς μητρὸς ἢ τῆς συζύγου ἢ τῆς ἀδελφῆς ἢ τῆς θυγατρὸς των.

Ἡ ζωοποιὸς δύναμις τῶν Ἑλλήνων και τῶν Ρώσων.

Ἐν συνεχείᾳ χαρακτηριστικὴ εἶναι και ἡ δήλωσις τοῦ ἐν Ἀθήναις Σοβιετικοῦ Πρεσβεριοῦ κ. Β. Σιουκάλιν, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν πρόσφατον ἐπίσκεψίν του εἰς Ἄγιον Ὄρος, ἐτόνισεν ὅτι ἡ σοβιετικὴ ἡγεσία ἀποδίδει μεγάλην σημασίαν εἰς τὸν ἐορτασμὸν τῆς χιλιετηρείδος τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῶν Ρώσων. Ἐν συνεχείᾳ προσέθεσε τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικά: «Τὸ κοινὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα ἀπειτέλεσε τὴ θάσι γιὰ τὴν ἀμοιβαία φιλία ἀνάμεσα τοῖς δύο λαοῖς μας. Ἐκτιμᾶμε τὴν κοινὴ θράσι τῶν δύο Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τῆς Ἑλλάδος και τῆς Ρωσίας, σὴν ὑπόθεσι τῆς εἰρήνης. Πολλὰς γενιὰς βρέθησαν κάτω ἀπὸ τὴν

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ίερά Ἀρχιεπισκοπή Ἀθηνῶν

Ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Σεραφεῖμ, κατὰ τὸν μήνα Μάρτιο:
— Π ρ ο ῆ ὄ ρ ε υ σ ε σ τ ῖς συνεδριάσεις τῆς Διαρκούς Ἱεράς Συνόδου (ἀπὸ 1ης ἕως 4ης/3).

— Χ ο ρ ο σ τ ἄ τ η σ ε σ τ ῖς Ἀκολουθίες τῶν Β' καὶ Γ' Χαριετισμῶν, τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, στὸν Πανηγυρικό Ἑσπερινὸ τῆς Ἑορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ στὴ θ. Λειτουργία τῆς Κυριακῆς τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, στὸν Καθεδρικό Ἱερό Ναὸ Ἀθηνῶν.

— Π ρ ο ῆ σ τ η σ τὴν Δοξολογία γιὰ τὴν ἐπέτειο τῆς 25ης Μαρτίου ποὺ τελέσθηκε στὸν Καθεδρικό Ἱ. Ναό, παρουσία τοῦ Ἐξοχωτάτου Προέδρου τῆς Δημοκρατίας κ. Χρήστου Σαρτζετάκη, συμπαραστατούμενος ἀπὸ τοὺς Θεοφιλεστάτους Ἐπισκόπους Εὐρίπου κ. Βασιλείου καὶ Ἀχελώου κ. Εὐθύμιου.

— Δ ἔ χ θ η κ ε σὲ ἐπίσημη ἐπίσκεψη στὸ Μέγαρο τῆς Ἱεράς Ἀρχιεπισκοπῆς τὸν νέο Πρόεδρο τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας κ. Γεώργιο Βασιλείου, συνοδευόμενο ἀπὸ τὸν Ὑφυπουργὸ παρὰ τῷ Προέδρῳ κ. Πάτροκλο Σταύρου, τὸν μόνιμο Ἀντιπρόσωπο τῆς Κύπρου στὸν ΟΗΕ κ. Ντίνο Μουσουττά, τὸν Πρεσβευτὴ τῆς Κύπρου στὴ χώρα μας κ. Τεῦκρο Λοῖζο, τὸν Δ/ντὴ τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν τῆς Κύπρου κ. Φοῖβο Ἀνθούλη καὶ ἄλλους ὑπηρεσιακοὺς παράγοντες. Ἡ συνάντηση διήρκεσε τρία τέταρτα, σὲ ἰδιαίτερα ἐγκάρδιο κλίμα, τονίσθηκε ἡ συμβολὴ τῆς Ἐκκλησίας στοὺς ἀγῶνες γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἐλευθερία καὶ εὐημερία καὶ, τέλος, ὁ Μακαριώτατος προσέφερε ἀναμνηστικὰ στὸν κ. Πρόεδρο καὶ τοὺς Συνοδοὺς του (16/3).

— Π α ρ α ὄ ρ ε ῖ θ η κ ε σ τὴ συνεδρίαση τοῦ Δ.Σ. τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς (31/3).

Ίερά Μονὴ Ἀσωμάτων - Πετράκη

Λαμπρὸς ὑπῆρξε ὁ φετινὸς ἑορτασμός, γιὰ τέταρτη συνεχῆ χρονιά, τῆς μνήμης τῶν ἁγίων Νεοφανῶν Μαρτύρων Ραφαήλ, Νικολάου καὶ Εἰρήνης τῆς παρθένου, ποὺ διοργανώθηκε καὶ πραγματοποιήθηκε στὴν Ἱερά Μονή. Πλήθη πιστῶν συνέρρεαν ὀλημερίς, κατὰ τὴ διάρκειά τριήμερου σχεδὸν προσκυνηματος, γιὰ νὰ ἀσπασθοῦν τμημάτων τῶν ἱερῶν λειψάνων τῶν Ἁγίων, τὰ ὁποῖα φυλάσσονται ὡς εὐλογία στὴν Ἱερά Μονή, καθὼς καὶ τῶν εἰκόνων τῶν Ἁγίων. Τὸ φετινὸ πανηγύρι περιελάμβανε πανηγυρικό Ἑσπερινὸ - λιτὴ - Ἀρτοκλασία - λιτάνευση τῶν ἱ. Λειψάνων (Δευτέρα τῆς Διακαινησίμου), - Ὁρθρο - θεία Λειτουργία - λιτανεία - Ἀρτοκλασία τὸ πρωὶ καὶ Παράκληση - Ἑσπερινὸ τὸ ἀπόγευμα (Τρίτη καὶ Τετάρτη τῆς Διακαινησίμου). Στὴ θεία Λειτουργία τῆς κυριωνύμου ἡμέρας, τῆς Λαμπροτρίτης, συμμετεῖχε συμπροσευχόμενος ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Περγάμου κ. Ἰωάννης, ἐνῶ σὲ ὕλες τῆς Ἀκολουθίας προέστη ὁ παν. Καθηγούμενος ἀρχιμ. Δημήτριος Μπεκιάρης, ὁ ὁποῖος ἀπηύθυνε λόγους οἰκοδομῆς καὶ διένεμε στοὺς εὐλαβεῖς προσκυνητὲς ἀπὸ μιὰ εἰκόνα τῶν Ἁγίων.

ἐπίδρασι τῶν ἰδίων θρησκευτικῶν ἀρχῶν, διαπαιδαγωγήθησαν μ' αὐτὴν κοινωνικὲς ἀντιλήψεις καὶ ἀρχεὲς καὶ φρονικὰ δὲν εἶναι τυχαία ἢ συμπάθεια ἀνάμεσα στοὺς Ἑλληνας καὶ στοὺς Ρώσους».

Χαίροντες, διότι αἱ διαβεβαιώσεις αὐταὶ πιστοποιοῦν, διὴ ἡ Ὁρθόδοξος πίστις εἶναι ἡ ζωοποιὸς

Ίερά Μητρόπολις Δημητριάδος

Μὲ παλμώδη λαϊκὴ συγκέντρωση ποὺ ἔγινε στὸ Βόλο τὴν 1 Ἀπριλίου ὁ λαὸς ἀξίωσε ἀπὸ τὴν κυβέρνησι σεβασμὸ τῶν ἤδη νομοθετημένων γιὰ τὴ λειτουργία τοῦ Πανεπιστημίου μὲ ἔδρα τὸ Βόλο, καθὼς καὶ τὴν προστασία τοῦ Παγασητικοῦ ἀπὸ τὴ ρύπανση ποὺ τὸν ἀπειλοῦν καίρια. Στὴ συγκέντρωση προσήλθε καὶ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης κ. Χριστόδουλος, ἐπὶ κεφαλῆς κληρικῶν, παρακληθεὶς δὲ νὰ ἀπευθύνει σύντομο χαιρετισμὸ, ἐκτὸς προγράμματος, πρὸς τὰ πλήθη, ὠμίλησε μὲ ἐνθουσιασμὸ γιὰ λίγα λεπτά, δημιουργήσας ἔξαρση καὶ χειμαρρῶδεις ἐκδηλώσεις ἀπὸ τίς χιλιάδες τῶν ἀκροατῶν του. Στὴν ἴδια συγκέντρωση μίλησε διεξοδικὰ καὶ ὁ Δήμαρχος Βόλου κ. Μιχ. Κουτούρης, ἐνῶ ἦσαν παρόντες ἐκπρόσωποι ὄλων τῶν ἐπαγγελματικῶν, ἐπιστημονικῶν καὶ ἐργατικῶν συλλόγων, ἡ τοπικὴ αὐτοδιοίκησι καὶ χιλιάδες λαοῦ.

Στὴν ἴδια συγκέντρωση ὁ Σεβ. παρεχώρησε συνέντευξη πρὸς τὸ συνεργεῖο τῆς ΕΤ ποὺ μετεδόθη τὴν ἴδια μέρα ἀπὸ τὴν ἔκπαιπὴ «Τρεῖς στὸν ἄερα». Σὲ ἐρώτησι δημοσιογράφου γιὰ τὴ συμμετοχὴ τῆς Ἐκκλησίας σὲ λαϊκὲς κινητοποιήσεις, ὁ Σεβ. ἀπήντησε: «Εἶναι ἀλήθεια ὅτι μέχρι τώρα δὲν ἦταν συνηθισμένο θέαμα ἡ συμμετοχὴ τῆς Ἐκκλησίας σὲ παλλακικὲς κινητοποιήσεις καὶ μάλιστα στὸ ὑπαιθρο. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ποὺ ἡ σημερινὴ μας συμμετοχὴ δημιουργεῖ εὐχάριστη μὲν ἐκπλήξη ἀλλὰ καὶ ἐρωτηματικά. Ὁφείλω νὰ δηλώσω ὅτι διδάγμα τῆς ἱστορίας μας εἶναι ὅτι σὲ δύσκολες ὄρες ἡ Ἐκκλησία μας πάντοτε στάθηκε στὸ πλευρὸ τοῦ λαοῦ μας. Βέβαια ἀπὸ περισσὴ φροντίδα γιὰ τὴν προφύλαξι τοῦ ἱεροῦ σχήματος ἀπὸ τυχόν θεθίλωσι, ἀπέφυγε νὰ κατέλθει στὸ πεζοδρόμιο, φοβούμενη ὅτι καὶ ὁ λαὸς δὲν ἠθελε κάτι τέτοιο. Κατὰ τὸν τελευταῖον ὅμως καιρὸ διαπιστῶνω ὅτι οἱ συνθήκες ἔλλαξαν καὶ ἡ νοστοροπία τῶν ἀνθρώπων ἐπίσης. Ὁ λαὸς μας χαίρεται ὅταν βλέπει τὴν Ἐκκλησία του νὰ εἶναι μπροστάρης σὲ ἀγῶνες ὑπερκαμματικούς, γιὰτὶ τότε αὐτὴ ἡ παρουσία τῆς εἶναι ἐγγύησι ἐνότητος τοῦ λαοῦ καὶ ἐπιτυχίας τῆς προσπάθειάς του. Ἰδιαίτερα ὅταν τὰ προβλήματα παίρνουν διαστάσεις ποὺ ἀπειλοῦν καίρια τὴν ὑπόστασι τοῦ ἀνθρώπου ἢ ἐξευτελίζουν τὴν ἔννοια τοῦ κράτους, τότε ἐπιβάλλεται μιὰ ἀντικομφορμιστικὴ τακτικὴ, ποὺ καὶ σὰν φαινόμενο καὶ σὰν μέσο πίεσις δημιουργεῖ ἐντύπωσι καὶ χαιρετίζεται μὲ ἐνθουσιασμὸ. Ἡ νέα γενεὰ τῶν κληρικῶν καὶ θεολόγων καὶ τῶν Ἱεραρχῶν εἴμαστε μὲσα σ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα, ποὺ χωρὶς νὰ παραβιάζει τὴν παράδοσι μας ἀπλῶς φανερώνει καὶ ἐπιβεβαιώνει τὸ μητρικὸ φίλτρο τῆς Ἐκκλησίας ποὺ κενώνεται χάριν τοῦ λαοῦ τῆς».

(Ἐκ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως)

Ίερά Μητρόπολις Ἡλείας

Δι' ἰδιογράφου Διαθήκης τῆς ἀειμνήστου Γωγῶς - Μαρίας χήρας Νικολάου Ἀλεξανδροπούλου, αὐτὴ κληροδοτεῖ εἰς τὴν Ἱεράν Μητρόπολιν ἕνα διαμέρισμά της

δύναμις τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρώσων, εὐχόμεθα ὅπως ὁ ἑορτασμός τῆς μνημονευθείσης χιλιετηρίδος παράσχη ἀφορμὴν, ἵνα καὶ ἡ Φιλοσοφία τοῦ Σοβιετικοῦ Κράτους ἀποκηρύξη ἐπισημῶς τὴν ἤδη ἐν τῇ πράξει διαφρονηθεῖσαν ἀντίληψιν, καθ' ἣν ἡ Ὁρθόδοξία εἶναι τὸ ὄπιον τοῦ λαοῦ».

54 μ² εἰς τὴν ὁδὸν Ἀθανασιάδου 7, περιοχῆς Ἀμπελοκήπων.

Ἡ ἀείμνηστος δωρήτρια εἶναι Πυργιώτικης καταγωγῆς, θυγατέρα τοῦ ἀειμνήστου Θεοδώρου Παπαηλιοῦ. Πολλάκις εἶχε βοηθήσει τὸ φιλανθρωπικὸν ἔργον τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν μὲ τὸν θάνατόν της ἄφησε πλὴν τοῦ ἀνωτέρω διαμερισμάτος καὶ τὸ ποσὸν τοῦ 1.000.000 δρχ. σὲ κοινὸ Λογαριασμὸ μὲ τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Ἠλείας κ. Γερμανόν. Οἱ μὲ τὸν Σεβ. Μητροπολίτην τῆς Μητροπόλεως καὶ ὁ Σεβασμιώτατος θὰ προσεύχωνται πάντοτε διὰ τῆς ἀνάπαυσις τῆς ψυχῆς της. (Ἐκ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως)

Ἱερὰ Μητρόπολις Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Οἴκου Εὐγηρίας «Ο ΑΓΙΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ» Αἰγίου, ἀποτελούμενον ἐκ τῶν: α) Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου μας κ.κ. ΑΜΒΡΟΣΙΟΥ ὡς Προέδρου, β) Πρωτοπρεσβ. π. Δαμιανοῦ Σταυρίδη, γ) Πρωτοπρεσβ. π. Δημητρίου Μάλλιου, δ) κ. Κωννου Διαλούτη, Ἱατροῦ, ε) κ. Παναγιώτου Ἀχιλλιά, Καθηγητοῦ Θεολόγου - Φιλολόγου, συνήλθεν εἰς πρώτην συνεδρίαν καὶ συνεκροτήθη εἰς Σῶμα. Ἐν συνεχείᾳ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης μας εἰσηγήθη περὶ τῆς Διαθέσεως τῆς ἀειμνήστου Χρυσούλας Γ. Λυμπεροπούλου, διὰ τῆς ὁποίας καταλαμβάνει εἰς τὸν Οἶκον Εὐγηρίας μίαν οἰκίαν εἰς Ἀθήνας ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀδμήτου 14 (διαμέρισμα εἰς πολυκατοικίαν), ἔν δενδροπερίθωλον 3 στρεμμάτων εἰς Βαλμύτικα καὶ μετρητὰ δρχ. 3.159.219. Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον γνωμοδοτεῖ ὑπὲρ τῆς ἀποδοχῆς τῆς ὡς ἄνω Δωρεᾶς καὶ ἐξουσιοδοτεῖ τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην μας, Πρόεδρον, ὅπως ὑπογράψῃ τὰ σχετικὰ Συμβολαιογραφικὰ ἔγγραφα. (Ἐκ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως)

Ἱερὰ Μητρόπολις Νέας Ἰωνίας καὶ Φιλαδελφείας

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ν. Ἰωνίας καὶ Φιλαδελφείας κ. Τιμόθεος ἐχοροστάτησε κατὰ τὸν Ἑσπερινὸν τῆς Συγγνώμης εἰς τὸν Ἱ. Μητροπολιτικὸν Ναὸν Ἀγίων Ἀναργύρων Ν. Ἰωνίας, παρουσίᾳ πάντων τῶν Ἐφημερίων τῆς Ἱ. Μητροπόλεως, ὁμιλήσας ἐπικαίρως πρὸς τὸν Ἱ. Κλήρον καὶ τὸ πολυπληθὲς Ἐκκλησιασμά. Εἰς τὸ τέλος τοῦ Ἑσπερινοῦ ἀντήλλαξε Κλήρος καὶ Λαὸς τὸν ἀσπασμὸν τῆς Συγγνώμης.

—Τῆ 3ῃ Μαρτίου ὁ Σεβ. κ. Τιμόθεος ἐδεξιώθη εἰς τὴν Αἴθουσαν τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Γεωργίου Ν. Ἰωνίας τοὺς Θεολόγους Καθηγητὰς τῶν Σχολείων Μέσης Ἐκπαίδευσως τῆς περιφερείας τῆς Ἱ. Μητροπόλεως. Εἰς τὴν δεξιῶσιν αὐτὴν συμμετεῖχον καὶ οἱ Προϊστάμενοι τῶν Ἱ. Ναῶν τῆς Μητροπολιτικῆς περιφερείας. Πρὸ τῆς δεξιώσεως ἐψάλη εἰς τὸν Ἱ. Ναόν, χοροστατοῦντος τοῦ Σεβ. κ. Τιμόθεου, τὸ Μ. Ἀπόδειπνον. Κατὰ τὴν ἐν λόγω δεξιῶσιν, ἥτις ἐπραγματοποιήθη τῇ συνεργασίᾳ τοῦ Σχολικοῦ Συμβούλου τῆς Περιφερείας Θεολόγου κ. Δημ. Δρίτσα, ἐξητάσθη τὸ θέμα συνεργασίας τῶν Θεολόγων Καθηγητῶν καὶ Ἐφημερίων τῶν Ἱ. Ναῶν, πρὸς τὸν σκοπὸν προσελκύσεως τῶν νέων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἀντιμετώπισεως διαφόρων προβλημάτων τῆς Νεότητος. Κατὰ τὴν Σύναξιν αὐτὴν ὁμιλήσαν ὁ Σεβ. κ. Τιμόθεος καὶ ὁ Σχολικὸς Σύμβουλος κ. Δρίτσα, ἐπηκολούθησε δὲ συζήτησις μεταξὺ τῶν παρισταμένων ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου.

—Κατὰ τὴν Β' Κυριακὴν τῶν Νηστειῶν, 6ην Μαρτίου, ἐπραγματοποιήθη Σύναξις τῶν Κατηχητῶν καὶ Κατηχητριῶν τῆς Ἱ. Μητροπόλεως εἰς τὴν Αἴθουσαν τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἁγίας Εὐφημίας Ν. Χαλκηδόνος. Κατὰ τὴν Σύναξιν, συνδιασεθίσαν καὶ μὲ δεξιῶσιν, μετὰ τὴν εὐλογίαν ὑπὸ τοῦ Σεβ. κ. Τιμόθεου, ἀνεπιτύχθησαν διάφοροι Εἰσηγήσεις ἐπὶ ἐνδιαφερόντων τῶν Κατηχητι-

κὸν ἔργον θεμάτων, καὶ προσεφέρθη τέιον εἰς τοὺς παρισταμένους Κληρικούς καὶ λαϊκούς. Εἰς τὸ τέλος τῆς Συνάξεως ὁμιλήσας καταλλήλως ὁ Σεβ. κ. Τιμόθεος, ἐξάρτας τὴν συμβολὴν τῶν Κατηχητῶν καὶ Κατηχητριῶν εἰς τὸ Κατηχ. ἔργον καὶ εὐχαριστήσας αὐτοὺς διὰ τὰς πολυτίμους ὑπηρεσίας αὐτῶν.

Εἰς τοὺς παρισταμένους προσεφέρθη ὑπὸ τοῦ Σεβ. κ. Τιμόθεου ἀνά ἓν ἀντίτυπον τοῦ βιβλίου «Ὁρθόδοξος Ἀντικαιρική Πανοπλία».

(Ἐκ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως)

Ἱερὰ Μητρόπολις Χαλκίδος

Ἐληξαν τὰ μαθήματα τῆς Εἰδικῆς Σχολῆς Κατηχητῶν - Στελεχῶν Πουμαντικοῦ Ἔργου τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Χαλκίδος καὶ τὸ Σάββατο 5 Μαρτίου 1988 ἔγινε ἡ ἀπονομὴ τῶν Πτυχίων σὲ 56 σπουδαστές, κατὰ τὴν διάρκειαν σεμνῆς τελετῆς, ποὺ ἔγινε στὸ Πνευματικὸ - Νεανικὸ Κέντρο τῆς Ἱ. Μητροπόλεως.

Τὰ μαθήματα τῆς Σχολῆς διήρκεσαν 5 μῆνες. Ἐδίδαξαν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Χαλκίδος κ. Χρυσόστομος, ὁ Πρωτοσύγκελλος Ἀρχιμ. Πολύκαρπος Χρυσικός, ὁ Γεν. Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος καὶ Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς Ἀρχιμ. Διονύσιος Μάνταλος, οἱ Ἀρχιμανδρίται Ἰωάννης Σακελλαρίου, καθηγητῆς τῆς Ἀνωτέρας Ἐκκλ. Σχολῆς Ἀθηνῶν, Χρυσόστομος Γριανταφύλλου, Παῦλος Ἰωάννου καὶ Ἰωάννης Θεοδωρακόπουλος, ὁ κοινωνιολόγος κ. Ἰωάννης Δρούλιας καὶ ἡ Θεολόγος Μαγδαληνὴ Ἀργυράκη. Τὴν ἐκδήλωσιν παρακολούθησαν οἱ Ἀρχεῖς τοῦ Νομοῦ Εὐβοίας καὶ πολὺς κόσμος. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἡκολούθησε δεξιῶσις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας ἡ Χορωδία καὶ Ὁρχήστρα τῶν Κατηχητικῶν, ὑπὸ τὴν διεύθυνση τοῦ μουσικοῦ κ. Παύλου Κουρμπέτη ἐξετέλεσε μουσικὸ πρόγραμμα.

—Σὲ 20 κοπέλες τῆς ἐνορίας Ἀγ. Παρασκευῆς Χαλκίδος, διενεμήθησαν βιβλιάρια προκοποτήσεως 10.000 δρχ. ἕκαστον, ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Χαλκίδος, μὲ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Προϊσταμένου τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἀρχιμ. Χριστοφόρου Ἰωαννίδη καὶ τοῦ Ἐκκλ. Συμβούλου. Μέχρι σήμερον ἔχουν δοθεῖ συνολικὰ 350 βιβλιάρια.

(Ἐκ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως)

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

Ἱερὰ Μητρόπολις Γαλλίας καὶ Ἐξαρχία πάσης Ἰβηρίας

Ἐδῶ καὶ ἀρκετὰ χρόνια θιώνεται στὸ Παρίσι μὴ ἀξιόλογη «ἱερά συνήθεια». Τὴν ἡμέρα ποὺ ἡ Ἐκκλησία μας τιμᾷ καὶ γεραίρει τὴ μνήμη τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, τὴν θ. λειτουργία νὰ τελεῖ στὸ Ὁρθόδοξο Θεολογικὸ Ἰνστιτοῦτο τοῦ Ἁγίου Σεργίου, ὁ Ἑλληνας Μητροπολίτης καὶ Ἐξαρχος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου συνοδευόμενος ἀπὸ Κληρικούς καὶ τὴν βυζαντινὴν χορωδία τοῦ Καθεδρικοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου Παρισίων.

Ἔτσι καὶ ἐφέτος, προκειμένου νὰ τιμηθοῦν οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες καὶ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα, ἐπαναλήφθηκε ἡ παράδοσις. Τὴν θ. λειτουργία ἐτέλεσε ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Σασίμων κ. Ἱερεμίας, ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Γαλλίας, πλαισιούμενος ἀπὸ τοὺς Πρωτοπρεσβυτέρους Καθηγητὰς καὶ τοὺς φοιτητὰς τῆς Σχολῆς μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐδέσποζε ἡ μορφή τοῦ κοσμήτορος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Μιτροφόρου Πρωτοπρεσβυτέρου π. Ἀλεξίου Κνιάζεφ.

Πρὸς τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας ὁ Θεοφιλέστατος ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν κοσμήτορα, τοὺς Καθηγητὰς, τὸ διοικητικὸ προσωπικὸ καὶ τοὺς ἀπὸ διάφορα μῆκη καὶ πλάτη τοῦ κόσμου φοιτητὰς τῆς σχολῆς μετέφερε τὶς εὐχὲς καὶ πατρικὲς εὐλογίες τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου κ. Μελετίου γιὰ εὐδόσει τοῦ ἀξιολό-

γου Ἱεραποστολικοῦ ἔργου τῆς Σχολῆς. Ὁ Θεοφιλέστατος εὐχήθηκε ἐκ ψυχῆς καλὴ πρόοδο πρὸς τοὺς φοιτητὲς καὶ τόνισε τὴν σπουδαιότητα τοῦ ζήλου τους γιὰ τὴν ἱερὰ ἐπιστήμη μάλιστα ἐν μέσῳ ἀλλοδαπῆς καὶ ἑτεροδόξων.

Στὴν ἀντιφώνησί του ὁ Μιτροφόρος Πρωτοπρεσβύτερος π. Ἀλέξιος εὐχαρίστησε τὸν Θεοφιλέστατο καὶ τοῦ ζήτησε νὰ μεταφέρει τὶς εὐχὲς τῆς Σχολῆς στὸν Σεβασμιώτατο γιὰ τὴν ὀνομαστικὴ του ἑορτῆ. Παράλληλα ὑπογράμμισε τὴν ἀξία τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, ποὺ τιμοῦνται στὴ μνήμη τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν καὶ τὴ σημασία τους γιὰ τὴ διάδοσι τοῦ Χριστιανισμοῦ. Σύντομη κατάληξι - ἀναφορά ἔκανε γιὰ τὴ συμπλήρωσι τῶν χιλίων χρόνων ἀπὸ τὸν ἐκχριστιανισμό τῶν Ρώσων καὶ τὸ ἱεραποστολικὸ ἔργο τῶν Ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς Θ. Λειτουργίας στὴν τραπεζαρία τοῦ οἰκοτροφείου τῆς σχολῆς παρετέθη γεύμα.

—Τὴν Κυριακὴ, 14 Φεβρουαρίου, στὸν κατὰ μέτρο ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν, ἱερὸ καθεδρικό ναὸ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου Παρισίων καὶ μέσα σὲ συγκινητικὴ ἀτμόσφαιρα ἑορτάσθη μὲ ἰδιαίτερη λαμπρότητα ἡ ὀνομαστικὴ ἑορτῆ τοῦ Μητροπολίτου Γαλλίας κ. Μελετίου.

Τὴν Θ. λειτουργία ἐτέλεσε ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Σασιμῶν κ. Ἱερεμίας συμπαραστατούμενος ἀπὸ τὸν Πρωτοσύγκελλον π. Π. Σμιγιάτον, τὸν Ἀρχιεπίσκοπο π. Μεθόδιον Ἀλεξίου καὶ τὸν Διάκονον π. Σ. Κακκαντώνη, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Πρέσβεως τῆς Ἑλλάδος κ. Εὐσταθίου Μητσοπούλου, τοῦ Πρέσβεως τῆς Κύπρου κ. Γεωργίου Λυκούργου, τοῦ Στρατιωτικοῦ Ἀκολουθού τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων Συνταγματάρχου Χαραλάμπους Σιρκινίδου, τοῦ Γεν. Προξένου τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Παρισίων καὶ τῶν μελῶν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου αὐτῆς καὶ τῆς Ὀμογενείας.

Περὶ τὸ τέλος τῆς Θ. Λειτουργίας ὁ Θεοφιλέστατος Σασίμων κ. Ἱερεμίας ἐξέφρασε τὶς εὐχαιρῆς εὐχὲς του καὶ ἐξ ὀνόματος ὀλοκλήρου τοῦ Ἱερατείου πρὸς τὸν Μητροπολίτην δι' ἑτη ΠΟΛΛΑ ἀπηχώντας καὶ ἐκεῖνες ὄλου τοῦ ἐκκλησιασματος. Παράλληλα ὁ Θεοφιλέστατος τόνισε τὸ σημαντικὸ καὶ θεάρεστο ἔργο τοῦ Σεβασμιωτάτου, ὁ ὁποῖος ἐπὶ μισῷ περίπτου αἰῶνα ποιμαίνει, ὡς ἀπλοῦς λευίτης, ἀθόρυθα, ἄσκητα, ταπεινῶς, ἐπάξια τὴν τοπικὴ Ἐκκλησία καὶ προΐσταται ταυτόχρονα ὅλης τῆς Ὁρθοδόξου διασποράς τῆς Γαλλίας, ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ σεπτοῦ Οἰκουμένου καὶ Θρόνου.

Σὲ αἴθουσα τῆς Μητροπόλεως ὁ καθέναν ξεχωριστὰ ἐξέφρασε τὶς εὐχὲς του γιὰ μακροήμερουσι, ὅπου ἀπλᾶ καὶ ἀπέριττα προσεφέρθη τὸ πατροπαράδοτο γλυκὸ καὶ ἀναψυκτικὸ.

—Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς συμπληρώσεως δέκα (10) χρόνων ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κυροῦ Παναγιώτου Τρεμπέλα, ἐτελέσθη ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Γαλλίας καὶ ὑπὸ τοῦ Πρωτοσυγκέλλου π. Παναγιώτου Σμιγιάτου, ἱερὸν μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τῆς κορυφαίας αὐτῆς μορφῆς τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς θεολογίας, εἰς τὸν καθεδρικὸν ἱερὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, τὴν 14.2.88.

(Ἐκ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως)

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΕΡΒΙΑΣ

Ἡ Διαρκὴς Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξου Σερβικῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν συνεδρίαν τῆς 2 Φεβρουαρίου 1988, ἐν σχέσει πρὸς τὴν προγραμματιζομένην ἀνεγερσιν φράγματος ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ «Στουεντίτσα», καὶ δημιουργίας τεχνητῆς λίμνης, πλησίον τῆς ἱστορικῆς Μονῆς τῆς Στουεντίτσης, εἰς τὴν Κεντρικὴν Σερβίαν, ἔλαβε τὴν ἐξῆς ἀπόφασιν:

«Ὁ Ἱερώτατος Ἐπίσκοπος Ζίτσης Στέφανος ἐγγώ-

ρυσεν εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον ὅτι διὰ τῆς ἀνεγέρσεως ὑδρολογικοῦ συστήματος πλησίον τῆς Μονῆς τῆς Στουεντίτσης, γεγονός τὸ ὁποῖον κατέστη τελευταίως ἀντικείμενον εὐρείας συζητήσεως καὶ ἐξετάσεως, θὰ κατακλυσθῆ ὁ ναὸς εἰς τὴν Πριντθόρνιτσα, τοῦ 13ου αἰῶνος ναὸς, κλιματολογικῶς δὲ καὶ τεχνικῶς θὰ ἀπειληθῆ ἡ ἱστορικὴ καὶ πολὺ γνωστὴ Μονὴ μετὰ τῶν πολιτιστικῶν καὶ πνευματικῶν ἀξιῶν τῆς.

Ἐκ φόβου ἐνὸς τόσο μεγάλου κινδύνου ἡ Διαρκὴς Ἱερὰ Σύνοδος ἀπεφάσισε νὰ γνωρίσῃ εἰς τὸ Προεδρεῖον τῆς Σοσιαλιστικῆς Δημοκρατίας τῆς Σερβίας, εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου τῆς Σερβίας διὰ τὰς θρησκευτικὰς κοινότητας καὶ τὴν Ὑπηρεσίαν προστασίας τῶν πολιτιστικῶν μνημείων τῆς Σερβίας, καθὼς καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα ἀρμόδια ὄργανα τῆς Σερβίας, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Σερβικὴ Ἐκκλησία δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποδεχθῆ τὰ σχέδια διὰ τὴν ἀνεγερσιν τοῦ ὑδρολογικοῦ συστήματος «Στουεντίτσα» διότι διὰ τῆς ὑλοποιήσεώς των θὰ κατακλυσθῆ ὁ ναὸς τοῦ 13ου αἰῶνος εἰς τὸ χωρίον «Πριντθόρνιτσα» καὶ θὰ ἔκτεθῆ εἰς κίνδυνον ἡ Μονὴ τῆς Στουεντίτσης, μὴ-τὴν τῶν ὀρθοδόξων σερβικῶν ναῶν καὶ μονῶν, τμημα τῆς παγκοσμίου πολιτιστικῆς κληρονομίας, μεθ' ὅλων τῶν ἱερῶν καὶ πολιτιστικῶν τῆς ἀξιῶν».

—Τὸ Γραφεῖον τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Βελιγραδίου - Καρλοβικίου ἐξέδωκεν ἀνακοίνωσιν εἰς τὴν ὁποῖαν ἀναφέρεται ὅτι εἰς τὴν περιοχὴν Βελιγραδίου ὑπάρχουν σήμερον 32 ὀρθόδοξοι ναοὶ καὶ τρία παρεκκλήσια. Πλὴν τῆς ἀδείας διὰ τὴν συνέχισιν τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Σάββα, παρεσεχέθησαν ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ἀρχῶν οἰκοδομικαὶ ἀδείαι δι' ἀνεγερσιν ναῶν εἰς τοὺς συνοικισμοὺς Καραμπούρα καὶ Νέον χωρίον. Ἀνηγέρθησαν ὀκτὼ ἐνοριακοὶ οἴκοι διὰ στεγαστικὰς ἀνάγκας τῶν ἡμερῶν. Ἀνεγείρεται νέον κτίριον τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς. Ἀνεκαινίσθησαν οἱ Ναοὶ εἰς τὸ Κεντρικὸν νεκροταφεῖον, εἰς τὸν συνοικισμόν τοῦ Βόζντοβατς καὶ εἰς τὸ Σεμλίνον, καθὼς καὶ τὸ Παρεκκλήσιον τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς εἰς τὸ προάστειον τῆς Ρακοβίτσης. Ἡ Αὐτοῦ Ἁγιότης ὁ Πατριάρχης Γερμανός, ὡς Ἀρχιεπίσκοπος Βελιγραδίου καὶ Καρλοβικίου, εἰς ὅλας τὰς συναντήσεις μετὰ τῶν ἐκπροσώπων τῶν κρατικῶν ἀρχῶν τῆς Γιουγκοσλαβίας, τῆς Σερβίας καὶ τοῦ Βελιγραδίου ἀνεγέρετο πάντοτε εἰς τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεγέρσεως νέων ναῶν. Πρὸ ἐξαετίας εἰς τὰ ἀρμόδια ὄργανα τοῦ Βελιγραδίου ἀπεστάλη καὶ ἐπιστολὴ - γραπτὸν αἴτημα διὰ παροχὴν οἰκοδομικῶν ἀδειῶν πρὸς ἀνεγερσιν νέων ναῶν εἰς τοὺς νέους συνοικισμοὺς τοῦ Νέου Βελιγραδίου, τοῦ Κοιναρνικ, τῆς Μπόρτσα καὶ τοῦ Πέτλοβο Μπρντό. Ἀπάντησις δὲν ἐλήφθη εἰσέτι - ἀναφέρει τὸ Γραφεῖον τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς.

Ἐπὶ τῆ ὡς ἄνω ἀνακοίνωσι τοῦ Γραφείου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Βελιγραδίου καὶ Καρλοβικίου, ὁ Δρ Πέτρος Τσέμπιτς, Προιστάμενος τῆς Ὑπηρεσίας διὰ τὰς σχέσεις μετὰ τῶν θρησκευτικῶν κοινοτήτων τοῦ Δήμου τοῦ Βελιγραδίου, ἐδήλωσεν ὅτι «ἡ παροχὴ οἰκοδομικῶν ἀδειῶν δι' ἀνεγέρσεως θρησκευτικῶν κτιρίων εἶναι πάντοτε εἰσέτι δύσκολον καὶ πολυσύνθετον ἔργον».

—Εἰς τὸ ἐν Βελιγραδίῳ Μουσεῖον ἐφηρμοσμένης τέχνης διωργανώθη ἔκθεσις «Μνημείον - Ναὸς τοῦ Ἁγίου Σάββα ἐν Βελιγραδίῳ - σχεδιασμὸς καὶ ἀνεγερσις», ἀπὸ 8 - 23 Φεβρουαρίου 1988.

Τὴν Ἐκθεσιν ἐνεκαινίασεν ὁ Πατριάρχης Γερμανός, παρουσίᾳ τῶν μελῶν τῆς Διαρκούς Ἱεράς Συνόδου, ἐκπροσώπων τῆς Πολιτείας καὶ τῶν πολιτιστικῶν καὶ πνευματικῶν ἰδρυμάτων, πολλῶν ξένων διπλωματῶν τοῦ Βελιγραδίου, μετὰ τῶν ὁποίων ἦσαν οἱ Πρέσβεις τῶν ΗΠΑ, τῆς Μεγάλης Βρετανίας καὶ τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὁποῖοι ἐνδιαφέρονται ζωηρῶς διὰ τὴν πορείαν τῶν ἐργασιῶν τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ναοῦ, καὶ πλήθους κόσμου.

Ἡ Διευθύντρια τοῦ Μουσεῖου Δρ Μπογιάννα Ραν-

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Θεοκλήτου Μοναχοῦ, Διονυσιάτου, Ὁ Γέροντάς μου Ἡγούμενος Γαβριήλ Διονυσιάτης, Ἀθήναι 1987, σελ. 301.

Ὁ θραυεμένος ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν καὶ πολυγραφώτατος Ἀγιορείτης Μοναχὸς π. Θεόκλητος Διονυσιάτης μᾶς προσφέρει μιὰ ἀπὸ τὶς καλύτερες διογραφίες ποὺ γράφτηκαν τὰ τελευταῖα χρόνια, κ' ἐν ἀπὸ τὰ καλύτερα βιβλία ποὺ ἔχει γράψει ὁ ἴδιος. Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ στοργὴ τοῦ Γέροντα Γαβριήλ πρὸς τὸν ταλαντοῦχο ὑποτακτικὸ του, καθὼς καὶ ἡ ἀφοσίωση τοῦ νέου Μοναχοῦ πρὸς τὸν πολύπειρο καὶ σοφὸ Καθηγούμενο, φαίνονται σὲ κάθε γραμμὴ τοῦ βιβλίου. Στὸν ὑπότιτλο τοῦ βιβλίου σημειώνει ὁ π. Θεόκλητος: «Μέσα ἀπὸ τὰ κείμενά του, ἀπὸ τὴ μνήμη μου καὶ μέσ' ἀπὸ τὴν καρδιά μου». Ἡ πρώτη πηγὴ, μὲ λίγη ὑπομονὴ μπορεῖ νὰ δώσει ἀποτελέσματα σ' ὅποιονδήποτε ἱκανὸ συγγραφέα. Οἱ δυὸ ἄλλες, ὅμως, θέλουν τὸν ἀγαπημένο μαθητὴ, τὸν ἐπιστήθιο φίλο, τὸν ποιητὴ. Κι αὐτὸν εὐτύχησε νὰ βρεῖ, στὸ πρόσωπο τοῦ π. Θεοκλήτου, ὁ διογραφούμενος ἐδῶ μακαριστὸς Γέροντα Γαβριήλ, ποὺ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἡμονῆ Διονυσίου γνώρισε τὰ τελευταῖα χρόνια ἡμέρες ζηλευτῆς αἴγλης καὶ πνευματικῆς ἀκμῆς. «Αὐτὴ, λοιπόν, τὴν ἀδελφότητα — γράφει ὁ π. Θεόκλητος — τῶν 75 μοναχῶν, ἐκλήθη νὰ ποιᾶν καὶ ὁ Γέροντάς μου. Τότε ἦταν 50 ἐτῶν. Γεμάτος ζωὴ καὶ πείρα τοῦ πόνου καὶ τῶν θλίψεων, γνώστης θαθὺς τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, μὲ καλλιεργημένη δεξιότητα νὰ μεταχειρίζεται καταλλήλως 'τὸ πολυτροπώτατον καὶ ποικιλώτατον ζῶον', κατὰ τὸν θεολόγο Γρηγόριο, κάτοχος 'τῆς τέχνης τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστήμης τῶν ἐπιστημῶν' τῆς ποιμάνσεως τῶν μοναχῶν, ζώντας ὁ ἴδιος ἀπὸ τὴ νεότητά του μὲ συνέπεια τὸν κοινωσιακὸ μοναχισμό, γνωρίζοντας τοὺς ἀδελφούς καὶ τοὺς χαρακτῆρες τους, δέχτηκε νὰ πιῆ τὸ ποτήριον μέχρι τρυγός»

(σελ. 49). Ἀλλὰ ὁ π. Θεόκλητος, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἐμβαθύνσεις καὶ τὶς ἀναλύσεις ποὺ κάνει στὰ «ἔργα καὶ τὶς ἡμέρες» τοῦ ὁσίου Γέροντός του, δίνει καὶ χαρακτηριστικὰ πράγματι ἀποσπάσματα τῶν ἔργων του, ὅπου φαίνεται ὁ πολύπειρος μοναχὸς ἀλλὰ καὶ ὁ ἐνθερμος πατριώτης. Μερικὲς σελίδες του θὰ εἶναι πηγὴ γιὰ τοὺς ἱστορικούς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ, ἰδιαίτερα, τοῦ Ἁγ. Ὄρους. Γράφει π.χ. (στὴ σελ. 127) ὁ π. Γαβριήλ: «Καὶ πάλιν ἡ Ἱερὰ Κοινότης ἐτόνισε τὸν κίνδυνον καὶ ἐζήτησεν εἰδικῶς ἐνίσχυσιν τῆς Χωροφυλακῆς τοῦ Ὄρους καὶ τοῦ Στρατοῦ' ἀλλ' εἰς μάτην καὶ πάλιν. Καὶ οὕτω περὶ τὰ μέσα τοῦ Ὀκτωβρίου (1948), σχηματισμὸς ἐξ ἑκατὸν περίπου συμμοριτῶν καὶ συμμορισσῶν εἰσέβαλον διὰ τοῦ Ἰσμοῦ νύκτωρ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, καὶ ἐφθασεν εἰς τὴν Πρωτεύουσαν αὐτοῦ, τὰς Καρυάς, χωρὶς νὰ γίνῃ ἀντιληπτός. Εὐτυχῶς, ὅτι τοὺς ἀντελήφθησαν μερικοὶ Μοναχοὶ ἐκ τῶν ἀκραίων Κελλίων ἐν Καρυαῖς καὶ ἔτρεξαν καὶ εἰδοποίησαν τὴν Ἱποδιοίκησιν Χωροφυλακῆς καὶ ἐπρόλαβεν αὕτη νὰ λάβῃ τὰ ἀμυντικὰ μέτρα τῆς καὶ νὰ μὴ καταληφθῇ ἐξαπίνης... Ἐπηκολούθησεν ὁλοήμερος μάχη ὑπὸ ραγδαίαν βροχὴν, καθ' ἣν ἐφονεύθησαν τρεῖς συμμοριταὶ καὶ ἐκ τῶν χωροφυλάκων οὐδεὶς. Τὴν ἐπομένην, οἱ ἐκ τῶν συμμοριτῶν ἄνδρες ἐπεδόθησαν εἰς λεηλασίας τῶν Κελλίων καὶ τῶν καταστημάτων, αἱ δὲ γυναῖκες, πρὸς ἐμπαιγμὸν καὶ θεθλίωσιν τῶν ἱερῶν παραδόσεων καὶ τυπικῶν, ἐχώρευον ὑπὸ τὴν ἀφίδα τοῦ Κωδωνοστασίου τοῦ Πρωτάτου, καὶ μὲ τὴν Καυκασιακὴν προφορὰν τῶν ἔλεγον εἰς ἐνίους Πατέρας, διερχομένους ἐκεῖθεν: ἄς κἀνῆ τὸ θᾶμα τῆς ἡ Παναγία σας εἰς ἐμᾶς τὰ κοράσια!».

Τὸ βιβλίο αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπλῶς κόσμημα γιὰ τὴ διδασκαλίαν, μὰ εἶναι ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρον ἀνάγνωσμα γιὰ τοὺς νεοέλληνας. Συγχαρητήρια στὸ συγγραφέα καὶ στὸν ἐκδότη του.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

τόκοις εἰς σχετικὴν προσφώνησίν της εἶπε μεταξὺ τῶν ἄλλων: «Ἰδιαίτεραν εὐχαρίστησιν ἀισθάνομαι νὰ χαιρετίσω ἐκ μέρους τοῦ Μουσείου ἐφηρμοσμένης τέχνης καὶ νὰ ἐκφράσω τὸν θαυμάσιον σεβασμὸν πρὸς τὸν Ἀγιώτατον Πατριάρχην τῶν Σέρβων Κύριον Γερμανὸν διὰ τὴν μεγάλην τιμὴν τὴν ὁποῖαν ἐπέδειξε νὰ ἔλθῃ καὶ νὰ ἐγκαινιάσῃ αὐτὴν τὴν ἔκθεσιν. Τὸν εὐγνωμονοῦμεν θαυμάσια».

Μετὰ τὴν ὁμιλίαν τῆς Διευθυντρίας ἐπηκολούθησε συναυλία τῆς χορωδίας τῶν Ἱερῶν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τοῦ Βελιγραδίου καὶ παρουσιάσας τοῦ βιβλίου «Μνημεῖον - Ναὸς τοῦ Ἁγίου Σάββα ἐν Βελιγραδίῳ - 1895 - 1988», τοῦ Καθηγητοῦ Μπράνκο Πέσιτς, ἀρχιτέκτονος, ὁ ὁποῖος ἠγεῖται τῆς ομάδος Ἀρχιτεκτόνων καὶ Μηχανικῶν, οἱ ὁποῖοι συνεχίζουν σήμερον τὰς ἐργασίας διὰ τὴν ἀνάγεσιν τοῦ ἱστορικοῦ τούτου ναοῦ τοῦ Βελιγραδίου.

—Εἰς τὸ Ἐπισκοπικὸν μέγαρον τοῦ Βρασάτς, ἑδρας τῆς Ἐπισκοπῆς τοῦ Βανάτου, ὁ Ἐπίσκοπος Ἀμφιλόχιος διαργάνωσεν ἔκθεσιν τῆς συγχρόνου εἰκονο-

γραφίας τῶν Σέρβων, ἡ ὁποία παρουσίασε τὴν πνευματικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ἐπιστροφὴν τῶν περισσοτέρων ζωγράφων εἰς τὴν εἰκονογραφικὴν ρίζαν τοῦ σερβικοῦ λαοῦ. Ἡ ἔκθεσις τῆς εἰκονογραφίας συγκαταλέγεται εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐξαιρετικῶν πολιτιστικῶν ἐπιτευγμάτων, προωθεῖ καὶ προοιωνίζει τὴν ἀναγέννησιν τῆς εἰκονογραφικῆς δημιουργίας.

Περὶ τοὺς 50 ζωγράφοι ἐξ ὅλης τῆς χώρας καὶ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ παρουσίασαν τὰ ἔργα των, τὰ ὁποῖα ἐβοήθησαν εἰς τὸ νὰ δοθῇ μίαν εἰκὼν τῆς σημερινῆς σερβικῆς εἰκονογραφίας. Τὸ σημαντικὸν εἶναι ὅτι οἱ πλείστοι τῶν ζωγράφων ἐπιστρέφουν εἰς τὴν παράδοσιν καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν ρίζαν τοῦ λαοῦ των. Πρόκειται περὶ τῆς κοινῆς ἀστερευτοῦ πνευματικῆς καὶ ἱστορικῆς πηγῆς τοῦ σερβικοῦ λαοῦ — τῆς ἀναζωογονήσεως τῆς βυζαντινο-σλαβικῆς εἰκονογραφίας, εἰς τὴν ὁποῖαν μονίμως καλλιιεργεῖται ἡ ἐσωτερικὴ συμφωνία καὶ ἁρμονία, ζητεῖται ἡ θαυτέρα ἀλήθεια, τονίζεται τὸ αἰώνιον καὶ ἀμετάβλητον εἰς τὰ μεταβλητὰ σχήματα τῆς ζωῆς.

Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Μεγάλου, Βίοι ἀγνώστων Ἀσκητῶν. Εἰσαγωγή - Μετάφραση - Σημειώσεις ὑπὸ Στεφάνου δ.μ., Ἁγιον Ὄρος 1988, σελ. 422.

Πρέπει νὰ δηλωθεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχή, πὼς πρόκειται γιὰ τὸ γνωστὸ ἔργο τοῦ Ἁγ. Γρηγορίου τοῦ «Διαλόγου» Πάπα Ρώμης (540-604), Διαλόγος, ἢ τοὶ βίοι καὶ θαύματα τῶν ἐν Ἰταλία ὁσίων καὶ περὶ ἐξόδου ψυχῶν καὶ αἰωνιότητος, τὸ ὁποῖο δὲν εἶχε ποτὲ ὡς τώρα τὴν τύχη νὰ μεταφραστεῖ ὀλόκληρο καὶ σωστὰ στὴ γλῶσσα μας. Παλαιότερες καὶ νεότερες ἀπόπειρες ἀποτελοῦν προσπάθειες μονάχα, πού ἀφοβα μπορεῖ κανεὶς νὰ τίς χαρακτηρίσει ὡς ἀποτυχίες. Γι' αὐτὸ καὶ ἀποτελεῖ ἕνα πολὺ εὐχάριστο ξάφνιασμα ἢ ὠραία μετάφραση πού μᾶς ἔρχεται ἀπὸ τὸ Ἁγιον Ὄρος, καὶ συγκεκριμένα ἀπὸ τὴ Συναγωγή τοῦ Ἱερομονάχου π. Ἰωάννου, στὴν Ἁγ. Ἄγνα (κελλίον Κοιμήσεως Θεοτόκου). Ἐνας ἀπὸ τοὺς ὑποτακτικούς τοῦ π. Ἰωάννου, ὁ λόγιος δόκιμος μοναχὸς Στέφανος, καταπιάστηκε μὲ αὐτὸ τὸν ἄθλο, καὶ νομίζω πὼς —μὲ τίς εὐχὲς τοῦ Γέροντός του καὶ τὴ βοήθεια τῆς Ἐφόρου τοῦ Ἄθω— τὸν ἔφερε εἰς αἴσιον πέρας. Μὲ Προλεγόμενα ἐπαρκῆ, δίχως σχολαστικά ξαναγίματα (σελ. 13-29), δίνει ὅ,τι χρειάζεται ὁ ἀναγνώστης γιὰ νὰ μπεῖ στὸ θέμα καὶ στὸ πνεῦμα Διαλόγου, δηλ. στοὺς Βίους τῶν ἀγνώστων Ἀσκητῶν. Ὑστερ' ἀπὸ αὐτὴ τὴν Εἰσαγωγή, ἔχουμε τὰ τέσσερα βιβλία τῶν Διαλόγων (τὸ ὄνομα ὀφείλεται στὴ διαλογικὴ μορφή τῶν κειμένων, ὅπου διαλέγονται ὁ Γρηγόριος μὲ τὸν Πέτρο, διάκονο τοῦ Πατριαρχείου), μεταφρασμένα ὀλόκληρα ἀπὸ τὰ λατινικά, σὲ μιὰ ὑποδειγματικὴ —γιὰ τὴν ἀκρίβεια, τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν εὐπρέπεια— νεοελληνικὴ γλῶσσα. Τὰ κείμενα εἶναι ὀπλισμένα μὲ τίτλους καὶ ὑποτίτλους, καθὼς καὶ πολλὰς διαφωτιστικὰς γιὰ τὸν ἀναγνώστη ὑποσημειώσεις. Αὐτοὶ οἱ Βίοι τῶν ἀγνώστων Ἀσκητῶν διαβάζονται τόσο εὐχάριστα καὶ εἶναι τόσο ψυχωφελεῖς, πού ἀπορεῖ κανεὶς, γιὰτί τόσα χρόνια παρέμεναν μακριὰ ἀπὸ τὸ νεοελληνικὸ φιλομόναχο ἀναγνώστη, καὶ τὸν κάθε χριστιανό! Εἶν' ἕνα λατινικὸ (πολὺ πρὸ τοῦ σχίσματος, βέβαια, ἀφοῦ εἶναι γραμμικὸ τὸν ἕκτον αἰῶνα) Γερμανικὸ, πού θυμίζει τὴν Ἱστορία τῶν Μοναχῶν τῆς Αἰγύπτου, τὸ Λαυσαϊκὸ, τὸ Λειμωνάριο κ.ἄ. πατερικὰ βιβλία τοῦ εἴδους αὐτοῦ. Ἡ κομψὴ καὶ πολὺ εὐχρηστὴ ἐκδοσις, κλείνει μὲ μιὰ σειρά ἀπὸ δίχρωμους χάρτες, πού δείχνουν τοὺς τόπους τῶν γεγονότων, καθὼς καὶ εὐρετή-

ρια ὀνομάτων καὶ θεμάτων, πού διευκολύνουν καὶ τὸν εἰδικὸ ἢ ἀπαιτητικὸ ἀναγνώστη - ἐρευνητὴ.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

Τὸ βιβλίον τοῦ Ἰώβ (Ἐπίμετρο: Τὸ βιβλίον τοῦ Ἰωνᾶ), ἀπόδοσις στὰ Νέα Ἑλληνικά ἀπὸ τὸ κείμενον τῶν Ὁ θανάσιος Παπαθανασόπουλος, Πειραιῆς 1987, σελ. 118.

Μὲ τὸ βιβλίον τοῦτο ἔχουμε ἄλλη μιὰ μεταφραστικὴ ἀπόπειρα στὸ χωρὸ τῶν ποιητικῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ὁ κ. Θ. Παπαθανασόπουλος, γνωστὸς ποιητὴς καὶ δοκιμογράφος, καταπιάνεται μὲ τὴν μετάφραση τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰώβ, τοῦ πιδ ἀνθρώπινου ἕως βιβλίου τῆς Π. Δ., χάρη στὸ θέμα τοῦ πόνου καὶ στὸ πρόβλημα τῆς θεοδικίας, δηλαδὴ γιὰτί νὰ ὑποφέρουν καὶ νὰ βασανίζονται σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ οἱ δίκαιοι, ἐνῶ βλέπουμε ἀνθρώπους τῆς ἀνομίας νὰ καλοπερνᾶνε. Στὸ τέλος τοῦ βιβλίου, ὁ μεταφραστὴς μᾶς δίνει καὶ τὸν Ἰωνᾶ ὀλόκληρο σὲ μετάφραση.

Πρέπει νὰ πῶ ἐδῶ, πὼς ὁ κ. Π. σεβάστηκε τὸ κείμενον τῶν Ὁ καὶ δὲν ἐπιδόθηκε σὲ ἄκαιρους πειραματισμούς. Φέρνει πιδ κοντὰ μας τὸ νόημα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἰώβ, δίχως νὰ προδίδει κάτι ἀπὸ τὴν ἱερότητα τοῦ κειμένου. Ἡ λογοτεχνικὴ γλῶσσα μᾶς ἀγγίζει εὐχάριστα, χωρὶς ἀκρότητες καὶ φτιαχτὰ κατασκευάσματα, πού δὲν μποροῦν νὰ μπουῦν στὰ χεῖλη τοῦ νεοελληνα. Θέλω ἀκόμη νὰ σημειώσω, πὼς ἡ ἀπλὴ μετάφραση, σ' ἕνα ρυθμικὸ ἰδίωμα, ὅπως οἱ Ψαλμοὶ τοῦ Δαυὶδ π.χ. στοὺς Ὁ, καὶ ἡ ἀποφυγὴ τοῦ δεκαπεντασύλλαθου ἢ ἄλλων μέτρων, ἄφησε περιθώρια μεγαλύτερων ποιητικῶν δυνατοτήτων στὴν ἔκφραση, κι αὐτὸ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ὅχι μικρὴ ἐπιτυχία τοῦ μεταφραστῆ: «Κάτω ἀπὸ τὸ δέρμα μου σάπισαν οἱ σάρκες μου, καὶ τὰ δόντια μου ἀκουμπᾶνε στὰ ὀστά μου... Ὁ ἀναστήσει τὸ σῶμα μου, πού ὑποφέρει ὅλ' αὐτὰ τὰ θάσανα. Ἀπὸ τὸν Κύριο θὰ συντελεσθεῖ αὐτὴ μου ἢ ἀνάστασις». Ἄξιος ὁ μισθὸς τοῦ καλοῦ μεταφραστῆ.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

Ἀρχιμ. Λεοντίου Χατζηκώστα, Μνημὲς τοῦ Νοέμβρη (ἱερὰ σοκέττα), Λευκωσία 1987, σσ. 36.

Μιὰ πολὺ εὐχάριστη ἐκπληξὴ ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ λογοτεχνία τῆς ἡρωϊκῆς μας Κύπρου. Ὁ γνωστὸς μας ἱερομόναχος καὶ ἀσκητικώτατος π. Λεόντιος, πού ἔχει γράψει ὡς τώρα (κ' ἐκδώσει) πάνω ἀπὸ τριάντα βιβλία, μὲ ποιήματα, πεζογραφήματα, μελέτες καὶ μεταφράσεις ἀγιογραφικῶν κειμένων, ἐξέδωκε πρόσφατα κ' ἕνα βιβλίον μὲ ποιητικὰ συναξάρια τῶν ἁγίων τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου. Εἶναι μιὰ σύγχρονη ἀγιολογικὴ ἀνα-

Π Α Ρ Α Ρ Τ Η Μ Α

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΟΝ
ΣΥΝΟΔΙΚΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ
Α Ν Α Κ Ο Ι Ν Ω Θ Ε Ν

Τὸ Πρωτοβάθμιον Συνδικὸν διὰ Πρεσβυτέρους, Διακόνους καὶ Μοναχοὺς Ἐκκλησιαστικὸν Δικαστήριον, τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, συνελθὼν εἰς Συνεδρίαν τὴν 20ὴν Ἀπριλίου 1988, ἵνα κρίνῃ καὶ δικάσῃ· α) Τὴν Ἐφεσιν τοῦ πρεσβυτέρου Γεωργίου Ἀθανασοπούλου τοῦ Παναγιώτου, κληρικοῦ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Πατρῶν, δι' ἧς ἐπὶ ἀντικανονικοῖς παραπτώμασι, ἐπεβλήθη αὐτῷ ἡ ποινὴ τῆς τριμήνου ἀργίας ἀπὸ πάσης Ἱεροπραξίας, ἄνευ στερήσεως τῶν ἀποδοχῶν αὐτοῦ, μετὰ μεταθέσεως εἰς ἕτεραν ἐνορίαν, β) Τὴν ἀνακοπὴν ἐρημοδικίας τοῦ τέως Ἱεροδιακόνου Ἀλεξάνδρου Πολίτη, κατὰ κόσμον Διονυσίου τοῦ Παναγιώτου, πρώην κληρικοῦ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Χίου, κατὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 7/8.12.1962 ἀποφάσεως τοῦ Πρωτοβαθμίου Συνδικοῦ Δικαστηρίου, δι' ἧς ἐπεβλήθη αὐτῷ ἐπὶ ἀντικανονικοῖς παραπτώμασι, ἡ ποινὴ τῆς καθαιρέσεως ἐκ τοῦ Ὑψηλοῦ τῆς Ἱερωσύνης Ὑπουργήματος καὶ τῆς ἐπαναφορᾶς εἰς τὴν τάξιν τῶν λαϊκῶν καὶ γ) Τὴν ἀνακοπὴν ἐρημοδικίας τοῦ Ἀρχιμ. Καλλινίκου Ζαχαροπούλου, κατὰ κόσμον Σωτηρίου τοῦ Χαραλάμπους, κληρικοῦ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀττικῆς, κατὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 4/15.11.1978 ἀποφάσεως τοῦ Πρωτοβαθμίου Συνδικοῦ Δικαστηρίου, δι' ἧς ἐπεβλήθη αὐτῷ ἐπὶ ἀντικανονικοῖς παραπτώμασι, ἡ ποινὴ τῆς καθαιρέσεως ἐκ τοῦ Ὑψηλοῦ τῆς Ἱερωσύνης Ὑπουργήματος καὶ τῆς ἐπαναφορᾶς εἰς τὴν τάξιν τῶν λαϊκῶν, ἀπέρριψεν ταύτας ὡς τύποις ἀπαραδέκτους.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΟΥ ΣΥΝΟΔΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
† Ὁ Σερβίων καὶ Κοζάνης ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

Ὁ Γραμματεὺς
Ἀρχιμ. Σεραφεῖμ Μεντζελόπουλος

φορὰ, μὲ λογοτεχνικὴ γλῶσσα, καταληπτὰ νοήματα καὶ κατανοητικὸ ὕψος. Ἄν λάβουμε ὑπόψην μὲς τὶς τεχνικὰς δυσκολίας τοῦ δεκατετράστιχου σονέττου καὶ τ' ἄλλα θεματικά, γλωσσικά ἐμπόδια, πρέπει νὰ εἴμαστε ἱκανοποιημένοι καὶ νὰ συγχαροῦμε πολὺ ἐγκάρδια τὸν ποιητὴ - κληρικὸ γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα, πὺ συγχὰ εἶναι ὄντως πετυχημένο. Ἰδοὺ ἕνα μικρὸ δεῖγμα, πὺ ἀποτελεῖ ἀπόσπασμα τοῦ σονέττου γιὰ τὶς 29 Νοεμβρίου (Παραμόνου μάρτυρος) :

*Τί κι ἂν ὦμοι οἱ δῆμιοι τὸ νῆμα,
μ' ἀνείπωτο κολαστηρίων πλῆθος,
κόφανε τῆς ἐφήμερης ζωῆς σου;
Μὲ πάγχροσο παράσημο σὶδὸ σιῆθος
σ' ὀδήγησαν, μὲ πιὸ γοργὸ τὸ βῆμα,
σὴν ἄρορητη ἱουφῆ τοῦ παραδείσου!*

Εὐχόμεστε τὴν εὐλογημένη συνέχεια στὸ ὥραϊο αὐτὸ ἔργο.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΟΝ ΣΥΝΟΔΙΚΟΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ

Α Ν Α Κ Ο Ι Ν Ω Θ Ε Ν

Τὸ Δευτεροβάθμιον Συνδικὸν διὰ Πρεσβυτέρους, Διακόνους καὶ Μοναχοὺς Ἐκκλησιαστικὸν Δικαστήριον, συνελθὼν εἰς Συνεδρίαν τὴν 21ὴν Ἀπριλίου 1988 ἵνα κρίνῃ καὶ δικάσῃ· α) τὴν ἔφεσιν τοῦ πρεσβυτέρου Χρήστου Δέλκου τοῦ Ἀποστόλου, κληρικοῦ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πολυανῆς καὶ Κιλκισίου, κατὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 3/4.2.1987 ἀποφάσεως τοῦ Πρωτοβαθμίου Συνδικοῦ Δικαστηρίου, δι' ἧς, ἐπὶ ἀντικανονικοῖς παραπτώμασι, ἐπεβλήθη αὐτῷ, ἡ ποινὴ τῆς καθαιρέσεως ἐκ τοῦ Ὑψηλοῦ τῆς Ἱερωσύνης Ὑπουργήματος καὶ τῆς ἐπαναφορᾶς εἰς τὴν τάξιν τῶν λαϊκῶν, καὶ β) τὴν ἔφεσιν τοῦ πρεσβυτέρου Βασιλείου Παυλίδου τοῦ Πέτρου, κληρικοῦ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πολυανῆς καὶ Κιλκισίου, κατὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 1/4.2.1988 ἀποφάσεως τοῦ Πρωτοβαθμίου Συνδικοῦ Δικαστηρίου, δι' ἧς, ἐπὶ ἀντικανονικοῖς παραπτώμασι, ἐπεβλήθη αὐτῷ ἡ ποινὴ τῆς καθαιρέσεως ἐκ τοῦ Ὑψηλοῦ τῆς Ἱερωσύνης Ὑπουργήματος καὶ τῆς ἐπαναφορᾶς εἰς τὴν τάξιν τῶν λαϊκῶν, ἀπέρριψεν ταύτας ὡς Νόμω καὶ οὐσίᾳ ἀβασίμους καὶ ἐπεκύρωσεν τοῖς ἐφεσεῖοσι Πρεσβυτέροις τὰς ὑπὸ τῶν ἐκκληθειῶν ἀποφάσεων ἐπιβληθείσας αὐτοῖς ποινὰς.

Ο ΠΡΟΕΔΡΕΥΩΝ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΟΥ
ΣΥΝΟΔΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
† Ὁ Δράμας ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

Ὁ Γραμματεὺς
Ἀρχιμ. Σεραφεῖμ Μεντζελόπουλος

Ἱερὰ Μητρόπολις Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 38 παράγρ. 2 τοῦ Ν. 590)1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἀρθρῶν 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημεριῶν τῶν Ἱερῶν Ναῶν α) Κοιμήσεως Θεοτόκου Σελιῶνης Αἰγιαλείας, β) Ἀγ. Βλασίου Περιθωρίου Αἰγιαλείας, γ) Ἀγ. Δημητρίου Τοῦμπα Αἰγιαλείας, δ) Ἀγ. Μαρίνης Γκρέκα Αἰγιαλείας, ε) Ἀγ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου Κανδάλου Καλαβρύτων, στ) Ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ Σειρῶν Καλαβρύτων, ζ) Ἀγ. Ἀθανασίου Καμενιάνων Καλαβρύτων, η) Ἀγ. Βαρθάρου Ρωγῶν Καλαβρύτων, θ) Ἀγ. Νικολάου Ἄνω Διακοπτοῦ Αἰγιαλείας καὶ ι) Ἀγ. Τριάδος Ζαρούχλης Αἰγιαλείας,

καλοῦμεν τοὺς θουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικά καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

Ἐν Αἰγίῳ τῇ 4ῃ Ἀπριλίου 1988

† Ὁ Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Μυτιλήνης

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 38 παράγρ. 2 τοῦ Ν. 590)1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἀρθρῶν 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημεριῶν τῶν Ἱερῶν Ναῶν

1) Εισοδίων Θεοτόκου Μεσοτόπου, 2) Ἁγίας Παρασκευῆς, Πλωμαρίου, 3) Ἁγίας Παρασκευῆς, Ἀκρασίου, 4) Κοιμήσεως Θεοτόκου, Κάτω Τρίτους καὶ 5) Ἁγίου Γεωργίου, Κάτω Χάλικος, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικά καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

Ἐν Μυτιλήνῃ τῇ 14ῃ Ἀπριλίου 1988

† Ὁ Χίου ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ, Τοποτηρητῆς

Ἱερά Μητρόπολις Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 38 παράγραφος 2 τοῦ Νόμου 590/1977, «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», καὶ τῶν ἄρθρων 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου, «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὰς δύο κενὰς Ὄργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημεριῶν τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου Ἀλιστράτης, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικά καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω θέσεων.

Ἐν Νέᾳ Ζίχνῃ τῇ 19ῃ Ἀπριλίου 1988

† Ὁ Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου ΣΠΥΡΙΔΩΝ

Ἱερά Μητρόπολις Ἀργολίδος

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 38 παράγρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἄρθρων 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὰς κενὰς ὄργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημεριῶν τῶν Ἱερῶν Ναῶν 1) Ἁγίου Ἀθανασίου Ἀραχναίου καὶ 2) Ἁγίου Ἀθανασίου Μασλαντρενίου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικά καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 20ῃ Ἀπριλίου 1988

† Ὁ Ἀργολίδος ΙΑΚΩΒΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου

Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 15)1988 Πράξεως τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱεράς Μητροπόλεως Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου ἡ ὁποία ἐγένετο συμφώνως πρὸς τὴν κειμένην Ἐκκλησ. Νομοθεσίαν, προκηρύσσονται αἱ Ἑνορία: «Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου» Γαβαλοχωρίου Ἀποκορώνου, «Ἁγίων Ἀποστόλων» Βαφῆ Ἀποκορώνου καὶ «Ἁγίου Γεωργίου» Δρακῶνας Κυδωνίας, προσκαλοῦνται δὲ οἱ ἔχοντες τὰ νόμιμα προσόντα καὶ βουλόμενοι νὰ καταλάβωσιν αὐτάς ὅπως ἐνεργήσουν κατὰ Νόμον διὰ τὰ περαιτέρω.

Χανιά, 31 Μαρτίου 1988

† Ὁ Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ

«ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Σερβίων καὶ Κοζάνης ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

† Ὁ Θεσσαλονίκης ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ
Καθηγητῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

A) Ἑσωτερικοῦ : Δραχμαὶ 300 ἐτησίως.

B) Ἐξωτερικοῦ : Δολλάρια 20 ἐτησίως.

Τιμὴ ἐκάστου τεύχους μετὰ τοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»

δρχ. 15.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εὐαγγέλιον Θεοδώρου, Ὑπέροχρονα μνημόματα τῆς Ζ' Οἰκουμ. Συνόδου (Ε').

Πατριαρχικὴ Ἀπόδειξις ἐπὶ τῷ Πάσχα.

Ὁ εορτασμός τῆς συμπληρώσεως χιλιετίας ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος τῶν Ρώσων εἰς τὸ Οἰκουμηνικὸν Πατριαρχεῖον.

Βλασίου Ἰω. Φειδᾶ, Μάξιμος ὁ Γραικὸς φωτιστῆς τῶν Ρώσων.

Νικ. Π. Μπρατσιώτη, Μνήμη Ἰω. Θ. Σακελλαρίδου, ἐκκλησιαστικοῦ καὶ ἐθνικοῦ ἠμωδοῦ.

Ἀθαν. Μπασδέκη, Ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἀγίου Πνεύματος ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ τῆς Ἐκκλησίας.

Εὐαγγέλιον Δ. Θεοδώρου, Ἐντυπώσεις ἀπὸ τῆς ἐκδηλώσεως γιὰ τὴν Ἀπόδημο Ἑλληνίδα.

Ἐξεδήμησεν ὁ Ἄρτης Ἰγνάτιος (1911 - 8. 4.1988).

Ἀρχιμ. Δημ. Μπεκιάρη, «Ἡ ἡγουμένη τοῦ Ἀθῶνα, Κυρὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος».

Παρατηρήσεις καὶ Σχόλια.

Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Βιβλιοκρισίαι.

Παράρτημα.